

ШКОЛА ВІЧНИХ ПРАВД

**ХІД ДУМОК ДУХОВНИХ ВПРАВ
МЕТОДОЮ СВ. ІГНАТІЯ**

**Подав
о. Гарді Шільген, Т. І.
На українську мову переклав
о. І. Б.**

Накладом Централі «Харітас» Українців у країнах Західньої Європи

Друкарня «ЛОГОС» Мюнхен 1954

diasporiana.org.ua

ШКОЛА ВІЧНИХ ПРАВД

**ХІД ДУМОК ДУХОВНИХ ВПРАВ
МЕТОДОЮ СВ. ІГНАТІЯ**

**Подав
о. Гарді Шільген, Т. І.
На українську мову переклав
о. І. Б.**

**«Оце є вічне життя: Пізнати Тебе оди-
ногого правдивого Бога і того, що Ти
післав Його, Ісуса Христа».**

(Ів. 17, 3)

Накладом Централі «Харітас» Українців у країнах Західньої Європи

Друкарня «ЛОґОС» Мюнхен 1954

Український переклад зложено на основі оригінального видання: In der Schule Loyolas, der Gedankengang der Ignatianischen Exerzitien, dargelegt von Hardy Schilgen S. J., яке появилось у Видавництві: Herder & Co. G.m.b.H. Verlagsbuchhandlung, Freiburg im Breisgau 1934.

Ч.: 929/ТВ

ДОЗВОЛЯЄТЬСЯ ДРУКУВАТИ

Мюнхен, дня 15. березня 1954 р.

о. Петро Голинський
Генеральний Вікарій
Апостольського Візитатора

У Христовому Царстві Христовий Мир

АПОСТОЛЬСЬКИЙ ВІЗИТАТОР
УКРАЇНЦІВ У ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ
Ч. 3619/В.

Слово до видання перекладу книжки
«ШКОЛА ВІЧНИХ ПРАВД»

***Українському Читачеві привіт
і Архієрейське Благословення!***

З правдивою сердечною радістю даємо в руки українських читачів переклад дуже цінної книжки п. н. «Школа вічних правд», в якій виложено справді по-мистецьки найголовніші, життєві чи, радше, основні правди нашої святої віри й моралі. Автор книжки, німецький Ісусівець о. Гарді Шільген Т. І., знаний вже українським читачам зі своїх прегарних, повчаючих книжок для молоді, що появились в українському перекладі ще в Рідному Краю перед останньою війною. Його книжечку «Ти й вона» в гарному перекладі о. Василя Мельника (Лімниченка) прийняла з правдивим захопленням українська передвоєнна молодь, зорганізована в рядах Марійських Дружин. Та здається, що серед усіх аскетичних творів о. Шільгена на першому місці треба поставити його книжку „In der Schule Loyolas“, що в цьому українському перекладі має назву «Школа вічних правд». Автор розвинув у ній хід думок св. Ігнатія Льйойолі, виложений у предісній книжечці «Духовні вправи», цебто «ре-

колекції», що серед духовних аскетичних творів католицьких побіч книжки Томи Кемпійського «Наслідування Христа» займає одно з перших місць і була напrawdę появою, що створила епоху. Впродовж 400 літ від появи Ігнатієвої книжечки появилось безліч учених і популярних книжок з поясненнями і з викладами думок св. Ігнатія, та, здається, ні одна з тих книжок не віддає ходу думок св. Ігнатія в такий приступний і оригінальний спосіб, як саме книжка Отця Шільгена. Це правда, що багато з тих книжок можна назвати класичними, та не всі приступні для всіх і на всякий час. У книжці о. Шільгена, зложеної на основі довгого досвіду в духовному проводі душ, зокрема в проводі т. зв. замкнених духовних вправ або реколекцій, викладаються основні правди християнської віри в такий легкий і такий переконливий і захоплюючий спосіб, що читач відчуває самозрозумілу обов'язковість перейнятись і жити тими правдами і дивується просто, що ті правди — такі близькі і зрозумілі для людського ума й серця, а так часто в житті людини забути чи без належної уваги трактовані.

Український переклад книжки о. Шільгена «Школа вічних правд», зроблений вже давно, але тяжкі воєнні і повоєнні умовини не дозволили, щоб він появилсь друком, хоч на кожному кроці відчувалась потреба збільшити скромну духовну літературу саме такою книжкою.

Лукаві часи переживаємо нині. Вони стоять під знаком загального занепаду християнських почувань серед усіх кругів людської спільноти, в тому й серед української спільноти. Від кількадесяти літ Верховні Пастирі Вселенської Христової Церкви, цебто Римські Папи, а за ними Архипастирі Христового стада на місцях б'ють у дзвін на тривогу, що Христова Церква в небезпеці, бо царство Сатани з усією силою наступає з усіх боків. Щораз взивається всіх вірних християн, щоби взялись з усією ревністю за сповнювання важливого обов'язку апостольства побіч і під проводом Церковної Ієрархії, зокрема в організованих рядах Католицької

Акції. Бо ж на всіх християнах тяжить цей обов'язок, що впливає вже з самого прийняття св. Тайни Хрещення, що через неї стаємо членами християнської спільноти, цебто Христової Церкви. Це ж ясна річ, що член кожного товариства повинен бути діяльним і діяти для добра спільноти, до якої належить. Цей обов'язок скріплений ще через прийняття св. Тайни Миропомазання, що робить християнина Христовоїном, а завдання воїнів є зберігати існування спільноти, а на випадок потреби ставати в обороні спільноти без огляду на жертви, що їх вимагає така оборона.

На той важливий обов'язок і наших вірних українців звернули увагу і наші Преосвященні Владики в Рідному Краю під проводом Великого Митрополита Кир Андрея, а й серед теперішньої нашої скитальщини раз-у-раз звертається на те увагу наших вірних, підкреслюючи, що саме наша скитальщина і розсіяння по всіх краях світу вимагає ще більше, як колись у Рідному Краю, наполегливої діяльності світських апостолів — з огляду на загрозу різної сектлярської і безбожної пропаганди, що зразу викликає байдужість до віри, а з часом і повну затрату правдивої християнської віри.

Наше Всечесне Духовенство по краях Західньої Європи взялось з запалом до підготовки організації Католицької Акції серед вірних українців. А й наші вірні зрозуміли вагу справи, чого доказом були Католицькі З'їзди в наших чотирьох Генеральних Вікаріятах Апостольського Візитатора, дбайливо приготовані доповіді на тему світського апостольства і поживавлення діяльності тих наших скромних Католицьких Організацій, що їх ми обновили або створили на чужині. Для нашої підготовки світських апостолів наш часопис «Християнський Голос» у Мюнхені видав окремим українським перекладом знамениту книжечку о. Чіварді про «Вишкіл до апостольства», що вже є в руках українських читачів.

Та все ж з боку Духовенства, а то й вірних, можна почути нарікання, що організація світського апостольства, на жаль, не робить таких поступів серед української спільноти на чужині, як того ми собі бажали б.

Дехто думає, що причина того лежить передусім в тих тяжких умовах нашого розсіяння не тільки по всіх краях, але й по всьому просторі кожного краю, а вслід за тим у неможливості творити організаційні клітини Католицької Акції, відбувати часто сходи ревнителів світського апостольства, щоб закріплювати себе до плянованої діяльності на службі для Христового Царства. Така думка найбільше поширена серед нашого Духовенства і серед наших вірних, запалених діячів Католицької Акції, які настоюють на те, щоби статут організації Католицької Акції з Рідного Краю змінити й пристосувати до умовин нашого скитального розсіяння. Є дещо правди в тій думці, але не ціла правда, бо не треба забувати, що успіхи залежать перш за все від Бога, а щойно потім від доброї організації чи пристосованих статутів. Милосердний Господь знає наші теперішні умовини, але не звільнить нас ніколи від обов'язку світського апостольства, бо характер, одержаний у св. Тайнах Хрещення й Миропомазання, не щезне ніколи з нашої душі. Ми є християни, а навіть воїни Христові, маємо обов'язок постійно діяти для добра Христового Царства, в яких би то умовах ми не знайшлись. Є вже й такі священники й світські апостоли, що знеохотились труднощами чи прикрощами, яких зазнали, розвиваючи апостольську діяльність, і опускають руки, бо вже не годні далі діяти. Вони справді мали найліпшу волю й найкращі пляни, але рахували тільки на свої здібності, чекали на неминучі успіхи і немов би говорили до Господа Бога: «Боже, не кидай мені колод під ноги, усунь всі перешкоди, а я зобов'язуюсь своїми силами перевести всі пляни з найкращими успіхами». А тим часом ми мусимо пам'ятати, що Милосердний Господь не вимагає від нас успіхів, які зрештою залежать не від нас, але від Нього

Самого, а Він вимагає від нас тільки одного, а саме — щоб ми сповнили наш обов'язок супроти Нього, обов'язок, що вложений на нас через прийняття св. Тайни Хрещення й Миропомазання, обов'язок світського апостольства для більшої прослави Бога й Христа, обов'язок, що його так часто пригадує нам наша Мати Церква.

Це правда, що попри тяжкі умовини нашого скитального життя на чужині, ще багато інших причин складається на те, що організація світського апостольства не поступила дуже вперед мимо стількох зусиль з боку Духовенства і ревнителів серед мирян. З прикрістю стверджуємо не раз, що українцям-католикам далеко, ще дуже далеко до тих досягнень в організації Католицької Акції, що їх мають, напр., голландські католики, хоч їх число не вище від числа українців-католиків. Та все ж ми не сміємо знеохочуватись браком досягнень, а радше мусимо пошукати причин, і то глибших причин, що лежать в нас самих, мусимо намагатись усунути ті причини і в той спосіб приготувити місце на великі досягнення, що вправді в першій мірі від Бога залежать, але Бог їх дасть, якщо з нашого боку не буде перешкод.

Які ж то є особливі перешкоди по нашому боці? Немає в нас інших перешкод, як тільки більше або менше ті самі, що їх мають інші народи. Це ті перешкоди, що склонили Римських Папів останніх десятиліть, а за ними й усіх Пастирів Христового стада, щоби вдарити в дзвін на тривогу, бо Христова Церква в небезпеці. І, як звичайно буває, одні народи скорше, другі пізніше, одні жвавіше, другі повільніше пішли за голосом Церкви і зачали творити фронт проти наступу царства Сатани. Де було більше правдивих християн, не тільки тих з метрики, там, де були живі католицькі традиції і католицькі організації зі свідомими й ревними католицькими діячами, з католицькою пресою й видавництвами, там легко було творити організовані ряди Католицької Акції. А де того не було, а згідно було мало того всього,

там треба було, напр., у нас, насамперед витратити дуже багато енергії, щоби спопуляризувати саму назву Католицької Акції і переконати провідні круги і загал вірних про абсолютну конечність і для українців-католиків включитись у той вселенський рух світського апостольства, щоби рятувати Христову Церкву чи радше людські душі від загрози з боку царства Сатани, що наступає в цілому світі з єдиною ціллю обернути в ніщо Христове діло відкуплення людського роду. Остання жахлива війна, а радше жахливі її наслідки для нас аж надто ясно ставлять вимогу творити фронт, щоби стримати наступ Сатани, а то й перейти до проти наступу. Та як же зліпити такий фронт, якщо нема або є замало свідомих християн в повному значенні того слова — правдивих і ревних визнаців Христової науки? Ми мусимо зі стидом признатись до того, що в нас мають велику перевагу християни з метрики, що вправді охрещені й миропомазані і приступають часом до св. Тайн, ходять до церкви, але замало в них релігійної свідомости, а не раз жалюгідний брак знання найосновніших правд християнської віри. Скільки ж разів треба було стидатися за тих редакторів, що брались писати на релігійні теми з приводу роковин Свят Христового Рождества чи на Св. Пасху і зраджували просто брак знання про основні правди християнської релігії. А якщо й є багато таких, що їх можна назвати добрими християнами, бо сповняють свої обов'язки супроти Бога й Церкви, то як же часто вони зберігають ще тільки деякий спомин про науку Катехизму у народній школі, але вже давно забули про зміст тої науки. На питання про найбільші таїнства християнської релігії дехто з тих добрих християн ще скаже дещо про Таїнство Пресвятої Тройці, Воплочення, Відкуплення, Воскресення, але майже ніхто не звертає уваги на одно велике таїнство Сотворення, що його тільки сама віра може пояснити, а саме — що Бог сотворив світ з любови. Якщо такий початок світу, тоді й усі інші таїнства стають ясніші. Скільки ж то в нас християн,

що знають, що то таке св. Літургія — Служба Божа, Евхаристійна Жертва, що таке св. Тайни, що таке є освячуюча благодать (ласка), що таке внутрішнє життя, життя ласки й злуки з Богом? Скільки ж є таких, що знають найосновнішу життєву правду, а саме, що найважливіше завдання людини на землі є прославляти Бога, виконуючи Його святую волю, що її пізнаємо в Божих і церковних заповідях? Дуже часто стрічаємо серед нас ніби то побожних християн, але їхня побожність радше чуттєва і традиційна — бо родичі добре виховали їх своїм добрим прикладом; але та побожність не має основи в знанні релігійних правд, їхня побожність подібна до дерева, що хоч має деякі листки, а може й зацвіте, але овочів не зародить, бо не має глибокого коріння. Не маючи глибокого знання релігійних правд, такі люди легко даються звести на манівці різним сектярам, що бушують свobodно серед наших скитальців на те тільки, щоби видерти з серця правдиву віру й прив'язання до Вселенської Христової Церкви.

В нинішні лукаві часи Сатана вспів уже так закріпити своє царство в світі, що мільйонам людей може прерізними модерними засобами накидати свою безбожницьку ідеологію, щоби знищити всяку релігію. Вийшло таке, що вороги Христові вже ясно й відверто говорять про свій намір знищити Христове Царство на землі, взагалі заперечити Христові якенебудь право до людини зразу в публічному житті, а відтак навіть і в приватному. Нехай кожний чоловік живе собі, як то кажуть, «по-самсобіпанськи». християнські ідеали нехай заступить земськими, от такими, як нація, Батьківщина, держава, а моральні християнські засади, як перестарілі, нехай кожний забуде, бож живемо в часах поступу, а не в темному, безпросвітньому середньовіччі. На місце правдивої релігійної побожності поставлено патріотизм, і поширилось хибне переконання, що людина може щиро любити свою Батьківщину, хоч і Бога не боїться, а покищо ще тільки людей стидається. Отже все для Батьківщини і для

народу, а для Бога, для Христа, для вічного спасення власної душі нічогосінько, хіба що піти час-до-часу до церкви, щоб послухати гарного співу чи якої патріотичної проповіді, але без якоїнебудь думки про релігійний обов'язок. Скільки ж то таких, що вправді ще живуть чесно, не розпустують, але цілком не зі страху Господнього чи з любови до Бога, а тому, що так краще особисто для них, інакше не випадає, бо можна втратити опінію доброго патріота. Та якщо тільки була б нагода спроневірितись без страху за страту доброї слави, тоді не було б ніякого стриму, бож як немає любови до Бога й страху Господнього, тоді людина готова і на найбільший злочин.

Церкву, мовляв, можна ще толерувати, послуговуватись нею при деяких нагодах, використати засяг її впливу, але вона не сміє накидати якихнебудь обмежень, видавати закони, що обов'язували б вірних християн у прилюдному житті, бо це ділянка національного чи державного проводу; отже Церква мусіла би мати його згоду на свою діяльність, бо він, той провід, має навіть право вимагати тієї чи цієї послуги і диктувати Церкві, що має робити, а чого не робити. А що Сатана для своїх цілей намножив собі безліч церков і всі вони вдають, немов би від Христа походять, то бере верх засада, що все одно яка Церква, аби тільки служила патріотичним цілям.

Немає потреби широко застановлятись над питанням, котра Церква є правдива. Нею є Христова Церква, бо Христос заснував тільки одну Церкву, і тільки одна може бути правдива, тільки одна зберігає непомильно науку Христа, що сказав про Себе: «Я є дорога, правда, життя» (Іван 14, 6).

Ідея Сатани і його слуг завжди і всюди одна і та сама: знищити Христове діло спасення людського роду. Але тактика його різна, залежачи від часу, від місця і від народу, де він наміряє досягнути свою ціль. Раз позискає він одвертих бунтарів, еретиків, розкольників, сектярів на свою службу, іншим разом організує люті переслідування Хри-

стової Церкви. Але такі найбільших успіхів досягає Сатана серед людей пропагандою своїх засад, вгорі згаданих, використовуючи брак релігійної свідомості, намагаючись поглибити незнання релігійних правд, відвертаючи людську увагу від релігійних ідеалів, а звертаючи всю їхню увагу на земські, проминаючі ідеали.

Тому й Верховні Пастирі Христової Церкви взивають християн до боротьби за Христові права в світі, жадаючи від світських апостолів передусім поширення релігійної свідомості: насамперед своєї власної свідомості, а відтак серед свого оточення. Без достатньої релігійної свідомості, без знання християнських правд віри й моралі не може бути й мови про успішне апостольство і взагалі сама ідея апостольства ні для кого не буде зрозуміла як слід. А що досконала релігійна свідомість здобувається не тільки вивченням релігійних правд з книжки, але ще життям освячуючої благодаті, що підтримує злуку з Богом, Вічною Премудрістю, від якої походить все знання, то ми бачимо, що рівнобіжно з рухом світського апостольства на Заході розвинувся й могутній рух за поширення спасенної практики, т. зв. реколекцій або замкнених духовних вправ, що є найкращим засобом для оновлення внутрішнього життя, для помирення з Богом на випадок втрати освячуючої благодаті, а зокрема для оживлення релігійної свідомості про основні правди християнської віри й моралі, що мають бути кермою в людському житті. Тільки Бог Всемогучий може знати, скільки найкращих овочів принесла та спасенна практика «Духовних Вправ», що прийнялась також серед українців-католиків, чи то з замкненими стислими реколекціями для різних гуртів нашої спільноти по монастирях чи реколекційних домах, чи то з св. Місіями або прилюдними реколекціями по наших парохіях у містах і селах Галицької Церковної Провінції, а також по школах усіх типів. Богу дякувати, практика духовних вправ живе також серед нашої скитальщини, хоч треба правду сказати, що в умовах на-

шого розсіяння нелегко її розвивати так, як колись у Рідному Краю.

Пристаючи до обнови організації світського апостольства (Католицька Акція) серед української скитальщини, ми також поклали собі за перший чи радше постійний наш клич: поширення релігійної свідомости серед нашої спільноти. А щоб того досягнути, треба було поширити знання Катехизму, цебто знання основних правд християнської віри. Сказано було, що в руках кожної української родини чи, радше, в руках кожного українця чи українки має бути Катехизм, а про це мають подбати не тільки священики-душпастирі, але також їх помічники, світські апостоли чи радше кандидати на світських апостолів, що вже під час свого вишколу можуть легко те завдання виконувати.

Для згаданого вишколу, як сказано вгорі, і видано окремий підручник — переклад знаменитої книжечки Отця Чіварді «Вишкіл до апостольства». З тієї популярної книжечки кандидати на світських апостолів пізнають щораз глибше ідею Католицької Акції, обов'язковість світського апостольства, різні форми апостольства. Само собою розуміється, що без знання Катехизму, цебто основних правд християнської віри, немає мови про властиве зрозуміння ідеї апостольства, отже і яканебудь діяльність апостольства не буде можлива.

Та найкращим засобом для досконалого пізнання основних правд християнської віри, а вслід за тим для зрозуміння ідеї апостольства і для запалення духа ревности в апостольській діяльності, є таки, без сумніву, практика реколекцій, цебто «духовних вправ» методою св. Ігнатія. Реколекції — це правдиве й необхідне завершення вишколу до апостольства. Це правда, що звичайно реколекції відбуваються під проводом духовного провідника, що викладає основні правди віри і піддає заключення, що мають вийти з розважань над тими правдами. Та навіть тоді є дуже побажаний добрий підручник реколекцій чи «духовних вправ»,

що зрештою так, як Катехизм, повинен бути завжди в руках кожного доброго християнина, щоби бодай час-до-часу він міг застановитись над основними реколекційними правдами і відсвятити добрі постанови, зроблені під час духовних вправ. Такий клясичний підручник о. Мешлера Т. І. в українському перекладі о. Т. Філяса ЧСВВ мали ми в Рідному Краю перед останньою війною, але нині на скитальщині його немає. А що згаданий підручник в першій мірі був призначений для провідників реколекцій чи радше для духовних осіб, що роблять реколекції, отже не був досить популярний для широкого загалу світських апостолів, тому ми й постарались про український переклад знаменитої книжки Отця Шільгена Т. І. п. н. «Школа вічних правд» і даємо в руки наших читачів можливо найкращий підручник духовних вправ, насамперед для того, щоби можна було найдочільніше доповнити вишкіл до світського апостольства, а відтак як можливо найліпшу духовну книжку для широкого загалу нашої української спільноти, щоби розбудити зацікавлення основними життєвими Божими Правдами, бо людська правда непевна й проминаюча, а «істина Господня пребиває в віки» (Пс. 116, 2).

Цілим серцем поручаємо цю книжку нашому Всесечесному Духовенству в тім переконанні, що з неї, як з животної криниці, будемо черпати надхнення для наших духовних проповідей, щоби вірним пояснити в приступний спосіб основні правди християнської віри і захопити їх тими правдами раз назавжди. Та й самі для себе ми, священики, будемо могли черпати з тієї золотої книжки якнайбільше користи для нашого духовного життя. Ми маємо обов'язок зробити з наших вірних нарід святих, бож каже виразно св. Павло до перших християн у Солуні, а через них до всіх християн: «Сія бо єсть воля Божія святість ваша» (1. Сол. 4, 3); отже мусимо зачати ту святість від себе самих, а тоді будемо в стані і інших позискати до святости життя. Книжка Отця Шільгена буде для нас не тільки підручником ре-

колекцій, але й важною духовною книжкою, щоби бодай час-до-часу розважити над найважливішими правдами нашої віри і втриматися в Господньому страху, що є «начало премудрости» (Притч. 1, 7), в любові до Бога й ближнього.

Зокрема поручаємо цю книжку кандидатам на світських апостолів. Хоча всі вірні християни є також кандидатами на світських апостолів, проте не всі мають охоту й відвагу стати ясно на службу для Христового Царства і старатись не тільки про святість власного життя на кожному кроці, але й притягти інших до Христа і рятувати душі, що є в небезпеці вічної загибелі.

Книжка Отця Шільгена послужить усім не тільки як підручник до реколекцій чи замкнених «духовних вправ», але послужить і на духовне приватне читання, а то й прилюдне, на сходах членів наших клітин Католицької Акції.

Науки, подані в цій книжці, не вистарчить раз прочитати, їх треба передумати від першої до останньої сторінки, перейняти ними, а що найважливіше, як каже сам Автор, їх треба навколішках молитвою перемолити, благаючи в Бога ласки, щоб ті основні правди християнської віри й моралі стали постійною рушійною силою всього діяння нашого життя, приватного чи прилюдного, громадсько-суспільного чи політичного, а тоді напевно наступить найкраща зміна і в нас самих, і довкруги нас. Бож не може бути, щоби ми пізнали Бога і мали правильне поняття про Нього і не полюбили Його; а якщо ми щиро полюбили Бога, то вже неможливо, щоби ми не змагали за всяку ціну до того, щоб і інші Бога пізнали й любили. А це й є завдання не тільки нас, священників, але й світських апостолів.

Благословляючи з цілого серця усім добром читачів цієї цінної книжки, благаємо в Бога для них усіх найбагатшого Його благословення.

Дано в Римі, в празник св. Священномученика Йосафата, дня 12/25 листопада 1953.

**† ІВАН, Архієпископ
Апостольський Візитатор**

ПЕРЕДНЄ СЛОВО АВТОРА

Вже від чотирьох сотень літ книжечка духовних вправ св. Ігнатія виконує свій благодатний вплив і дає спасенні овочі. У своїй Апостольській Конституції з дня 25. липня 1922 Папа Пій XI зазначив, що «не тільки багато визначних досконалістю мужів, що належать до самого Закону св. Ігнатія, голосно і з натиском заявили, що вони з того, так сказати б, джерела черпали весь засіб їхнього змагання до чесноти», але що «згідно з запевненнями Нашого славного Попередника Льва XII, величава дієздатність і корисність отих духовних вправ, випробувана впродовж трьох століть, уже здобула собі похвальне признание всіх учителів духовного життя і всіх Святих, що жили впродовж того часу». Тому Святий Отець називає книжечку духовних вправ словами Папи Бенедикта XIV «змістом своїм чудесною книжкою, яка зараз таки зі своєю появою була торжественно схвалена римськими Папами, наділена найвищою похвалою, а їхнім апостольським благословенням дістала назавжди життєву силу».

Правда, дехто висловив погляд, що духовні вправи св. Ігнатія не дуже вже надаються на наші новіші (модерні) часи, бо вони вже перестарілі; тому дехто старається дати що іншого на місце тої книжечки. Наш Святий Отець має інший погляд. Коли він трохи далі у своїй Апостольській Конституції згадав, що «Папи безупинно були за духовними вправами, наділюючи їх відпущатами, чи відзначували їх похвалами» — заявляє з натиском: «Це також і наш намір... Це наше гаряче бажання, щоб участь у тих духовних вправах

з дня на день збільшувалася і щоби поставали щораз численніші доми духовних вправ (реколекційні доми), що могли б принести щораз кращі успіхи». Відтак Святий Отець підносить св. Ігнатія до гідности «небесного Покровителя всіх домів, Установ, Союзів і Товариств, що тією чи іншою мірою мають за своє завдання вможливлювати й поширювати відбування духовних вправ». — Через те Святий Отець ясно висловився, що згідно з його бажанням духовні вправи мають бути подавані за вказівками св. Ігнатія. Бо це — як підкреслює Святий Отець — дійсність, potwierджена досвідом, що в духовних вправах св. Ігнатія криється сила, що опановує й найбільші труднощі, з якими нинішні люди мають боротись».

Коли ж вкінці Святий Отець вказує на те, що св. Ігнатій зложив книжку духовних вправ ще тоді, «коли не мав ніяких богословських студій» — то тим хоче він зазначити, що колишній офіцер не міг бути в силі ту книжечку написати на основі свого чисто природного знання і своїми природними здібностями, та що радше при написанні він мав надприродні просвічення, як зрештою і сам Святий до того признається. І тільки в той спосіб дасться пояснити те, що та простенька книжечка викликувала такі могутні впливи впродовж століть та що вона ще й нині не переможена, ані не перестаріла та що вона є понад усякий час.

Для запевнення діяння духовних вправ має отже рішальне значення те, щоб вони були подавані так, як їх подає Святий Ігнатій. (Оці, як і наступні уваги відносяться, самозрозуміло, до т. зв. великих, як також і до 6- чи 8-денних духовних вправ, а тим часом щодо триденних духовних вправ вони важні тільки до деякої міри. Ці останні (триденні) не можуть зрештою розвинути тої дієздатної сили, що криється у властивих реколекціях, ані вони не в силі дати слушне поняття про властиві реколекції). Якщо хто робив би суттєву зміну в будові їх або в поодиноких розважаннях, то тим пошкодив би діянню їх і доказав би тим, що не має потріб-

ного розуміння для просто подивугідної логіки і психології їхньої будови та й що не вглибився досить у ту книжечку. Те, що йому видавалося б поправкою, на ділі було б навиворіт.

Завдання провідника духовних вправ ніяк не є легке. Св. Ігнатій не дає докладних розважань, а по найбільшій часті тільки короткі, часто просто скупенькі нариси. Ні одним словом не згадується про зв'язок і значення поодиноких розважань у будові духовних вправ. Тому його книжечка духовних вправ вимагає довгої й докладної студії. Інакше вийде небезпека, що вправді трактуються теми, подані Святим Ігнатієм, але їх розроблюється по своїй вподобі, додається всяку всячину або підкреслюється таке, що по суті для святих вправ не тільки не є помічне, але навіть є перешкодою. А наміром св. Ігнатія не є — так сказати б — обтяжувати духовні вправи незчисленними поняттями і спонукати так, що від того уважливість розсівалася б і відверталася б від підставової правди. Не вільно також зловживати духовних вправ на те, щоби подавати свої власні ідеї і геніальні думки або трактувати т. зв. модерні питання. Не вільно забувати, що св. Ігнатій поставив собі цілком означену ціль і виключно на ту ціль обмежується. Він хоче тільки уформувати головну поставу чоловіка супроти себе самого й супроти оточення (ближніх). Нічого більше не має на цілі. Він бажав би схопити нутро чоловіка, найглибше його єство й хотіння — і зробити його здатним на кожне завдання, яке Бог йому поставить. І як цілі духовні вправи будує він на основі-підставі чи фундаменті, так знову духовні вправи мають статись основою-фундаментом для цілої моральної поведінки людини. На те не вистарчить, щоб отак поверховно знати ті підставові правди, треба бути ними перейнятим, наповненим так, щоби згідно з ними і з них виходило ціле життя. Тому й Святий є завзятим ворогом множини; він хоче тільки одного і того цілого.

Воно на наші часи особливо важне. Нинішні люди занадто перейняті змаганням за земські цілі і через те дуже легко виживаються назовні так, що не мають розуміння для властивого життєвого завдання, а віддаючись всеціло земським змаганням без огляду на їхнє правдиве значіння, затрачують життєвий змісл. Величезна кількість людей затратила ту свідомість, що ми сотворені єдино на те, щоби прославляти Бога. Вони живуть собі так, немов би на те тільки були тут, щоб їм добре поводилось на землі та щоби сповняти земські завдання. Навіть ті добрі люди занадто часто затрачують змісл правдивого внутрішнього життя. Бракує їм того перейняття підставовими правдами нашої святої віри, щоб вони могли згідно з ними уладити своє життя. Звідси йде те, що вони бачать своє завдання насамперед у зовнішніх побожних вправах, а занедбують правдиву освіту серця і змагання за внутрішню досконалість. На місці «життя з віри» (Рим. I, 17) бачимо в них зовнішнє затруднення.

Якщо має сповнитись сердечне бажання Святого Отця, щоби щораз більше католиків брало участь у «Католицькій Акції», то ті католики мусять сповнити необхідну передумову до Католицької Акції, а саме — мусять самі перейнятись правдами нашої святої віри і через те запалити в собі вогонь, що загрів би їх до апостольства. — Та понад реколекції (духовні вправи) св. Ігнатія нема іншого відповіднішого засобу, щоби скермувати чоловіка до застанови над собою і до внутрішнього життя. На самоті, здалека від зайнять і розсіянь світових, ми тут роздумуємо про змісл і значення нашого життя на землі і розважуємо, як маємо уладити наше життя, щоб воно було згідне з Божою волею. Загальна думка є така, що саме т. зв. фундамент духовних вправ являє собою найбільші труднощі, щоб його ясно і відповідно представити. Надармо я цілими літами змагав до того, щоби це завдання розв'язати в спосіб, що мені самому давав би деяке вдово-

лення. Серед того змагання мені трапилася книжка д-ра Альберта Штекля «Жертва».*)

В головному розділі тої книжки автор розвиває в пито- мий на тодішні часи розтяглий спосіб думки про ціль сотво- рення і приходить до заключення, що та ціль з боку чоловіка тут на землі завершується прославою Бога через жертву самовіддання. Я вхопився тої гадки, бо мені здавалося, що вона знаменито віддає найглибший змісл того, чого хоче св. Ігнатій. Що довше я продумував над тою гадкою, тим відповіднішою вона мені видавалась не тільки до того, щоби в наглядний спосіб подати правди фундаменту, але також до того, щоб її перевести без ніякого накручу- вання як провідну думку в усіх розважаннях. Я просто зди- вувався, бачачи, в який захоплюючий спосіб дається показа- ти тою думкою цілу будову духовних вправ (реколекцій) і яке світло вона кидає на значення найважливіших розважань. Кладучи в основу і переводячи ту одну думку, маємо перед- усім ту користь, що при цьому ясно виступає суцільність цілих реколекцій (духовних вправ) і лучність розважань — бо часто можна почути нарікання, що ті розважання стоять попри себе без зв'язку, бо не видно було лучности з тим, що ми попереду розважали. Передусім оминається тої не- безпеки, що увага відвертається на незчисленні питання і затрачується з очей ту велику ідею, що мусить усе опану- вати, а в наслідок того увага роздріблюється. Натомість че- рез суцільність реколекції дістають незрівняну міць і силу.

Вслід за тим я випрацював виклади з основною думкою про жертву: найперше для мого власного вжитку, але скоро я ствердив, що мое початкове побоювання, немов би безнастанний натяк на одну й ту саму ідею міг би з часом змучити слухачів і викликати обридження, показалось без- підставне. Навпаки, тут відчулась суцільність, а скермову- вання всіх розважань на ту одну ціль, що часто в захоплю- ючий спосіб щораз то з іншої сторінки давалась освітлювати,

*) Майнц 1861, Франц Кірхгайм

надзвичайно подобалось. Деякі, що вже кілька разів робили довші духовні вправи, заявили, що вони щойно тепер їх зрозуміли.

Потім дозріло в мені рішення випрацювати найважливіші розважання цілих духовних вправ і видати їх книжкою. Та не мав я ніякого наміру подати властиве пояснення книжечки духовних вправ або давати вказівки, як давати духовні вправи. Моя книжка має тільки розкрити хід думок у духовних вправах і розкласти матеріал на цілий ряд розважань у вільній, необов'язуючій формі, одночасно не розкладаючи матеріалу на т. зв. точки для негайного вжитку. Вона (моя книжка), як і сама книжечка духовних вправ, не є призначена для якогось окремого стану: могла б послужити для всіх станів. Так само вибрав я чисто речевий, простенький спосіб викладу — що є властивий спосіб і книжечки св. Ігнатія.

Книжка може служити для різних цілей. Найперше вона могла б улекшити завдання дотичному провідникові реколекцій — тим, що вказує на хід думок духовних вправ і на значення поодиноких розважань. Те, що я виложив, він мусть, зовсім природно, сам переробити, а до того звідки іноді вимагане є знання методи розважання і різних вказівок св. Ігнатія. Рівночасно для тих, що роблять кількадевні духовні вправи, могла би послужити як побажаний засіб доповнити собі виклади і поглибити їх, як також щоби по реколекціях заховати в собі й обнови́ти духа, зачерпненого з духовних св. вправ. Далі для тих, що не мають нагоди робити духовні вправи, ця книжечка могла б дати змогу зрозуміти і прийняти в себе великі правди духовних вправ, а для інших, що самі для себе роблять духовні вправи, може вона бути помічною.

Деякі Отці Душпастирі зачерпнуть із неї спонуки, щоб ті гарні-величаві правди духовних вправ виложити народові в проповідях і поученнях, а також може їм вона дати цінні прислуги для вишколювання світських помічників. Вкінці

могла б вона для тих, що чули дещо про духовні вправи св. Ігнатія, але не знають, на що то вони є і що вони собою являють, подати нагоду кинути оком на них і пізнати їх суть і їхній хід думок.

Для оцінки самих духовних вправ не треба забувати про одну річ. Щоб їх зрозуміти, не вистарчить прочитати ту чи іншу подібну книжку. Щоб їх можна було оцінити, треба духовні вправи робити, тобто треба поданий матеріал розумом і волею переробити або краще на колінах перемолити. Спокійне читання цієї книжки може принести користь, як і кожне духовне читання. Але це ніяк не може рівнятися з тим наслідком, який мають поважно зроблені духовні вправи. Може декого буде разити те часте повторювання, безнастанний поворот до тої самої думки. Та воно має свою глибоку підставу в суті реколекцій (духсвних вправ). Це ж не є ніяка наукова стаття чи виклад, в якому йдеться зараз далі, скоро тільки ствердиться якийсь вислід. Духовні вправи не мають на цілі подавати насамперед якінебудь відомості. Їх ціллю є радше витворити цілий життєвий світогляд, напрям ума й волі, дуже часто навіть всеціло перетформувати той світогляд. Отже завдання тим тяжче буває, бо тут ідеться про надприродні правди, що такі далекі для нас, а тим часом змисловий світ робить на нас далеко живіше враження. До того треба тут проломити багато спротивів, що постають у нижчій частині нашої природи. Тому й не вистарчить зрозуміти ту чи іншу правду тільки поверховно. Вона (та правда) мусить бути не тільки всеціло продумана аж до останніх заключень для нашого власного життя і, так сказати б, мусить бути засмакована, але й воля мусить зробити відповідні рішення — постанови. Тому й не хоче св. Ігнатій, щоби спішитись від одної вправи до другої. Він радше заряджує сталі повторювання. Кожного дня пополудні і ввечері має братись ще раз те, що розважалось рано. Деякі розважання каже він навіть подавати раз-по-разу чотири рази. А що духовні вправи являють собою орга-

нічну будову, то конечно є для зрозуміння їх зв'язковости, заки поступитися далі, здавати собі справу з того, що ми вже дотепер переробили і пізнали, як — те, що слідує — в'яжеться з тим, що ми вже зрозуміли, і як воно надбудовується на ньому. Для цілі реколекцій буде більше відповідною річчю коротенько повторити провідну думку, ніж як малося б перешкоджати у спокійному читанні прикрими й томлячими нятяками. Досвід, крім цього, навчив мене, що повторюваний поворот до провідної, підставової думки навіть у випадку осіб, при звичаєних до духовної праці, тільки поволеньки розкривав перед ними повне зрозуміння для тої Правди у всіх її відтинках.

При випрацюванні цієї книжки я засадничо не звертав уваги на дотичні коментарі. Бо мені не йшлося про те, щоби зібрати все те, що вже є в інших книжках, але щоби в цілком самостійний спосіб згадану провідну думку про жертву аж до останніх заключень видумати й перевести. Тому й не знайдеться тут ніякого натяку-відсилки до інших пояснень книжечки про духовні вправи.

А що я випрацьовував поучення насамперед для власного свого ужитку, то я не вважав за потрібне зазначувати, якщо я іноді яку думку або яке речення звідки перейняв. Своєрідність цієї книжки не дозволяє також подавати тепер джерела, коли я їх вже не маю під рукою. Понадто думки й речення чимало були перетворені через різні перероблювання. Нехай вистарчить у цьому місці натяк на те, що при випрацюванні фундаменту взяв я деякі думки з згаданої вже книжки Штекля і деякі місця з неї віддав більше або менше дослівно. Те саме відноситься й до розважання «Творець» з книжки Оттона Ціммермана «Без границь і без кінців». При опрацюванні таїнств з життя Ісусового використував я насамперед Грімма «Життя Ісуса» і пояснення Льоха й Рейшля. При віддаванні латинських місць вибрав я для легкого зрозуміння такий уклад, що в можливо найбільшому зближенні до тексту найясніше віддавав би змісл німець-

кими висловами. Місця Святого Письма наводив я, уживаючи свобідно Льоха й Рейшля, Реша, Торвельпа й Рембольда.

На жаль, знегоди часу змусили друкарню настоювати на тому, щоб я скоротив первісний рукопис на одну четверту частину, щоби книжка не була заобширна, а через те й не задорога. Це була для мене болюча жертва мусіти вийняти з неї цілий ряд розважань. З того можна зрозуміти, чому тільки деякі таїнства з Ісусового життя тут подані, а т. зв. четвертий тиждень вийшов дуже скорочений. Наскільки воно буде можливе, то частина, що відпала, буде видрукувана пізніше в доповняючому томі. Моє бажання таке, щоби ця книжка причинилась до того, щоби багато людей живо усвідомили собі підставові правди нашого життя і пізнали, яке становище в житті мусить зайняти Бог, бо єдино для Його прослави ми сотворені.

А в т о р

Дім Боніфатія коло Емеріху
3. VII. 1933

ПЕРШИЙ РОЗДІЛ

[illegible]

1. ФУНДАМЕНТ (ОСНОВА)

ТВОРЕЦЬ

Основна правда мого життя така: мене Бог сотворив. Це значить найперше, що моє існування я не завдячую собі самому. Я зачав існувати без ніякого мого співдіяння, а навіть я не знаю про те нічого. Минув деякий час, заки я пізнав, що я тут є. Мої родичі були тільки посередниками, що передали мені існування. Вони, так сказати б, дали тільки привід, поштовх до того: потому я розвивався на основі і згідно з вищими законами, незалежно від їхніх побажань. Мої родичі в свою чергу завдячують своє існування своїм родичам, і так воно йде далі аж до тої першої подружжї пари, про яку оповідає найстарша історична книга світу, а саме, що Бог сотворив Адама й Еву. Тоді то Бог — так сказати б — посадив дерево людства; а я — тільки один з овочів на тому дереві. Овоч належить до того власника, що до нього належить дерево. Навіть ті первні матерії, що є в моїм тілі, також колись сотворив Бог. Коли я зачав існувати, вони вже давно були, хоч і в іншому укладі. Я тільки їх присвоїв собі. Колись моє тіло знову розложиться на ті складники.

Найважливіша річ в мені, що властиво через неї я є людиною — це моя душа, але тої найважливішої речі не могли мені дати родичі. Оту душу сотворив Бог у хвилині, як я дістав існування, і вдунув мені її.

Отже моє найглибше внутрішнє ество, моя природа така: я є сотворіння Боже. Навіть не дасться про мене інак-

ше подумати, як тільки те, що я Богом сотворений — так, як про промінь сонця не дасться інакше подумати, як тільки так, що він походить від сонця. Якщо ми забрали б у соняшного проміння те, що воно має від сонця, — залилось би одно чисте ніщо. Те саме було б і зі мною, якщо мені відібрати б те, що я маю від Бога. У випадку соняшного проміння вже сама назва вказує, що воно виходить від сонця, що воно все завдячує сонцю. Якщо в нашому випадкові слово «чоловік» і не каже виразно, що ми від Бога походимо і Йому все завдячуємо, то все ж воно лежить в глибині нашого ества. «Бути чоловіком» нічого іншого не може значити, як тільки: «Бути Божим сотворінням».

У Бога творити значить далі: творити з нічого. У випадку людського «творити» бачимо щось зовсім інше. Чоловік потребує стало матеріалу й приладдя. Правда, мистець вирізьблює з камінного бльоку фігуру, що її своїм умом вигадував. Але він конечно потребує камінного бльоку, долота й молотка. Без них він цілком не міг би творити. Якщо мається звести якусь велику будівлю, то перед тим ставиться сильне риштування.

Бог не потребує до творення нічого — ані матеріалу, ані приладдя. Він творить з нічого. Він, так сказати б, одним хватом бере «ніщо» і з нього виводить ества, що їх ніяким чином перед тим не було. До того Бог творить в одній хвилині, а тим часом у людей часто минають цілі тижні, а то й роки, заки діло готове.

Бог мусить мене стало підтримувати, а то я знов обернувся б в ніщо — так, як сталося б з промінням сонця, якщо воно зірвало б зв'язок зі сонцем.

Отже я є цілком від Бога, і тільки від Бога, і завжди, стало від Бога. Якщо Він не був би мене сотворив з нічого, мене ніколи тут не було б. Я з Богом злучений нероздільно, а все, що є на мені і в мені, носить печать походження від Бога.

Якщо схочемо до деякої міри зрозуміти значення й за-
сяг тієї правди, то мусимо спробувати виробити собі можли-
во найясніше поняття про Бога.

а) Бог — це таке єство, що є кінечне.

Все (кожна річ), мусить мати причину, чому воно існує,
а та причина є або в цій речі, або поза нею. Причина того,
що я є, не є в мені. Не було ніякої примусової причини, щоб
я отримав існування, щоб я існував. Просто так, як не було
мене довгі віки, міг я не існувати і через цілу вічність. Бог
не мав потреби мене сотворити. Коли Бог творив людство,
Він видів незчисленні мільйони людей, що могли б існу-
вати. Між тією безліччю можливостей видів Бог і ту мож-
ливість, що й я міг би існувати. І Бог зовсім свobodно рішив
мене створити, хоч міг вибрати іншу можливість, цебто ін-
шого чоловіка створити замість мене. А тоді не було б мене
і не був би я ніколи існував — зовсім так, як не існують ті,
що їх Він не вибрав. Якщо, приміром, хтонебудь з моїх
предків був би з кимсь іншим оженився, то на місці його те-
перішніх нащадків були б інші. А мене не було б. І ніхто
не був би того завважив, ніхто не мав би поняття, ані навіть
не догадався б, що я міг існувати; так, як я не догадуєся
про тих, що могли б існувати, але яких нема.

Отже, це простий припадок, що я існую. Певно, що Бог
так хотів, але Він так хотів тільки тому, що так свobodно
вибрав, бо не було найменшої потреби мене вибрати. Все
інше: ця земля, цей світ, ці ангели також не кінечні, легко
дасться подумати, що на їхнім місці могло б бути що іншого
або що й зовсім їх нема. А все таки годі собі подумати, щоби
не було Бога. З незаперечною силою стає перед нами Його
існування. Він має Сам у Собі причину Свого існування.
В Єстві Його самого причина Його існування, незалежно
від якоїнебудь умови чи передумови. Він є і мусить бути.
Він і тільки Він існує безумовно, конечно.

б) Бог є від віків і є вічний.

Вічність Бога виходить сама собою з внутрішньої конечности Його існування. Бо та конечність все була й зостається навіки. Я існую щойно від кількох літ чи від кількох десятків літ. Перед тим мене не було. Вік людства рахується на тисячі літ. Земля багато старша. Але була й така хвилина, що й земля зачала існувати. А заки земля, світ і ангели заіснували, то не було нічого, крім Бога. Я можу далі назад уявляти собі, скільки схочу, перед усяким часом, перед усякою історією — і все вийде так: Бог є.

Якщо я маю правильно висловитись, то я не смію сказати: Бог існував, бо я мушу сказати: Бог існує, є. «Заки був Авраам, я є», — сказав Спаситель. Бог сказав до Мойсея: «Я є той, що є, Ягве», як це стоїть у первотексті. Для Нього нема ні минулого, ні майбутнього, Він є.

в) Бог є безконечно досконале Єство.

А що Бог має повноту буття і є джерелом усієї можливості буття, то Він має також усяку можливу досконалість, і то в такій мірі, що виключає щось більше. Йому нічого не бракує. Він такий гарний і добрий, як тільки можливо бути гарним і добрим. Для Нього нема ніякої границі, ніякого обмеження, хіба тільки те, що в Ньому не може бути нічого недосконалого, нічого хибного, нічого проминаючого, нічого зайвого, нічого темного. Тому в Бога нема ніякого поступу, бо поступ є тоді, як чогось бракувало і до нього дійшлося. Для Бога нема ніякої можливості стати більшим, мудрішим чи гарнішим. Все в Ньому безконечне й досконале.

г) Бог є безконечно великий.

Коли б я схотів дослідити Його велич, то я міг би йти вперед в найдальшу далечінь, а до границь я таки ніколи не дійшов би. А якби я йшов кроками, — не метровими і не милевими, а кроками, що з них кожен дорівнював би одному світляному рокові, і йшов би тисячу літ, день і ніч, — що ж

я досягнув би? Завжди була б передо мною знову безконечність. — Оповідають швайцарські народні казки, що гірські духи не могли знести, щоби люди вимірювали глибину деяких гірських озер. А як одного дня виїхала горстка людей, щоби вимірити глибину озера Єгель (озеро п'явки), — човно зачало зараз занурюватись, а з близької гори почувся голос, що взивав сміливців до негайного повороту. Таке діється й з нами, якщо ми спробуємо зглибити безконечність Бога. Дістаємо заворот голови, бачимо, що мусимо перестати, бо наша спромога не до того. Наша думка не може обняти Бога так, як не може обняти земної кулі наша рука.

г) Бог є всемогучий і всесильний.

Його сила не знає ніяких інших меж, як тільки границю можливости, цебто якщо річ неможлива сама по собі. Але й тут добре завважає св. Тома, що радше треба сказати, що неможливе не може статись, а не що Бог не може неможливого зробити. Скільки нових світів схотів би Бог сотворити, ніколи не можемо сказати, що це остання й найбільша можливість для Нього.

д) Бог є всезнаючий і наймудріший.

Він один пізнає всеціло себе самого, Він один зглибив таїнственну пропасть Божества. Він бачить і знає все. Ніщо не скриється перед Ним. Число зізд на небі, число цвітів і травин Йому знане. Ніщо не піде повз Його уваги, ані дрижання листочка в пралісі, ані найскритіші думки людини. Для Нього нема ніякої загадки, ніякого нерозв'язаного питання, ніяких тяжких проблем.

е) Бог є безконечно гарний.

Які то запопадливі люди, щоби побачити дещо гарного, налюбуватись величавим красвидом, величчю гір чи моря, величнім мистецьким архитвором! Вони не мають потім слів, щоби висловити своє захоплення й одушевлення. Як пристрасно змагають люди, щоби досягнути того, що дає їм насолоду, вдоволення, щастя!

Коли Бог сотворив все те, Він хотів дати людям один маленький відблиск Своєї краси. — Ти, напевно, вже спостеріг колинебудь під вечір несподіваний блиск на віддалі. То було заходяче сонце, що відбивалось у вікні якогось дому. Якщо ми мали б тільки той відблиск у вікні, чи могли б ми уявити собі колинебудь величину, жар чи велич сонця? А вся та краса, що ми її тут бачимо, то також тільки відблиск Бога й нічого більше. В безконечній мірі має в собі все те, що ми могли б собі помислити гарним, ущасливорючим, захоплюючим, величавим.

Тому й не можу я ніколи мати навіть приблизно належного уявлення про Бога. Ми не можемо собі уявити чистого духа, ангела, а тим менше — Бога. Як довго я ще можу собі щонебудь уявити, як довго моя сила уяви не слабне, як довго я ще знаходжу слова й поняття, так довго я є певний: Те не є Бог. Я можу намагатись доскочу, щоби створити собі поняття про найвищу досконалість, про все велике, узнесене, величне, мудре, ласкаве, величаве, захоплююче, гарне, я можу те поняття степенувати, скільки сили, а проте високо, і то безмежно високо, понад полет найсміливішої уяви, недосяжно царює Бог у Своїй величі, до якої не можна наблизитись і якої навіть не уявити.

Щоби дати нам якенебудь, бодай слабеньке поняття про Свою велич, Він сотворив зоряне небо. Ми так часто його оглядаємо, але так мало звертаємо увагу на його мову. «Небеса повідають славу Божію», — каже Псальмопівець, — цебто, «небесне склепіння голосить славу Предвічного Бога». Ціль і значення зоряного неба тільки в тому полягає, щоби дати нам приблизне поняття про велич Творця! На те, і тільки на те, сотворив Бог зоряне небо!

А тепер спробуємо уявити собі велич всесвіту в такий самий спосіб, як це робиться на мапі, що дає образ якоїнебудь частини землі, — подамо віддалі небесних просторів у зменшеній поділці. На земних мапах завжди є подана поділка, за якою зроблено мапу, напр.: 1 : 1.000.000; це означає,

що 1 см. на мапі значить один мільйон сантиметрів або 10 км. в дійсності. Приймемо при всесвіті поділку 1 : 100 мільярдів, цебто 1 см. значить один мільйон кілометрів. Тоді мусили б ми нарисувати сонце як кульку, що має в промірі 1,4 см.; на півтора метра від нього була б віддалена наша земля. Але величини землі вже не дасться нарисувати на тій мапі, бо вона мала б тільки $1/8$ міліметра. Де ж тоді ми мали б нарисувати найближчу сталу зізду? Вона була б віддалена на $412\frac{1}{2}$ км. від землі! І аж на таку віддаль довкола на всі боки — нічого!!! Промір найбільшої сталої зізди при такій поділці виносив би 6 метрів. Отже 4 рази стільки, скільки земля віддалена від сонця! Наше сонце при такій віддалі мало б ще силу світла на 124.000 свічок. А Сіріус має 80 разів більшу світлість. Астрономи оцінюють число сталих зізд, що їх можемо відкрити далековидом, на кілька мільярдів! Що за жара, що за сила в тому всьому! Якої ж сили треба було, щоб те все створити й призначити дорогу тому всьому! Чим же я є на тій землі-порошинці, що має в промірі $1/8$ міліметра?!

Припустімо, що ми могли б збудувати таку могутню радіовисильню, що її хвилі могли б без перешкоди йти у всесвіт і пробігати в ньому з тою самою скорістю, як пробігає світло на землі. Тоді ми почули б знак часу (гонг) два рази, тобто два удари, і то зараз один по одному. Бо радієві хвилі не потребували б навіть одної секунди, щоби перебігти довкола землі. А коли був би почутий той знак на сонці? Приблизно по 8 хвиликах. Коли на найближчій сталій зізді? По чотирьох роках з половиною. А на мряковинні Андромеди, цебто на найдальшому мряковинні, що його дотепер відкрито, гонг пролунав би щойно по якому мільйоні літ! А тепер поглянь вгору на зоряне небо, старайся змірити ті величезні віддалі, а при цьому пам'ятай, що ті зізди, що, здається, стоять близько одна попри одну, багато більше віддалені одна від одної, як віддалена земля від найближчої зізди; гляди направо й наліво, вперед і назад і

пригадай собі те, що з кожного місця на землі впадає в вічі подібний образ. А якщо потім сила твоєї уяви вже заломиться і ти вже нічого більше не зможеш собі уявити, то пам'ятай, що той цілий всесвіт супроти Бога ще менший, як зернятко піску супроти тебе!!! Що ж тоді ти є супроти Бога?

Спробуймо ще іншого способу, щоби справді наглядно уявити собі велич Бога і нашу маленькість, а саме: загляньмо до т. зв. мікрокосму. Візьмімо первень водня, що складається з молекул, які є в безнастанному круговороті і при цьому вдаряють одна на одну. Промір молекулі виносить четверту частину мільйонної частини міліметра. Молекули рухаються зі швидкістю коло 1,7 км. на секунду, а поміж поодинокими ударами роблять дорогу, що дорівнює $1/12$ мільйонній частині міліметра. Число ударів двох молекул на секунду виносить понад 15 мільярдів. На один грам припадає 605.000 трільйонів молекул.

Щоби мати поняття про останнє число, уявм собі, що можемо уставити під ряд один мільярд людей, а кожний по черзі день і ніч числив би до 10 на кожную секунду, — вони потребували б коло 2 мільйонів років, щоби начислити до 605.000 трільйонів. Кожна молекула водня складається з двох атомів. А знавці фізики нині вже говорять про планетарну систему атомів. Бо внутрі кожного атома є ядро, що довкола нього кружляють електрони — подібно як земля кружляє навколо сонця. Віддалення електронів від атомового ядра є відносно більше, ніж віддалення землі від сонця. Уявм собі, що на одному з тих електронів мешкають якісь ества — так, як на землі мешкають люди. Що ж то були б за ества, чим були б супроти тебе ті ества на одному з тих електронів, що знаходяться в одному з двох атомів тих 605 тисяч трільйонів молекул, що складаються на один грам водня? А ти супроти Бога ще далеко менший!!!

Св. Іван Євангелист мав колись видіння й оглядав Бога. Він упав ниць до землі і був як мертвий. Він пробував опи-

сати в «Откровенії» все те, що бачив, але з його слів видно, що тут усі людські поняття й вислови заслабі. «Ось, — каже св. Іван, — стояв престіл на небі. На престолі сидів Бог-Отець, Святий і Справедливий, що блищав прегарно, як ясний діамант і вогненночервоний рубін. Символ благодаті окружав престіл круглою дугою, що блищала, як смарагд. Довкруги престолу було двадцять чотири сидження, а на сидженнях я бачив сидячих 24 старців, убраних в білі одяги з золотими вінцями на головах. Від Божого престолу виходили блискавки з громами. Перед престолом горіло 7 полум'яних свічників, що є символами сімох Божих духів... По середині кожного з чотирьох боків престолу стояло по чотири Херувими, як сторожі й вістуні Божої слави. Вони не спочивають ні вночі, ні вдень, а співають безнастанно: Святий, Святий, Святий Бог Господь, Всемогучий, що був, є й буде... А 24 старці падають ниць, віддають поклін, кладуть свої вінці перед Божим престолом і співають пісню: «Гідний Ти, Господи, єдиний Боже наш, усякої хвали, слави й сили. Ти все сотворив; по Твоїй волі усі речі стались і зачали існувати» («Откров.», 4). Що ж то мусить бути той Бог, коли найвищі ества, які є в небі, захоплені Його величчю й славою, не вміють нічого іншого робити, як тільки величати Його й співати пісню: Свят, Свят, Свят!

Чи ж чоловік, свідомий своєї маленькості супроти Бога, не повинен би сказати разом з Псальмопівцем (Пс. 8):

«Господи Боже наш, яке предивне ім'я Твоє по всій землі! Возніс Ти славу Свою вище небес.

Коли на небеса спогляну, твір Твоїх пальців,
на місяць та на зорі, що сотворив Ти,
то що той чоловік, що згадуєш про нього,
і що людська істота, що про неї дбаєш!»

Тільки тоді, коли ми виробимо собі можливо найвище поняття про Бога і щораз більше поглибимо те поняття, щойно тоді зможемо зрозуміти ті висновки, що плинуть для нас з тієї величі й суверенности Бога.

ПЛАН СОТВОРЕННЯ

Бог — це мій Творець. Йому я завдячую моє існування. Для чого ж Він сотворив мене? Яку ціль взагалі мав Він у сотворенні світу? Мушу старатись тепер це пізнати.

Насамперед ясно й самозрозуміло, що Бог при сотворенні мав певну, означену ціль. Таж кожне розумне ество діє з певною, означеною ціллю. У випадку Божої премудрости просто виключене діяння нерозумне, насліпо. Кожне розумне діяння передбачує ціль, що її хочеться досягнути, і на ту ціль звертається те діяння.

Відтак ясно, що та ціль мусить бути гідна Бога. Бог не може змагати до нічого такого, що не відповідало б Його безконечній досконалості. Маловартна ціль не заслуговує на те, щоби Бог звертав на неї Свою премудрість і Свою всесилу. Визначні мистці вважали б за недопущене пониження, якби хтось давав їм маловартне зайняття, що не відповідало б їхній гідності. (Славний скрипак не погодився б грати на весіллі. — Прим. переклад.). Чи ж Бог мав би бути менше дбайливий про Свою гідність? Та гідний Бога є тільки Сам Бог. Тому й ціллю, що до неї змагає Бог при сотворенні, може бути тільки Він Сам. Всяка інша ціль була б безконечно нижча від Нього. Якщо Бог мусить при сотворенні мати за ціль Себе Самого, то це не значить, що Бог має потребу творити. Він вистарчає Сам Собі. Його щастя не може ніяк збільшитись. Він безконечно досконалий. Три Божі Особи зазнають від віків досконалого щастя. Отже, якщо Бог при сотворенні може мати за ціль тільки Себе Самого, то це треба так розуміти, що та ціль мусить відноситись до Нього Самого.

Як же ж ми можемо пізнати, що то може бути за ціль? Якщо хочемо знати, яку ціль має яканебудь річ, то найкраще буде приглянутись, як вона зложена чи зладжена. Бо коли хтонебудь щонебудь творить, то старається достосувати своє діло до такої чи іншої цілі. Премудрий і всемогучий Бог мусів кожне сотворіння так творити, щоби воно відповідало тій чи іншій цілі.

Зложення якоїнебудь речі можна найкраще пізнати з пляну, за яким ту річ зроблено. Заки хтось почне творити, він мусить знати, чого він хоче, і в думці зробити плян, за яким він виконає задумане діло.

Звідки ж взагалі Бог міг взяти плян, ідею для Своєї творчости? — Тільки з Себе Самого, бож тільки в Ньому є всі можливості існування. Поза Богом можна собі подумати тільки про такі ества, що в якийсь спосіб є Його відбитками. Це ж і є найглибша суть кожного сотворіння, що воно є відбиткою Бога, бо в ньому в той чи інший спосіб відбиваються Божі прикмети.

Якщо така є властива суть сотворіння, то це мусить бути також і ціль сотворіння: воно має об'являти Бога, має давати свідоцтво про Його велич, премудрість, силу, святість, доброту. А це значить стільки, що воно має Бога прославляти. В цьому також лежить і найглибше значення кожного сотворіння: воно мусить Бога прославляти.

Без цієї цілі сотворіння навіть не можна собі уявити. Це теж перша й підставова правда, що на ній спираються дальші висновки. Якщо Бог, об'являючи Себе Самого через сотворіння, має бути прославлюваний, то мусять існувати ества, для яких призначене те об'явлення. Бог не потребує того об'явлення. Він вповні свідомий Своїх досконалостей. Об'явлення Бога у світі не збільшить Його знання, ані не помножить Його щастя. Отже мусять існувати ества, що до них звернене те об'явлення.

Це можуть бути тільки ми, люди, бо тільки ми, люди, на землі маємо розум, що дає нам змогу розуміти об'явлення Бога у світі. Як кожне інше сотворіння, так і чоловік є об'явою Бога, і то якраз найвищою об'явою, бо він як ество, обдароване розумом, є не тільки відбиткою, але й подобою Божою, а вслід за тим об'являє Божі досконалості в далеко вищій мірі, як інші сотворіння. Він заразом є те ество, до якого звернена об'ява Бога.

Але та об'ява Бога, звернена до чоловіка, не може бути остаточною ціллю сотворення, бо остаточна ціль мусить відноситись до Бога. Ще не була б досягнена ціль сотворення, якби чоловік пізнав тільки Бога зі сотворення і мав би знання про Його досконалості. Тим об'явленням Себе Бог мусить змагати до дальшої, вищої цілі, що до Нього Самого відноситься.

Ту вищу ціль пізнаємо вже з самої природи чоловіка. Коли чоловік розуміє об'яву Бога у сотвореному світі і пізнає з сотворення Творця, то він як розумне ество мусить з того пізнання зробити висновок і визнати Бога за Творця.

Мусимо тепер старатись пізнати, як має виглядати те визнання Бога з боку чоловіка.

Сотворення може бути об'явою Бога і прославою Його тільки тоді, якщо в тому сотворенні панує всеобіймаючий лад так, що кожна річ має в цілості сотворення своє місце і своє правильне діяння. Якщо сотворіння були б порозкидані без ніякого порядку, ніколи з того не видно було б Божої премудрости, святости, любови й сили. Той порядок мусить бути встановлений законами, що їх видав Творець, бож Він одинокий знає, яке завдання придумав Він для кожного сотворіння, Він одинокий має право призначити сотворінню таке чи інше завдання.

Але всесвітній лад не є завершений раз на завжди, він стало розвивається. А що той розвій відбувається під кермою Божого Провидіння, то Божа воля об'являється також у зарядженнях і допустах. І тільки тоді панує такий

лад, що через нього досягається ціль сотворення, себто прослава Бога, коли сповняється законодатна й провидінна Божя воля. Отже все зводиться до того одного, щоби була сповнена Божя воля. Та ми бачили вже, що остаточна ціль сотворення досягається тільки в чоловіці й через чоловіка, бо він — єдине єство, що має змогу з сотворення пізнати Бога і визнати Його як Творця. Отже чоловік мусить сповнити Божу волю, а через те буде досягнена остаточна ціль сотворення.

Якщо чоловік сповняє Божу волю, то він сам через те перш за все стає щораз величавішою подобою Бога. Таж Бог може йому приписати тільки такий лад, який відповідає його природі (чоловічій), а вслід за тим щораз ясніше виступають у ньому богоподібні риси — так що він (чоловік) стає щораз величавішою об'явою Бога. — Рівночасно сповнювання Божої волі через чоловіка має таку прикмету, що його поступування стає можливо найбільшою прославою Бога через сотворення. Чоловік є свободний. Він може рішитись, чи піддатись Божій волі, чи ні. Отже, щоби була досягнена остаточна ціль сотворення, чоловік мусить свою власну волю вповні підпорядкувати Божій волі і достосувати її так, щоби вона була можливо найбільше однакова з Божою волею.

Він не сміє хотіти нічого іншого, як тільки того, що хоче Бог. Божий закон має чоловікові присвічувати як напрямна життя, а його думка й змагання, все його діяння чи занехання має бути просякнене тим безумовним відданням на Бога без уваги на всі свої бажання, що були би противні Божій волі.

Поняття про те беззастережне віддання на Бога чи про самовіддання Богові — це ж ніщо інше, як поняття про **жертву**. Тим словом ми не означаємо зверхньої жертви ані виречення, але означаємо те внутрішнє самовіддання Богові з боку сотворіння, себто визнання Божої суверенности через беззастережне підпоряд-

кування себе Його святій волі. А якщо тільки через те самовіддання досягається остаточна ціль сотворення, то з того слідує, що Бог сотворив світ задля жертви. Отже жертва — це осередня точка Божих намірів. Це остаточна ціль, задля якої єдиної Бог міг творити. Це є найвище, найзнесліше, що сотворення взагалі може доконати й дати. Нічого ціннішого не може світ дати для Бога. Бо й що ж могло би бути для Бога почесніше, як не те, що чоловік, найзнесліше Боже сотворіння на землі, підпорядковується вповні Його суверенності? Голова й вінець усього сотворіння — чоловік заявляє словом і ділом, що єдиний Бог є гідний і заслуговує на те, щоб перед Ним скорилось усе сотворіння! Про більшу прославу Бога з боку сотворіння не можна собі навіть подумати. Отже ота прослава Бога через самовіддання чоловіка була тією ціллю, до якої Бог при сотворенні змагав і мусів змагати.

Але ми ще не пізнали всієї цілі сотворення. Бо прослава Бога з боку чоловіка не є в стані дати Богові щонебудь таке, що могло би помножити Його щастя. Навіть уся прослава з боку мільярдів людей була б дуже далека від тої слави, що Йому належить. Вона не могла б дати Йому свідомість про Його велич і вищість, бож Він єдиний вповні свідомий тієї Своєї величі й вищости.

Щоби це краще пояснити, уявім собі, наприклад, що муравлі мали б розум і волю так, як ми маємо. Приймемо, що тобі належить одне муравлище з 100.000 муравлів. Ти дістаєш щодня звідомлення про те, що кожний муравель попереднього дня зробив. Чи ти прочитував би те звідомлення? Чи твоє щастя було б більше, коли б вони, муравлі, були тобі послухні? Чи, може, ти почувався б нещасливим через те, що якась частина муравлів нічого собі не робить з твоїх заряджень або що вона зробила революцію і заявила, що не визнає тебе за свого пана-суверена. А ми перед Богом ще менші, ніж ті муравлі перед тобою!!! Візьмім для прикладу мікробів, що живуть в одній крапельці води: ми перед

Богом ще менші, ніж ті мікроби перед нами!!! Можна було б докладно обчислити, наскільки ми більші від них: від муравлів в кількасот разів, від мікробів — в тисячі разів. А ми перед Богом не то що в мільйони разів, не то що в мільярди чи більйони разів, але ми в безконечне число разів менші, ніж Бог.

Можна б собі вкінці уявити чоловіка, що вправді не мав би ніякої радості з того, що муравлі йому послухні, а все таки відчував би деяку приємність з того. А Бог зазнає безконечної розкоші і блаженства, що не можуть бути ніколи помножені. Тому Бог не може мати ніякої користі через те, що ми Його прославляємо.

Чому ж тоді Він таки сотворив нас, якщо Він з того нічого не має? Таж мусить бути якась причина, що схилила Його до того, що Він волів творити, ніж не творити. Відповідь на це питання дає нам маленьку змогу заглянути в найглибшу глибину Божого ества. «Бог є любов», — каже св. Іван (І. Ів. 4, 16).

Якщо сотворення має об'являти Божі досконалості і прославляти Його, то це важне насамперед також про Його любов. Оце й є остаточний намір Бога при сотворенні, воно має бути об'явленням Його безконечної любови й доброти. А що ціль сотворення може бути досягнена тільки через чоловіка, то ми повинні і тут, і через цілу вічність об'являти і прославляти Божу любов. Розважмо тепер, як те має відбуватись.

Любов полягає в прихильності, яка виявляється через бажання творення добра. Вона є тим більша, чим частіше і чим більші добродійства виявляє. Перше діло Божої любови було в тому, що Він нас сотворив, щоби могли нам давати дальші Свої добродійства. Він сотворив нас на Свою подобу. Наші духові спроможності (розум і воля), подібні до Божих, дають змогу нам, і то як самотнім ествам на землі, радіти і тішитись, цебто змогу свідомо бути щасливими. Ми є вінцем видимого сотворення.

Лад-порядок, що його нам приписує Бог, видумала Його любов і Його премудрість. Цей порядок забороняє тільки те, що нам шкодить. Жиючи згідно з правилами того порядку, ми можемо різьбити в собі щораз виразніше богоподібні риси — так, щоби ми ставали щораз подібніші до Божого первовзору. Якщо тримаємося того порядку, то можемо тільки зискати, ніколи щонебудь утратити.

За ту прославу, що ми її Богові віддаємо, входячи в Його наміри і віддаючися вповні Його суверенності, міг Господь Бог нас нагородити в той спосіб, що поселив би нас в якомунебудь раю, де всі наші спроможності були б вповні заспокоєні, де ми знайшли б усі можливі шляхетні радощі й розкоші і де ніщо не могло б заколотити те наше щастя. До того те щастя могло тривати навіки.

Але ми мали стати пам'ятниками безконечної Божої любови, тієї любови, що стримується від діяння щойно на границях можливости. І так спитався Себе Самого Бог (мусимо собі те по-людськи уявити, щоб до деякої міри вглибитись у Божі наміри): Чи не міг би Я дати чоловікові ще більше щастя? Чи не міг би Я допустити його до участі в Моєму власному блаженстві?

Розважмо, що то значить: бути учасником у Божому щасті, в розкошах і блаженствах, що їх заживає безконечний Бог! Ані Божа премудрість не могла нічого більшого понад те придумати, а Божа всесила не могла нічого більшого створити!

Та тут побачив Бог, що ми до того зовсім нездатні, бо нам бракує відповідних спроможностей. Кожне сотворіння може діяти тільки в межах своїх спроможностей. Дерево може рости, видавати листя, цвіти, овочі, але не може бачити, ходити, відчувати. Звірина може це робити, але не може думати, а вслід за тим не може радіти, бо не має на те спроможности. Можна звірину видресувати, цебто вишколити ті спроможності, що вона їх має, але не можна виробити у звірині нових спроможностей, тому вона ніколи не є в стані

радіти так, як ми можемо відчувати радість. Подібно й ми не можемо радіти так, як радіє Бог, бо радість Божа безконечно перевищує наші людські спроможності. Оглядати Бога, заживати чудес Його несотвореної, безконечної краси, мати участь у Його незмірному щасті — людські спроможності не є в силі. Бог, — як каже св. Павло (Тим. 6, 16), — мешкає в недоступному світлі, недоступному в природний спосіб для всіх сотворених еств.

Алеж, — спитав Себе Самого Бог, — чи не міг би Я обдарувати чоловіка такими спроможностями, щоб він був здатний Мене оглядати і в той спосіб мати участь у Моему щасті?

У Своїй премудрости Бог знайшов на те спосіб, але побачив теж, що в тому випадку Він на межі Своєї всемогучости. Якщо Бог творить світ, то Він через те не видав нічого зі Своєї всемогучости. Він може зараз, за хвилину сотворити новий світ, і так далі, впродовж цілої вічності. Подібно як земля, що по кожній минулій весні, що вже була тисячі разів, приносить нову весну і нові квіти, Бог може сотворити щораз нові світи, більші і гарніші, ніж цей світ, що його тепер оглядаємо. Але, якби Бог захотів допустити нас до участі в Своему щасті, то треба було б вичерпати всю Його всемогучість, а тим часом сотворення тисяч найвеличавіших світів не надщербило б ані дрібки тієї всемогучости. Бог мусів піднести чоловіка високо понад той порядок, до якого він належить за своєю природою, вище понад порядок, що є природний для ангелів, понад порядок найвищих Херувимів і Серафимів, все вище й вище — аж до тієї висоти, що вже й Сам всесильний Бог не міг вище піднести, бо до висоти несотвореного Божого ества. Він мусів нам дати цілком нове життя з надприродними, богоподібними спроможностями, що дали б нам здатність оглядати Бога лицем у лице і мати участь у Його розкошах і блаженствах. А те вичерпання Божої всемогучости мусів Він dokonати для кожного чоловіка зокрема.

Здавалось би, що Бог міг Собі подумати при цьому: «То таки забагато нагороди. Чому ж маю Я тих малесеньких людей, що на цілу безконечну пропасть стоять нижче від Мене, допустити до Мого неба? Та й ділитись з ними Моїм щастям? Якщо вони підкоряються Мені, то вони тільки сповняють свій обов'язок, а якщо Я дам їм вічну нагороду — таку, що вони будуть щасливі таким щастям, яке можливе для людей, то вони мусіли б Мені щодня на колінах дякувати за те, що Я взагалі сотворив їх і дав їм таке щастя».

Чи думав так Бог? — Ні. Сотворення мало стати об'явою Його безконечної любови, що йде так далеко, як це тільки можливе. Тому й рішився Бог в нагороду за ту прославу, що ми її Йому віддаємо, визнаючи Його суверенність, допустити нас до участі в Його власній славі і на те обдарувати нас новим надприродним життям з богоподібними спроможностями, а те життя робить нас здатними Бога оглядати і мати участь у Його щасті. Те нове, надприродне життя душі ми називаємо освячуючою благодаттю, що так перемінює нас, що ми за словами Церкви радше богам рівні, ніж людям.

В тому й завершення Божого плану сотворення, що ми маємо Його прославляти: тут, на землі через жертву самовіддання, через визнання Його суверенности; а потім впродовж цілої вічності як пам'ятники безконечної і незбагненої любови Бога ту Божу любов виявляти й величати.

Отже в Бога є тільки одна однісінька ціль сотворення: Його прослава. У нас, людей, можна розрізнявати дві цілі: цебто, ми маємо Бога прославляти і через те старатись про своє спасіння. Але наше спасіння — це тільки конечний наслідок виконання нашого земського завдання, щоб ми визнавали Божу суверенність. Отже нам треба тільки змагати до того, щоби прославляти Бога нашим, можливо найдосконалішим самовідданням, а наше щастя само собою прийде.

1. The first step is to identify the problem. In this case, the problem is that the system is not working properly.

2. The next step is to gather information about the problem. This can be done by asking the user for more details or by checking the system logs.

3. Once the information is gathered, the next step is to analyze the problem. This involves looking at the data and trying to figure out what is causing the problem.

4. After analyzing the problem, the next step is to develop a solution. This can be done by brainstorming ideas or by looking for similar problems that have been solved before.

5. Once a solution has been developed, the next step is to implement it. This involves making changes to the system and testing the solution.

6. Finally, the last step is to evaluate the solution. This involves checking to see if the problem has been solved and if the system is working properly.

ЗАВДАННЯ ЧОЛОВІКА

Ми розважали над пляном сотворення і пізнали, що Бог міг творити тільки на те, щоби бути прославленим. Ми також у загальному побачили, як та прослава має відбуватися з боку чоловіка. Тепер мусимо глибше задуматись над тим завданням, що припадає нам тут, на землі.

Якщо приглянемося ближче словам св. Ігнатія, то могло б нам впасти в око те, що він згадує про спасення душі тільки один раз, і то тільки так, натяком. Здається, що де-хто добачав у тому деяку хибу і вважає, що треба обширніше узгляднити спасення душі. Отже й додають у цьому місці розважання на тему: «Рятуй свою душу», щораз висуваючи ту думку на перший плян. Замість наголосити і підкреслити високу ціль Божої прослави, вони вказують на першому місці на те, що ми маємо небо здобути і зібрати на те багато заслуг. А часто буває навіть таке, що спасення душі визначається як головне завдання чоловіка на землі. З чисто особистого погляду це було би правильне, якщо глядимо на все, маючи на увазі особисту користь. Але такий вузький і самолюбний спосіб думання не відповідає думці св. Ігнатія. І в тому показується велич і ширина його ума. Він пізнав Бога в Його маєстаті, що перевищує усе. Він добре зрозумів, що Бог міг творити тільки на те, щоби бути прославленим, що це є найважніше, найвеличавіше, наймогутніше з усього того, що могло б діятись взагалі: він пізнав, що все інше має вартість тільки тоді, як воно підпорядковане цій цілі, а якщо воно не служить цій цілі, то воно таке невимовно побічне й малоцінне, що не варте навіть уваги.

Він цілком пройнятий тим переконанням, що ми супроти Бога є тільки побічна річ і що наші справи в порівнянні з Божими справами не входять у рахубу і не сміють ніколи бути головною справою; що ми тільки тоді і настільки маємо якусь вартість і значення, наскільки ми Бога прославляємо; що більше, навіть у небі наше щастя — це вповні побічна річ, бо й там головна річ є Бог, безмежну доброту й любов якого маємо там об'являти й величати. Наше щастя цілком не могло бути тою останньою ціллю, до якої змагав Бог при сотворенні. Він Сам мусить бути остаточною ціллю сотворення, а та остаточна ціль лежить у тому, щоби ми у вічності прославляли Його як пам'ятники Його любови і, заживаючи щастя, давали знак, який Він добрий, і хвалили Його за те і величали.

Тому і в думках св. Ігнатія Бог і Його прослава стоять на першому місці. Це для Нього безумовно головна річ, про яку йдеться насамперед. Це правда, що він вказує й на те, що ми стараємося про наше спасення, якщо ми прославляємо Бога жертвою самовіддання. Він наводить нас на те ще й розважанням про те, що нас чекає, якщо ми відмовили би Богові самовіддання. Тож треба безумовно змагати до того, щоби вповні перейняти тим переконанням, що ми не можемо для себе нічого кориснішого зробити, як тільки те, що ми по змозі найсовершенніше віддамо себе Богові. В той спосіб всякі заміти нашої низшої природи будуть безсильні, її спротиви будуть усунені так, щоб наша воля могла легше одушевитись для тої величавої цілі. Та св. Ігнатій ніяк не хоче допустити, щоб думка про власну користь виходила на перший плян або, що гірше, ставала осередньою точкою, в наслідок чого прослава Бога через жертву нашого самовіддання стала б радше засобом для нашої власної прослави у вічності. Отже, якщо ми в розважанні мимохідь звертаємо увагу й на те, що через досконале самовіддання ми нічого не тратимо, а радше безмежно багато зискаємо, бож Бог не дасться перевищити в великодушності (якщо ми

щедро віддаємося, то Він ще щедріше нагороджує), то не зоставаймося при тій думці, бо вона має бути тільки помічна на те, щоби ми можливо найбільше забули про себе, про наші бажання, наші справи, наші змагання, а гляділи на високу ціль, на прославу Бога як на наше властиве життєве завдання, бо з виконання того завдання наше щастя у вічності само собою прийде так, що й не потребуємо на те звертати нашу увагу. Ігнатій хотів би довести до того, щоб ми позбулись якихнебудь зглядів на нас самих, а щоби звертали увагу тільки на Божі справи.

Він (Ігнатій) знає тільки одну думку, одну ідею, що вповні опановує все його думання й змагання: Божа прослава, і то можливо найбільша прослава Божа, яку тільки можна б видумати. Тому його гасло було: «Все на більшу Божу славу»! (*Omnia ad maiorem Dei gloriam*). Тільки на те одне він звертає увагу — і на те, що тій ідеї служить. Все інше не має в його очах стільки вартости, щоби взагалі мати на те згляд. Це послідовно і до кінця проведене закінчення з пізнання Бога і Його плану сотворення.

Отже наше властиве завдання, що його маємо виконати на землі (а з виконанням того завдання наше вічне щастя виходить само собою), таке: прослава Бога через жертву нас самих, цебто через беззастережне підкорення під Його святую волю, через визнання Його суверенности. Тепер уже розуміємо те слово, яке Бог поставив на початок Своїх 10 Заповідей: Я є Господь!!! Бог твій!!! Оце ми маємо визнати, корячись під Його святую волю.

Бог не може зректися тієї прослави, бож вона була одинокою ціллю, що могла спонукати Його до творення. Без тієї слави й чести, що виходить для Нього з жертви нашого самовіддання світ взагалі не мав би для Нього ніякої вартости. Він навіть не був би поважився сотворити світ. Його святість, премудрість і справедливість мусять безумовно вимагати, щоб та ціль була досягнена. Ми не зможемо ніколи достатньо глибоко вбити собі в пам'ять тієї правди, що оди-

нока ціль нашого існування — це прослава Бога і що ми тільки тоді маємо право існувати, коли виконуємо це завдання. Це й є властиве ядро і суть побожності: беззастережне віддання Богу як нашому найвищому й необмеженому Володареві.

Отже побожність не лежить так дуже в побожних вправах, а передусім не в поверховних вправах, але в тій правильній внутрішній поставі супроти Бога, якому ми вповні коримося. Всі побожні вправи і добрі вчинки мають настільки вартість, наскільки вони є висловом нашого внутрішнього наставлення. А чим є те, чого Бог жадає від нас, те тільки Він Сам має призначити. Він є Господь-Пан! Вартість нашого діяння не залежить від того, чи ми доконуємо щось непоказне, чи це будуть потрясаючі світом подвиги, але залежить єдино від того, чи наше діяння є висловом підкорення під Божу волю. Тільки те має правдиву вартість, що має рівночасно печать самовіддання Богові. Якщо бракує тієї печаті, то наші подвиги не мають перед Богом ніякого значення, хоч вони були б такі, що їх люди подивляють, часописи й радіовисильні розголошують їх по цілому світі, а книги історії вже записали їх на цілих сторінках. Коли ж наше діяння має таку печатку, то воно має вартість для вічності, хоч на землі на те ніхто навіть уваги не звернув. Оце й є правдиві й єдино правдиві подвиги чоловіка. Наше значення не залежить від того, яке місце ми займаємо на землі, але від нашої постави супроти Бога. Ми мусимо вже раз ясно поставити собі справу, як для нас важливо, щоб ми Бога прославляли через визнання Його суверенности.

Оте самовіддання Богу — це наш головний обов'язок або радше наш одинокий обов'язок. В цьому обов'язкові містяться всі наші обов'язки супроти Бога, цей обов'язок є найвиразнішим висловом усіх інших обов'язків, бо він обіймає при цьому цілого чоловіка з усім, що він є і що він має.

Насамперед те самовіддання є щось внутрішнє: воно є вчинком волі і замикає в собі всі інші акти, що їх ми винні Богові.

Досконале самовіддання насамперед тільки тоді дасться подумати, якщо ми непохитно віримо в Бога, а не можна собі видумати живішого почування віри понад те, що ми через жертву нашого самовіддання признаємо Бога за нашого Творця і найвищого Пана. В тому самовідданні є рівночасно й вислів безумовного довір'я до Бога, бо цілком віддаємо себе і те все, що наше Йому, в тій сильній надії, що Він якнайкраще подбає за нас. Самовіддання — це також доказ нашої найсердечнішої любови до Бога, бо ми цінимо Його понад усе інше і вповні Йому себе віддаємо. В самовідданні криється далі найвиразніше богочитання (адорація), бо ми віддаємо Йому таку почесність, що тільки Йому єдиному належить. Воно є при цьому висловом щирої подяки: бо якщо ми визнаємо Його за нашого Творця, то засвідчуємо, що ми все Йому завдячуємо і віддаємо Йому як дар віддяки те, що маємо найціннішого, а саме — нашу волю. Та ми самі з себе не в силі виконати наше завдання. Бог мусить нам допомогти. А тоді ми мусимо Його просити, щоб Він поміг нам. Чи ж можемо ми виразніше й сердечніше просити, як тільки тоді, коли заявляємо, що ми себе Йому віддаємо? Якщо Бог побачить, що з нашого боку ми робимо все, щоб Його прославити, то Він у Своїй любові й вірності мусить прийти нам на поміч. Вкінці у самовідданні лежить і найуспішніша **просьба про прощення** наших гріхів і хиб. Ми поповняємо похибки, якщо наша воля відвертається від Бога і звертається до сотворінь. Та як тільки ми ту волю знов до Бога звертаємо і рішаємося Богові віддатись, ми з нашого боку направляємо нашу похибку, наскільки це в нашій силі. В той спосіб самовіддання не дасться подумати без жалю за наші гріхи, а при цьому воно рівночасно містить у собі постанову більше не грішити. Все має в самовідданні найкращий вислів — віра,

надія, любов, богочитання, подяка, просьба, жаль і постанова поправи. Без самовіддання всі ті чесноти є неможливі або радше безвартісні. Вже така природа чоловіка, що він намагається висловити словами те, що відчуває всередині і переживає. Чим могутніший порух почуття, з тим більшою силою те почуття виявляється в словах.

Ми пізнали Бога в Його незмірній величч, красі й маєстаті. Він цілком свobodно, тільки з любови нас сотворив на те, щоб ми тут на землі признали Його суверенність, а колись у вічності прославляли Його як пам'ятники Його безконечної любови. Ми бачили, як усе сотворіння несвідомо співає Божу хвалу, голосить Його силу, премудрість і славу, а наше завдання є те саме виконувати свідомо, визнаючи Бога як нашого найвищого Пана і віддавати Йому Божу честь. Та тут було б замало, якщо ми те робили б тільки внутрішньо: те, що ми відчуваємо, ми мусимо вбрати в слова. Та й правда: якщо ми слушно пізнали, що то є Бог і яке наше властиве завдання, то на наші уста самі слова тиснулись би, щоб ними Бога хвалити, віддавати честь, визнавати Його як Бога й Пана нашого і віддатись Йому всецїло.

Як це ми могли б і повинні б робити, учить нас передусім молитва Часослова. Церква починає ту молитву насамперед торжественними молитвами, якими просить Бога про поміч, щоб Його достойно хвалити. «Господи, устні мої отверзеши... Господи помози мні потїсися» (Господи, отвори мої уста... Господи, поспішися мені на поміч). Як же часто заохочує Церква, щоб ми віддали поклін Богові, Христові Цареві й Богові нашому. «Прийдіте, поклонімся... Прийдіте, возрадуємся Господеві, воскликнім Богу й Спасителеві нашому». «Благослови, душе моя, Господа...» «Слава во вишніх Богу... Хвалим Тя, благословим Тя, кланяєм Ти ся, славословим Тя... великія ради слави Твоея». Що за величава пісня: «Тебе, Бога, хвалим, Тебе, Господа, ісповідуєм, Тебе, предвічного Отца, вся земля величає, Тебi всі Ангели, Тебi небеса і вся Сили, Тебi Херувими й Серафими непре-

станними гласи взивають: Свят, свят, свят, Господь Бог Саваот, полни суть небеса і земля величества слави Твоея, Тебе, преславний апостольскій лик, Тебе, Пророческое хвалебное число, Тебе хвалит пресвітлеє мученическое воїнство, Тебе по всій вселенній ісповідуєт святая Церков: Отца непостижимаго величества, поклоняемаго Твогого істиннаго і єдинороднаго Сина і Святаго Утішителя Духа».

Багато людей замало свідомі обов'язку в молитві визнати Бога, скоритись перед ним у поклоні, віддати Йому честь як нашому найвищому Панові, вони радше відмовляють тільки молитву прощення. А це тому, що вони цілком не пройняті внутрішньо думкою про велич і про найвищу славу Бога та про свою належну поставу супроти Бога, свого Творця й Пана. Зрештою з глибини душі віддати Богові те визнання може тільки такий чоловік, що в його душі завжди живі ті підставові життєві правди.

Та не тільки словами старається чоловік висловити свої думки, але також своєю поведінкою. Які ж то різномодні вияви пошани з боку людей супроти високопоставлених осіб, голови держави й інших, що їх з якогонебудь титулу ціниться високо. Приготовляється для них торжественний привіт, радісні оклики, а хто з ними може розмовляти, той намагається усяким способом виявити свою пешану. З якими ж то почестями повинні ми заховуватись супроти Бога! Він же ж перевищує всяку земську велич на міру Божої величі! Йому належить всяка честь, всяка хвала, всяка слава.

Гірські провідники оповідають, що були туристи, що знайшлись на вершку якоїсь гори; на вид величі гір, що дали їм маленьке поняття про велич Бога, пройняті тою величчю, мимоволі відкривали вони голову і падали на коліна. А наш обов'язок робити те саме не тільки принагідно, але засадничо; з внутрішнього почування маємо Йому віддавати честь і поклін як Богові. Яке захоплює оповідання в Євангелії про тих мудреців зі Сходу. Що ж нахилило

їх до такої далекої подорожі до жидівського краю? Вони самі кажуть: «Ми прийшли, щоб поклонитись Йому». А коли вони знайшли Дитинку в Вифлеємі, впали до землі і віддали поклін. Для тієї коротенької хвилини піднялись вони кількатижневої подорожі, що в тих часах не була дуже вигідна, а при тому коштовна, аби тільки віддати поклін Богові, що Його звізду вони побачили.

Через Мойсея Бог наказував ізраїльському народові, щоб кожний жид мужеської статі ставився три рази до року перед Його лицем, цебто там, де був кивот завіту, щоб через те визнати Його як Бога і віддати поклін.

Найвідповіднішим виявом внутрішньої жертви самовіддання, цебто беззастережного визнання Бога є наявна зовнішня жертва. Чоловік бере якийнебудь видимий дар і приносить Богові, а, щоб визнати цілковиту Божу суверенність і необмежену владу над життям і смертю, узмислює це в той спосіб, що нищить його чи жертвує на службу Богові. Так було в Старому Завіті: жертвенних тварин убивано, їхню кров виливано довкруги вівтаря, а тіло й кості спалювано. Таким чином заявляє чоловік, що подібно як той дар він Богові посвячує і передає в Боже посідання, так і він сам віддається Богові, щоби зужитись на Його службі.

У приношенні зовнішньої жертви досягає вершка завдання чоловіка, яке він, як голова і цар сотворіння, має супроти Бога. Він те сотворіння уживає на богочитання, беручи з того сотворіння дар, посвячує Богові і ставить той дар на Його службу. Він поступає ніби священик видимого світу, що дотепер несвідомо голосив Божу хвалу. Він переймає рівночасно в себе ту хвалу, бо з сотворіння пізнає Бога і віддає її свідомо для стіп Божого престолу як почесну жертву від усього сотворіння. Це ж найвищий спосіб Богочитання, що його тільки можна собі подумати і який єдиному Богові належить, як це зрештою люди завжди приносили жертви тільки Богові або тим речам, що їх вва-

жали за богів. Самозрозуміло, що зовнішня жертва мусить уявляти внутрішню жертву, вона мусить бути дійсним висловом внутрішніх почувань жертвуючого. Без внутрішньої жертви самовіддання зовнішня жертва не мала б ніякої вартости, бо бракувало б того, що має узмисловити зовнішня жертва. Це була б пуста формулка без змісту. При цьому треба пам'ятати, що тільки Бог має право постановляти, хто і як має приносити зовнішню жертву.

З такими почуваннями мусимо ми, зокрема в неділю, святкувати приношення Жертви Нового Завіту, цебто святу Службу Божу — Літургію. Неділя це день Господній, день, в якому ми в особливий спосіб маємо визнати Бога за нашого найвищого Пана й Володаря. Маємо йти до церкви, і то з тим наміренням, щоби Богові віддати честь через Евхаристійну Жертву, визнати Його суверенність і обновили в нас постанову віддатися вповні на Його службу. При приношенні Евхаристійної Жертви священник підносить освяченого Агнця і чашу з освяченим вином, кажучи: «Твоя от Твоїх, Тебі приносим о всіх і за вся», а вірні повинні враз зі священником співжертвувати, об'єднуючись зі священником. Це ж і є найважливіше завдання чоловіка при св. Літургії, цебто намір визнати через жертву Бога за найвищого Пана.

Правда, ми можемо й повинні приносити літургічну Евхаристійну Жертву також як жертву подяки, жертву просьби й жертву перепросьби-покаяння. Зрештою від хресної жертви Христової, що є властиво осередньою жертвою, від якої всі інші жертви по грісі прародичів мають вартість і значення, навіть не дасться відділити покаянний характер перепросьби. Христос хотів не тільки повернути Отцеві Небесному славу, зрабовану прародичами через відмову їхнього підкорення, — Він хотів рівночасно Своєю жертвою задоситьучинити за їхні гріхи і за гріхи всіх людей. Тому кожна св. Літургія починається визнанням провин, а священник, б'ючись у груди, заявляє, що він приносить жертву

за свої незчисленні гріхи, хиби й занедбання. Але суттєвий характер Літургічної Жертви лежить у тому, що ми через неї визнаємо Бога за нашого найвищого Пана, що Його єдиного ми образили нашими гріхами, що Йому ми дякуємо, що від Нього випрошуємо нових добродійств.

Чудесні речі діються в св. Літургії, а перш за все те, що при тій жертві не застається нічого з хліба й вина. Наші жертвенні дари перемінюються в Христове Тіло й Кров. По освяченні жертвенні дари є те саме, що Христос приніс Своему Отцеві на хресті. Тоді вже не дуже то ми приносимо жертву, але радше Христос приносить себе в жертву за нас. А в той спосіб у св. Літургії ми приносимо Богові жертву, що насправду має безконечну вартість.

Тож коли наше завдання на землі завершується приношенням зовнішньої жертви, то вершком усього богопочитання є св. Літургія, в якій поновляється найшляхетніша жертва з боку сотворіння. А якщо правда, що Бог сотворив світ задля жертви, то ту ціль досягнуто саме у хресній жертві, а тепер досягається у святій Літургії, і то в спосіб такий, що могутнішого немає.

А все ж таки завдання чоловіка не вичерпалося ще, якщо він серцем Богові віддається і віддає Богові честь як найвищому Панові словом і зовнішньою жертвою. Тим створює тільки свою правильну поставу супроти Бога і заявляє постанову визнати Божу суверенність. Та постанова мала свій відповідний вислів у зовнішній жертві. А важна річ тепер ту постанову дійсно виконати в житті так, щоби все наше думання й змагання, діяння й опущення впливали з того підкорення під Божу волю. Як це має діятись, мусимо ще побачити.

ЧОЛОВІК І СВІТ

Багато людей поступає так, ніби їх відношення до Бога є більше-менше таке, як супроти держави. А саме — в державі треба тільки вважати, щоб не переступити законів. В усім іншим можна собі робити, що кому подобається, аби тільки воно не було противне державним законам і приписам. Решта нічого державу не обходить. Подібно думають такі люди і про відношення до Бога. Якщо хто молиться рано й вечір і при їді, йде в неділю на св. Літургію — Службу Божу, приймає при нагоді св. Тайни, сповняє церковні заповіді — приписи, бере участь у деяких інших побожних практиках — набоженствах, місіях, реколекціях, відпустах і т. п., тут або там дещо доброго зробіть, — то, на його думку, він сповнив усі свої обов'язки супроти Бога. Все інше — це земські справи, що не мають ніщо спільного з богопочитанням, тут можна поступати, як кому подобається, треба тільки стерегтися, щоб не переступити Божої заповіді, а поза тим це приватні справи, в яких Бог не має нічого до говорення. Такий погляд є з ґрунту фальшивий. Нема в нашому житті нічого, дійсно нічого, в чому ми могли б поступати незалежно і без огляду на Божу волю. В усьому, що ми робимо чи дозволяємо робити, ми мусимо визнати найвищу Божу владсть, все мусить бути висловом нашого підкорення під Божу волю, а вслід за тим має бути богопочитання. Тому треба нам розважити про значення сотворінь, щоби пізнати засади, які мають бути рішальні про поставу чоловіка супроти сотворінь.

Бог сотворив Ангелів відразу і від них зажадав одночасно покорення під Його найвищу владу. Щодо людей, то Бог у Своїй премудрості рішив, щоби ми чергою приходили на світ і перебували тут літами, а то й десятками літ. На той час ми потребуємо мешкання, одягу, поживи, відпочинку. Все те, що ми до того потребуємо, знаходимо у світі, але не готове, ми мусимо те собі випрацювати. Як премудро Бог вложив на те у природу чудесні сили, які ми відкриваємо, винаходимо і використовуємо. Близьке співжиття багатьох людей лучить їх у громади й держави, а вслід за тим ідуть все нові й зростаючі заведення. Далі чоловік мусить співпрацювати над поширенням і утриманням людського роду. І на те є подружжя, родина. До того чоловік приходить на світ, як мала дитина і потребує для тілесного і духового зросту багато речей. Все те Бог передбачив і хотів того. Всі завдання держави, громади, родини, виховання, народньої господарки краю, торгівля, промисел, ремесло, мистецтво, наука і т. д. — все це лежить у пляні Божого Провидіння, і це є Його воля, щоб кожний чоловік співпрацював у завданнях людства. Отже Бог передбачив також увесь розвій враз з відкриттями й винаходами. Хибна була б думка і припущення, що люди дійшли до пізнання різних тайн природи без Божого передбачення, або навіть проти Божої волі. У вічності ми ще побачимо, що наше знання супроти Божого знання є ніщо.

Яке ж значення мають для чоловіка ті всі речі і всі ті урядження? Все те є сотворене для чоловіка, щоб йому уможливити життя тут на землі і щоб дати йому працю й заняття аж до останнього дня, кінця світу. Рівно ж все те має чоловікові послужити, щоб він визнав найвищу Божу владу.

Перш за все мусимо собі запам'ятати таку правду: Все тут є для чоловіка. Це є головна справа, все інше — побічне. Вже з того ясно, що все земське, крім чоловіка, перестає існувати при кінці світу. Воно вже не має тоді вар-

тости, ніякого значення в собі, воно є зайве, бо чоловік вже його не потребує, не вживає. Бог знищить все те вогнем. Дещо може виглядати таким великим, таким повним значення й ваги, а все таки воно має вартість настільки, наскільки воно служить чоловікові, щоби Бога прославляти. Тож ніколи не може бути головною справою якась земське добро, якась світова справа, якась ідея — так, щоб чоловік мав їм підпорядкуватись. Чоловік не є для справи, для підприємства, для двору, для громади, або для держави, — все те є для чоловіка. Справді, обов'язок може вимагати від жовніра, лікаря чи капітана корабля, щоби вони наразили своє життя, але ніколи в інтересі якоїнебудь речі, а тільки за своїх ближніх. Чоловік не сміє понизитись і стати слугою речі, немов би та річ була важніша від нього самого. Бо тільки один — однісінький чоловік має значення сам у собі, все інше не має в собі ніякої вартости, а тільки зі згляду на чоловіка. Це відноситься і до держави. Завданням держави є дбати про добро горожан. Вищого значення держава не має. Відси виходить, що кожна форма держави, що сповняє те завдання, має своє оправдання, є добра. Всі закони, заходи, зарядження уряду мусять змагати до тої цілі, а піддані є обов'язані в совісті заховувати ті зарядження і по своїй силі співпрацювати у завданнях для загального добра. Отже держава є для горожан, а не навпаки: вона не ціллю для себе і не має значення сама в собі. Уряд отже не має права в погоні за збільшенням політичної могутності, за збільшенням слави, значення і впливів держави порушувати правні інтереси інших народів. Часто буває, що під покришкою любови до батьківщини криються самолюбні інтереси. Правда любов до батьківщини — це любов до народу, щира прихильність для своїх співгромадян, яка виявляється не так у погоні за всякими політичними цілями, досягнення яких приносить декому вдоволення особи-

стої жажди слави чи інших приватних побажань, але радше в праці й жертві для добра інших.

Отже все сотворене для чоловіка. В собі воно не має ніякої вартости. Та в тому, що воно є для чоловіка, для його існування і заняття, не вичерпане його завдання. Все має чоловікові служити до того, щоби Бога прославити. Це й є друга велика правда. Воно виходить уже з того пізнання, яке ми маємо про Бога, що Він міг творити тільки в тій цілі, щоби бути прославленим. А що видимий, нерозумний світ не є сам собою здатний до того, то ясно, що сотворіння може досягнути свою ціль тільки через чоловіка.

Ми вже бачили один спосіб, в який сотворіння сповняє своє завдання: воно має чоловікові об'являти Бога. З чудового порядку в природі, з величі вселенної, з потоку змінности всього земського ми повинні заключити про існування безконечно мудрого, всемогутнього, вічного Творця, а, розважаючи про сотворену красу, — звернути думку на праджерело всієї краси. Коби то ми розуміли мову, якою при різних нагодах речі світу говорять до нас! Ми мусимо поставити себе вище понад звичайне земське розважання і від сотворінь звестися до Бога.

Чи ж не сумним і завстиджуючим є те, що зоряне небо багатьом людям нічого більше не каже, як тільки те, що маємо гарну погоду, бо вони, оглядаючи красу природи, ніколи не піднесуть своєї думки до Того, що Його слабкий відблиск спостерігають у земській красі. А правдива мудрість є входити і вглиблюватись у змісл і значення всіх речей, а не zostаватись при поверховному огляданні. Зоряне небо мало б нам пригадати на велич Бога і на нашу маленькість супроти Нього. Подивугідний порядок у природі разом з чудовими силами її й законами мали б вказувати на безконечну премудрість. Краса весни з ніжною зеленню, з гарними пахучими цвітами, гарні околиці, мила музика чи інші мистецтва, дозволені приємності їди, величаві будови і інші

приємності повинні б дати нам передсмак небесних розкошів і щастя. А щож доперва людина, найкраща, найвеличавіша об'ява Бога! Ми відчуваємо потяг до добрих, чистих, шляхетних душ; одушевляємося величчю духа, силою характеру, геніяльністю людей: любимо тих, що нам близькі, що нам прихильні, що їм завдячуємо добродійства. А вони всі повинні нам казати, який добрий, який гідний любови Бог, що Його подобу вони носять. Якщо привикнемо дивитись на все в той спосіб, то поволі дійдемо до свідомости про присутність Божу на кожному кроці, бож на кожному місці видно Його сліди. Тоді наша думка не буде вже звернена до землі, але вгору, в сторону правдивої мудрости життя. Тоді нам стане зрозуміла таємнича мова сотворіння, правдивий змісл і значення всього сотворіння. Тоді легко займемо слухну поставу супроти всього, що нас стрічає й дотикає; ми повинні всюди визнавати найвищу владу Бога і клонити голову, коритись перед Ним.

Це відноситься і є важне передусім до вживання земських дібр, наскільки вони стоять до нашої розпородимости.

Ми ж не є власниками. Все належить до Бога, який все те сотворив. Його права власности є особливі. Ті права поширені на все сотворіння, і то так глибоко, що вони ніколи не тратять сили. Він не може навіть зректись тих прав. Він є Господь Пан, цебто одинокий, що необмежено заслуговує на той титул, і то так, що ніщо не може вимкнутись з-під Його найвищої власти. Тому й не може Він ніякої речі подарувати, бо тоді вона більше до Нього не належала б. А не можна собі навіть подумати, щоби щось не було Його власністю.

Отже ми можемо бути тільки завідувачами, споживачами, а колись мусимо здати рахунок з того, як ми вживали всіх речей. Навіть те, що ми здобули нашою працею чи в якийсь інший спосіб, не належить до нас, подібно як не належить до робітника те, що він виконав у чужій фабриці

машинами чи орудниками власника фабрики (або до женця, на чужому полі найнятого). Він має тільки право до нагороди, а не на те, що він виконав. Наші руки й наші спроможності не належать до нас, але до Бога, отже й те, що ми нашими руками випрацюємо, також належить до Бога. Колись Бог дасть нам нагороду за все те, що ми зробили на службі в Нього. Правда, Бог відпускає нам на хвилину овочі нашої праці, але тільки на те, щоби ми тих овочів ужили і зужили на Його службу. Супроти Бога ми взагалі не можемо говорити про якусь власність. Він є й зостанеться Паном. Як же можемо ми і як повинні ми ужити в службі Богові те, що є до нашої розпорядимості? Мусимо брати життя так, як того Бог захотів. Що нам є конечне і служить нам для мешкання, одягу, поживи, освіти й відпочинку, ми повинні вживати, наскільки це є в нашій розпорядимості. На те Господь Бог дав нам усе те, а якщо ми так уживаємо, то ми живемо згідно з Його святою волею. Ми повинні також дбати у відповідний спосіб про наше здоров'я і наш пристійний зверхній вигляд. Ми потребуємо також утіхи, деякої зміни, веселости. Співжиття з людьми вимагає товариськості. Церковні свята й родинні торжества повинні ми обходити у відповідний спосіб. Так нас Бог сотворив, отже все, що належить до розумного способу життя, — все те є Його свята воля. Певно, що в усьому треба йти за вказівками розуму і всюди заховати розумну міру. Але було б цілком проти Божої волі, якби хтось, не оглядаючись на життєві закони, хотів поступати відповідно до своїх обмежених поглядів і забоганок.

Дуже важно, щоб нам було ясно, що все те, що належить до розумного способу життя, отже вірність своєму званню, співпраця в завданнях людства в кожному чесному стані, християнське родинне життя з усіма радощами й торжествами, — все те є безсумнівно Божя воля. І якщо ми так ведемо життя і тримаємося слушного порядку, — тоді

ми служимо Богу, піддаючись Його зарядженням. Наше життя є тоді безупинною службою Богові. «Чи ви їсте, чи п'єте, чи щонебудь робите, робіть усе на Божу славу», — каже Апостол (І. Кор. 10, 31). Гарний вислів такого почування маємо у старохристиянському звичаї: зачинаючи яке-небудь діло, покласти на собі й на тому ділі знак св. хреста. Коли ми так живемо, ми не можемо Богові зробити нічого приємнішого. Значуча під тим поглядом є відповідь, яку дав св. Альойзій, коли його в час рекреації, приписаної денним порядком, запитали, що зробив би він, якби він мав за пів години вмерти? «Я дальше робив би з усіма рекреацію». Це було власне те, що йому приписувала на той час Божя воля, і тому він не міг в той час зробити для Бога нічого приємнішого.

А якби хтонебудь через різні свої набоженства занедбував обов'язки свого стану або ставав нездатний для тих обов'язків, або шкодив своєму здоров'ю, це не було б Богу приємливим, воно не подобалось би Богові. День за днем вірно й радо сповняти обов'язок, обоятно, чи той обов'язок тобі відповідає, чи ні; приймати з вдячністю все добре від Бога, з Його батьківської руки; не оглядаючись на труднощі, на брак успіхів чи на невдачі, завсігди робити те, що належить до тебе, в тому переконанні, що Бог так хоче, — це безнастанне служення Богові. Отже правдива побожність не робить нас нездалими для щоденного життя, навпаки — дає нам відвагу, силу й охоту всеціло на нашому місці сповняти наш обов'язок.

Та не тільки для нас самих маємо ми уживати того, що є в нашій розпорядимості; ми повинні користати з того також, щоби добрі діла (добродійства) творити. Бож Господь Бог все те, що ми називаємо нашим власним, тільки позичив на те, щоб ми того вживали згідно з Його святою волею. До такого вживання належить і те, щоб ми по нашій змозі і силі старались допомогти тим, що є в біді і в потребі. Отже ми не можемо глядіти на земське добро як на ціль і так по-

ступати, щоб ми можливо якнайбільше тих дібр придбали й накопичили; це ж тільки засіб, що дає можливість передусім нам і нашим, а відтак і іншим провадити життя, відпо-відаюче людській гідності.

Але не все те, що я радо мав би, стоїть до моєї розпорядимости. Є речі, що були б для мене приємні, корисні, в деякій мірі навіть конечні, але вони до мене не належать, я навіть не можу їх придбати собі. Може то бути якийнебудь уряд, становище, звання, дім, ліпші прибутки, заслуга, успіх, уживання приємности, здоров'я, спроможності і т. д. Я мушу без того обходитись. Тяжко й гірко може бути мені дивитись, як інші опливають у достатках й надмірі, а нам дещо бракує. Тамті можуть собі на все дозволяти, чого тільки забажають, а нам те, може, й назавсіди недоступне й треба собі відмовити. Тут ми мусимо знову признати найвищу владсть Бога, який це допустив. Він є Пан: ми мусимо угнутися перед Ним. Вправді вільно нам в упорядкований спосіб змагати до кращого, поправляти наше положення, але все ж успіх мусимо поручити в Божі руки і не допустити, щоби в нас зародилась зависть, невдоволення, жаль і гнів. Далі ми мусимо багато речей, що нам не милі, терпеливо зносити. Часто буває, що декому все йде наперекір. Погода не така, якої він бажав би, праця не подобається й не йде, переживається різні невдачі й розчарування. Ті, що з нами співжиють, наприкрюються нам. Просто бридне життя. Це допусти Божі, щоб ми мали нагоду угнутись під Його волю святу і признати Його найвищу владсть. Він є Пан! І тут також вільно нам у дозволений спосіб думати про допомогу й відряду; але те, що не дасться змінити, мусимо зносити без суперечки з Богом і без бунту проти Його святої волі. Він має право призначати, ми мусимо підкоритись Йому.

Вкінці буває й таке, що наше серце чогонебудь дуже прагне, але воно заказане. Я не смію всього робити, бачити, читати, слухати, їсти, заживати. Я мушу того чи того в жи-

вати, хоч як мені це тяжко. Це знову значить визнавати найвищу владу Бога, Який те наказав. Він є Пан! Ніщо, безумовно ніщо не управнює мене (не дає мені права) поступати проти Божого закону-заповіді. Ніяка приємність не може бути така велика, ніяке бажання таке сильне, ніяке виречення таке тяжке, щоб давало мені право не оглядатись на Божу волю.

Для всього нашого поступування у великих чи малих речах міродайним мусить бути питання: яка є Божя воля? Бож ми на те сотворені, щоби прославляти Бога, підпорядковуючись під Його найвищу владу. Це наше завдання на землі. Іншого значення ми тепер не маємо. Отже ми є цілком побічною річчю. Треба собі сказати раз назавжди виразно, що ми з усіма нашими бажаннями, плянами, інтересами, надіями, змаганнями й побоюваннями, з усіма нашими радощами й смутками й терпіннями, з усім, що в нас є, — ми є побічна справа. Головна річ — це Бог, Який мусить бути прославлений.

Перед очима нашої душі повинні завсїгди видніти Божі слова: Я є Господь Бог твій! А наше почування мусить бути таке: «Господи, що Ти хочеш, щоб я робив?» Як тільки ми пізнаємо, що щось відповідає Божій волі, ми повинні те робити з найбільшою готовістю й самозрозумілістю, — і так само рішуче й радо оминати те, що противне Божій волі. В той спосіб наше життя стає безупинною прославою Бога, що Його найвищу владу ми признаємо в усьому, що робимо чи чого уникаємо. Тоді слушно можемо молитись і співати: «Все мойому Богові на славу».

Вповні ясне поняття про завдання чоловіка дістанемо ми доперва тоді, коли розважимо, яке становище він має зайняти згідно з Божою волею до своїх ближніх, бо дотепер ми згадували про це тільки коротко. Оте завдання впливає само собою з його природи як подоби Божої. Бож чоловік повинен змагати до того, щоб можливо якнайбільше стати

подібним до Божественного Первовзору, щораз більше виробити в собі ті богоподібні риси. А ми бачили, що все сотворення — це, кінець-кінців, об'ява і прослава безконечної любови Бога, Який хоче з чистої, безінтересовної доброти зробити нас незмірно щасливими. Тож і завдання Божої подоби — чоловіка мусить бути таке: ширити щастя, творити пам'ятники любови, яку та подоба Божа (чоловік) має.

Ту ціль повинен чоловік досягнути насамперед через те, що кожний у своєму стані і званні співпрацює над завданнями людства, до всіх ближніх відноситься з сердечною доброзичливістю і старається їм допомогти, корисним бути, радість принести. А Бог у Своїй доброті дав змогу людям стати до Нього подібними у спосіб ще величавіший: Він до деякої міри дає їм змогу брати участь у Своїй творчій силі і творчих радощах, даючи їм спромогу давати існування дітям, які інакше не прийшли б на світ, а які з приходом на світ мають стати на всю вічність пам'ятниками любови родичів. В такому світлі треба також бачити і трактувати подружжя. Тому, найзнесліше й найпевніше завдання родичів — це виховати дітей на шляхетних, богобоязливих людей. Найвище розвинення любови до ближнього вкінці полягає в тому, щоби словом, прикладом і власним старанням помагати іншим, щоб вони сповнили своє життєве завдання і через те й самі були вічно щасливі.

Який важний це обов'язок, виходить з того, що Бог найвиразніше загострив його через другу головну заповідь: «Будеш любити твого ближнього, як себе самого». Оце головна заповідь. Вона нічого іншого не каже, як тільки те, що нашим головним завданням на землі є: добро творити, ширити щастя і благословення. Отже ми не є на те, щоби змагати до самолюбних цілей, до власної користи, заживати по змозі всяких благ і завжди за те дбати, щоб нам добре поводилось; ми повинні радше старатись на першому місці так все життя уладити, щоб воно було корисне для інших,

а через те стати дійсно подібними до нашого Божого первовзору. «Любов до ближнього, — каже св. Павло (Рим. XIII, 10) — ісполненіє закону», цебто правдива любов до ближнього обіймає всі зобов'язання закону, а без неї сповнення закону немислиме.

ВЕЛИКЕ ЗАКЛЮЧЕННЯ ФУНДАМЕНТУ І.

Фундамент духовних вправ у св. Ігнатія — це властиво тільки один великий силогізм, до якого долучується даліше заключення. Короткими словами так це виглядало б: ціль чоловіка на землі — це прослава Бога через жертву самовіддання. Все інше є для чоловіка тільки засобом до цілі. Отже він може послугувуватись тими засобами, наскільки вони дійсно є засобами до тієї цілі. Цебто все, що служить до того, він має право й повинен уживати, наскільки є в його розпорядимості; з другої сторони, повинен відкинути все те, що йому не служить до тої цілі або перешкоджає.

А тепер іде велике заключення: Відси мусить чоловік ставитись до всього без преділекції (спеціального замилювання) і без відрази, щоб можна було вибрати собі даний засіб тільки з того згляду, чи він служить цілі, чи ні. Він мусить отже насамперед оцінювати все, що йому насувається, тільки з тої точки бачення, як він тут виконає жертву самовіддання. Далі він мусить — не улягаючи впливам жадних інших зглядів — робити те, що він пізнав як свій обов'язок. Так прецінь поступається і в буденному житті, де теж рішає доцільність. Коли хтось у важкій справі хоче поїхати до далекого міста, то довідується, який поїзд туди їде, і сідає до того поїзду, чи то буде особовий, чи хоч би тільки вузькаторівка. Бо кому ж впало б на думку, без огляду на те, куди їде поїзд, сідати до поспішного поїзду, бо в ньому вигідніше їхати, ну і мається ресторанний віз? При варенні вибирається ті приправи, що відповідні є до

даного смаку, і стільки лише, скільки треба, щоби страва була смачна. Кожний ремісник, кожний мистець вибирає між знаряддями і матеріалом тільки те, що служить найкраще його цілі. Все це ми вважаємо за samozрозуміле, а якщо якийсь чоловік поступав би інакше, то треба було б подумати, що в нього «не всі дома». А однак відносно нашого властивого життєвого завдання ми дуже часто поступаємо цілком інакше. Обсервуючи життя, здається не раз, що люди собі думають, немов би вони на те тільки живуть на землі, щоб їм добре поводитись, щоб заживати всього добра, багато пережити, всюди бути при справі, все цікаве читати і бачити, бути пошанованим, знаним, славним, щоб інші про них говорили, щоб ними інтересувались, щоб від них справи залежали і т. д. Надармо шукали б ми в таких людей якогось знаку, як вони ставляться до властивого життєвого завдання. Правда, вони роблять принагідно й децю доброго, але це діється в них радше з чисто природного спочування або для того, що це належить до «доброго тону» або буде прилюдно оголошене, але не засадничо, не з переконання, що їхнім головним обов'язком є уладити своє життя так, щоб воне було корисне для інших. Осередня точка, довкола якої все крутиться, це їх власне «я», власна нажива, задоволення особистих бажань. Деякі ще бережуться, щоби не образити Бога тяжкими гріхами. А й тут властива причина знову власне «я», бо вони не хотіли б піти до пекла. Поза тим вони не оглядаються на Божу волю як тільки тому, щоб не бути проклятими, відкинутими від Бога. У деяких людей власне «я» взяло вже такий верх понад усе, що навіть думка про вічність не має впливу на те, щоб вони свої бажання підпорядкували Божій волі. Але навіть у тих, що їх можна назвати добрими, або й у таких, що змагають до досконалости, можна стрінути ті самі почування, хоч не так яскраво видні. Дуже часто вони поступають згідно з своїми власними бажаннями, без огляду на своє властиве життєве завдання. Вони за жадну ціну не образили б Бога тяжким грі-

хом. Але відмовити собі того, що серце прагне, мати згляд тільки на прославу Бога, а ніколи на задоволення особистих бажань, — на це вони не спроможуться.

Дуже важно, щоб ми можливо найясніше проглянули, звідки це йде, що ми так поступаємо, бож треба нам задуматись над тим, як тому зарадити. Причини того частинно лежать у розумі, частинно у волі. Багато речей ми оцінюємо фальшиво і згідно з тим фальшиво поступаємо. В багатьох випадках ми не можемо рішитись іти за слушним поглядом тому, що боїмося труду і самозаперечення — умертвлення.

Багато речей ми оцінюємо фальшиво, бо ми замало перейняті підставовою правдою нашого життя, а саме — що ми тільки на те є на землі, щоб Бога прославити через жертву нашого самовіддання. А це ж не є правда така, як та, що Божий Син роджений від Отця. В цю правду віритися і на тому кінець: дальшого впливу вона не має на наше життя. Натомість правда про наше призначення мусить перейняти всю нашу думку, наше змагання, наше діяння, у світлі тої правди ми мусимо все оцінювати і по тій правді поступати. Нічого, безумовно нічого не сміє бути, що не було б впливом того почування. Нічого не може бути суперечним з тим почуванням. А що дуже багато разів бракує нам того живого духа віри, то ми дивимося й оцінюємо речі дуже легко, з становища чисто природного, без ніякого згляду на наше властиве призначення, а в той спосіб наша оцінка є фальшива.

Ще одна обставина дуже нам утруднює оцінювати все в слушний спосіб. Це наша залежність від змислів, якими ми спостерігаємо все, що стрічаємо. А змислами ми не спостерігаємо всього так, як воно насправду є: все є рівночасно забарвлене відповідно до того, чи воно нашим змислам подобається, чи не подобається, — а через те вже й є перешкода для слушної оцінки. Рівночасно змисли стараються вплинути на волю, щоб вона змагала до того, що їм подобається, а відкидала і втікала від того, що їм не подобається. Звідси

й готова в нас фальшива оцінка, і ми схильні відповідно до неї поступати, ще заки ми зачали розважати, як на правду треба річ оцінювати і як нам треба поступати. Гадка про наше властиве призначення в той спосіб взагалі не мала тут місця.

Трудність ще й через те сильно змагається, що все те, що схлібляє нижчій частині нашої природи, лежить так близько коло нас. Ми можемо все те спостерігати змислами, відчувати і засмакувати. Воно все дає нам зараз наглядну наживу. Та й ми вже занадто легко думасмо, що наш правдивий інтерес вимагає виповнити наше пожадання: немов би наше щастя й наше вдоволення від того тільки й залежить. Натомість усе духове, зокрема надприродне, не може ніколи мати на нас такої притягаючої сили. Воно таке далеке для наших змислів. Ми мусимо силуватись, поконати себе, щоби взагалі на нього звернути увагу, а тим часом те, що змислове, накидається нам, обмотує нас, полонить нас. Поза тим те, що надприродне, не являє собою для змислів ніяких приємностей, противно — дуже часто вимагає виречення приємностей, самовідречення: ми мусимо часто силуватись, щоби поконати спротив нижчої природи, яка стає «високого дуба» проти всього, що їй неприємне.

До того ще багато бажань нашої змислової природи є слухні. Було б річчю дуже простою, якби ми могли їй відмовити всього, що вона бажає і жадає. Але те не є можливе, і не така є воля Божа. Він, Бог, вложив в нас оті змагання, і ми повинні в упорядкований спосіб старатись за себе.

Ми мусимо задуматись, наскільки ми сміємо узгляднити бажання нашої природи і їх сповнити. Та тут виринають дальші труднощі.

Божя воля в незчисленних випадках не виступає цілком ясно, щоби ми могли легко її пізнати. Ми мусимо старатись пізнати її, продумуючи. Але спокійні роздуми зазнають перешкоди з сторони нижчої природи, що збурює все наше нутро, як тільки спостереже, що є небезпека не-

заспокоєння її жадань або що буде від неї вимагатись щось неприємне. До того вона вміє по-мистецьки подавати свої пожадання як слушні, а то й конечні і жадає настійливо і зухвало, щоб ми йшли за нею. При цьому вона поступає так, немов би вона була наше власне «Я», так що ми дуже легко утотожнюємо себе з нею і все оцінюємо з її становища, а тим часом наше правдиве «Я», що взагалі робить нас людиною, цебто дух, душа, не має права голосу. Отак ми дозволяємо їй зводити нас сповидними мотивами і обманюємось, думаючи, що ми мали б право, а то й повинні й мусіли б так поступати.

Навіть тоді, коли ми пізнаємо, чого жадає від нас Божя воля, наша нижча природа вміє так впливати на нашу волю різними обманами й принадами, що наша воля вже не зважає на Божу волю, а на її обіцянки і дає себе туди заманити. Що більше, навіть як наша воля вже рішилася для Бога, нижча природа не задовольняється, а старається своїм наріканням, стогнанням, обманами змінити те рішення. Часто треба насилля, щоби сповнити свій обов'язок: ми мусимо боронитись проти напастей нашої нижчої природи і боротись проти її нахилання, яке вже так вкоренилося в нашому поступуванні, що вистарчить, аби ми не протидіяли йому, а вже тим самим ми сповняли б бажання нижчої природи.

Коли ж наш обов'язок вимагає інакшого поступування, тоді нижча природа розпучливо борониться, протестує, але вона мусить бути поконана.

Святий Ігнатій, той знаменитий знавець людського серця, проглянув цілковито ту трудність і побачив, що виключне є змагання до досконалости, якщо не вдасться тої трудності опанувати. Ми вже бачили велике заключення з фундаменту. Чоловік мусить стати супроти всіх речей без упередження. А що ми з природи завжди переднаставлені, бо завсігди приходить до голосу замилювання чи відраза, — то св. Ігнатій ставить домагання: ми мусимо відкинути те упередження, ми мусимо стати індиферентні — обоятні. Бо

якщо ми, заки пізнаємо, чого Божя воля жадає від нас, уже схиляємося до якоїнебудь речі або бридимося нею, то є небезпека, що ми тому замилюванню або відразу дозволимо бути рішальними при нашому поступованні, не оглядаючись на Божу волю — або, що найменше, буде нам тяжко склонитись перед Божою волею, якщо Божя воля жадає чогось такого, що противиться бажанням нашої низької природи.

Це ж наше одиноке завдання тут на землі, щоб ми схилились перед святою волею Бога. Та ми не знаємо, в чому, яка буде та воля на майбутнє. Отже ми мусимо на все бути готові так, щоб ми з тою самою готовістю доброохотно приймали з батьківської Його руки все, що Він нам пішле — здоров'я чи недугу, довге життя чи передчасну смерть. Він же ж є Паном і може по Своїй вподобі розпоряджувати нами, не потребує цілком оглядатись на те, які наші бажання. А наша річ робити те, що Він від нас жадає. Ми мусимо вже так себе виховати й принатурити, щоб ми на те єдино вважали, чого Він хоче, а відтак робили те без огляду на те, яке наше природне замилювання чи відраза. А відносно того, що принесе майбутність, не дозволяймо, щоб у нас зродилося якенебудь замилювання чи відраза. Найбільше плянів на майбутнє видумує наше самолюбство, ті пляни кінчатся не дуже то прославою Бога, але радше нашого власного «Я». Тож мусимо все залишити Божому провидінню і Божому вподобанню цілковито, нехай Він жадає від нас, що Йому подобається, а ми готові те робити. Та і якщо ми хочемо послідовно поступати — тут виходить з залізною консеквенцією з фундаменту останнє заключення — ми мусимо єдино того бажати й вибирати те, що веде до більшої прослави Бога. Бо якщо ми рішені сповнити наше завдання можливо найдосконаліше, то ми мусимо теж рішитися на те, через що ми в кращий спосіб досягнемо нашу ціль.

Святому Ігнатієві йдеться про те, щоб переконати нас про слухність, справедливість і мудрість такого наставлен-

ня і спонукати нас, щоб ми до того змагали. Він хоче створити тут відповідне наставлення волі, не вдаючися в подробиці. В дальшому доперва тягу реколекцій ми маємо зробити практичні постанови відносно поодиноких справ. Тут тільки те потрібне, щоб таке духове наставлення було вже готове, бо воно є передумовою для дійсного змагання до досконалости, для безумовного самовіддання Богові. Всі недосконалості, блуди й гріхи мають кінець-кінців свою причину у браку обоятности (індиференції). Всі дальші розважання йдуть тільки до тої одної цілі: скріпити те підставове наставлення, поборювати ворогів незворушности і з тої незворушности виробити потрібні нам постанови. Щоправда, незворушність чи рівнодушність не є самоціллю, а тільки засобом, але необхідним засобом для досконого самовіддання Богові.

В ніякому випадку не сміємо вважати незворушности чи рівнодушности за якусь ліниву байдужість, якийсь спосіб природної нерішучости, оспалости: «все бери, мене лиши», щоб тільки не втратити бажаного спокою. Вона не сміє казати: нехай діється, що хоче, мене ніщо не обходить, то допуст Божий і т. д. Незворушність це радше найвища «готовість на службу», що нас робить здатними на кожний знак сповнити Божу волю, бо ніяке прив'язання, ніяке замилювання чи відраза нам в тому не стоїть на перешкоді. Бо якщо пізнаємо, що Бог того жадає, ми вже не потребуємо питати, що нам робити — це питання для нас вже вирішене. Правда, ми повинні видіти допустити Божі у всіх труднощах і противностях і приймати їх з Його руки, але тоді мусимо задуматись, чого то в тих обставинах Бог від нас очікує, як ми маємо повестись. Якщо маємо виконати наше завдання, не даймося знеохотити тими труднощами не відступаємо назад, а радше стараймося їх побороти. Бог хоче дати нам нагоду до відваги, терпеливості, довір'я. Тож незворушність (рівнодушність) — це не слабкість і не хит-

кість — це викінчена перемога духа над матерією в нас і поза нами, бо ми не дозволяємо, щоб матерія мала вплив на нас і брала нас під ноги, але, не оглядаючись на жертви і труднощі, ми робимо наші постанови і переводимо їх у діло.

ВЕЛИКЕ ЗАКЛЮЧЕННЯ ФУНДАМЕНТУ II.

Якщо хочемо спитати, як дійти до такого духового наставлення незворушності чи рівнодушності, що нас робить здатними вибирати завжди ліпші засоби, то насамперед мусимо пам'ятати, що вона не може бути вислідом одноразової постанови. Повна незворушність є рівнозначна з викінченою святістю, бо вона є передумовою святости. Її треба собі виробити по довгій і завзятій боротьбі. Викінченої святости ми ніколи не досягнемо. Лишнім на боці питання, чи Святі дійшли до незворушності почування. Це ж людська річ, тож могли і в їх серцях поставати почування замилювання чи відрази. Досконалість тільки вимагає, щоб не дозволити почуванням впливати на наше діяння і поступування.

Треба отже з тим погодитись, що це буде коштувати непримиренної, довгої через ціле життя боротьби, якщо ми схочемо бодай до деякої міри бути незворушні. Ніколи не досягнемо її так, щоб ми могли сказати, що ми є «ін статус пессессіоніс», що ми її посідаємо, що ми досягнули деякий ступінь незворушності так, щоб ми його не могли знову втратити — щось так, як у школі чи в урядничій кар'єрі, де досягнеться деякий означений ступінь і на тому зостається (матура, VIII ранга) або йдеться далі вгору. Не так. Завсідги є небезпека, що ми в найближчу хвилину вже не є незворушні, бо до кінця життя наша нижча природа буде старатись переперти свої бажання. Незворушність не дасться здобути також повторюваними вправами волі. Вона є таке духове наставлення, що мусить виходити сама собою, з нутра, якщо має бути постійною. Правда, в поодиноких

випадках ми мусимо все наново робитись незворушними, ставлячи себе — якщо того вимагає наш обов'язок — понад замилювання й відразу. Але це зможемо тільки тоді правильно зробити, якщо підставове, головне наставлення є слушне й щораз наново оживлюване.

Найприродніший, найпростіший і найпевніший спосіб дійти до незворушности — без якого рівно ж всякі наші старання не можуть мати правильного успіху — лежить у тому, щоб ми закріпили в собі можливо найвище поняття про Бога і при цьому живу свідомість нашого головного завдання на землі. Тому важна річ старатись зрозуміти мову сотворення, яке нам раз-у-раз оповідає про велич, мудрість і могутність Творця, щоби Бог не був для нас тільки марним словом, при якому ми нічого далі не думаємо, але щоби це слово було змістом усього величавого, маєстатичного, гарного й мудрого. Ми мусимо привикнути не zostаватись при речах, що підпадають під змисли, але завсігди наново наші думки зносити вгору до Того, що все те сотворив і так чудово і премудро урядив. Далі треба, щоб ми вже раз розважані правди при відповідних нагодах собі пригадували, бо вони дуже легко щезають з нашої свідомости. Коротко зібрані думки-правди є такі: ми Богом сотворені і єдино на ту ціль, щоб Його тут на землі прославити через жертву самовіддання. Отже ми не є тут для себе самих, а для Бога. Ми не є головна річ, але в повному значенні другорядна, побічна справа. Ми не на те на землі, щоби провадити приємне життя, бавитись, заживати приємностей, мати всякі цікаві переживання, набути впливу, все цікаве читати чи бути при важних справах, дійти до значення, поваги, багатства, стати знаним, славним, виповняти земські завдання чи цілі — ми є тут єдино для прослави Бога, Якого мусимо визнати як нашого Пана, під Його найвищу владу коритись і творити добре згідно з Його волею. Отже йдеться тільки про те, щоб ми Його волю сповняли. Він один має право призначи-

ти, чого Він від нас жадає, не оглядаючись на наші бажання. Він є Паном!

Він так безмірно вище стоїть понад нами, що наші справи супроти Його справ взагалі не входять в рахубу і не гідні уваги.

Отже я мушу бути завжди готовий робити те, що Він бажає. Бог міг тільки для такої цілі мене сотворити. Без тої цілі Він цілком не смів творити. Не можна собі навіть подумати, що я маю іншу ціль. Якщо я не сповняю того завдання, то, властиво, я взагалі не маю права на існування. Бож нема іншої життєвої цілі, задля якої міг би Бог мене сотворити.

Щоб я сповняв Божу волю — це не тільки єдино конечне, це zarazом найбільша, найзнесліша річ, яку я можу тут на землі зробити, одиноке дійсно велике діло, на яке я і все сотворіння може спромогтися. Щось ціннішого не може зробити весь світ, бо все сотворене тільки на те, щоби Божу волю сповняти. Отже все для мене має лише настільки вартість, наскільки є воно висловом мого підкорення під Божу волю. Тож коли я пізнаю, що Бог від мене чогонебудь жадає, то я не можу зробити нічого величавішого, нічого важнішого, як тільки схилитись перед Його волею. Ніякі інші згляди не сміють впливати чи рішати про моє поступування. Я не смію ставити Божі справи нижче від моїх особистих справ і нижче від земських цілей. Чи те мені подобається, чи ні, чи те відповідає моїм бажанням, чи воно осоружне мені, — ніякі такі згляди не сміють бути міродайні для моїх постанов. Одна тільки Божа воля має бути тут рішальною.

На ті правди повинні ми собі пригадувати передусім кожного дня при ранній молитві і при цьому повинні ми повторювати постанову в усьому сповняти Божу волю, беззастережно підкоритись під Божу найвищу власть та уладити наше цілоденне зайняття так, щоби воно було корисне для тої цілі. Слова «Отчешу»: «Да святиться ім'я Твоє,

да будет воля Твоя» не сміють бути повторювані без думки, а треба їх висловити з тою свідомістю, що власне це є найважливіше, що ми нині маємо виконати. Дальшою передумовою незворушности є безмежне довір'я до Бога. Воно спирається, має підставу в тому, що ми кінець-кінців на те сотворені, щоби стати пам'ятниками любови Бога на цілу вічність. Бог не міг нічого зискати через сотворення, а тільки роздати дещо з безконечних багатств Свого Божества. Він справді не може зректися тої слави, яку ми повинні Йому віддавати, але те тільки тому, що Його святість не може стерпіти ніякої несправедливости. Наскільки ми впродовж короткого нашого земського життя будемо Його прославляти, настільки колись будемо величавішими пам'ятками Його любови. Він же сотворив нас з найчистішої любови й доброти і має свою радість у тому, щоб інших допустити до участі в Його щасті. Бог має супроти нас далеко кращі заміри, як ми самі. Тим, що Бога люблять, усе виходить на добре, — каже св. Павло. При цьому важне, що нічого не діється, чого Бог не знав би, чого Він не передбачив би від віків. Спаситель учить нас про те, і то так настійливо, коли вказує на старання Боже про тварин і рослин, додаючи: «Якщо Бог про них так дбає, то наскільки буде Він дбати про вас, маловіри!» Правда, Він допускає, щоб на нас прийшло нещастя, недуга, прикрість, противність: це Він хоче дати нам нагоду, щоб ми Його особливо в величавіший спосіб прославили, приймаючи й ті речі радо з Його батьківської руки і вправляючися в терпеливості, лагідності, самовідреченні. До того ті речі — це найкращі засоби переконати наш дух про проминуцність і нічевість усього земського і щоб наші очі звернути догори. Терпіння й противності — це найкраща школа характерів.

Тож стараймося завсігди, без огляду на те, чи наше серце сповняється страхом і журбою, чи веселою надією й очікуванням, поручити все Богові з дитячим довір'ям і кріпкою самопевністю, що Він усе уложить якнайкраще для нас.

Повторюймо раз-у-раз: «Довіряю Тобі». Напевно будемо далеко спокійніші і більше вдовolenня будемо мати, якщо ми вповні залишимо Богу наше майбутнє в тому сильному переконанні, що безмежно добре батьківське серце чуває над нами і все кермує на найліпше для нас. Щобільше буде наше довір'я до Провидіння, тим менше буде в нас страху перед майбутнім. При цьому Бог часто нагороджує те безумовне довір'я просто в подивугідний спосіб. Якщо ми Йому відступимо старання, Він переймає його і старається краще, ніж ми могли б те зробити. Коли ж ми Йому не довіряємо, тоді Він лишає нас на нашу короткозорість і нашу неміч.

Солодка самопевність, що добрий Бог чуває над нами, що нічого нам не станеться без Його допущення, що все вийде нам на добре, якщо ми здамося на Нього, — зробить те, що нам легше буде бачити у всіх противностях не так те, що нам неприємне, але радше пізнати в них Божі допущення і охочіше склонитись перед Його святою волею. Правда, ми не все зрозуміємо, чому Бог допускає те чи це, чому зсилає на нас все те. Та ми мусимо з довір'ям до батьківської доброти Бога підкоритись Його недослідимій волі. Тож молимося з найглибшим переконанням: «Я віддаюся цілком на Твою святу волю і лишаю Тобі спосіб, як Ти зі мною зарядиш. Дай мені тільки ласку й силу в усьому пізнати Твою святу волю і підкоритись їй завжди».

Оті думки мусимо щораз оновлювати, бо вони в наслідок нашої залежності від змислового світу дуже легко щезають з нашої свідомості так, що ми часто оцінюємо речі по-земськи.

У світлі тих думок легше нам буде оцінити все в слушний спосіб. Зокрема при всіх постановах, що мають деяке значення, треба все мати перед очима ті правди, якщо не хочемо зійти на манівці.

А що в природний спосіб тяжко здобутися нам на незворушність, то порадно є мати перед очима всі побуди (мотиви), що за нею промовляють. Передусім важне те, щоб

ми переконали себе, що незворушність лежить у нашому власному інтересі. Ми дуже легко побоюємося, що те діється нашим коштом і що наші власні справи потерплять, якщо ми віддалися б Богові в можливо найдосконаліший спосіб. Ми думаємо, що Божі претенсії (домагання) — це неоправданий замах на наші права. Ми думаємо, що наше положення подібне до положення Німеччини по світовій війні 1914-1918 рр. Вона мусіла щороку платити мільярди своїм давнім ворогам, вона мусіла виректись багатьох речей і нести великі жертви. Дуже і дуже нерадо підкорилась вона тому примусові, найрадше була б з себе вона скинула той тяжкий тягар. Подібно уявляємо ми собі наше положення супроти Бога. Здається, що хід наших думок такий: ми тут уже є, а тут приходить Бог і заявляє свої суверенні права та домагається всяких речей від нас, так що ми вже цілком не можемо пильнувати наших справ так, як властиво належало б. Отже ми мусимо собі насамперед ясно сказати, що ми не є тут самі з себе, але що ми сотворені Богом єдино на ту ціль, щоби ми Його прославляли. Супроти Бога ми не маємо взагалі ніяких прав. Бог міг би від нас вимагати далеко більше, ніж Він те робить тепер. Далі, якщо ми підкоряємося Йому, то це не йде на наш кошт, але, противно, ми з того маємо тільки користь.

Джерело всякого незадоволення, гніву і подразнення, зворушення, журби і страху, уповань і розчарувань кінець-кінців є в тому, що наша голова повна особистих бажань і плянів. Ми виробили собі цілком фальшиве поняття про життя і дивуємося, що з тим поняттям нам не йде. Замість видіти своє завдання в тому, щоб радо сповняти наш обов'язок і поширювати багато щастя і благословення між людьми, ми вважаємо за головне, щоб наші дрібненькі бажання можливо всі сповнились, і то докладно так, як ми собі думаємо. А звичайно діється інакше, як ми собі думаємо. Звідси й гнів, невдоволення. В нашій глупоті ми собі тоді робимо нові пляни — хіба на те, щоби знов розчаруватись. А як

сповнилися раз наші бажання, то повстає неспокій зі страху перед тим, що знову може щось інакше трапитись. І так живемо вже в постійнім зворушенні і журбі. Тому дуже мудре слово сказав хтось: «Вдоволення росте за кожним разом, в якому ми відмовили нашому бажанню».

Правдиве вдоволення і внутрішнє щастя ніколи не досягається задоволенням бажань низької природи. Найглибша туга душі ніколи не заспокоєна. А коли до того ми ще й проти Божої волі поступили, то замість вдоволення приходять докори совісти. Навіть ті дозволені земські радощі й уживання лишають у серці почування пустоти, якщо ми їх заживаємо задля них самих. Ми повинні в них знайти тільки те, що Бог у них вложив: відпочинок, відпруження, покріплення на душі — і нічого більше. Вони мають бути тільки засобами для вищої цілі, а ніколи самою ціллю. Правдиве внутрішнє щастя ніколи ніде не знайдеться, як тільки там, де його вказує Божа мудрість і любов, отже не під нами, ані в нас, але понад нами.

Ми ж — як каже св. Августин — сотворені для Бога і наше серце не знайде спокою, доки ми Йому не віддамося. — Ми будемо настільки більше вдоволені, наскільки більше забудемо за нас самих, не будемо оглядатись на нас самих, а тільки на те, щоб можливо найбільше щастя й благословення поширити і через те ставати справді подібними до нашого божественного первовзору.

Через незворушність ми собі виборюємо передусім нашу внутрішню свободу й незалежність, а відтак і спромогу — без перешкоди зі сторони неоправданих і неупорядкованих впливів тільки на те звернути наші рішення і постанови, чого вимагає наша життєва ціль, цебто на те, що наш розум нам вказує за правильне і слушне. Оце є повна перемога духа над матерією. Тоді ми стоїмо над речами і мудро вважаємо їх тільки за засоби до вищої цілі, для якої ми сотворені. Зберім це в той спосіб: «Я не хочу бути рабом настроїв, нахилів, жажди, розкошей, вигоди і т. д., я хочу над ними панувати.

Нижча природа має мені помагати, щоби сповнити мою життєву ціль. Я не дозволю на те, щоб вона мене опанувала, щоб вона визначала, що я маю робити, що опустити, а при цьому мене пхнути в нещастя. Дозволю їй тільки те, що я визнаю за оправдане, і тільки тому, що я визнав за слухне, але не тому, що вона того бажає.

Це вже великий зиск, якщо ми переконали себе, що таке наставлення духа цілком розумне і необхідне для сповнення нашого життєвого завдання і що воно лежить у нашому власному інтересі. Але цього не вистарчає. Мусимо те наставлення відважно зазначити і його собі присвоїти. Наша воля мусить з ним радо й рішуче погодитись.

Відтак треба ту постанову перевести в діло. Мусимо привикнути, щоби при даних нагодах не зважати на бажання низької природи, але насамперед спитатись себе, чого вимагає наш обов'язок, і тільки те зараз і рішуче робити. Як тільки знаємо вже, що те є Божою волею, справа для нас уже вирішена, і ми те робимо без ніякої дальшої надуми взагалі. Ота рішучість у поступуванні має дуже велике значення. Бо в незчисленних випадках ми тільки тому схилили, що не перевели з рішучістю те, що ми визнали за слухне, а дались оголомшити оманам нашої низької природи. Якщо хочемо ясно пізнати, звідки те походить, то вистарчить тільки подивитись на те, що в нас діється, коли ми стоїмо перед якимсь рішенням чи постановою. Дві сторони змагаються, щоби здобути нашу згоду: з одної сторони Бог, обов'язок, голос совісти, по другій стороні те, що приносить спокуса. Маємо до вибору, на котру сторону звернути увагу. Майже завсіди ми рішимось на ту сторону, на яку дивимось. Друга сторона щезне зараз з нашого виднокругу і не зможе на наш дух мати ніякого впливу. Саме тому, що наша нижча природа вміє так по-мистецьки представити нашому духові свої мотиви у спосіб переконливий, — вона дуже часто виграє справу, якщо ми далі на неї оглядаємось, мимо

того, що ми вже пізнали, чого вимагає наш обов'язок. Тому мудро каже Hilty: «Якщо якась справа є обов'язкова, то вже не вільно більше питатись, чи те треба робити, чи ні; бо тут уже зачинається зрада, а причини, для яких ми мали б залишити наші обов'язки, навіть найбільше очевидні, є завжди «дешеві, як терен». Треба отже привикати не зважати на те, що нам представляє низька природа, не дати себе полонити її принадами, як тільки ми пізнали наш обов'язок. Передусім не сміємо допустити сумовитого настрою через те, що того чи іншого мусимо собі «відмовити». Звернім уже раз наші думки на високу ціль! Саме в тяжких випадках ми, підкорюючись під святу волю Бога, прославляємо Його в особливо величавий спосіб і доконуємо великих діл, що мають ціну вічності. До того ми в той спосіб виборюємо панування духа над низькою природою і відчуваємо правдиве високе почування перемоги, а в протилежному випадку ми є прибиті поразкою духа.

Порадно є також уживати чисто природних засобів до того, щоб дійти до такого наставлення духа, що нас робить незворушними і дає нам змогу вибрати кращі засоби. Природні мотиви — це ж мотиви взяті з Богом даної природи. Ніщо так не перешкоджає змаганням до досконалости, як те, що ми тратимо спокій через якунебудь дрібницю. Занепокоєння — це доказ, що ми ще замало пануємо над собою, бо ж це низька природа непокоїться, як тільки побачить, що для неї є щось невідповідне. В тому занепокоєнні ми даємося пірвати на різні дурниці й похибки. Ми не в стані спокійно надуматись, але поступаємо так, як нам підшліптують наші пристрасті. У подібний спосіб може збуритись все наше нутро, якщо ми побачимо, що щось сприяє нашим змислам. Тому було б уже знаком великого зиску, поступу, якщо нам удалося б заховати завжди душевний спокій, щоби ми могли спокійно надуматись, що ми маємо робити.

В Америці на трамваєвій зупинці буває звичайно поміщений напис — упізнання для тих нетерпеливих, що, чека-

ючи довго на трамвай, дають вислів своєму невдоволенню в різний спосіб: «Обей енд смайл» — пристосуйся, погодися з тим і усміхайся (чи усміхнися). Це подумане зовсім природно, реалістично. Бери речі такими, якими вони є. Скривши ти лице, будеш клясти, тупати ногами, — через те трамвай ані на хвилинку скорше не приїде. Нехай приходить тобі яка хоче противність, ти не дайся вивести з рівноваги, з доброго гумору, бо з того нічого не вийшло б, а тільки ти сам мав би прикрість і невдоволення, а то й обридження. Покажи, що ти вище стоїш понад такі дрібниці і що вони не можуть тобі зрабувати рівноваги душі. Отже усміхайся! В той спосіб заховаш внутрішній спокій, а, усміхаючись, можеш побороти труднощі. Дуже нам допомгло би в тому уживати також надприродних мотивів, щоб мати той розважний, самопевний настрій, що дає нам спромогу оцінювати все спокійно і завжди спитати себе, чого Божа воля жадає, а відтак з усміхом пристосуватись до того, знаючи, що Боже батьківське око чуває над нами і що ми dokonуємо найвеличавішого діла, яке тільки міг би світ dokonати. Служіть Господеві у веселості!

ЗАКРІПЛЕННЯ ФУНДАМЕНТУ І.

Будемо старатись поглибити дотепер нами досягнені пізнання і, виходячи з інших точок погляду, розважити причини, що могли б нас спонукати до цілковитого самовіддання Богові так, щоби ми завжди питали, чого Бог від нас очікує, а відтак зараз те радо робили. Нехай нам це буде ясне понад усякий сумнів, що це є найбільше самозрозуміла річ всього нашого життя і такою мусить завжди бути.

Таж ми тільки на те й є. Тільки і єдино для тої цілі Бог нас сотворив, щоби ми Його прославили жертвою нашого самовіддання. Тільки на те Він міг нас сотворити. Інакше Він цілком не смів нас сотворити. Наша вартість тільки в тому, якщо ми те робимо. Інакше ми без вартости й без значення. Бо якогонебудь іншого значення ми не маємо.

Зрештою і в звичайному житті все так поступаємо. Візьмім приклад: якась світова фірма збудувала в околиці, дотепер незамешканій, величезний промисловий об'єкт і рівночасно збудувала для робітників і урядників фабрики ціле нове місто з усіма урядженнями для відпочинку, спорту, приємностей і т. д. Відтак вербує всюди урядовців і робітників, які голосяться і спроваджуються до призначених для них мешкань. Нам є аж надто самозрозумілим, що всі вони будуть являться в означений час у фабриці, щоб виконати там призначену їм працю. Чи ж можна собі подумати, щоб вони приходили до праці тільки тоді, коли їм схотілося б, чи подобалось, а поза тим жили б собі вигідно, бавилися та спроваджували б до фабрики різні речі для свого власного вжитку? Ми те вважаємо за виключене. З далеко біль-

шою самозрозумілістю повинні б ми сповняти Божу волю. Таж і Він сотворив величезну фабрику. Та Він нас не найняв (бо нас ще не було). Він нас сотворив з нічого і дав нам існування тільки на те, щоб ми на призначеному нам місці сповняли наш обов'язок. А тепер дивімся: без числа людей — а ми більше або менше також до них належимо — поступає так, як ми вважали б за виключене у згаданім промисловім центрі-фабриці. Вони не оглядаються на Божу волю, роблять, що їм подобається, і живуть так, немов би все було до їх свободної розпорядимости і можна б було поступати по власному уподобанню. Додаймо до того прикладу з фабрикою ще й таке: урядовцям і робітникам тої фабрики зроблено надію, що вони потребують тільки впродовж одного року сповняти вірно свої обов'язки: потім вони матимуть право до пенсії, що була б далеко вища, як їх утримання, а висота пенсії буде залежати від того, з якою вдячністю кожен сповняв свої обов'язки впродовж року. З якою ж ревністю брались би ті робітники щодня до совісної праці і як старалися б перевищити один одного в тій праці. А тепер властиво не можна зрозуміти, що супроти Бога поступається цілком інакше, коли той Бог за короткий час нашої праці в Його службі на землі обіцяє нам цілу вічність несказаних радостей і розкошей. Не говорю вже тут, що це наш найперший і найважливіший обов'язок Богові вірно служити, бо і в наведеному примірі урядовці й робітники не думають про те, що вони до того були б зобов'язані: для них виконання праці це самозрозуміла річ. Сповняти Божу волю повинні б ми з такою готовістю і самозрозумілістю, з якою добра дитина виконує доручення батьків. Дитина не думає про те, що вона мусить те робити, що вона зобов'язана до того; вона взагалі нічого далі не думає, а тільки робить те, чого бажають батьки. Подібно й совісні урядовці чи слуги не думають безстанно про те, що їх обов'язком є призначену працю виконати. При речах самозрозумілих взагалі нема дальшої надуми, їх просто робиться, виконується.

Коли ж ми питаємо себе, звідки йде те, що ми супроти Бога цілком інакше поступаємо і не вважаємо за річ самозрозумілу вірно виконати Його волю, — то насамперед побачимо причину в тому, що Бог для нас невидимий. Треба живішого духа віри і надприродного погляду на життя, щоби всюди пізнати Божу волю. А наша низька природа вважає за самозрозуміле, щоб ми сповняли її бажання, не оглядаючись на Бога. При цьому вона так справу представляє, немов би те лежало в нашому власному інтересі, а Божя воля немов би була противна тому інтересові. А як змислове робить на нас більше і триваліше враження, ніж надприродне, то ми легко піддаємося впливам змислового світу. До того треба додати ще й те, що Бог не зараз вмішується, коли ми переступаємо Його заповіді. Здавалось би, що Він нам на те дозволяє. Тому ціле життя — це безупинна боротьба між духом і матерією, а змісл життя лежить в тому, щоб ми в нас і поза нами поконали й опанували матерію. Доконаємо того доперва тоді, якщо будемо все наново скріпляти наш дух, нашу душу. Розважанням і духовним читанням мусимо наш дух все наново спрямовувати на наше властиве завдання тут на землі: пригадувати собі те завдання при ранішній молитві, чувати над собою при допомозі самоконтролі, молитвою і св. причастієм благодати для себе сили, щоб ми могли йти вірно за Божою волею. Маємо старатись дійти до того, щоб це було дійсно самозрозумілим для нас у всьому нашому діянні чи опущенні (оминанні) оглядатись тільки на те, щоби Бога прославити жертвою нашого самовіддання.

Для тої боротьби проти низької природи добра й конечна річ мати перед очима ті мотиви, що можуть нас побудити до совершенного самовіддання Богові, а ті мотиви надаються й до того, щоб розоружити, ослабити сповидні мотиви низької природи. Насамперед нехай весь час буде жива думка про те, що це наш невідкличний, безперечний обов'язок: прославляти Бога жертвою нашого самовіддання. Найчастіше підкреслюється обов'язок тоді, коли вже є небезпека, що

не виконується того, що є samozрозуміле. А та небезпека є в нашому випадку в наслідок вищезгаданих причин. Тому мусимо перейнятися можливо найглибше тою свідомістю, що ми є супроти Бога зобов'язані. Зобов'язання має місце тоді, коли хтонебудь має право того чи цього вимагати від нас.

Права опираються на підставах. Не можна собі навіть подумати, щоби були якісь права за такою глибокою підставою, як є права Божі супроти нас. Він же нас сотворив. Отже ми до Нього належимо з усім, що ми є і що маємо. Все є Його власність. Ми не є самі собою панами. Його суверенні права є до того особливі, такі, що ніде інде нема таких прав. Ми належимо до Нього в такий спосіб, що й слів нема, щоб те означити. Він сотворив нас з нічого і мусить безупинно нас підтримувати. З ніким не ділиться Він Своїми правами. Ніхто не має до нас претенсій в подібний спосіб. Він не може позбутись тих прав, бо це противиться Його маєстатові, щоби щонебудь не належало до Нього. Він не може виректись їх, Він не може навіть в якомунебудь поодинокому виїмковому випадкові несповнення обов'язку з нашої сторони не зважати на те, бо Його святість на те не дозволяє, не може того знести. Його права ніколи не вигасають, бо Він вічний.

Ми Йому більше зобов'язані, як дитина батькові. Права батька мають межі і вже з повнолітністю дитини частинно уриваються. Божі права не мають ніяких меж. Супроти Нього ми ніколи не станемо повнолітні. Ми супроти Бога більше зобов'язані, як робітник супроти свого працедавця. Заки він вступить на службу до нього, він може умовлятися і устанавляти умовини праці; може вимовити службу. А ми не вступаємо добровільно на службу Бога, бо властиво для тої служби Він нас сотворив. Ми не можемо ставити Йому умов, не можемо з Ним умовлятися і пертракувати, ані не можемо вимовити службу. Він є й зостанеться нашим абсолютним Паном! Ми супроти Бога більше зобов'язані, як супроти держави. Держава може жадати тільки зверхнього

підпорядкування; її права є обмежені; ми можемо вимандрувати, а тоді її права до нас минулись. А Бог жадає внутрішнього підпорядкування: Його права необмежені, з Його царства не можемо вимандрувати.

Що більше — всі інші обов'язки, які маємо, в'яжуть нас тільки тому, що так Бог хоче, і настільки, наскільки Він хоче. Не можна собі подумати про ніякі обов'язки, які не містилися б в обов'язку супроти Бога, а ще менше про такі, що були б суперечні з обов'язком супроти Бога. Тож властиво є тільки один однісінський обов'язок для нас, а саме, щоби ми Богу підкорились. Це наш головний і найперший обов'язок. Ніколи не можемо відтягнутись від нього. Ніщо не звільняє від нього. Він важний на всі випадки. А супроти Бога ми не маємо ніяких прав. Він наш необмежений Пан і Володар. Ми не можемо з Ним торгуватись, умовлятись, ніяких умовин ставити чи застережень робити. Ніколи не можемо заявити, що ось це наші приватні справи, в яких Він не має нічого до говорення, що це Його не обходить.

Божі права не опираються на зовнішній силі так, як у земських можновладців: вони спочивають на внутрішніх підставах, що виходять з того факту, що Він наш Творець. Вже в нашій природі лежить, що ми тільки на те існуємо, щоби Бога прославляти визнанням Його найвищої влади. Не можна собі навіть подумати, що того обов'язку нема. Як ніколи не перестане чоловік бути дитиною своїх родичів, так і ми не перестанемо бути слугами Бога. Можна те все заперечити, не дбати за те, але не можна того змінити! Можемо крутити й вертати, як і скільки хочемо, проте ніколи не оминемо того обов'язку. Він є і зостанеться: Пан, Господь. Обов'язок той може стати поважною, кривавою справою, як на те вказують переслідування Церкви за всіх часів. Ані страта всього маєтку, ані в'язниця, ані муки, ані кривава смерть — ніщо не могло і не може колинебудь управнити чоловіка поступати проти Божої волі.

Правда, Бог в таких випадках помагає особливими ласками, але ті ласки допоможуть тільки тим, що мають правильне духовне наставлення — безумовно підкоритись святій Божій волі. Отже треба нам можливо найглибше вбити собі в пам'ять той обов'язок і привикати до того, щоб і в буденному житті згідно з тим обов'язком поступати, щоб ми були в стані виконувати його в геройський спосіб, якщо Бог того зажадав би.

Було б дуже гарно, якщо ми не потребували б так підкреслювати обов'язку. Алеж ми вже так зложені, що дуже легко знайдемо тисяч мотивів, щоб відтягнутись від наших завдань. Тому й треба, щоб це перейшло в нашу кров і кістки, що наш перший і необхідний обов'язок — прославити Бога підкоренням під Його святую волю, і що єдино на те ми існуємо на землі.

Вірність обов'язкові — це щось гарного. Називаємо вірних обов'язкові людей золотими душами. На них можна покладатись, і то з певністю, що не будемо розчаровані. Вже на саму гадку про них робиться нам мило на серці. Всюди цінять високо ту чесноту.

Натомість необов'язковість є осоружна й гідна погорди. Вже сама думка про таких людей неприємна: на них не можна спуститись. Чим важніший і пильніший є обов'язок, тим поганіша і відстрашаюча є необов'язковість. Весь характер такої людини ні до чого нездалий. Просто нема слів, щоб відповідно затаврувати підлість і погань такого способу думання, такої вдачі. А як треба б осуджувати такого, що супроти свого головного, життєвого завдання, супроти свого найвищого Пана в найважливішій справі є необов'язковий! Чи ж не маємо ми завдавати собі всякого труду, щоб бути вірними в виконенні нашого головного обов'язку?

Декому є осоружний мотив обов'язку. Він волів би мати вищі мотиви для свого поступування. Чи то не є радше укрита гордість, що не хоче склонитись перед Богом? Такий чоловік найрадше був би сам собі паном і тільки те схотів

би визнати за слушне й обов'язуюче, що він сам пізнав, як таке. Ті, що так думають, не хочуть схилитись задля Бога і тому шукають мотивів, які вони самі собі уложили, і для тих мотивів вони, правда, роблять те, що Бог хоче, але не тому, що Бог хоче, а тому, що вони самі того хочуть. Вони не дають Богові того прославлення, яке винні Йому. Ми мусимо признати, що Він є Паном і підкоритись Божій волі, тому що Він є Паном. Правда, можемо й повинні ми мати перед собою і такі мотиви, що нам полегшують підкорення Богові, пояснюючи собі, напр., що життя, згідно з Його святою волею, є саме в собі добре й розумне. Але кінець-кінців ми маємо так жити тому, що така Божа воля. Того вчить нас наш Божественний Спаситель, що раз-у-раз підкреслює, що Він виконує волю Отця: «Угодная ему всегда творю». «Брашно мое есть творити волю Отца моего». «Не моя воля да будет, но твоя». Діє того треба знати, що в хвилях життєвої бурі не устояться самі тільки природні мотиви. Правда, не є то річ найдосконаліша, якщо ми діємо тільки з почуття обов'язку. А все ж то є одинокий солідний фундамент - підстава, на якій може бути поставлена будова чеснот без небезпеки, що та будова завалиться. Будьмо покірні і признаймо без застережень нашу залежність від Бога. Нічого в тому не можна змінити, що ми Божі сотворіння. Інакше нас тут не було б, ані навіть подумати собі не можна інакше. Наше найглибше єство: від Бога сотворений, і то єдино для цілі прославити Бога через жертву самовіддання.

ЗАКРІПЛЕННЯ ФУНДАМЕНТУ II.

Суверенні Божі права над нами й нашими обов'язками супроти Нього не є такі, що нас прибивали б або знеохочували. Певно, що перед Богом ми є несказанно маленькі і без значення. Але якщо ми те покійно признаємо і беремо справу так, як вона є, то знаємо ще, що Бог хоче нас піднести до такої величї й гідности, понад яку більшої ані собі подумати не можна.

Бож що робить чоловіка великим? Багатство? Титули і почесні? Величавий зовнішній вигляд? Зміст моєї мошонки чи грошевої каси, дім, що в ньому мешкаю, одяг, що його ношу, титул, яким до мене звертаються люди, — це все не є я! Всно може належати до мене, але все таки я тим не є! Тільки те, чим я насправду є, може мене зробити великим. А те є в першій мірі моя людська гідність, якою я стою вище понад звірину і всі інші сотворіння на цій землі, бож я є подоба Божа, маю безсмертну душу з духовими, на подобу Божих досконалостей, спроможностями, цебто з розумом і свобідною волею. Якщо я йду за вказівками мого розуму і роблю те, що розум визнає за слушне, тоді я зберігаю мою гідність. Я не допускаю, щоби мною керували примхи, сліпі нахили, змінні настрої, бо на те є розум. До того, порядок, приписаний мені Богом, не є щось от так собі придуманого, він теж має підставу в нашому цілому естві. Бог жадає тільки того, що мене удосконалює внутрішньо, а за казує тільки те, що мені шкодить. «Бога бійся і бережи Його заповідей, отоді будеш вповні людиною!» Якщо я живу згідно з Божими заповідями, тоді я випрацьовую в собі щораз біль-

ше богоподібні риси і стаю щораз подібніший до мого божественного первовзору. Я поконую матерію в мені й поза мною, опановую її і перемагаю все те, що низьке, звичайне, звіряче, слабе, темне. Тільки так я стану вповні людиною, цебто я зближуся до ідеалу, що його мав Бог перед очима, коли творив чоловіка.

Та Господь Бог придумав для мене ще іншу, без порівняння вищу гідність і велич, якої я ніколи не міг би досягнути власним старанням. Моїми власними змаганнями я справді міг би стати мудрішим, ліпшим, шляхетнішим, але я не можу вирости понад себе так, щоб я був щось більшого, як чоловік. А однак Бог хоче, щоб ми стали пам'ятниками Його безконечної любови в той спосіб, що Він підносить нас так високо, як це тільки взагалі можливо. Він дарував нам нове, вище, надприродне життя, що нас внутрішньо перемінює так, що ми радше до богів рівняємося, як до людей. Через те життя ми стаємо в найправдивішому змислі «понад люди», бо воно підносить нас понад людську природу. Як християни, ми маємо отже потрібне життя: 1) життя тіла, що є нам спільне з тваринами і яким, очевидно, нема чого дуже хвалитись, 2) життя духа, що підносить нас понад тварини; цими двома життями ми є люди. Але при цьому ми маємо ще 3) надприродне життя ласки в душі, і те життя становить нашу властиву велич і гідність.

Це бачимо так чудово ясно на Пресвятій Діві Марії. Бог міг створити Свою Матір такою, якою Її хотів мати. А Марія повинна бути така велика, щоб могла сказати: «Господь сотворит мені величчє, се бо от нині ублажат мя вси роди». Що ж то за величавий дар придумав для Неї Бог, що ним Вона вирізнена понад усі люди? Це освячуюча благодать від першої хвилини.

Вона одинока без первородного гріху зачата. Всього іншого: багатства, слави, розкошів світу Вона не дістала в дарі, бо саме ці речі не мають ніякої правдивої вартости. Безмірну вартість життя благодаті пізнаємо також по тому, що

воно мусіло бути для нас куплене смертю Божого Сина. Чимжеж підтримувати те життя ласки, якою стравою, поживою? Сам безконечний Бог є тою поживою. Яке ж цінне мусить бути те життя, коли пожива для нього буквально має безконечну вартість.

Правда, тут на землі ми не можемо оглядати тої величі, не можемо її подивляти, ані іншим показати. Але вона правдива, та велич надприродного життя ласки — як правдою є, що в маленькім Агніці в кивоті скривається Цар Слави, так і та велич спочиває в нашому нутрі. Колись — як надіємось — ми будемо ту велич оглядати і всю вічність нею тішитися.

Але якщо хто не має того життя благодаті, то він взагалі ніякої вартости не має. Навіть якби він тут на землі дійшов до величі, став міністром, начальником держави, цісарем над усією Європою чи імператором світової держави, якої ще не було дотепер, — а вкінці умер би без освячуючої ласки-благодаті, певно він мав би величавий похорон, всюди обходили б жалобні торжества, посла всіх держав зложили б на його гробі величаві вінці, в торжественних промовах підносили б його великі подвиги, будували б всюди пам'ятники, а в підручниках історії чи в окремих творах величали б його як одного з найвизначніших мужів всесвітньої історії, — одначе його душа знайшлась би поміж чортами в пеклі. «Що ж допоможе чоловікові, якщо зискав би весь світ і назвав би весь світ своєю власністю, а бракувало б йому життя благодаті в душі?»

Коли ж хто в простенькому стані виконує свій обов'язок, але ніхто на нього не вважає, ніхто ним не цікавиться, коли він не зазнає ніяких розкошів світу, — він перед Богом безмірно великий, а по своїй смерті знесеться вгору, щоб там заживати всю вічність несказанної слави. «Бо ті, що тут на землі перші, там будуть останні, а ті, що тут останні, там будуть перші».

Іншої дороги до правдивої величі нема. Все інше — це сповид і омана і кінчиться з хвилиною смерти. Натомість внутрішня велич зостається навіки. Ніхто не може нам її зрабувати проти нашої волі. Ми не можемо її втратити через якийсь випадок! Усе, що ми робимо в стані ласки згідно з Божою волею, помножує ту велич, побільшує нашу заслугу. Дорога до земської величі для більшої частини людей замкнена, а дорога до тої правдивої, непроминаючої, безмежної величі для кожного отворена. Якщо ми так думаємо і так поступаємо, то можемо зі спокоєм правдивого мудреця дивитися з тої головокружної висоти на ті проминаючі користі, що їх деякі люди вважають за високу велич.

Поза тим це почесна річ — служити Богові. Що ж таке честь і слава? Вона полягає в тому, що чоловік нічого собі не дозволяє, не схиблює, нічого не робить такого, через що попав би в погорду, в нечесть. Бо чи ж може чоловік схибити, якщо він числиться з фактом, що сам його розум оцінює як факт незмінний, і відповідно до того поступає? Я не можу змінити, перевернути факт, що я є Боже сотворіння і що Бог мене сотворив для Своєї слави. Противно, я стаю смішний, якщо я собі щось уроюю і поступаю так, немов би я сам собі пан. Тоді я такий, як той божевільний, що уроїв собі, що він хінський цісар або що інше.

Понадто ясно є, що чоловік не є сам собі вистарчальний: він відчуває в собі непоборний побуд віддатись комусь або чомусь. Але тільки тоді зберігаю я мою честь, якщо я шукаю мого опертя, мого ідеалу, моєї достатності не підо мною і не в тому, що мені рівне, але в тому, що є понад мною. Що вищий пан, якому я служу, тим почесніша служба. Як же часто люди гордяться тим, що вони урядовці якої-небудь визначної фірми, урядники могутньої держави, офіцери славного генерала. Як тішаться і чуються піднесені, якщо йдуть вгору, авансують, дістають вищий титул. Інші товпляться довкруги великого вождя, визначного державного мужа чи вченого. Вони вважають за честь бути в них

на службі, могли працювати й боротись за їх ідеї й пляни. Вважають за особливу ласку, коли ті можновладці чи вчені до них звертаються, коли можуть перебувати близько них, мати з ними особисті відносини. Вони готові на всякі послуги для них. Бісмарк зарядив, щоб на його надгробку поставлено напис: «Отто фон Бісмарк, айн тройер Дінер Кайзер Вільгельмс I». Це йому здавалось найвищим почесним титулом. Не мало бути на пам'ятнику написане, що він став князем, що був райхсканцлером, що створив нову Німеччину, але те, що він був вірним слугою свого цісаря й пана. — А чи ж не означало б безмежно вищої почеси бути слугою Того, що з Його ласки живуть усі пануючі світу? Пояснім: я схиляю свою голову тільки перед Паном неба й землі. Тільки Його я визнаю за могого Володаря. Кожний інший для мене замалий! Тільки Йому я підкоряюсь — і тим, що мають право в Його імені наказувати. Але я не схилюся перед ніякою людиною, що є тільки людиною, ані перед ніяким божком.

А що ж роблять ті, що в своїй гордості і в своєму засліпленні не хочуть підкоритися Богові? Кого вони слухають? Кому підпорядковуються?

Вони віддаються якомунебудь божкові, почитають його, посвячують йому свою любов, своє одушевлення, свою працю, своє життя. В одних це золотий телець, якого вони почитають. З правдивою пристрастю стараються вони про гроші і все прагнуть щораз більше грошей. Для других Богом є — за словами св. Павла — їхнє череву. Уживання світу, приємність, змислова розкіш для них є все. Ще інші змагають до почесей, слави, успіху і стають рабами прилюдної opinii. Ще інші віддаються культові тіла. Для тіла, що є мешканням і слугою душі, роблять усе, для душі самої — нічого. На місце вічного, безконечного Бога приходять божок, якого вони почитають і величають, якому добровільно підкоряються. При цьому вони навіть не відчують, як невимовно — навіть взявши чисто природно —

вони понижують свою гідність, підпорядковуючись безкритично і безумовно всяким бажанням і примхам свого божка. А кінець-кінців вони підкоряються Сатані. Бо хто робить гріх, той є раб гріха, а через те й Сатани. Вони добровільно понижують свою гідність, ідучи за ним, визнаючи його за свого пана. А при цьому вони у своєму божевіллі ще й з погордою дивляться на тих, які підкоряються тільки одному панові всесвіту — Богові.

Правда, не видно ми очима змисловими Бога, що сидить на золотому престолі, оточений світлим двором; Він не іменує ніяких міністрів, не висилає послів, не умовляється з кабінетами державними. Його могутність не спирається на довгих рядах блискучих канонів чи опанцерених морських велетнів-дреднавтів. Але, як земські володарі тут на землі, так само й Він там угорі дійсно резидує. Його трон оточений нечисленними хмарами Ангелів, з яких один вистарчив би, щоб розпорошити всю військову силу всього світу і знищити всі світові фльоти. Як хочеш мати приблизне поняття про Його велич, споглянь на зоряне небо, старайся змірити віддаль до зізд, якої світло не може перебігти й за тисячі літ. Якщо дістанеш заворот голови, твоя фантазія заломиться, тобі забракне поняття, то пам'ятай, що ти маєш перед собою тільки маленьку порошок на Його володарській кереї, коли тим часом Він у незбагненній величі й маєстаті як вічний Бог там угорі царює. А тоді спитайся себе: чи ж може бути більша честь і слава, як честь бути слугою того наймогутнішого Володаря?

Служити Богу — це вкінці наше щастя. Вже тут на землі відчуваемо ми внутрішнє вдоволення, теплу, блаженну потіху в серці тільки тоді, як живемо згідно з Божою волею. Тоді в нас самих панує лад, бо дух рядить, а всякий нелад, що міг би заколотити внутрішній спокій, далекий від такого життя. Бог вимагає тільки того, що нам виходить на наше добро, а наказує тільки те, що нам шкоду

приносить. Кожда перада над низькою природою, понад усім, що буденне, пусте, погане, низьке, підносить і збільшує нашу життєрадісність і скріплює духа нашого. І це є правдива радість, радісний клич душі: мені добре. Бо тільки тоді можемо говорити про вдоволення, коли наше властиве «я», наша душа почувається добре. Якщо тільки наше тіло є вдоволене, бо його забаганки сповнені, а бажання душі несповнені, як же ми могли б тішитись, радуватись? Таж тоді найглибша туга зостається незаспокоєна. Свідомість доброї, спокійної совісти вистарчить нам за всі наші радості і не дасться нічим заступити.

При цьому ми маємо ще й ту певність, що все те, що ми робимо, нехай навіть це будуть найбільш непоказні речі в очах світу, це в очах Божих правдиво великі речі, подвиги — і що ми в найправдивішому змислі того слова далеко важнішого діла доконуємо, як ті, що про них читаємо в часописах. Що більше — це наймогутніше діло, на яке сотворіння може спромогтись, бо це прослава Божа; а наше діяння буде мати вічну нагороду. Понадто Бог нагороджує вже тут на землі вірну службу правдивим спокоєм серця і може те серце наповнити повинню чистоти блаженства. З другої сторони вистарчить, щоби ми коротко переглянули перебіг нашого життя, а пізнаємо, що всяке невдоволення, обридження, боязнь, тривога, біда йшли тільки з того, що ми не віддалися Богові, а простували нашими власними стежками.

Та не назавсідги тільки через жертву самовіддання маємо ми Бога прославляти: по цьому короткому житті на землі ми маємо стати через цілу вічність пам'ятниками Його безконечної, незбагненої любови, що об'явиться в нас тоді в такий спосіб, якого ми тепер ані зрозуміти, ані уявити собі не в силі. Тоді схоче Бог показати, що ціле сотворіння кінець-кінців є найвеличавішою об'явою Його любови, яка має нагородити нас за прославу, зроблену Богові на землі — і то в такий спосіб, що переходить всякий наш здогад.

Ціле наше життя на землі — воно може тривати 80 літ, а то й більше — це, за словами великого поета, ніщо більше, як сказати один. А відтак починається безконечна вічність, у якій ми маємо мати участь у безконечних радощах великого Бога. Тоді скінчаться всі терпіння, а наше щастя буде тим більше, чим більше ми тут на землі Бога прославили.

ЖЕРТВА САМОВІДДАННЯ

(Коротке повторення фундаменту)

Властива, остання й найвища ціль нашого земського життя лежить у тому, щоб ми Бога прославляли жертвою нашого самовіддання. Це рівночасно і наймогутніший подвиг, на який може чоловік, а то ціле сотворіння, спромогтися. Ми дуже легко оцінюємо вартість і значення людини за її зовнішніми подвигами й успіхами. Це мірило є фальшиве не тільки для оцінки чоловіка взагалі, але також для оцінки величі того чи іншого Святого. Якщо великі Святі зробили на славу Бога щось могутнє, то не в тому лежить найглибша причина їх святости. Є також такі Святі, напр., св. Йосиф, св. Альоїзій, св. Теренс від Д. І. і багато інших, які за свого земського життя мало або й цілком не визначились. Святість полягає в можливо найдосконалішому самовідданні Богові через підкорення власної волі волі Божій. В цьому лежить найвеличавіше визнання найвищої влади Бога, коли чоловік вповні заперечить свою волю і підкоряється безумовно Богові. Наймогутніший подвиг у прославі Бога, який мав місце і який взагалі міг би мати місце, — це була саме жертвенна смерть Христа, бо Він був послухний аж до смерті хресної. Це було виконанням того, за що Він молився в Гетсиманії: «Отче, не моя, а Твоя воля нехай буде». Отже й ми не можемо нічого більшого доконати, як тільки те, що можливо найдосконаліше підкоримося Божій волі і виконаємо її.

Самовіддання Богові полягає найперше на тому, що ми Його без застереження визнаємо як найвищого

Пана. Ми мусимо бути перейняті тим переконанням, що Бог є наш необмежений Володар; заключення з цього мусять для нас бути ясні, і ми їх мусимо без застереження схвалити.

Визнання найвищої влади Бога не дасться порівняти з визнанням влади князя чи якого уряду зі сторони підданих. Бо в тому другому випадку ідеться тільки про зверхне підпорядкування, бо в душі є можливе непогоджування і тільки проти волі, недобровільно виконується зарядження. Таке визнання й підкорення супроти Бога не мало б ніякої вартости. Він хоче й мусить хотіти, щоб ми Йому підкорились і внутрішньо.

При визнанні земської зверхности задержуємо ми завжди великі особисті свободи і в тому чи іншому випадку можемо поступати, цілком як нам подобається. В багатьох справах держава не має права мішатись до нас. Але Бога ми мусимо визнати як нашого необмеженого Пана, супроти якого ми маємо тільки ті свободи, які Він нам лишає. Ми не маємо права ставити умови, робити застереження. Супроти Нього ми взагалі не маємо ніяких прав. Правда, Бог не може бути супроти нас несправедливий, не може жадати чогонебудь невідповідного, але найглибша причина цього не лежить у тому, що Він порушив би наші права, але в тому, що те противилось би Його святості. Тому в досконалім самовідданні міститься виразне виречення якоїнебудь самостійности супроти Бога. Ми зрікаємося можливости поступати колинебудь по нашій вподобі, не оглядаючись на святу Його волю; ми заявляємо через жертву самовіддання, що супроти Бога не маємо ніяких претенсій, що Він не потребує оглядатись на наші забаганки, що ми вповні другою справою, що наші земські інтереси мусять завжди поступитись інтересам Божим. Самовіддання включає в собі й те, що ми в усьому керуємося Його святою волею, схилиємося перед Його зарядженням, ми вдоволені з Його уря-

джень і уложень. Яканебудь самоволя, незалежність, самособіпанство не дасться погодити з самовідданням.

Це може бути невігідне для людської гордині, упокоюче, незносне — так, що та гординя бунтується і не хоче того визнати. Алеж самовіддання є ніщо інше, як тільки безперечне заключення з факту, що ми є Божі сотворіння, а це є чиста правда й послідовність. Що противне, те буде брак консеквенції, половинність, неправда, лож і глупе урочення. Те внутрішнє наставлення треба в собі раз-у-раз збуджувати, щоб воно все було живе. Інакше може бути небезпека, що ми, оголомшені змисловим світом і самолюбством у буденному житті, замало будемо в серці на те оглядатись і будемо поступати інакше, як ми собі постановили. Щодня ми повинні при ранній молитві поставити ту правду перед очима душі, що цей день дарований нам єдино на те, щоб ми Бога прославляли, живучи в усьому згідно з Його святою волею. Добре є, щоб ми собі усвідомили, як ми нині ту ціль осягнемо, на що особливо ми хочемо звернути увагу. Помагає до поступу, якщо ми при нагоді скупимосся та й зробимо короткий огляд за минуле, й вигляд на майбутнє, а при полудневому й вечірному іспиті зажадаємо від себе рахунку, як ми виповнили те завдання. Тут питання має бути таке: як я впровадив у діло моє самовіддання Богові? Як я сповнив Божу волю?

Виконання постанови — це вкінці головна справа. Все наше думання й змагання, діяння й оминання має бути висловом нашої постанови уладити наше життя по Божій волі. Настрої і примхи, а передусім забаганки низької природи і пристрастей, оточуючий нас світ (наше довкілля) не сміють рішати про наше поступування; ми не сміємо також без думки пускатись на все і датись пірвати у крутіж подій: наш дух, наша воля має про все наше поводження рішати і над ним чувати.

Але на те є конечним, щоб ми ясно знали здавати собі справу з того, чого властиво Бог від нас жа-

дає, як ми маємо виконувати самовіддання Йому. Це є завдання дальших розважань, щоб ми зробили собі докладний життєвий плян, а бодай напрямні, що згідно з ними ми хочемо поступати. В багатьох випадках маємо ясну й виразну Божу волю. Бог говорить до нас Своїми заповідями, Своїми приписами, порученнями настоятелів, обов'язками звання. Треба тільки старатись добачати в них Божу волю. В інших випадках мусимо старатись пізнати, чого Бог від нас очікує в тих чи інших обставинах. А втім у незчисленних випадках лишає нам Бог свободу в багатьох речах, щоб ми поступали, як нам подобається. Він хоче радше залишити нашій добрій волі трохи вільного місця, щоб ми мали нагоду узгляднити також Його бажання й ради і нашим власним старанням-змаганням Його ще більше прославили. При цьому найвищою, провідною думкою — як ми те бачили — має бути змагання робити добре, улагоджуючи все наше життя так, щоб воно виходило іншим на благословення й на щастя. Тож хто змагає до правдивої святості, не повинен на першому місці надумуватись, що він має зробити для Бога відповідно до своїх плянів і ідей, — бо то не завсігди є чиста ревність за славу Божу, а часто і у великій частині це радше самолюбство, — але надуматись над тим, як сповнити Божу волю можливо найвірніше. Доперва на другому місці приходить те, хто сам з власної волі хоче зробити для Божої слави. Важною річчю для наших постанов є те, щоб ми старались здобути ясне пізнання, чого Бог від нас очікує. Отже ми не сміємо питатись: «Що є найдосконаліше», але маємо питати: «Що є для мене найвідповідніше, найліпше».

Мусимо отже узгляднити наше положення, наші спроможності, сили, здоров'я, довкілля, зайняття і т. д. Бог ніяким чином не очікує того самого від усіх людей! Того вчать нас наглядно Святі: кожний з них прославив Бога інакше, кожний на свій спосіб. Каже св. Теренція від Д. І., роздумуючи над словами Ісуса: «В домі Отця мого багато мешкань».

Отже є також мешкання для дітей — а те сказала, маючи на себе звернену думку. Подібно як між цвітами панує різнородність, а кожна цвітка має свою властиву красу і свій властивий запах, — так і у Святих. Отже кожний має старатись пізнати, який то спосіб придумав Бог для нього, має бути вдоволеним з того і старатися в той спосіб поступати.

Далі важна річ є, щоб ми, стараючись щось великого, можливо найбільшого робити на Божу славу, завжди ще раз і ще раз питались себе, чи те, що ми собі видумали, таки дійсно відповідає Божим намірам. Бо часто буває, що виходить інакше, як ми собі уявляли. А як вийде інакше, треба схилитись перед Божим Провидінням і надуматись, як ми тепер у тих обставинах маємо принести жертву самовіддання, а саме, чи ми маємо змагати до того, щоб поконати труднощі, чи маємо в тому бачити знак, що Бог того не хоче. Була б цілком схиблена річ, якщо хто цілком по своїй вподобі видумав би собі, що він має доконати на Божу славу і пробував те перевести в діло за всяку ціну, хоч були б досить ясні причини думати, що те цілком не відповідає Божій волі, але його власній волі.

Отже все наше змагання має бути, щоби робити те що Бог хоче, тому що Бог хоче, і так як Бог хоче.

1) Мусимо те робити, що Бог хоче

Якщо ми пізнали, що щось є Божя воля, тоді нема для нас важнішого завдання, як тільки те робити. Нехай це буде річ непоказна і без значення; але через те, що Бог її хоче, вона в дійсності є найзначніша, наймогутніша з усіх, які ми тепер взагалі були у стані доконати. Не можна собі нічого іншого такого подумати, що мало б перед Богом більшу вартість, хоч би те інше видавалось величавішим і важнішим для Божої слави. Отже було б з ґрунту фальшивим думати, що щось може більше Бога прославити тоді, коли є ясна Божя воля, щоб цей чоловік займався цілком незначними

речами. Цього навчить нас Ісус ще в показніший спосіб під час Свогого укритого життя. Він не міг тоді нічого величавішого зробити для слави Отця понад те, що тоді робив, працюючи у варстаті як тесля. Було б отже цілком навиворіт, якби хтонебудь не робив того, що жадає послух або обов'язок звання, тому що, на його думку, воно йому «перешкоджає» в тому, що він собі постановив виконати на Божу славу. Тож не можна датися засліпити зверхнім блеском (сповидом) і вважати те непоказне життя за безвартісне або безкорисне. Якщо воно відповідає Божій волі, то ми доконуємо наймогутнішої речі, яку тільки в стані доклати все сотворіння. Те, що ми робимо, — це чисті, великі подвиги, що мають вартість на цілу вічність, а тим часом те, що світ подивляє, в дійсності не має найменшого значення, якщо воно не є висловом підкорення під Божу волю.

2) Маємо робити тому, що Бог хоче

Тільки тоді наше діяння приносить Богові славу, якщо ми через те сповняємо Божу волю, визнаємо Його суверенну владу і хочемо Його прославити. У випадку, коли я роблю те, що Бог хоче, але не тому, що Бог хоче, а без огляду на Нього роблю тому, що те мені подобається, що я вважаю те за розумне або воно мені принесе земську користь, або не остається мені нічого іншого робити, або взагалі з якогонебудь природного мотиву, — то вправді я не поступаю проти Божої волі, але не творю Його волі, а, мабуть, тільки мою власну волю. А Господь Бог міг нас сотворити тільки на те, щоби ми Його прославляли, визнаючи Його своїм найвищим паном і піддаючись Його волі. Ми повинні по волі Ісуса молитись: «Да святиться Ім'я Твое! Да будет воля Твоя!» Оце й є найважливіша річ для нас. Правда, ми можемо мати перед очима й інші мотиви, щоби нас спонукали сповняти Його волю. Але остання причина нашої поведінки має бути: «Господи, да будет воля Твоя». Цілий наш плян життєвий, що його собі робимо в час реколекцій, всі наші постанови мусять ви-

ходити з цього рішення: віддатись можливо найдосконаліше Богові і найточніше виконати Його волю.

А щодо доброго намірення, то є певне, що найдосконаліше було б мати цей найвищий намір у всьому, що тільки робимо. Чим більше ми просякнені підставовими правдами, чим більше надприродними стали наш спосіб думання і наш погляд на світ, тим легше досягнемо нашу ціль і перешкодимо іншим зглядам впливати на наше поступування. Найрізномірніші обставини, положення, фізичні сили, тілесне почування, якість зайняття, деколи навіть впливи погоди й інші речі можуть бути більшою або меншою перешкодою, щоби мати перед очима завсігди добре намірення. Та не сміємо тоді побоюватись, що наші діла є без вартости й без заслуги. Якщо хто має правильне духове наставлення, якщо він привик поступати згідно з засадами, які він виробив собі згідно з Божою волею і які в нього перейшли, так мовити б, в тіло й кров, — тоді дійсно є так, що все, що він робить, є висловом такого почування: підкоритись Божій волі, — а вслід за тим він тим прославляє Бога і Його діла мають заслугу перед Богом. Правда, як уже сказано, добре є все наново те почування викликати, зокрема при ранішній молитві і, наскільки це можливе перед поодинокими ділами, бути свідомими того почування, але було б хибно припускати, що те чи інше діло зостається без вартости й без заслуги тому, що опущено обнови того почування. Якщо ми робимо дещо з привички, і воно згідне з Божою волею, а наша привичка вийшла з нашої постанови, рішення і старання волю Божу сповняти, то через те добре намірення освячується діло. Бог, оцінюючи наші вчинки з найбільшою мудрістю й ласкавістю, узглядне всі лагодячі обставини — аби тільки наша воля була добра. Зрештою ми не є зобов'язані, ані навіть не є в силі робити завсігди те, що найдосконаліше.

З другої сторони надармо старався б хтонебудь тільки на словах висловити добре намірення і через те надати своїм

ділам вартість і заслугу перед Богом, а тим часом не мав би того слушного духового наставлення та поступав би по своїй вподобі, не оглядаючись на Божу волю. На плящі, повній оцту, можна поставити етикету найціннішого вина, проте зміст зостанеться оцтом. Так само й добре намірення самими тільки словами не змінє нічого на вартості діла, якщо побудом до нього було б самолюбство або взагалі якийнебудь хибний мотив.

3) Маємо вкінці все робити так, як Бог хоче

Якщо я знаю, що Бог цього хоче, то я не можу нічого визначнішого dokonати, як тільки це. Тут нема нічого другорядного, побічного або дрібниці. Через те, що Бог цього хоче, воно стає найвизначнішим понад все те, що я тепер міг би зробити. Тому я мушу робити з тою готовістю, пильністю, дбалістю, старанністю, совісністю й радістю, якої Бог від мене очікує.

Найперше я мушу бути вдоволений усім, чого Бог від мене жадає. Він є Паном! Він один-однісінький має право призначити, що я маю робити. Було б хибно, якби я сердився, тратив гумор тому, що маю до виконування, може, лише незначні, другорядні праці, а інші тим часом виступають наперед і доконують щось визначнішого. Якщо я виконую моє завдання добре, то може бути, що воно більше слави Богові приносить і є ціннішим перед Ним, як ті всі, назверх визначніші праці інших, при яких легше можуть закрестися нешляхетні мотиви. Якщо ж вони виконують своє завдання з таким самим добрим наміренням, з яким я виконую моє завдання, то ми прославляємо Бога в однаковій мірі, хоч не в однаковий спосіб. Що більше, легко може бути, що я Його ще більше прославляю, бо я виявляю більшу підкореність під Його святу волю, заявляючи моє вдоволення тими незначними працями. Вартість нашого діяння цілком не залежить від того, як дуже виступає назверх те, що я доконую, але єдино від того, чи я при ньому підкорю-

юсь під найвищу Божу владу. Але була б це образа Божа, якби я був невдоволений з завдання, яке Він мені призначає, якщо я думав би, що воно мені з якихнебудь інших мотивів не пасує.

З найбільшою охотою я маю бути готовий на все, що Він буде вважати за добре зарядити для мене. Далі я мушу виконувати те, чого Бог від мене жадає, з відповідною точністю й дбалістю, бо саме тепер нема для мене нічого важнішого, як тільки в цей спосіб Божу волю сповнити. Якщо хтось виконує свою працю чи зайняття недбало, загнисто, поверховно, бо це не відповідає його забаганкам або щоби в той спосіб зискати на часі для іншого зайняття, хоч би для молитви або для духовного читання, то він тим дав би доказ, що йому йдеться не про сповнення Божої волі, але про задоволення власних нахилів.

Так само було би цілком схиблене, якби хто при праці наказаній послухом чи званням, що вимагає від нього цілої уваги, молився і через те недокладно ту працю виконував. Так по-дурному може поступати тільки той, хто ще не має поняття про те, що нічого могутнішого він не може доконати, як тільки можливо найдосконаліше підкоритися Божій волі і виконати можливо найвірніше те, чого Він жадає. Хоч молитва стоїть вище внутрішньою вартістю понад зверхні зайняття, проте коли послух наказує мені ці зайняття, то вони є для мене найціннішою річчю, якої я можу доконати, і я поступив би проти Божої волі, якби я при них молився і в наслідок цього недокладно й хибно їх виконував. Вкінці я повинен старатись виконувати Божу волю **весело**. Те слово каже щось більше, ніж саме вдовolenня, яке тільки пристосовується до чогось, а може в серці бажає, щоби радше інакше було. «Доброхотна ділателя любить Бог» (II Кор. 9, 7). Треба було б боятись можливої Божої образи, якщо ми Йому не служили б веселим серцем. Таж підкорюючись під Його святу волю, ми доконуємо чогось наймогутнішого, чого тільки в силі доконати все сотворіння! Тоді і тільки

тоді ми сповняємо нашу ціль, для якої передусім Бог міг нас сотворити. Тоді і тільки тоді ми маємо взагалі якийсь значення й оправдання нашого існування. Всі наші вчинки мають тоді вартість на вічність. Тоді ми маємо найвище значення, яке чоловік взагалі може мати. То чи ж не мали б ми тішитись! Не йдім за нашою низькою природою, яка нарікає, стогне і старається нас спонукати до того, щоб ми сповняли її забаганки. Який же тут вибір? Сповняти високу волю безконечного, вічного Бога і через те dokonувати самотнього подвигу, до якого ми є в стані, чи задовольняти забаганки низької природи з її дрібненькими, часто низькими цілями, що мають на оці власну приємність, а при цьому могли б нас знизити до стану раба нашої низької частини?

Є незрозуміло глупою річчю, якщо хто вважає за головне своє завдання займатись завжди своєю власною особою, своїми дрібними, самолюбними, незначними забаганками й справами і пильно оглядатись, щоб ті справи нічого не потерпіли, замість виконувати святую волю премудрого, вічного Бога і через те dokonувати діло безмірно велике й цінне. Причина цього лежить у тому, що ми дуже мало даємося вести правдами, що їх учить розум і віра, а радше йдемо за зміслами й низькою нашою природою.

Подумаймо тільки: Ангельські хори, Херувими й Серафими, оті ества понад все величаві і мудрі, всі Святі — не вміють нічого важнішого і блаженнішого робити, як величати Бога, Його хвалити і Його прославляти. А ми можемо dokonувати те саме! Маємо тільки про те дбати, щоб ми були правдиво духовими людьми, що діють, просвічені розумом і вірою, а не даються засліпити й одурити земським блиском або оманами низької природи. Тільки тоді заховуємо нашу правдиву гідність і зносимося з земського пороку до висоти дітей Божих, що весело сповняють мудру волю Небесного Отця. «Работайте Господеви во веселії» (Пс. 99, 1).

РОЗВАЖАННЯ Т. ЗВ. І. ТИЖНЯ

СУТЬ ГРІХА

Ми сотворені на те, щоби Бога прославляти. Маємо на землі робити це, визнаючи Його за нашого Пана і підкоряючись Його святій волі. Все, що нам насувається, повинно нам бути нагодою впровадити в діло оте підкорення під Божу волю. Для всього нашого діяння чи оминання має бути тільки один згляд рішальний: чи то є Божа воля, чи ні. Він Пан! Це було змістом дотеперішніх розважань.

Прослава Божа зі сторони чоловіка — це тому й найбільший подвиг, до якого чи на яке може сотворіння спромогтись, бо її треба докнати добровільно. Чоловік може рішитись, чи він схоче Богові піддатись, чи ні. Правда, він не має права, щоби відмовити Богові послуху, але має можливість поступати по вподобі власній і не оглядатись на Божу волю. Як сотворіння, він є зобов'язаний Богові підкоритись. Та Бог не силує чоловіка. Він лишає йому повну, вільну волю. Чоловік повинен вповні свободним рішенням визнати Бога як свого найвищого Пана і Йому підкоритись. Коли ж хтонебудь, мимо того, що знає, що те є Божа воля, свободним своїм рішенням не підкоряється, то він поповнює гріх. Якщо йдеться про річ невеликого значення, називаємо це легким або простительним гріхом; у важких речах є то тяжкий або смертельний гріх. Бо бувають речі, що порушують в грубий спосіб обов'язок супроти Бога або коли добро одиниці чи спільноти тяжко на тому потерпіло б, якби вони були дозволені.

Для наступних розважань важне є, щоб ми цілком ясно проглянули, в чому міститься суть тяжкого гріха. Само собою розуміється, що завжди тут ідеться про важну річ.

Загально говорячи, гріх лежить у тім, що ми відмовляємо Богові жертви самовіддання. Грішник знає, що Бог жадає від нього, щоб він в даній речі піддався Його волі, а не поступав по своїй вподобі. Він ясно свідомий, що він бунтувався б проти Бога, якщо поступав би інакше. Але з земських зглядів він свобідно рішається відмовити Богові послуху: «Не буду Тобі служити». Ці слова, що їх колись сказав Люціфер, є найяснішим висловом суті гріха.

Отже не може бути мови про ніякий гріх без ясного пізнання, що те чи те є наказане чи заказане, і без свобідного рішення волі відмовити жертви підкорення. Кінець-кінців отже гріх лежить у волі, що не хоче підкоритись Богові. Тому є гріх і тоді, якщо хто хибно думає, що Бог цього жадає від нього, а мимо того не робить. Бо він відмовляє Богові підкорення під Його волю, що, на його погляд, відноситься до цієї речі. Та не було б ніякого гріха, якби комунебудь по доконаному ділі прийшла б хибна думка, що те діло грішне, але в хвилині діяння він не був би свідомий того.

Отже нема гріха, якщо хто через незнання хибно думає, що його спосіб поступування є дозволений. Бож він вважає, що поступає в згоді з Божою волею; отже і нема мови про зламання Божої заповіді, про відмову підкорення. В подібний спосіб грішимо тільки легко, якщо хибно вважаємо щось за дрібну річ. Те все однак тільки тоді важне, якщо незнання не є провинене. Але коли хтонебудь проти голосу совісти, проти упімень родичів, Церкви, духовного отця-сповідника вмовляв би в себе, що те, а те не є заказане або не є таке зло, то це було б незнанням провиненим. Такий самий випадок був би, якби хтонебудь взагалі не завдавав собі труда пізнати свої обов'язки супроти Бога або в сумніві не старався би здобути ясне поняття. Така поведінка вияви-

ла б, що він не має ніякої охоти Богові підкоритися, але хоче поступати по власній вподобі, не допускаючи, щоб почувти в тій справі Божий голос. Тому й була б така поведінка грішна.

Нема також гріха, якщо хто вправді знає, що те чи це є наказане чи заказане, але в хвилині діяння цілком про те не думає. Напр., коли в день, у якому не вільно їсти м'яса, хтонебудь їсть м'ясо, не маючи свідомости, що того нині не можна робити, то він не грішить. Тут цілком нема бунту, спротиву проти Божої заповіді. Те саме відноситься й до випадків, коли повстають в кім недозволені уяви, чи бажання, і він їх не відкидає, а допускає, не маючи свідомости, що все те недозволене. Доперва в хвилині, коли він те пізнає і рішається допустити, або відкинути, можна сказати — чи гін грішить, чи ні. Хто зараз старається відкинути думки й побажання, то він не згрішив, але добре зробив, бо він підкорився Богові. Ще більша була б заслуга, якщо спокуса верталась би, а він далі противився б їй. Рівно ж не є грішні непродумані (без застанови) недобровільні діяння, бо тут нема рішення волі. Отже грішиться доперва тоді, коли хто проти голосу совісти свобідно рішається проти Божої заповіді. Та треба добре з'ясувати, що часто поповняється гріх тоді, якщо хто умисно вибиває собі з голови і не допускає ніякої думки про недозволення того, що має тепер робити. Не хоче він про те думати, що те недозволене, бо не хоче, щоби в тому ділі перешкоджала йому думка про Божий закон. Не має ніякої охоти Богові підкоритись, а хоче поступати по своїй вподобі. Зовсім природно не можна тут застосувати того, що сказано вгорі, і не вважати за грішне, тому що він не думав про недозволення. Він не хотів думати про те, — то правда, але тому, що був рішенням не оглядатись на те, а така воля є грішна.

Отже гріх завжди лежить у злій волі. Тому й не можна поповнити гріха проти власної волі, будиши присилуваним, змушеним. Напр., коли хтонебудь без попереднього

бажання, а навіть припущення дізнає проти власної волі нечистих дотиків, то не має гріха, якщо зараз, коли спостереже свій обов'язок спротиву, борониться проти того, як тільки може, і не погоджується з тим.

Отже у сні цілком не можна згрішити, бо тоді неможливе є уживання розуму й волі без перешкоди. У півсні з тої самої причини можна тільки легко згрішити, а не тяжко. Ті, що на яві уникають гріха, не потребують цілком непокоїтись тим, що зайшло у півсні. Їх постава супроти Бога є правильна, слухна, як це зараз покажемо. Гріх був би тільки тоді можливий, якби вони свідомо змінили ту свою поставу. А те не є можливе у півсні.

Може зайти й таке, що хтось через зовнішні умовини або через внутрішнє зворушення є такий замішаний, що розум не може спокійно розважити, ані воля не може свобідно рішати. Духові спроможності є в тій хвилині перешкоджені в їхньому спокійному діянні так, що неможливе є розважне рішення. Може бути й таке, що хтось грається з спокусою, небезпеки якої він гаразд не пізнає, або необережно пускається на що ховзке, а того він не проглянув. І ще заки він усвідомив собі, що воно так скінчиться, а вже є упадок. Вкінці може бути спокуса, наприклад, проти VI заповіді, така сильна і така довготривала, що по довшій боротьбі, в якійсь не дуже чуваній хвилині чоловік паде. Життєвий імпульс вкінці взяв верх проти власної волі. У тих всіх випадках тяжко дається докладно означити, чи мав місце тяжкий гріх, чи ні. Бо все залежить від того, чи було достатньо ясне пізнання і свобідна згода волі. Коли ж хтось з власної тяжкої вини дістанеться в таке положення, напр., добровільно не оминає найближчої нагоди до тяжкого гріха, хоч знає, що він повинен її оминати, — то вже тут є тяжкий гріх.

Отже завжди ідеться про поставу волі супроти пізної Божої волі. Тільки і доперва тоді є гріх, якщо хто мимо

пізнання, що в тому випадку треба Богу підкоритись, відмовляє Богові жертви самовіддання.

Відповідаючи на питання, чи хтонебудь згрішив тяжко, чи ні, треба добре узгляднити те, як він — звичайно поступає, яка його постійна постава волі, а саме — чи він у спокійних хвилинах відкидає гріх, чи дозволяє.

Отже призволяюче становище має місце у того, хто докладно знає, що те чи те є наказане або заказане, а все таки є рішений не оглядатись на те. Проти голосу совісти, Церкви, родичів він своїм рішенням чи своїм поступуванням немов би заявляє: «Знаю добре, що я цього не смію робити, а радше, що інше маю робити, але я не підкоряюсь, а роблю те, що я хочу». З чистою свідомістю він відмовляє Богові підкорення. Він живе в постійному бунті проти Божої заповіді. Хоч він і не думає при поодиноких вчинках, що вони грішні, але вони є впливом його злої волі. Отакий був би випадок з сином, що заявляє родичам: «Ви мені нічого більше не говоріть. Я вже не дитина. Я знаю сам, що маю робити і не дозволю більше, щоб ви до моїх справ мішались чи в мене вмовляли». Він живе в постійному бунті проти IV заповіді. Бог наказав: «Шануй тата і маму», а він каже: «Я того не зрблю». То було б тяжким гріхом, і він міг би доперва тоді прийняти гідно св. Тайни, коли б рішився знову підкоритись родичам. Воно було б потрібне також тоді, коли б від останньої сповіді й не було випадку непослуху в прост. Щось подібного буває, якщо хтось рішився колись пізніше не оглядатися на яку Божу або церковну заповідь. Якщо отже якийсь гімназист мав би намір колись, в часі університетських студій вступити до поединкового товариства і поединкуватись, хоч знає про заказ Церкви, то він уже тепер тяжко грішив би: він не міг би вже важно сповідатись ні причащатись, доки не змінив би того рішення і не постановив: «Я того не зрблю». Те саме відноситься й до родичів, які заявили синові, що погоджуються на його постанову поединку або які навіть піддали синові таку думку. Це відноситься

і до молодих людей, що рішені ще перед вінчанням на обмеження числа дітей в недозволений спосіб. Сам намір є вже тяжкий гріх.

Далі було б гріхом, якщо хто понадто ще й інших заохочував до гріха словами, притакуванням, похвалою їх способу поступування чи висміюванням тих, що тримаються Божих заповідей. Рівно ж ясно, що тяжко згрішив той, що мав намір поповнити гріх, але його не виконав, бо не мав на те нагоди, якої очікував. Тут ідеться не так про те, чи що сталося проти Божої заповіді, як про те, чи воля рішилась проти Божої заповіді.

Ті, що стоять на становищі, що можна з спокійною розвагою і свобідною згодою волі відмовити Богові жертви самовіддання, можуть тільки тоді навернутись, коли вони вповні те становище покинуть. Жаль не лежить у всіляких побожних формулах, якими висловлюється жаль за те, що ми зробили. Найглибша суть жалю полягає на спростуванні волі, яка при гріху була фальшиво наставлена супроти Бога, немов би кажучи: «Я не підкоряюсь Твоїй волі, а роблю те, що я хочу». Через жаль мусить бути зла воля спростована рішенням підкоритись під Божу волю, визнати Його як Пана, заховувати Його заповіді. Оце безумовне визнання найвищої Божої влади неможливе, якщо нема обридження до давнього бунту проти Бога і нема бажання, як то було б добре, якщо ми того не були б зробили. Через жаль мусить наша воля рівночасно бути цілком відвернена так, щоб вона тепер бридилась тим, до чого перше змагала, а хотіла тепер того, чого передше не хотіла й заперечила. Таке наставлення вправді можливе за Божою ласкою, але треба боятись, що навернення тих людей, що стояли на грішному становищі, деколи є тільки сповидне, на око, бо не наступила ще дійсна відміна волі, а слова, якими вони збуджують жаль, не є висловом внутрішнього почування. Тому ті, що не мають слушної постави супроти Бога, живуть у най-

більшій небезпеці пропасти навіки; якщо люди йдуть до пекла, то саме такі.

Цілком інша справа з тими, що чесно змагають, стараються у всьому сповняти Божу волю. Вони хочуть Божу суверенність (найвищу владу) признати і готові є на все, чого Він зажадає. Та не тільки таке рішення в них: вони змагають те рішення виконати. Вони моляться за ту ласку, часто приступають до святих Тайн, добро творять, де тільки можуть, оминають лихих нагод, відважно і рішуче протиставляється всяким принадам до гріха. Може часом і бути така велика спокуса, що вони впадуть; але зараз потім вони жалують того упадку. Та й часто дуже тяжко рішати, чи вони напrawdę тяжко згрішили. Бо тяжкий гріх був би тоді, якщо вони мали б ясне пізнання злого і свободну згоду волі. Але саме це не є певне щодо них. Загальна думка богословів така, що ті, що чесно стараються оминати тяжкого гріха, спокійно можуть припускати, що нема тяжкого гріха, як довго ще можливий є розумний сумнів про те, чи вони дійсно мали ясне пізнання і свободну згоду волі. Бо треба пам'ятати, що в них тривале духовне наставлення таке, щоби Бога визнавати за свого найвищого Пана і підкорятись Його волі; це їх розважне рішення, постанова. Отже вони доперва тоді грішать, коли ту постанову відкличуть і свободно рішаються: «В цьому випадку не буду Богові служити».

Щоб дати осуд, чи так було (зміна постанови), треба би знати всі обставини, в яких відбувалось те все, духовне наставлення, чи нема уяви примусу або інших духових перешкод і т. д. На всякий випадок — якщо вони й тяжко згрішили б, то для них легко змити гріх жалем. Те, що вони робили, не відповідало їх тривалому духовому наставленню, а вслід за тим нема в них ніяких великих труднощів, щоб привернути те духове наставлення. Вони тільки хвилинно змінили своє становище супроти Бога.

Те, що вище сказано, не можна толкувати так, немов би вільно було більше-менше отак думати: «Я маю добре намірення. Не хочу Господа Бога образити і цілком мені про те не йдеться. Я хотів би Йому вірно служити. Коли ж я в цьому чи в тому випадку на щось собі дозволю і зроблю щонебудь, що властиво є заборонене, то воно не може бути таке зле. Воно не змінє нічого в моєму відношенні до Бога». Хто так думає, той не був би рішений підкоритись Богові безумовно, на кожний випадок, навіть як було б тяжко і коштувало б жертви. Він не був би рішений також уживати засобів, щоб своє рішення перевести. Противно, в найглибшому нутрі (може, навіть він сам того не спостерігає) він був би згідний в таких випадках поступати по власній впадоби і не підкоритись Богові. Він старається сам собі вмовити, немов би це не було таке зле, бо він прецінь не хоче Бога образити, ані не має такого наміру. Йому тільки тяжко було б тут Бога послухати. Це не може Бог брати так дуже за зле. Він зрештою має добре намірення. Оце було б грубим самообманом, яким він хоче замаскувати свій брак рішучої волі і готовости вповні Богові підкоритись. Ясно, що обі кляси людей, описані вгорі, з котрих одна стоїть на становищі не підкоритись під найвищу Божу владу, а друга на те є рішена, — ці кляси не дуже різняться одна від одної, не дуже далека одна від другої. Поміж обома тими клясами є ще багато степенувань, цебто таких людей, що не мають відваги і рішучости сміло й без вагання принести Богові жертву самовіддання. Вони хитаються поміж Богом і гріхом, сюди і туди, залежно від того, наскільки змінюється їх настрій в наслідок внутрішніх чи зовнішніх впливів або настільки вони звертають свою увагу на мотиви спокуси чи обов'язку. В наслідок своєї нерішучости вони не уживають також конечних засобів, які дали б їм змогу уникнути гріха. Отак вони падають з власної вини.

До котрої кляси хто належить, може найясніше виявилось би, якби чоловік попав в таке положення, про яке

знає, що воно має в собі найближчу нагоду до гріха тяжкого, напр., участь в якомунебудь дозволеному торжестві, в якому має брати участь з тієї чи іншої важної причини. Один іде туди з надією, що трапиться нагода до гріха. Він вичікує можливості виконати свій грішний намір. Інший іде без сильної постанови. Він чує нахил поповнити гріх, а все таки трохи боїться гріха. А таки допускає його потім. Як прийде відповідна нагода до гріха, він підлягає спокусі, хоч іншим разом він не упав, бо не було ніякої нагоди. Третій бере участь, але з сильною постановою протиставитись кожній нагоді і оминати всього, що могло б привести його до упадку. Він молиться також наперед о ласку, щоби не впасти.

З того, що сказано, виходить ясно, що ніяк не вільно говорити, що всі т. зв. «гріхи з немочі (людської)» не є ніякі тяжкі гріхи. Правда, ми вже бачили, що про тих людей, що чесно стараються Богові вірно служити і все пожертвувати, щоб не згрішити, — про тих людей справедливо можна мати сумнів, що вони, улягаючи спокусі і зараз жалуючи того, завсігди поповнили тяжкий гріх. Через всілякі обставини спокійна розвага і повна свобода волі можуть бути так перешкоджені, що нема тяжкого гріха. Розуміється, що є також можливе, що ті люди через занедбання молитви або через необережність поповняють тяжкий гріх. Але якщо хто знає свою неміч, то він обов'язаний ревніше уживати засобів ласки і все пожертвувати, аби тільки не згрішити. А як занедбує він те, то паде з своєї власної вини.

Отже суть гріха лежить у бунті волі проти Божої заповіді. Як має місце той бунт, то й гріх уже є, навіть як нема вчинку зовнішнього. А як є зовнішній вчинок, але нема внутрішнього бунту волі, — то й гріху нема. Отже треба дивитись не так дуже на те, чи те, що сталося, є проти Божої заповіді, як радше на те, чи воля з достатньою свідомістю і свобідним рішенням відмовила Богові жертви самовіддання.

ГРІХ ПЕРЕД БОЖИМ СУДОМ

Ми бачили, коли поповняється тяжкий гріх, цебто свідому відмову жертви самовіддання. Подивімся, що вона, та відмова, значить. Люди часто поступають так, немов би та відмова була тільки звичайна дрібниця, над якою цілком не треба далі зворушуватись. Вони дуже часто й не цікавляться тим, чи що є тяжкий гріх. Як пояснити таку поведінку? Бог не поступає саме так, як земські можновладці, що, видаючи закони, пильнують, щоб ті закони були виконувані. Поліція має наказ арештувати кожного проступника і віддати на покарання. Бог також видав закони, але, на око здається, не дбає за те, чи хто тримається їх, чи ні. Він знає проступників, але їм нічого не стається. Їх ані не арештують, ані не карають; може їм навіть добре поводитьсь, вони часто мають ще й земську користь з того, що вони не оглядаються на Божі заповіді. А що найбільша частина людей майже тільки на те зважає, що спостерігає змислами, а змисли цілком нічого не кажуть їм про значення, злобу і гідь гріха, то тим людям бракує майже всякого поняття про правдиву суть гріха. Вони і не продумують над тим і, як тільки змога, вибивають собі з голови думки, що могли б їм перешкоджати в заживанні життєвих розкошів. Інші не дозволяють, щоб їм хтонебудь щось диктував, а хочуть жити так, як їм подобається. Такі поняття дуже приємливі для нижчої природи, бо вона може переперти всі свої забаганки, зажити багато змислових приємностей і не наражатися на труд самовідречення.

Цей спосіб поступування світових людей є для добрих великою спокусою. Вони мусять дивитись, як ті на все собі дозволяють, бож також у їх нутрі ворухнуться природне пожадання всього того. Але вони мусять собі відмовляти того, що ті заживають. Вони мусять виректись багатьох речей, які могли б мати, якби тільки схотіли. Вони мусять дещо важкого робити, чого ті не торкаються. До того ті їх ще висміюють як дурнів, бо роблять собі життя таким тяжким. Отак буває, що добрі починають хитатись і надумуватись, чи не розумніше і не корисніше було б не оглядатись на Божу заповідь і піти на світові й змислові розкоші та закоштувати їх.

Тому повинні ми тепер отворити очі і взяти собі до серця те, що віра й розум кажуть нам про значення, вагу гріха. Наше серце нехай буде щораз більше потрясене, щоб наші почування степенувалися вгору. Нехай перейме нас глибокий встид, якщо ми хоч би тільки один раз згрішили. Той встид нехай буде велетенський, якщо ми більше разів, може й часто Бога ображали важкими гріхами. Нехай перейме нас живий біль жалю, а вкінці правдивий страх. Просто оголомшені тим, що ми зробили, ми повинні з здивуванням спитати себе, як то можливо, що ми взагалі ще живемо, а не є відкинені як прокляті вже віддавна. Нехай збудиться в нас перестрах обридження, правдива ненависть проти гріха, нехай все те стає щораз сильнішим, щоб ми постановили уникати гріха і всього того, що до нього провадить, і то з найбільшою рішучістю, а при тому постановили можливо найдосконаліше Богові віддатись. Якщо ми могли б собі сказати, що ми ще ніякого важкого гріха не поповнили, то мусимо Богові дякувати за те, що Він нас так добре провадив і хоронив. Бо тільки Його ласці ми завдячуємо оте щастя. Але й тоді нехай перейме нас правдивий страх перед потворністю важкого гріха — враз зі скріпленою постановою досконало Богові віддатись і уникати всього того, що до гріха веде.

Суд над Ангелами

Поза видимим світом сотворив Бог ще й світ духів. Тих чистих духів ми називаємо ангелами. Про них мало нам об'явлено. Якщо про них згадується у св. Письмі, то бачимо, що вони перевищують людей мудрістю, силою, красою. Для якої цілі Бог дав їм існування? По тім, що ми вже розважали, нема вже можливості припускати іншу ціль, як тільки ту, що вони були сотворені для прославлення Бога. І вони мали Його визнати за найвищого Пана, а відтак стати на всю вічність пам'ятниками Його любови. В чому полягала їхня проба, — не знаємо. Можливо, що Бог об'явив їм сотворення людей, як також вчоловічення Божого Сина, а при цьому заповів, що вони мають бути слугами Богочоловіка й людей, — а тоді одна частина ангелів стала невдоволена з того, що Божий Син схотів злучитись в одній особі з людською, а не ангельською природою, а до того вони мали б служити людям, що нижче від них стоять. На всякий випадок Бог зажадав від них визнання Його найвищої влади, жертви самовіддання на Його св. волю. Одна частина ангелів з Люцифером на чолі не підкорилась. «Не буду служити Тобі». Відмовили Богові підкорення. То був той самий дух безмежної гордості, що його піддав Сатана цареві Вавилону, так що його слова були немов відгуком слів Люцифера: «На небо взиду, вище звізд небесних поставлю престол мой, сяду на горі висоці, на горах високих яже ко сіверу: взиду вище облак, буду подобен Вишньому» (Ісає 14, 13-14). Та тут виступив проти нього Михаїл і крикнув: «Кто яко Бог» — і з доручення Бога скинув Люцифера разом з його поплічниками у пропасть.

Вічне прокляття за одну відмову послуху!

Подумаймо: Хто то так страшно карає. Всемогучий Бог, що знає все, не може ніколи помилитись. Він наскрізь ясно проглянув величину проступку і страховитість кари. Він не може нічого не доглянути, кожна обставина Йому знана.

Він — найсвятіший Бог. Він не може датись первати гнівом і карати у зворушенні так, як те роблять часто люди. Бунт ангелів не був у стані в якийнебудь спосіб замішати Його безконечного щастя блаженства. Навіть найвищі ангели стоять так безконечно нижче під Ним, що для Його щастя вони взагалі не входять в рахубу. Він видав присуд у повному спокої. Тому й не може Він того присуду скасувати. Справедливий Бог не може карати занадто строго. Навіть прокляті мусять признати, що вони заслужили на таку кару.

Він, Бог, повний незбагненної любови, також і ангелів з тією ціллю сотворив, щоб вони навіки були пам'ятниками Його безконечної любови. За підкорення під Його найвищу владу вони мали — так, як ми — мати навіки участь у Його блаженстві. Також їх природа була удосконалена ласкою, а що вони вже як ангели були величавішими від нас, то вони мали прославляти Бога в ще величавіший спосіб. Коли ж той всевідучий, найсвятіший, найсправедливіший, безконечно люблячий Бог так страшно карає, то гріх не може бути дрібницею. Подумаймо далі — **кого то** Бог так покарав? Це цілі полки небесних ангелів. Якби ішлося про ества не дуже досконалі, не дуже величаві, то ще скорше можна б зрозуміти те, що Бог їх відкинув. Алеж то були найкращі Божі сотворіння, які тільки є, Його улюбленці, на яких Він в такий багатий спосіб вилляв дари Своєї мудрости, всемогучости і любови.

Що то люди не роблять, щоби рятувати свого улюбленця, щоб заховати його перед нещастям, перед карою? До того вони ще не мали ніякого відстрашаючого приміру перед очима. Як тяжко було б мистцеві, якби він мав власною рукою знищити свій найкращий і наймиліший архитвір! А Бог відкидає без милосердя навіки своїх улюбленців. Він робить це не так, як ті полководці, що десяткують збунтований полк або тільки провідників бунту розстрілюють. Він усіх відкидає. В найспокійнішому осуді їх проступку кидає

на них вічне прокляття. Що ж то за лихо мусить бути тяжкий гріх, якщо Бог своїх ангелів за один-однісінький гріх навіки відкидає?! Чи в моєму випадку Бог ласкавіше буде судити? Вкінці подумаймо: як Він їх карає? Все, що гарне і величаве, відбирає їм. Вони спотворені так, що страшно дивитись. Їх вдача — сама злоба. Все в них прокляте. Їх мешкання — пекло. Там їх стрічає кара вогню й сірки. З ангелів — чорти. Вони — зміст всякої злоби й нужди. Що ж то мусить бути той тяжкий гріх, коли Бог так страшно за нього карає своїх улюбленців?

Ти, може, скажеш: не можу розуміти, як за один гріх така кара. Що ж звідси слідує? Припустім: один шляхетний, лагідний, мудрий батько одного дня карає дуже тяжко свого 12-літнього сина. Маленький 4-літній братчик бачить те й каже: «Не можу розуміти, що за ту нечемність така кара». Хто має слухність? Хто має пристосувати свій осуд до другого, батько чи мала дитина? Коли ж ти бачиш, що безко-нечний Бог так страшно карає за один гріх, і кажеш: «Я того не можу зрозуміти», то хто буде мати слухність? Хто має тепер свій осуд достосувати до другого: премудрий Бог чи ти?

Та ж то була б неімовірна арганція й божевільне за-сліплення, якби чоловік, безмірно маленький перед Богом, з тою маленькою іскоркою розуму, що йому дав Господь Бог, казав би: «Я бачу добре, як Бог осуджує тяжкий гріх, але не погоджуюся з Його осудом. Я знаю ліпше». З Господом Богом, що так страшно може карати, не сміємо жартувати! Він ясно нам показав, що Він думав про гріх, а той Його осуд буде рішати також про нашу вічність. Не зостається нам отже нічого, як покірно схилитись і сказати: «Господи, Ти є справедливий і Твій суд справедливий». Тільки одна гадка вияснює нам все: Бог може сотворити тільки для тієї цілі, щоби бути прославленим. Якщо хтонебудь відмовляє Йому тої прослави, то він унеможливорює, щоби Бог здійснив свої, повні любови наміри на ньому — хоч би це

був і найвищий ангел! Якщо він не хотів прославляти Божої любови, він мусить тепер прославляти Божу святість і справедливість і свідчити через цілу вічність, як безмірно великий Бог, коли бунт проти Нього заслуговує на таку кару. Чи я вже коли який тяжкий гріх поповнив? Вже більше гріхів? А може й багато? Що я заслужив?

Алеж ангели мали далеко ясніший розум і сильнішу волю, як ми, бож ми зв'язані з тілом! Цей закид ослабне, якщо розважимо те, як Бог покарав гріх перших людей.

2. Присуд на Прародичів

Також чоловік був образ і подоба Божа, хоч не в такий досконалий спосіб, як Ангел. Але Бог у Своїй любові удосконалив людську природу, усуваючи з неї недосконалості, зв'язані з нею. Так мав чоловік стати ще величавішою подобою Бога — як нею був за своєю природою. Бог — це чистий дух і не знає ніякої залежності від матерії, що для чоловіка є природне. Він схотів почасти знести ту залежність у чоловіці, даруючи йому свободу від похотей, недуги, болів, смерти й зіпсуття.

При цьому через освячуючу ласку чоловік був вивищений ще більше, став дитиною Божою і мав навіки мати участь у Божому щасті. Все те зробив Бог, щоб чоловік навіки був незбагненим пам'ятником Його любови.

Ми вже бачили, яке мало бути завдання чоловіка на землі: він мав Бога визнати за свого найвищого Пана і принести Йому жертву підкорення і самовіддання. Це також було умовою, за якою Бог хотів дарувати Прародичам і всім їх потомкам стан вивищення. Тому і наказав їм їсти з дерева пізнання добра й зла: в противному випадку того самого дня, коли б вони те зробили, — вони втрачуть усі дари ласки, надприродне життя душі уривається, а щодо тіла, вони підлягають законові смерти.

Що властиво було те, чого Бог від них жадав, ми не знаємо. На всякий випадок ішлося про те, чи вони схотять підкоритися, чи ні. Це ясно виходить із слів спокусника:

«Ви не умрете смертю, противно — вам отворяться очі: ви самі будете рішати про те, що добре, а що зле; тоді ви не будете вже залежні від Бога, будете самі собі панами, як Бог». Суть їхнього гріха була в тому, що вони бажали собі того «самсобіпанства», хотіли поступати, не оглядаючись на Божу волю, і відмовили Йому жаданій жертви самовіддання. Зараз таки прийшла кара. Все, що удосконалювало їхню природу, відібрано від них і від всіх їхніх потомків, прогнано їх з раю, земля стала проклята, людство є в стані упадку. Ми належимо до того покоління, що його Бог за кару за гріх прародичів післав на вигнання. Якщо якийсь чоловік програв у грі весь свій маєток, то не тільки він, але й ціла родина попала в нещастя. Таке й наше положення. Подумаймо про ту страшну біду і нещастя, що, як широка ріка, від тисячоліть заливає землю. А всього того не було б, якщо Адам і Ева не були б згрішили! Цілий людський рід засуджений на смерть, на кожному чоловіці виконується присуд смерті — екзекуція смерти.

На мільярдах людей вже виконано присуд, а довг ще не сплачений, вина не змазана. На те мусів Син Божий стати чоловіком і дозволити, щоб і на Ньому поповнено убивство, і то найстрашніше, яке тільки можна собі видумати. Що за ненависть проти гріха виявляється з того факту! Що ж то мусить бути гріх, коли Бог каже всьому людству так страшно покутувати за гріх прародичів!

Чи я згрішив уже колинебудь? Може й часто? Що я заслужив собі за те? Чи ж смію я колинебудь ще нарікати, що мені зле поводитьсь, бо я собі того чи цього не заслужив? Чи ж я не є в дійсності уласкавлений злочинець, який взагалі не сміє підносити ніяких претенсій, але має бути вдоволений усім, що його стрічає, бож він властиво без числа й без міри гірше собі заслужив?

Але також прародичі мали ясніше пізнання, як ми, а їх воля не була ще ослаблена пристрастю. Чи ж не буде Бог нашого гріха осуджувати лагідніше?

3. Присуд за один гріх якогонебудь чоловіка

Найперше — може хто спитати — чи то можливе, що якийнебудь чоловік, що тільки один і то перший гріх має на серці, вмер і так з'явився перед Божим судом? Можемо бути переконані, що, коли чоловік завжди вірно Богові служить, а відтак якимось таки поповнив один тяжкий гріх і є в небезпеці утрати життя, то він таки дістане від Бога можливість навернутись. Каже Бог у прор. Езекіїла (33, 11): «Живу аз, глаголет Адонай Господь, не хочу смерті грішника, но еже обратитися нечестивсму от пути своего і живу бити ему». Здається, Бог радше в чудесний спосіб заховає його перед смертю, ніж дозволить йому вмерти в грісі, не даючи йому можливости до навернення. А все таки є можливе, що чоловік з одним і то першим своїм гріхом умре, і ми не мали б права зробити Богові закид, що Він без милосердя.

Один примір може те пояснити: молодий хлопець, що дотепер не поповнив ще ніякого тяжкого гріха, дістав одного дня запрошення взяти участь в їзді на ровері. Старт: неділя рано, 7 год. А що родичі, які ніколи на те не дозволили б йому, виїхати в суботу з дому, він постановив взяти участь в їзді, хоч знав добре, що в тому випадку буде йому неможливо вислухати рано Службу Божу. Він мав ще цілий день часу передумати все, але зостався при тій постанові. Він стартує, скоро є перед усіма першим і їде далеко навипередки при оплесках глядачів через місцевість, що є ціллю їзди. Він уже бачить ціль, — та тут, просто таки перед церквою, з якоїсь бічної вулиці вискакує пес просто йому на колесо, він паде і лежить без пам'яті на сходах церковних. Він зрозумів науку, що йому схотів Господь Бог дати: «Я постановив собі ніколи більше церкви не опускати і я мусів би бути лихим чоловіком, якщо я колинебудь не дотримав би тої постанови».

Але може дуже легко бути й таке: Бог пізнав, що коли не вмішається, то він так упаде, що вдариться об камінь і, розбивши череп, уб'ється. Бог бачив також, що він направиться, як буде врятований. І так можемо припускати, що Бог чудом його заховав від смерті. Але приймімо, що Бог передбачив, що він не направиться, але далі буде йти тою дорогою, на яку вступив, при тому ще й інших буде псувати; вкінці з цілою купою гріхів на совісті умре. Чи ж то було б милосердя, якби Бог чудом вирятував його від смерті?

Той самий випадок дасться подумати, якщо йдеться не про перший гріх взагалі, але від останньої сповіді. Бог не робить чудес, щоб чоловіка, що з власної вини є в небезпеці і може пропасти, все таки рятувати. Він лишає, щоб все йшло своїм бігом. Він бачить, що чоловік з спокійною розвагою і свобідним рішенням відмовляє Йому жертви підкорення і далі буде відмовляти; отже навіть не було б милосердям, якби Він заховав його перед наглою смертю тоді, як він має тільки один гріх на серці.

Як же ж звучить присуд над чоловіком, що з'являється перед трибуналом Божим хоч би тільки з одним тяжким гріхом? Не інакше, як тільки так: «Геть від мене, ти, проклятий, у вічний вогонь». Це страшна правда. Кожний чоловік, що вмирає в бунті проти Бога, буде навіки проклятий.

А тепер поставмося духом на березі пекла і гляньмо на чоловіка, що через один гріх тяжкий навіки є проклятий. Він навіки пропав! Ніколи не зазнає ніякого щастя. А його серце так прагне щастя. Він витягає руку по щастя, але його ніколи не зазнає. Він реве з болю й корчиться в муках своїх. А Бог не зм'якне! Він бачить наскрізь його нещастя, чує його стогони, але не пішле йому ніякої потіхи, ніякої полегші. Він не обертає його в ніщо, ані не спасає його: він там зостанеться навіки за один тяжкий гріх. Чим же мусить бути тяжкий гріх, коли заслуговує на таку кару!

За той один гріх та кара ані не є затяжка, затверда, ані не є несправедлива! А якщо я того не можу зрозуміти, то воно іде звідти, що мій розум не вистарчає, щоб збагнути оте «мистерію ініквітатіс» — оте таїнство злоби.

Чи я також сповнив уже один тяжкий гріх? Що я властиво ним заслужив? Якщо хтось за якийнебудь проступок засуджений на кару в'язниці, але в дорозі ласки та кара йому дарована, то порядні люди вже не хочуть з ним мати до діла. А я заслужив собі на в'язницю вічного пекла. Вправді я уласкавлений, але злочин я поповнив. Чи ж смію я ще колинебудь на щонебудь скаржитись або підносити претенсії?

Вкінці уявімо собі, немов би Спаситель висів передо мною, а я молюсь до Нього менше-більше так: «Як то сталося, що я живу ще, що я вже віддавна не проклятий? Може й є деякі в пеклі, які не згрішили так тяжко, як я. Вони навіки прокляті, а я можу ще бути врятований — спасений. (Або — якщо я ще не поповнив тяжкого гріха: як то сталося, що я захищений перед тяжким гріхом). Це Тобі, тільки Тобі завдячую, Спасителю мій! Який Ти добрий, що з неба зійшов на ту неприязну землю, щоб за мене спокутувати кару, на яку я заслужив (або — щоб мені заслужити ласку, що мене захоронила б перед гріхом). Щоб мене спасти від пекла і отворити мені небо, Ти висиш на хресті. Що то за лихо мусить бути гріх, якщо Ти, Сину Божий, найсвятіший, найчистіший, найневинніший, мусиш так страшно терпіти за гріхи. Як мусить Бог ненавидіти гріх, коли він так страшно за нього карає. Поможі мені, щоб я з серця ненавидів гріх і етівав рішуче від нього. Як же вдячним я мушу бути Тобі, найсолодший мій Спасителю, за Твою доброту й любов. Я завдячую Тобі моє вічне щастя! Як же я Тобі за те дотепер дякував? Як буду дякувати на майбутнє? Покажи мені, чого Ти від мене очікуєш; що я маю для Тебе робити і помози мені показати Тобі мою вдячність».

ВЛАСНА ГРІХОВНА НУЖДА

Попереднє розважання показує нам, як Бог осуджує й карає тяжкий гріх. Ми були перестрашені, коли пізнали, що відмова жертви підкорення потягає за собою вічне відкинення-прокляття. Кожний, що тяжко згрішив, мусів би властиво млити зі встиду, бачачи, на що він поправді заслужив. Він мусить видіти в собі того помилуваного тяжкого злочинця, що може бути веселим, якщо він ще живе і не є там, де він властиво повинен бути, де він належить.

А тепер у світлі того пізнання погляньмо на себе, щоби проглянути нашу духовну нужду-мізерію, — і наша гордість через те буде цілком зломана. Мусимо стати перед Богом покірні, скромні, маленькі, цілком маленькі і не сміємо собі нічого урювати, не підносити ніяких претенсій, не виноситись, немов би ми були щось велике. Розважання супонує, що мається тяжкі гріхи. Але через те не сказано, що воно буває в кожній людині. Та не добре було б, якби хтось для свого упокорення хотів добачати у своїх хибах чи в гріхах легких — тяжкі гріхи. Не треба робитись гіршим, як ми є в дійсності. Радше дякуймо Богові за Його батьківську ласкавість, що нас заховала перед тим нещастям, і візьмемо собі до серця, що то є гріх сам в собі, щоби скріпились проти нього наше обридження й наша ненависть. Багато з того, що тут скажеться, важне також для легких гріхів і можна те застосувати.

Перейдім коротко наше життя; пригадаймо собі ті періоди часу, що ділять наше життя, ті місця, в яких ми перебували, осіб, з якими ми мали до діла, зайняття, які ми

виконували. Які гріхи мали там місце? Це не має бути докладний обрахунок совісти, але короткий перегляд. Кожний чоловік знає до деякої міри, як то він найтяжче провинився.

Стараймося схопити внутрішню злобу і гідь гріхів, а при цьому зразу не звертаймо уваги, що то ми самі поступали проти Божої заповіді. Це цілком виключене, щоби гріх колинебудь був що доброго й без закиду. Бог дав Свої заповіді не для якоїнебудь примхи, як деякі думають, — так, що так само добре міг би на їх місце дати інші заповіді. Всі заповіді мають свою підставу в людській природі, їх вимагає слухний лад.

Перейдім коротко вимоги заповідей. Як же то розумно й самсрозуміло, щоб ми вдячно і з повною пошаною признали Бога як нашого Творця, Йому вірили, на Нього надіялися з довір'ям, Його любили; щоби ми не зловживали Його імени і почитали Його в спосіб, Ним самим приписаний; рівно ж, щоб діти шанували своїх родичів, яким вони завдячують жи-тя і незчисленні добродійства, щоб їх любили і слухали їх. Бо хто ж хотів би мати діти, якщо він не міг би того жадати від них? Мирне співжиття між людьми було б неможливе, якби було дозволене: шкодити іншим на здоров'ї, на житті, на власності чи на честі, якщо один на одного не міг би спуститися. Як виглядало б життя на землі, якби кожний міг без перешкоди давати волю своїм похотям і пристрастям. Що раз дозволено, мусіло б бути завжди дозволене, що вільно одному, не може бути другому заборонене. Навіть державні уряди карають багато проступків проти Божих заповідей, та й ніяка держава не може встояти без Божих заповідей.

Кожний гріх при цьому — це перемога нижчої природи понад духом. Грішимо, бо не маємо моральної сили робити те, що ми пізнали як слушне. Ціла хмара хиб, злих пороків старається в чоловіці підкопати, а то й відібрати панування волі й собі запанувати: лінивість, любов вигод, впертість, непокоривість, спротив, жажда ужи-

вання, невимірюваність, змисловість, жажда тілесних розкошів, ненависть, неприхильність, втіха з чужого нещастя, жажда пустої слави, подражнення, гнів, жажда пімсти і як там ще їх назвати б. Ми бачили вже, що гідність людська вимагає того, щоб дух опанував те все. Тому є пониженням гідности і знаком нужденної немочі та безхарактерности, якщо хиби і вади опанують дух.

Бож при грісі, якщо хто грішить, то діє проти свого кращого поняття. Тоді дух і душа нічого не має до говорення, бо їх не слухають, не чують, а діється те, чого бажають примхи, пристрасті і сліпі нахили. Через те нищиться панування духа, натомість ставляється вуличне панування низьких нахилів, а душа понижена до ряду рабині. Чоловік стає жалюгідною істотою. Ніхто не може мати для нього правдивої пошани. Він сам собою мусить погорджувати.

Вистарчить, щоби ми собі тільки пригадали, як ми думаємо про інших, що поповняють проступки, а пізнаємо, яким гідним погорди й ненависти є гріх. Як ми осуджуємо гріх інших! Ми не можемо знайти відповідних слів, щоб осудити простацтво, підлість, гідь їх способу поступування. Повчаючий примір маємо на самому царі Давиді. Він, щоб могли взяти до себе жінку Урії, яку він уже звів чужоложством, дав доручення, щоб Урію в час битви поставити в небезпечне місце і так лишити його на поталу ворогам. А Бог післав до нього пророка Натана. Той оповів йому насамперед притчу, щоб йому показати, що він зробив, і то так, що Давид навіть не запримітив. Якийсь, мовляв, бідний чоловігга мав тільки одно-однісіньке ягнятко, яке плекав з великою любов'ю і прив'язанням. А один багатий чоловік, що мав великі стада, маючи гостей, казав взяти ягня не з своїх стад, але ягнятко бідного чоловіка, щоб з того ягнятка приготувати страву для гостей. Тоді Давид, обурений, сказав: «Той чоловік заслуговує на кару смерті. Я скажу його дуже діткливо покарати». А пророк сказав до нього: «Ти є той чоловік». Отоді Давидові отворились очі і він пізнав, як

по-простацьки він поступив. Зробімо колинебудь і з нами самими таке. Уявімо собі, що хтось інший зробив те, що нам совість закидає. Як тоді ми те осудили б? Як думають, може, деякі люди про нас, як осуджують, знаючи, що ми те зробили. А як думали б вони, якщо вони все знали б? Чи не мусів би я зі стиду під землю запастися, якби вони дізналися, про це чи те? Чи ж якщо вони того не знають, я через те ліпший? А Бог те знає. Ангели й Святі знають те. Чим же є я в їхніх очах?

Що ж то я є, що собі на таке дозволяю? Скільки ж то людей взагалі знає мене з тих 40 мільйонів українців? З тих двох мільярдів людей на землі? Чи ж запримітило б багато, якщо мене не було б? Що станеться, як колись мене не стане? Що то значить, якщо ще дехто якийсь короткий час згадуватиме про мене? Обійдеться і без мене, а за деякий час ніхто навіть не згадає.

Що ж я є в порівнянні до ангелів і святих у небі? Один ангел колись одної ночі убив усе первородне в Єгипті (від людей до звірят). Що ж я значу супроти хорів ангельських у небі? Що я є в порівнянні до їх краси, могутности, величавости? Що ж є всі сотворіння перед Богом? Ми бачили вже, що при поділці 1 : 100 мільярдів земля є порошинкою з 1/8 міліметра проміру. А перед Богом вся вселенна — це тільки маленька порошинка. Що ж перед Ним є земля? А що ж доперва я?

Що ж я сам у собі? Що я маю, чого я не отримав? Чого не мали б мільйони й сотки мільйонів людей так само добре, як я, або ліпше, як я? Що я можу досягнути моїм знанням, моїми спромогами? Який же бідний, нужденний чоловік. Маленька недиспозиція, легка недуга ломить усю його силу. Що ж є те тіло, що про нього дехто не знати що собі уроє? Чи не є воно радше джерело незчисленних блудів і гріхів? Чи ж не нажили тіла спричиняють стільки нужди, біди й зіпсуття? Ото те тіло, що його маємо, так само як тварини і що нас могло би понизити до ряду тварин або й нижче. Ко-

лись, як я умру, треба буде порядну яму викопати і там його закопати, щоб воно не заповітрило цілого довкілля. Отже що я є властиво? Чи маю підставу, щоб собі щось урюювати? Чи ж не маю я відчувати обридження й відразу перед самим собою, коли бачу, що я властиво собі і тільки собі самому можу приписати гріхи, похибки, недосконалості, може деколи й найгірші. Чи ж не виглядаю я, як чиряк, з якого виходить вся та злоба й простацтво? «О чоловіче, ти хто еси против отвіщай Богові?» (що спориш з Богом?) (Рим. 9, 20). «Що ж ти так надуваєшся, ти, порошок і попіл» (Сір. 10, 9). «Проти Господа небесного ти збунтувався і сказав: не буду Тобі служити» (Дан. 5, 23).

Що ж вкінці є Бог, Якого я образив моїми гріхами? Він наймудріший. Для Нього нема ніякої тайни, ніякої загадки, ніяких тяжких питань. Він проглядає наскрізь найглибше ество всіх речей, усі зв'язки. А що ж я знаю? Щораз більше спостерігаю, що мій дух не дописує. Мое знання всюди обмежене, а до того я його завдячую іншим, які мене навчили, або завдячую довгим тяжким студіям. Про найважніші справи я не знав би нічого певного, якби Бог не був мені того об'явив. А той Бог премудрий показав мені ще й дорогу, якою я можу дійти до правдивої досконалости і до мого щастя. А через гріх, грішачи, я сказав: «Я знаю краще, як Ти, що для мене добре».

Він всевідучий, всезнаючий. Знає найскритіші мої думки, бачить мене, навіть якщо я самісінький або як перебуваю в темряві. Я так дуже дбаю про мою славу. Стараюсь закрити й тримати в тайні все те, що могло б мене понизити в очах людей. А однак я не боявся перед Божими очима робити речі, що роблять мене перед Ним гідним погорди, а якби люди довідалися про ті речі, то я зі встиду заповся б під землю. Я не дбав за те і не встидався, що Бог те бачив, аби тільки перед людьми те було закрите. Він всемогучий. Я цілком в Його руках. Які безсильні люди вже супроти сил природи, перед блискавкою-громом,

землетрусом, повинню і т. д. А все ж те все — тільки сили, що даються взнаки тільки на малій частині землі. З якою силою кружить земля довкола сонця! Які сили укриті в жарі сонця і в мільярдах сталих зізд! А все ж це тільки створені й обмежені сили. Що ж то за сила і могутність мусять бути, що їх змушує, щоб вони не схибили, а трималися своєї дороги. До того — Бог, коли створив все те, не видав нічого, не стратив нічого з Своєї всемогучости. Його всемогучість ані вичерпується, ані не є вся зайнята, щоби всесвіт утримати в порядку. Він може кожної секунди творити якийсь новий світ, що був би рівно великий або й більший, як той, що його бачимо, отже на мінуту — 60 світів, на годину — 3600, на день — 86400 і т. д., день за днем, рік за роком, — і по мільйонах і мільярдах літ Він все ж не стратив би нічого з Своєї всемогучости, не видав би нічого, вона була б не зменшена і не ослаблена. Що ж я перед Ним? А тепер пригадаю собі на порівняння з муравлями і прийму, що я зробив лінію на землі і наказав їм переступати оту риску. А ось один муравлик підносить голову до мене і каже: «А я того не слухаю». Мені вистарчило б його взяти в пальці — і вже по ньому. А я перед Богом в безконечно разів менший, як муравель передо мною. Бог через Свої заповіді також провів риску і заборонив її переступати. Моїм гріхом я сказав: «А я того не слухаю». Чи ж не треба було б властиво сміятися з того божевільного? Таж Бог має мене ще більше в Своїй силі, як я муравля! Він справедливий. Дає кожному те, що той заслужив собі. Обіцяє мені, ставить перед очі вічне небо, в якому хоче мене пребагато нагородити, якщо буду Йому вірно служити, що зрештою є вже й моїм обов'язком. Ми бачили, в який страшний спосіб карає Бог тих, що відмовляють Йому послуху. Через гріх я не дав Богові того, до чого я зобов'язаний. Забуваючи на обов'язок, я поступав віроломно і сказав: «Зрікаюся Твого неба, а Твоє пекло мене не страшить, і не обходить».

Він — вічна, безконечна краса. Що тільки гідного, величавого, ущасливлюючого, вічного набуття міг би я собі видумати, — все те Він має в безконечній мірі. А все те, що тут на землі видається мені як гідне любови, захоплююче, радоститворче, — це тільки слабкий відблиск Його безконечних досконалостей. Як нужденний я, без вартости, недосконалий, просто поганий і бридкий! Тільки від Бога можу я сподіватись величі, підтримки, щастя і вдоволення. Через гріх я відкинув Його безконечне добро і поставив земську дурницю — марноту понад Нього. Та коби на тому було сталось. Я цінив вище те, що простацьке, низьке, понижуюче і через те Бога тратив, немов кажучи: «Мені на Тобі більше не залежить. Не дбаю за Тебе». Оті гріховні розкоші мені миліші. Він безконечно добрий. З чистої любови мене сотворив. Я маю стати на цілу вічність пам'ятником Його безконечної любови. Він вичерпав Свою всемогутність і премудрість, щоб мене зробити таким величавим, як тільки Він, безконечний Бог, міг би це зробити. До того Він сам зійшов ще з неба на землю, щоб мені наново заслужити щастя, яке я згубив, протратив.

Він має супроти мене тільки наміри любови, шляхетної, правдивої любови, сердечної прихильности і хотів би мене на віки ущасливити. А я, замість пригадувати собі на Його добродійства і показатися вдячним, образив Його в моїй злобі тяжко, роблячи свідомо те, що Він строго заборонив. Супроти людей, що мені зробили добродійства або від яких я сподівався якоїнебудь користи, я був повний пошани і пильно вважав, щоб нічого такого не зробити, що настроїло б їх проти мене. А хоч я з усім моїм щастям, дочасним і вічним, є цілком у Божих руках і вповні залежний від Нього, проте я вважав, що не потребую мати на Нього найменшого згляду, ніби не обходило мене й не залежало мені на Його прихильності. Я трактував те як нуль, яким не треба гризтися.

Хоч я знав, що Спаситель таку страшну муку терпів за мої гріхи, проте це мене не стримувало перед поповненням гріха. Його висміювали, оплювали, глумились над Ним — за мою гордість, а я гордо підносив голову і не хотів покоритись Богові. Його страшенно убичували за мої гріхи тілесні, а я віддавався низьким похотям. Він терпів голод і спрагу — за мою жажду уживання, а я насолоджувався недозволеними приємностями. Він ніс тяжкий хрест на Своїх поранених раменах — за брак мого умиротворення (самовідречення, самопокірності), — а я спокійно йшов широкою дорогою світових приємностей. Він умер на хресті з любови до мене, щоб мене спасти, а я й не подумав, щоби з любови до Нього за мою власну душу принести цю чи ту жертву.

Може й ще далі я пішов і прилучився до ворогів Спасителя та ще й інших зводив. Я ударемнив Його повні любови заміри щодо людей і провадив їх до бунту проти Нього.

А тепер пригадаю собі, що я сотворений для тої єдиної цілі, щоби Бога прославляти, визнаючи Його за мого найвищого Пана. Я повинен заховати лад, що Він його у Своїй премудрості і доброті придумав на те, щоб я ушляхетнювався і ставав можливо найподібніший до Божественного первозору. Це й є моє найдостойніше завдання — добро творити і співпрацювати над здійсненням Божих плянів. Відтак я маю стати пам'ятником Його любови і мати участь у Його безконечному щасті. А я не дбав про наміри Божі, я ходив своїми стежками, погордив Його найвищою владою, не сповняв мого завдання, для якого єдино міг мене Бог сотворити, без якого я взагалі не маю ніякої вартости, ніякого значення. Я перевертав порядок і робив спустошення. Чи ж не маю дивуватись, що я взагалі живу? Що все сотворіння не піднеслося проти мене, щоб мене знищити? Коли Люцифер збунтувався проти Бога і заявив: «Не буду Тобі служити», то виступив проти нього Михаїл і скинув його в пропасть. Чому ж тоді, як я грішив, не прийшов якийсь

ангел, щоб мене скинути до пекла? Коли гріх людей взяв верх, прийшла велика потопа і затопила їх усіх. Огонь і сірка впали дощем на Содому і Гомору і знищили ці міста разом з їх мешканцями. Чому ж сили природи не збунтувались і проти мене? Чому не разив мене грім? Чому не отворилась земля, щоб мене проковтнути? Чому не прибігли дикі звірі, щоб мене роздерти? Вони того не зробили, а противно: Ангели й Святі молились за мене і вставлялись за мною. Земля мене зносила, а навіть давала мені свої дари. Сонце, місяць і звізди світили для мене, природа мене радувала і служила мені. А Бог, Якого я образив так тяжко, Якого батьківське серце я засмучував, — Він не покарав мене, Він пощадив мене і розважував, як міг би мене рятувати — спасти. Що більше, я мав стати ще величавішим пам'ятником Його любови, бо Він заявився готовий мені простити, кари заслужені сам спокутувати і допустити мене до вічної участі в Його славі мимо моєї негідности.

Цілком розторощений, розбитий гадкою про мою злобу, але поконаний добротою, терпеливістю й милосердям Бога, звернуся в кінцевій молитві насамперед до Пречистої Діви Марії. Вона «прибіжище грішних». Щоб Вона мені випросила у Свого Сина потрійну ласку: щоб я насамперед глибоко зрозумів мою власну грішність, проглянув її і з цілого серця брився й боявся гріха; щоб я побачив, що є невідповідного в мойому дотеперішньому способі життя, щоби я покинув той спосіб та й уладив своє життя згідно з Божою волею, щоб я вкінці пізнав глупоту і зіпсуття світу з його похотями і пустотою, що привели мене до моїх гріхів, щоб я рішився й постановив уникати все те, що світове й пусте. Тримаючись Марії за руку, звернуся відтак до Божественного Спасителя. З цілого серця подякую Йому за те, що мене пощадив, що поміг мені повстати з тої гріховної нужди-багна і що Своєю смертю на хресті дарував мені можливість стати навіки щасливим. Обіцяю Йому, що за Його ласкою

поправлю своє життя і попрошу в Нього на те ту саму потрібну ласку. Повний довір'я, звернуся відтак до Небесного Вітця, щоб і Йому подякувати за Його ласкавість і любов, обіцяти Йому поправу і виблагати в Нього ту потрібну ласку.

ПЕКЛО (I)

Ми пізнали, що то є тяжкий гріх і як його Бог осуджує. Мусів нас охопити страх і збентеження, коли ми бачили, як страшно карає Бог за гріх. В наслідок того конечно мусіла в нас знову скріпитись постанова безумовно признати Його найвищу владу, — постанова, що була вислідом розважань про фундамент. Та ми є і зостанемося завсігди свободні. Не виключена можливість, що ми можемо рішитись у противний бік. Ми не маємо змоги усталити нашу волю раз назавжди. Як довго чоловік живий, він може зламати й найсильніші постанови й найсвятіші присяги. Може бути таке положення, в якому прийде величезна спокуса поступити по власній вподобі і не оглядатись на Божу волю. Тому ми повинні скріпляти себе в боязні, в страху Господньому і розважати, до чого воно доводить, якщо ми вмерли б у стані бунту проти Божої заповіді. Навіть Святі признали, що в деяких випадках тільки гадка про вічне пекло стримала їх від гріха. Ніякий чоловік за життя не є певний, що він не пропаде навіки. Правда, ми можемо й повинні кріпко довіряти і надіятись на батьківську ласкавість Бога і бути переконані, що Він pomoже нам, якщо ми з нашої сторони зробимо все, що до нас належить. Та, з другої сторони, ми мусимо бути також переконані, що ми до всього здатні, якщо Бог нам не pomoже, а Він помагає тільки тоді, коли ми Його помочі просимо і на неї заслуговуємо. Деякі люди радо роздумують про пекло, інші заперечують його. Воно для них не вигідне. Найглибша причина цього лежить, мабуть, у тому, що, здається, ніщо так наглядно, як пекло, не ставить

чоловікові перед очі його маленькості цілої і його другорядності. Воно саме показує, що чоловік сам у собі не має абсолютно ніякої вартості, що його одиноким значення є в тому, що він має Бога прославляти, так що — як він того не робить — то він навіки пропав. А це й є смертельний удар для людської гордині, що так радо урокує собі щось велике про свою особу, свої спромоги, своє значення. Туга й змагання дуже багатьох людей іде передусім туди, щоби відігравати велику і важну роль, щось значити, бути поважаним, шанованим, всюди бути при справах, мати вплив, могли сказати своє слово, показати, що й вони тут є, що без них не піде, не обійдеться, що їх погляд, їх воля є міродайні. При цьому вони думають, що не потребують Бога, можуть без Нього дати собі раду і ніяк не потребують оглядатись на Його волю. Вони не можуть або, радше, не хочуть цілком про те подумати, що є можливість, що вони таки врешті відіграють свою роль, прийде їм кінець і вони лишаться без вартості й без значення; що більше, Бог віддасть їх на вічні муки, без жадної журби про них, не оглядаючись на них. Вони те вважають за виключене і так думають, що наука Церкви не може бути правдива, бо вони у своїй гордині не добачають і не хочуть признати, що вони тільки тоді мають вартість і значення, якщо Бога прославляють та що вони, не піддаючись під найвищу Божу владу, не хочуть стати в той спосіб пам'ятниками Його безконечної любови, а зате колись будуть мусіти як пам'ятники Його справедливості й святості прославляти Його найвищу владу. Просто в спосіб застрашуюче величавий zarazом виявляється безконечний Божий маєстат, що, не потребуючи мати найменшого згляду на страшне нещастя проклятих, лишає їх навіки в пеклі тому, що вони не хотіли визнавати Його за свого Пана. Бог один є великий, а все інше має лише настільки значення, наскільки прославляє Його. Він лишає до вибору свободним сотворінням, як вони те схочуть робити. Будьмо покірні і признаймо скромно, що ми абсолютно є побічна, другорядна

річ. Тоді нам не буде тяжко повірити Божому об'явленню, що є вічне пекло.

Заки ми звернемо наше розважання на само пекло, добре буде ще раз перейняти тим переконанням, що пекло дійсно є. Ця правда така страшна, що мимоволі при розважанні над ним насувається питання: чи воно таки дійсна правда? Чи дійсно є вічне пекло? Насамперед це є можливим, що пекло є. Чи ж може хтонебудь знайти причину, що це неможливе та що в цьому є протиріччя внутрішнє?

Міг би хтонебудь закинути: Вічне пекло не є справедливе. Нема ніякого відношення до гріха, який триває тільки короткий час. Відповідь: Ніякий злочин не є караний відповідно до того, як довго він тривав, але як він тяжкий. А тяжкість якоїнебудь образи мірється тим, яка різниця становища ображуючого від ображеного, — а тут ця різниця безконечна: чоловік стоїть безконечно нижче від Бога.

Кажемо: Та ж Бог є милосердний! Відповідь: Бог є незбагнено милосердний, цебто Він дає кожному за життя можливість прощення. Але зі смертю припиняється милосердя і воно мусить припинитись. Бож якщо милосердя не давало би Богові можливості, щоб Він вічною карою карав грішника, тоді взагалі Бог не мав би ніякого засобу, щоб утримати в карбах лихих людей на землі. Тоді такий чоловік міг би Богові просто в лице сказати: «Я не підкоряюся під Твою волю. Ти можеш наказувати, скільки собі схочеш, можеш грозити, скільки Тобі подобається, — я роблю те, що мені подобається. По смерті можеш мене карати, скільки Ти схочеш. Я ж не можу себе оборонити. Та нарешті прийде хвилина, що тій карі буде кінець. Тоді Ти можеш обернути мене в ніщо — на тому мені нічого не залежить. Або Ти таки будеш мусіти мене пустити до Твого неба. Але я таки не підкорюся під Твою волю». — І тоді всемогучий Бог став би перед таким чоловіком і не мав би нічого, чим міг би здобути пошану для Себе. Отакий злочинець перепер би своєю волю і глумливо тріюмфував би над Богом. Бог міг би

його просити й заклинати, що він таки повинен би підкоритись, а той «одчайдуха», той нікчемний міг би висміювати Бога. А тоді Бог був би перед ним, як той, старенький зламаний батько, якому невиховані діти виростили понад стару, сиву голову. Чи можливо, щоби Бог на те міг дозволити?

Увага. Тут можна б додати ще й те, що каже слуга Божя — Маргар. Кляре де ля Туш у кн. «Пресвяте Серце Ісуса й Священство» про Божу любов і пекло. (Примітка перекладача).

Але як же може Бог творити людей, щодо яких Він передбачає, що вони будуть прокляті? Дуже дурний цей закид, хоч його так часто підносять люди. Найлегше пізнати його глупоту по тому, які наслідки були б, якби той закид був стійний. Бо тоді не смів би Бог ніякого чоловіка сотворити, щодо якого Він передбачив би, що той піде до пекла. Отже Він смів би сотворити тільки таких, що підуть до неба. Тоді всі люди, Ним сотворені, були би певні, що вони не пропадуть. Вони могли б собі весело жити, ні в чому собі не відмовляли б, пустились би на все, не здержуючи своїх пристрастей. Бож вони певні, що до пекла таки не підуть. Правда, Господь Бог мусів би з ними якось порахуватись в другому житті, якщо вони умерли б без поправи й навернення, але проклясти їх, кинути до пекла — то таки ні. Правдива причина, чому той закид нічого не доказує, є така: якби Бог не смів сотворити таких, щодо яких передбачує, що вони надужиють своєї свободи і пропадуть з своєї власної вини, то Він не був би свободний. Виглядало б, що ті люди змушували б Бога: «Ти не смієш нас сотворити! Бо, якщо Ти нас сотвориш, ми будемо зловживати нашою свободою: ми Тобі не підкоримося! По смерті Ти мусів би нас властиво покарати вічною карою, але Ти не смієш того робити. Отже Ти не смієш нас сотворити». Але тоді це протирічність Божій свободі і Його найвищій владі. Він має право сотворити, кого хоче, і тоді йому дати до вибору, чи схоче він визнати Його найвищу владу, чи не схо-

че. Правда, Він мусить дати кожному достатню ласку, щоб кожний міг бути спасенним, і Він дійсно дає таку ласку. Коли ж хтонебудь таки не хоче Йому підкорятися, той мусить понести наслідки.

Але чи не вистарчила б та чи інша кара, що мала б кінець? Такою карою є чистилище, але воно на багатьох людей не має ніякого впливу або має дуже малий. Вони думають: «А все таки відтам вийдеться». Люди могли б тоді жити по своїй вподобі і були б такі певні, що такі колись усі дістануться до неба!

То таки не дасться подумати по смерті ніяке навернення? Якщо воно було б можливе, то люди відкладали б його на «по смерті». Не було б тоді успішного мотиву, щоб нас відстрашити від гріха.

Я не можу таки зрозуміти того, що Бог карає грішника вічною карою! Так, ти маєш повну рацію. Того ніякий чоловік не може зрозуміти. Але з того ніяк не виходить, що воно неможливе. Вже в природному порядку є багато такого, чого ми не можемо зрозуміти, хоч воно стоїть перед нашими очима. Що є електрика? Що є життя? Запитай вчених про це і про дещо інше, ти не дістанеш ніякої відповіді. У надприродному порядку про Бога ми таки нічого не розуміємо. Чи ти може вже зглибив Його вічність? Чи ти зрозумів Його безконечність, всемогучість, мудрість, святість, любов? А ти дивуєшся, що не можеш збагнути Його справедливості? Ти маєш в ту справедливість так, як і в багато інших речей, вірити. Отже є можливе вічне пекло. Ніякий чоловік, мимо всяких старань, не доказав ще, що воно неможливе. Чого тільки не робить чоловік, щоб захоронити себе перед тим чи іншим нещастям, яке могло б його стрінати, впасти на нього! Скільки ж то на ту ціль платять люди щороку різних асекураційних оплат! Тож якщо вічне пекло є можливе, кожний розумний чоловік мусів би старатись обезпечитись перед тим нещастям.

Та воно навіть дуже правдоподібне, що є вічне пекло. Це насамперед виходить з того переконання, що його мають усі народи. Правда, за всіх часів були невіруючі люди, але не було невіруючого народу. Науково доказано, що віра в кару лихих людей по смерті є загальна у всіх людей. Вже у старинних поган маємо загально прийняті описи підземного світу, в якому лихі люди підпадають вічним мукам: от у єгиптян, греків, римлян. А проте нема іншої науки, що була б така невідгідна для чоловіка, як ця. Скільки сил і трудів понесено, щоб цю науку доказати як хибну, щоб її повалити, закопати? Все пересліджено, передумано, найбільші зусилля розуму посвяtilось на те, щоби збити дскази за пеклом. Заперечено його, роблено собі жарти з нього, висміювано і виставлювано на глум тих, що в нього вірять. А мимо того всього народи кріпко тримаються тої страшної правди.

Подивімся вкінці раз на тих, що вірять в пекло, а відтак на тих, що його заперечують. Усі шляхетні, чисті, святі люди вірять в нього, а тільки лихі люди його заперечують або спорять. Хто ж буде мати рацію?

Найглибша підстава того загального переконання лежить у голосі совісти, який не дає спокою чоловікові, що зробив зле, навіть тоді, коли він не потребує на землі нічого боятись. Як же то не раз той голос совісти чоловіка мучить і докучає! Вже погани знали про нього і створили собі переказ-повід'я про духів помсти, які переслідують і мучать кожного, що зробив щонебудь злого. Як зворушуюче кличе Цар Давид: «Гріх мой предо мною есть вину». Мій гріх все перед очима моєї душі. Що ж то є той голос, що не одному відбирає радість життя, викликає, наводить недугу, терпіння, а навіть доводить до божевілля, розпуки або й самогубства?

Дехто казав, що то тільки наслідки фальшивого виховання. Якже ж поясните, що той голос дається чути і в тих, що так говорять, і не дає їм спокою? Жив колись один про-

фесор університету, що вчив також і того, що всяка балачка про життя поза гробом — це страхи для старих бабок. Але як прийшла смерть, він сам зі страху вже не тримався того й зажадав священика. Він прилюдно відкликав свої давні науки і помирився з Церквою. Бувало не раз, що ті люди, що за здоров'я заперечували пекло, при близькій смерті кликали, ба й кричали, щоб їм закликати священика. А якщо не допущено до них священика, то на смертельному ложі відбувались речі, просто жахливі. Найстрашніший приклад — це кінець того безбожника Вольтера. Кажуть, що він корчився на своїм ложі, як хробак, ревів, шалів, а вкінці вибалушив очі й закричав: «Отут стоїть Сатана, щоб мене забрати». Перо відмовляється написати те, що тоді сталося: він вдусився у своєму власному калі. А його приятелі, що були при тому, казали: якщо диявол міг би вмерти, то не міг би вмерти страшніше.

Що ж то за голос? На те тільки одно є пояснення: Бог вложив той голос у серце чоловіка на те, щоб ніхто поза гробом не міг скаржитись чи оправдуватись: «Я нічого не знав». Він може не слухати того голосу, не звертати уваги, може здусити його або вкінці і цілком змусити до мовчанки, але ніхто не може сказати: «Я його не чув». Тому не може той голос говорити неправди. Це ж виключене, щоби Бог у той спосіб чоловіка остерігав і страшив так, що той чоловік завдає собі всякого труду, щоб тільки не бути проклятим, а вкінці прийде той чоловік поза гріб і бачить: о таж то не було так зле! Таж ніякого вічного пекла нема!

А тепер ще одно питання: що ми пережили від хвилини вибуху війни? По одній стороні лицарство і геройство таке, що й по сотках літ ще його будуть подивляти. По другій стороні — злочинність, якої ще світ не видів. Подумаймо про поступування тих так званих «паскарів», що заробляють на війні, безсовісних гешефтьярів, лихварів по війні. Чого то ми тільки не чули про Мюнхен, про Мадярщину, про Росію! За звідомленням одного англійця самі большевики при-

знали, що від 1924 р. вони вимордували понад 1.746.000 людей. З потрясенням читається про те, на які страшні терпіння й муки виставлені тисячі вигнанців і арештованих, в тому велике число католицьких священиків. Хто поносить вину за ту страшну війну? (А що ж сказати про другу страшну війну від 1939 р., яка, за словами св. Отця, не знає ні законів, ні стриму ніякого? Про ті сотки тисяч невинно помордованих в час бомбардувань міст і т. д. і т. д.). Раз-у-раз чується й читається про скандали, про жажливі події, що просто не до повірення. А тепер питаюся: чи ті всі злочинці, що грабують щастя людини, ті всі їх злочини жахливі мали б перейти безкарно (напр. у передвоєнній Польщі: львівські Бригідки, Береза Картузька, — у СРСР: Соловки, Катинь, Вінниця, Воркута і сотки інших, — за гітлерівської Німеччини: Авшвіц, Дахав і др.)? Чи ж можемо припустити, що ті всі нещасні, ті всі, що переносять такі страшні муки і в своїй біді кличуть до неба, чи вони напusto-надармо кличуть? Там угорі сидить Хтось, що чує їх зойк, а Він колись відбуде суд над усім, що діялося. Прийде страшний суд. Ми всі будемо при тому. Тоді отворені будуть усі архіви сердець. Усе, навіть найтайніші вчинки й наміри, вийдуть на денне світло, освічені будуть Всевідучістю Бога. Він зі справедливістю, яку не дасться перекупити, відважить усю вину і завдасть кару за все, що не спокутуване. Проти Його присуду не буде відклику! Виключена ревізія процесу. А Його Всемогучість виконає кару. Ніхто не втече, не вимкнеться з в'язниці. А присуд мусить бути невідкличний і сталий. Бо якщо по незчисленних тисячоліттях злочинці могли б вийти з пекла, то вкінці супроти вічності було би все одно, чи хтонебудь на землі був герсем-лицарем чи злочинцем. Бо кара раз скінчилась би і зачалася б для них безконечна щаслива вічність. Проти цього бунтується в нас всяке почуття справедливості. Потім, як ми собі завдали стільки труду, щоби не пропасти, ми мали б тішитися, що ми через цілу вічність

будемо разом з тими, що до смерти витривали у своїй злобі.
Г'арна історія! •

Отже — це правдоподібно, що є вічне пекло. Більше не можемо заключити з того, що сказано. Щоби бути цілком певними, ми потребуємо для тої правди ще сильніших доказів, а ті докази дає нам сам Бог. Отже: Це певне, що є вічне пекло. Бог нам те об'явив. Воно вже виходить зі св. Письма Старого Завіту. Знаємо, що Спаситель в одній своїй притчі про багача оповідає, як той, перебуваючи в пеклі, просить Авраама, щоби схотів когонебудь післати до його братів з осторогою, щоби вони також не дістались до пекла. А Авраам відповів: «Мають Мойсея і пророків, нехай їх слухають». Тим хоче Божественний Спаситель сказати, що кожний може пізнати з їх (Мойсея і пророків) письм, що є пекло. Якщо Спаситель у Своїх науках говорить про пекло, то супонує як самозрозумілу віру в пекло. Тому Він не доказує, ані не підкреслює окремо, щоби переконати, що пекло є. Він згадує про нього в такий спосіб, що здається виключеним, щоби хтонебудь не вірив у пекло. Рівночасно слова Спасителя не лишають ніякого сумніву про те, що пекло дійсно є. Найясніше виходить це з Його слів, якими навчає і дає вістку про страшний суд. Всі люди мусять явитись перед Його трибуналом. Лихі люди будуть відділені від добрих. По словах благословення для добрих, Суддя звернеться до лихих і видасть присуд: «Геть від мене, прокляті, в огонь вічний, приготований для диявола і його слуг». А відтак додає ще й слова: «І підуть вони на вічну муку». Не дасться ясніше висловити взагалі правди, що вічне пекло є. Те, чого вчив Спаситель, повторюють апостоли, це є й постійна наука Церкви. З наукою про пекло стоїть і паде наука про відкуплення, а з тим і ціле християнство. Церква заявила, що це догма, правда віри, яку кожний мусить прийняти.

Отже є вічне пекло. І туди дістанеться кожний, що вмирає в бунті проти Бога. Це може бути для чоловіка не-вигідне, він може проти того бунтуватись, може назвати це незрозумілим, проте це не змінє факту, і нам не зостається нічого іншого, як тільки вірити в нього і рахуватись із ним.

ПЕКЛО (II)

Спробуймо намалювати собі образ пекла. Ми не є здані тут на якісь здогади: слова Спасителя є достатньо ясні. Розважмо ближче слова Його присуду на страшному суді, а знаємо, що присуд не може бути двозначний. Геть від мене! Один місіонар при нагоді місії відвідав заклад для божевільних. В одній залі впала йому в око молоденька дівчина, яких 20 літ, з дуже шляхетними рисами лица, незвичайно вродлива й мила. Вона гаптувала покривало на олтар. Він запитав: «Нащо те покривало?» Ніякої відповіді. Друге питання також зосталося без відповіді. Коли вийшов з залі, спитав він сестер: «Як то можливе, щоб та дівчина з таким шляхетним лицем була божевільна?» Йому сказали, що вона тут віднедавна. Була заручена і хотіла одного дня відвідати свого нареченого. Щойно вступила на сходи, побачила його, як стояв вгорі. Він закричав до неї: «Йди собі геть! Не хочу мати більше нічого з тобою, ані знати тебе».

Це й позбавило її розуму. Вона думала тільки про те, що ось-ось вони поберуться і будуть щасливі разом, хотіла умовитись про день і приготування до вінчання, тим щастям уже наперед тішилась з цілого серця. А тут зрозуміла, що те щастя пропало! Вона збожеволіла. Подібна хвилина стріне колись кожного чоловіка, він побачить, що життєва мандрівка кінчиться. Душа відділиться від тіла, а він опиниться у вічності і пізнає Бога. Прокляті далеко краще пізнають Бога, як ми! Але рівночасно він бачить: у Бога є щастя, для якого я сотворений, щастя не до подумання, щастя, якого ніщо не закаламутить, вічне щастя! Він хотів би

крикнути з радості, що вкінці він зможе заспокоїти своє бажання щастя, рад би кинути на батьківське серце Бога і там бути навіки щасливим. Але буває, що безкінечний Бог в цілій Своїй величі стане перед чоловіком і як громом загромить: «Геть від мене!» Ще один погляд на втрачене небо, ще один відгук радісних співів там, вгорі, — а потім крик розпуки, проклятий знайдеться в пеклі й зрозуміє: мое щастя пропало!

Тут, на землі чоловік може обманутись, може собі урочити, що він не потребує Бога для щастя свого. Він може зайняти багатьма іншими речами, що йому дають зміну, розвеселення, розраду, розкіш і т. д. Поза гробом все те уривається. Все, що могло би чоловіка врадувати і ущасливити, є в Бога, а поза Богом — крайніша тьма. Бути відкинутим від Бога значить: бути виключеним від щастя!

Ті слова почує проклятий ще раз на страшному суді. Тоді ще й тіло його воскресне, з'єднається з душею і муситиме з'явитись перед Судією світу. Чого не дали б прокляті, якщо вони могли б щезнути! Ота їх злоба має стати явною перед цілим світом. Вони закричуть: «Гори, упадіть на нас, горбки, закрийте нас!» Усякий спротив на ніщо не здається, Божя Всесила змусить їх явитись перед Його трибуналом.

Всі бачать їх: родичі, браття, сестри, знакомі, приятелі. Прокляті глядять на них і переймає їх страшна лють, якщо побачать тих, що спасені, яких вони на землі висмівали, глушили, переслідували. А ось з'являється Суддя світу. — Одного разу в городі Гефсиманії Божественний Спаситель вийшов настрічу своїм ворогам. Він тоді був у вигляді раба, у людському, смертному тілі. Запитав їх: «Кого шукаєте?» А вони відповіли: «Ісуса Назарянина». Він сказав: «Ось я» — і оте слово всіх привалило до землі. А тепер Він з'являється перед Своїми ворогами як Суддя всесвіту, як Цар слави, з яснющим вінцем Божества на голові, глядить на них і немов би хотів сказати: «Ось я, Той, якого ви зневажали, Його заповіді переступали, не оглядалися на Його Церкву».

Вони в боязні і страху схотять відступити назад, а Він піднесе Свої пробиті руки і скаже: «Геть від мене, прокляті, у вічний вогонь, приготований для диявола і для його слуг!».

А як Божественний Спаситель знесеться з блаженними вгору, ота ціла маса проклятих западеться в пропасть. Тепер ще й тіло мусить мати участь у всіх тих муках. Який страх переймає чоловіка, коли йому грозить якенебудь нещастя! Читаємо, що при розбитті корабля чи при пожарі відбувалися жахливі сцени, бо люди, як божевільні, зі страху старались рятуватись. Ще страшніший страх обійме проклятих, коли вони власними тілесними очима побачать море полуменю з усіма чортами, і скажуть кожний собі: «То я маю сюди йти!» Кожний крикне з перестрахи, буде старатись рятуватись, боронитись, денебудь, чогонебудь учепитись, щоби вимкнутись, та надармо: всі, гнані всесилою Божою, провалюються в пропасть, вона замикається. Ангел сходить і запечатує її, а тоді проклятому чоловікові нічого не лишається, як прилучитись до крику розпуки всіх проклятих.

Він має тепер те, що собі сам вибрав. Він же ж не хотів про Бога нічого знати. Він вирікався Бога. Він сказав, що для свого щастя не потребує Бога, що може собі дати раду без Бога. Маємо до вибору: Бога або пекло. Дістанемо те, що виберемо. Тут, на землі мусимо рішитися, а Бог не робить кривди нікому, якщо дає чоловікові те, що він вибрав собі, чого він сам хоче.

Прокляті. Цілий чоловік з усіма своїми спроможностями є проклятий. Він затримує ті всі природні спроможності, але вони можуть тільки мучити його. Все, що він спостерігає змислами, все, чим його дух займається, справляє йому муку. Розважмо тут тільки те, які докори мусить собі зробити проклятий. Вже тут на землі нема нічого прикрішого, гіршого, як нещастя з власної вини. Якщо хто пізнає, що через свою легководушність, через свою нерозвагу або в п'яному стані щось злого зробив, нещастя собі наробив,

то затискає п'ястуки, затискає зуби, кричить у своїй люті. Про Ісава каже св. Письмо, що він, як пізнав, що втратив право первородства, то кричав і ревів: «возопи гласом велієм і горким зіло». Та й Божественний Спаситель каже, що прокляті будуть плакати і скреготати зубами. Бож вони тепер зрозуміли, що прогайнували своє вічне щастя. Усі нагоди, що вони їх поминули, стоять тепер перед їхніми очима. Вони розважають кожну хвилину і закидають собі: «Коби я тоді був так робив, так поступав! Коби я був оминав тої нагоди до гріха! Коби я був покинув ту особу! Коби я був краще молився! Коби я був частіше приймав св. Тайни! Якби я був те чи те робив!» А все те значить «запізно». Що ж мені з тих усіх розкошів? Що мені осталося з того, за чим я гонив, чого я досягнув? Що за бездонна глупота, що я за те втратив небо». Так вони переходять ціле своє життя, і злостяться, і шаліють, бо вони через свою глупоту втратили своє вічне щастя. Зачинають вони розважати, як то вони могли б видістатись з пекла. Непосильний труд! І наново мучить їх згадка, як то легко могли вони його мати, як то Бог усе жертвував, щоби тільки їх спасти, як то вони у своїй злобі відкинули всі ласки. У своїй безграничній люті починають Бога проклинати за те, що їх сотворив, родичів за те, що їх на світ привели, кленуть тих, що їх звели на гріх, і вкінці себе самих. Тут на землі годі витримати, як чуються нарікання й зойки. Часом до шпіку кости проймає чийнебудь крик з болю. Як же страшно мусить бути в пеклі, якщо всі прокляті з люті й болю ревуть, зойкають і шаліють.

Вогонь. З притиском зазначає Божественний Спаситель у Своїй вістці про страшний суд і на іншому місці — на муки в огні! Одного разу підкреслює Він три рази вряд, що там вогонь не вгаває. Описує, як багач скаржить на муки, які терпить в полуменях. На страшному суді мали б Ангели кинути лихих людей у піч огненну (Мат. 13, 30). Хто не останеться на Ньому — винній лозі, буде кинений в огонь

і буде горіти (Ів. 15, 6). Вже в Старому Завіті згадується про вогонь, як кару для лихих людей поза гробом. У Таїнственному Откровенню говорить св. Іван раз-у-раз про вогненне озеро і каже, що прокляті караються-мучаться вогнем і сіркою. Якщо була би тільки один раз згадка про вогонь, можна би те слово толкувати й інакше. Коли ж у той спосіб згадується про вогонь, то треба прийняти, що в пеклі є таємничий вогонь, що мучить проклятих. Не може то бути наш звичайний вогонь, бо й диявол і прокляті аж до хвилини Страшного Суду не мають тіла. Але певно є муки, і то такі страшні, що Божий Син, хочаби дати нам поняття про силу мук, не знайшов іншого поняття, як тільки поняття про біль, що його спричиняє вогонь. А знаємо, що ті болі є найстрашніші. Одного разу упав понад Берліном повітроплавець Цепелін. Прибігли люди, щоби рятувати залогу. Майже всі померли в полум'ях, тільки один ще жив. Коли всі над ним падали, він намагався і старався йому допомогти, він нагло прийшов до свідомости і закричав: «Убийте мене! Не можна витримати!» Та за хвилину він умер в муках, бо дійсно не міг витримати. Не дасться навіть нічого видумати, щоби зрозуміти, що то значить, що проклятий затоплений у вогненному морі так, що воно цілком його пережарило, як вогонь залізо: мозок, груди, кишки, все пережарене вогнем. Що відчувають прокляті, про те сказав Божественний Спаситель: «Там буде зойк!» Він не каже, що вони плачуть, що кричать, ні, вони зойкають, ревуть з болю. Якенебудь усмирення болю виключене! Багач просить каплі води, а й тої каплі йому не дають. Яку ж то полегшу принесли б йому та капля води! Ані навіть тої каплі він не дістане!

А тепер ще останнє питання: як довго триває пекло? Одну годину? Впродовж одної години лежачи в огні було би щось занадто страшного. Пекло однак триває довше. Один день? Не раз не можна спати через біль зубів або інші болі, — а та ніч видається невтримано довга. Пекло триває довше. Один рік? Цілий рік без полегші, без хвилинки сну,

в безупинному горінні і в зойках! Можна збожеволіти на саму думку про це. Пекло триває довше. Сто літ? Довше. 1000 літ? Довше! Припустімо, що якийнебудь проклятий виплакав би раз на 1000 літ одну сльозу, і тоді приходив би Ангел, щоби ту сльозу взяти. Юда дотепер виплакав тільки одну сльозу. Скільки треба літ, скільки тисячоліть, щоби сльози Юди наповнили склянку, відро, бочку, щоби створити маленьке озерце, море? А кінець-кінців у найдальшій будуччині прийшла би хвилина, що сльози Юди створили б море, що залило б усю землю повинню, яка навіть поширювалась би щораз далі на всі сторони так, що вкінці й звізди погасли б — думаймо про велич всесвіту, як то ми вже розважали, — але й тоді той Юда не був би ближчий спасення свого, а так далеко було б йому до нього, як і нині! Бо пекло триває вічно! Геть прокляті, в огонь вічний! Вони підуть на вічні муки! Вогонь не вгасає! Він спалить соломі невгасним вогнем! І дим мученія їх во віки віков восходить (Откров. 14, 11).

Справді, страшно впасти в руки справедливого Бога, якщо хто не хотів признати Його найвищої влади. Вкінці треба мені знову звернутись до мого Спасителя на хресті і до Нього молитись так, як серце мені піддасть. Він один може мене спасти перед тим страшним пеклом! Як же вдячним маю я бути Йому за те, що Він дав мені ласку правдивої віри, що дотепер з такою любов'ю мене провадив, захоронив перед стількома небезпеками, обсипував нечисленними ласками так, що я потребую мати тільки добру волю, щоби бути захраним перед тим нещастям. Що ж було б зі мною, якщо я був би виростав також невірним, у лихому оточенні! Не зможу Йому навіть ніколи досить надякуватись за Його ласкавість і доброту! З цілою сердечністю буду Його просити: «Не отверзи мене от лица Твоего!»

СМЕРТЬ

Направду ніщо так успішно не ставить нам перед очі великих правд фундаменту, як смерть. Перед нею обертаються в ніщо всі ті обмани світових і змислових похотей, самолюбства й егоїзму. Гола правда стоїть тоді перед нами, а з нею Господь Бог, що невмолимо зголошує права Своєї найвищої влади: «Я Господь, Твій Бог». Ніколи в житті не пізнаємо ми з такою виразністю, так сильно і ясно слушність цих слів, як тоді, коли маємо вмерти. Має тут місце потрібний наказ, звернений Богом до нас.

Геть з цього світу! Я мушу колись умерти. Так Він наказав. Можу думати, скільки схочу, робити, що схочу, — але нема можливості вимкнутися від того наказу. Ніякий розумний чоловік не сумнівається про те, що на нього одного дня прийде черга. З нестримною силою, з кожним днем, кожною годиною, кожною хвилиною зближається момент, коли я умру. Колись прийде останній рік, останній місяць, останній день, остання година, мінута, секунда — і мене не стане. В тій справі я безсильний. «Ти порошок і в порошок обернешся». Так сказав Він, а Його наказ одного гарного дня на мені буде виконаний. Одного дня я буду лежати трупом. Очі заломляться і вже не побачать нічого. Ухо почує останній звук і не почує більше нічого, хіба аж заграють труби, взиваючи на Страшний Суд. Руки й ноги лежать без руху. Груді віддали останній віддих, серце вдарило останній раз. Кров зітнеться в жилах. Душа опустить тіло. Тіло позимніє і зіштивніє. Лікар чи оглядач мерців

ствердить мою смерть. Так воно буде з абсолютною певністю. Бо Він так схотів, щоб так було.

Коли? Того не знаю, Він має призначити, то Його річ. Я умру тоді, коли Він схоче. Це може статись небавом, може за рік, може пізніше. Про це не знаю нічого. Те все виключно в Його силі. Він призначає вповні по Своїй вподобі. На мої бажання Він абсолютно не потребує оглядатись, Він — Господь!

Як? І того не знаю. Я не можу собі вибрати ніякого роду смерти, бо Він визначає, як Йому подобається. Чи я вмру нагло, ражений громом, чи на удар серця, чи в нещасливому випадку, чи насильною смертю, по короткій чи довшій недозі, чи буде при мені священик, чи ні, — все те непевне. Те все в Його руках, Він тут заряджує так, як Йому подобається. Він Господь. Я мушу підкоритись.

Де? В ліжку чи на вулиці, в залізничнім поїзді, в авті чи деінде? Не знаю. Це Він призначає місце.

Відносно всіх умовин смерти я не маю нічого до говорення. Дотепер Бог досить лишав мені до волі, а тепер дає мені до пізнання, що я цілком у Його руках, що Він є Паном. Чи я ще молоденький, чи в найсильнішому мужеському віці, чи я ще маю великі пляни і багато можу ще доконати, чи я для цього чи того завдання є незаступний і конечний, чи моя смерть навіть для Церкви означає велику втрату, — на все те Він цілком не потребує звертати увагу, бо все те другорядна річ. Конечне тільки одне, а саме — щоби діялась Його свята воля. Він Господь! Якщо Він кличе, я маю йти. Це остання жертва самовіддання, якої Він від мене жадає. Я мушу ту жертву принести, хочу чи не хочу.

В цьому наказі: «Геть з цього світу!» міститься і все інше. Він насамперед забере мені все, що я посідав на землі. Як тільки умру, воно вже до мене не належить. Правда, я міг за життя зарядити про все те. По моїй смерті воно переходить у посідання інших, і вони від тої хвилини є власники та й можуть заряджувати по своїй вподобі. За

короткий час усе буде розділене. Я ж був тільки уживачем, зарядником, але не власником. Тепер Він все мені відбирає. Нехай те буде мені не знати яке миле, яканебудь дорога пам'ятка, дарунок від милих осіб, нехай я те здобув собі з тяжким трудом і працею своєю, — проте все мушу лишати, бо воно вже до мене не належить. Він є Паном всього того.

Він (той наказ) розлучає мене від усіх осіб, мені близьких. Вони остаються тут, а я мушу геть! Найніжніші зв'язки рвуться. Я вже не можу бути коло них, не можу з ними розмовляти, бачити їх милих лиць, тішитись їх любов'ю і прихильністю. Вони будуть плакати, будуть мене згадувати, — як довго? Сльози висхнуть, згадка зблідне, інші прийдуть на моє місце, мене небавом забудуть. Скажім самі собі, як довго ми ще думаємо про тих, що були нам близькі і вже померли? Те саме колись буде й зі мною. Проти того нічого не можу зробити. Якщо Він кличе, я мушу розпрощатись.

Він, той наказ, вириває мене з цілої моєї діяльності. Далі піде вже без мене. Моїми працями, моїм урядом, моїм становищем займуться другі. Я вже не маю нічого до говорення, ані до зарядження. Мене вже висортували. Так Він хотів. Правда, в цьому місці правдивим є слово римського поета: «Нон омніс моріар» — не умру цілий, не пропаду, не зникну цілий. В чому я ще далі буду жити: чи то через яке діло, яке я створив, чи то через вплив, який я мав на інших словом чи приміром. Чи в тому всьому буде тривати також вислів мого підкорення під Божу волю? Чи ті діла, слова, приміри є пам'ятниками моєї любови до Бога й до ближніх? Чи не радше пам'ятниками мого егоїзму, самолюбства? Або..?

Він, той наказ, відбирає мені все уживання цього світу. Те все для мене уривається. Може прийдуть найперше терпіння, недуги, заламання всякого роду, болі, вкінці тяжка боротьба зі смертю, а відтак — по всьому. Так воно є, бо так Він хоче. Безсильний стою я супроти Його

волі, я мушу підкоритись і все прийняти, що Він на мене не зішле. Дехто мусить страшно терпіти, доки смерть не вибавить його з тих терпінь. Якщо й від мене Він того зажадає, я мушу з тим погодитись, пристосуватись. Він є Паном! Він не має ніякої потреби оглядатись на мої бажання, мій страх, мої болі.

Як же ж часто глупі всі ті земські змагання, якщо хто-небудь усіми фібрами серця, всіми своїми зміслами й думками, сподіваннями й побоюваннями прилипає до земських речей, пропадає за ними. Як жахливо отворяться очі таким людям, якщо Бог, за Якого вони не дбали, одного дня зголосить права Своєї найвищої влади і крикне: «Геть з цього світу!» — і забере їм те, що вони понад усе любили, так високо цінили і перецінювали, а вони стануть з порожніми руками!

До гробу! «Ти порохом є і в порох обернешся». Так колись сказав Бог, а тепер це буде виконане. Мое тіло зложене з атомів, що були віддавна перед тим, як я зачав існувати. Я ті атоми тільки собі присвоїв через поживу. Те все тепер підлягатиме розкладові. Ще найдовше буде опиратись розкладові найтвердіше тіло, цебто кості й череп. Та навіть якщо в деякий спосіб буде перешкджений розклад і тіло не розпалось би, то все ж воно є тільки трупом. Зимний, без руху, без чуття труп. Тоді говориться тільки про тлінні останки, про земську поволоку.

То тіло сповнило своє завдання на землі. Бог дав мені його на мешкання, як орудник, що служить душі. Оце й було його значення. Правда, ми його можемо прикрашувати, як то зрештою випадає для мешкання безсмертних душ Божих дітей. Ми повинні старатись, щоби те тіло було відповідним, сильним, відпорним орудником душі. Можемо про нього старатись, як про вірного слугу, що сміє також мати участь у дозволених радощах і приємностях, щоб тим радше, охотніше служило своїй пані-душі. Алеж тіло не може стати головною справою. Душа не може бути рабиною свого слу-

ги. Дуже легко чоловік собі уroje, що його тіло — це властиве я, а дух, душа тільки на те, щоби старатись про приємності тіла. Що ж вкінці осталося з тих пересадних старань, якими ми прикрашували й плекали наше тіло, догоджали йому і розніжнювали його? Що ж осталося з його краси й сили? Що ж кінець-кінців осталося по всіх тих грішних розкошах, до яких ми надуживали наше тіло? До гробу! Його там присиплюють, а відтак зачнеться розклад — зіпсуття. Так Він зарядив, а я нічого не можу проти того зробити.

До вічності! Це найповажніший наказ, що його дістанемо від Бога в хвилині смерті. В ту хвилину, що в ній душа розлучиться від тіла, вона стане перед своїм Суддею і з непереможною ясністю пізнає вперше цілком необмежену найвищу владу Бога. Він стане перед нами у цілій величії Свогого маєстату, у блиску Своєї святости, у світлі Своєї всевідучости, в невблаганності і неперекупності Своєї справедливости. «Здай рахунок з твогого завідування». Яканебудь думка про оборону, про те, щоби втекти, вимкнутись, щонебудь заперечити, закрити — взагалі навіть не приходить. Безсильний, безпомічний, стою перед безконечним маєстатом Божим. Що ж тоді я, нужденний, скажу? Я не зможу нічого відповісти, бо я добре бачу, що все, що Він каже, це правда, що все, що я вмовляв у себе на землі, не має стійности, що всякий спротив неможливий.

Здай рахунок! Жахливо, як чоловік являється перед своїм вічним Суддею, перед Яким у важних справах за життя не хотів покоритись і в бунті проти волі Якого він помер. Як блискавкою освічений, пізнає цілком ясно свою неправедність; а потім страшний присуд: «Геть від мене»! Пекло проковтує його, і все пропало. Тим часом на землі обходять жалобні торжества, може й почесні поминки, справляють торжественний похоронний похід, кладуть на гріб величаві вінці, — а він у міжчасі реве з болю в пеклі. Бо тут на землі не йшло про те, щоби поступати по своїй впадоби, на все собі дозволяти, стати багатим, знаним, поважаним, мати

впливи, але єдино про те йшло, щоби признати найвищу владу Бога і перед нею скоритись.

Особливо велика небезпека вмерти в бунті проти Бога є для тих, що не мають слушної постави супроти Бога. Мимо ясного пізнання, мимо всіх упімнень і острого совісти, мимо всіх уваг ласки й Церкви та й сповідника — вони не можуть рішитись, щоби підкоритися Божій волі. Вони не дозволяють, щоби їм хтонебудь щонебудь наказував, а хочуть поступати, як самі собі пани, по власній вподобі. Вони не сповнили свого життєвого завдання. Смерть для них — це рівночасно перекреслення такого їх життя, а наслідок — самозрозумілий.

Але також ті, що не досить рішуче поборюють пристрасті, не застановляються поважно над своїм наверненням, не можуть ніколи рішитися, щоб ужити кінцевих засобів, і так знов і знов попадають у ті самі гріхи, потім тижнями, ба й місяцями живуть у грісі, — такі теж мусять бути на те приготівані, що нагло можуть з'явитись перед своїм Суддею. Ніякий чоловік, що зі спокійною розвагою тяжко грішить, не є певний, чи він зараз, у найближчу хвилю не стане перед своїм Суддею.

Здай рахунок! Воно важне й для тих, що вмирають у стані ласки. Правда, вони підкорились Богові у важних справах, але, може, вони кермувались у численних випадках власною волею. Жертва самовіддання не була досконалою. Тепер Бог жадає рахунку за все. Як уживав ти земських дібр, світових приємностей, твоїх спроможностей і здібностей, часу, тіла свого? Те все було тобі дане на те, щоб ти уживав його на Мою славу. Ти був тільки завідувачем, а Я є Паном! Тут, на землі видумуємо тисячі причин, щоби оправдати наше поступування. Твоє завдання було, щоб добро творити. Як ти його сповнив?

Тепер відкриті будуть усі ті побуди, що кермували твоїм поступуванням. Кожний побачить себе таким, яким на правду був. Зі застрашуючою виразністю пізнає своє самолюб-

ство, брак любови до ближніх, примхуватість, вигідливість, що ним кермували. Всі витіки, всі причини, якими звичайно оправдував свою поведінку, обертаються в ніщо. А все, що не було змите жалем і покутою, тепер мусить бути спокуюване. Аж до смерти пускає Бог чоловіка й дає свободу. Дає йому до вибору, чи схоче він Його найвищу владу визнати добровільним підкоренням, чи ні. Оце й є одинокє значення життя на землі. Він один признає й рішас, коли той час минає, час, в якому чоловік вирішив свою долю на цілу вічність. Відтак дає знак смерті, щоб вона з непоборимою силою забрала чоловіка і привела його перед трибунал Бога-Судді. Тут він має відповісти, як він перевів час свого іспиту-проби. Слідє присуд, важний навіки.

Це станеться з кожним чоловіком з абсолютною конечністю. Було б найбільшою глупотою не оглядатися на ту незаперечну правду, жити, сказати б, божевільям, немов би ми могли тут навіки остатись, так немов би найперше йшлося про те, щоб тут можливо найвигідніше урядитись, заживати приємностей, нажитися, віддатись земським змаганням і справам. Що ж то буде за перестрах, коли вони нагло почують могутні накази: «Геть з цього світу»! «До гробу, до вічності»! Здається, що декому можна б на надгробку поставити такий напис, що його колись призначив собі один чоловік: «Тут лежить дурень, що покинув землю, не здавши собі ясно справи з того, нащо він на ту землю прийшов».

Як же цілком інакше звучать ті всі три накази в ушах правдиво мудрих! Що краще хто урядив собі життя згідно з підставовими життєвими правдами, тим більше ті могутні накази смерти тратять застрашуючу силу, що більше, дехто навіть дуже радо їх привітає. Вони, ті накази, кажуть їм: «Час проби кінчиться! Можеш опустити місце твого вигнання. Час праці, боротьби, спокус, терпінь, прикростей, розчарувань минув! Тепер ходи, щоби дістати нагороду за все, що ти тут доброго на землі робив. Суддею буде той

самий, для якого ти трудився ціле своє життя. Він хоче нагородити все те, що доброго ти кому зробив — так, немов би ти Йому самому те добро зробив. Ти прославляв Бога на землі жертвою самовіддання, а тепер маєш стати на цілу вічність пам'ятником Його любови, бо Він хоче на тобі показати, як несказанно Він нагороджує все те, що хто на землі для Нього зробив. Отоді смерть не буде страшним кістяком з косою, вона тоді зближається до тебе, як ангел смерти, що запрошує тебе на вічний святковий спочинок.

СТРАШНИЙ СУД

У хвилину смерти стає поодиноким чоловікові перед счі з незвичайною ясністю найвища суверенна Божя влада, а колись вона цілому людству у хвилині Страшного Суду, об'явиться з величавим маєстатом і славою. До тої хвилини люди не мусіли в Бога вірити; вони мали до вибору, чи схотять признати Його найвищу владу і підкоритись їй, чи ні. А тоді будуть її оглядати, будуть переживати, досвідчати, що то значать слова: «Я є Господь». Тоді вже не буде місця на якенебудь заперечення, на якийнебудь сумнів, на якесь ігнорування. Також вже не буде для них вибору, чи вони схочуть на Бога оглядатись і признати Його найвищу владу, чи ні.

Та найвища влада виступить супроти них так наглядно, з такою ясністю і рівночасно з такою непереможною силою, що вона буде тою одинокою річчю, якою їхній дух зможе займатись; всяка думка про те, щоби проти неї збунтуватись, щоби на неї не зважати, щоби її вимкнутись, взагалі навіть не прийде. Який маленький, який безсилий не раз чоловік уже супроти природних сил, напр., пожеж, землетрусу, гургану, повені, бурі. А все те ніщо в порівнянні з кінцем світу, як з'явиться Господь на суд усіх народів усіх часів.

Кінець світу буде заповіджений могутніми подіями в природі. Чоловік повинен тепер з величі всесвіту пізнати безконечно мудрого Творця, що упорядкував все те Своїми подивугідними законами природи. Незчисленні люди не зважають на ту вимову природи і не розуміють науки, що її вона дає їм. Вони глядять на все те як

на самсрозумілу річ і балакають про незмінні закони природи. А ті закони тільки так довго є незмінні, як довго Йому те подобається. Прийде день, і Він знесе ті закони. Каже Спаситель, що покажуться на небі могутні явища. Сонце померкне і не буде більше світити. Місяць стратить свій блиск, звізди впадуть з неба. Ціле сотворіння попаде в заміщення. Зі страшним шумом море виступить і розіллється понад береги. Могутні землетруси, пошесті, голод і інші страхіття будуть причиною, що люди зі страху й тривоги втратять відвагу.

Отак Бог насамперед покаже, що Він є Паном світу. Він віддав людям до розпорядимости землю на час їхнього іспиту. А вони заховуються дуже часто так, ніби вони є панами землі, ніби вони можуть на ній по своїй вподобі господарювати, ніби мають мати вічну стійкість їхні діла й зарядження, їхні граничні стовпи, що їх вони заклали, їхня влада, яку вони виконують. А тут приходить хвилина, що те все взагалі не має вже ніякої вартости, ніякого значення. Всі земські змагання й старання уриваються, бо всі люди, всі без ніякого винятку, тільки про те й думають, що то буде тепер. Те, до чого вони таку велику вагу прикладали, за що вони трудилися і мучилися, ризикували життям, на що вони так багато числили й уроювали собі, — все те в одній хвилині стратило вартість. Вони самі вже не прив'язують до того уваги. А та правда, на яку вони не оглядались, а може й заперечували, стає перед ними зі застрашуючим виразом: «Аз Господь — Я є Паном». Він тепер усе їм забере, Він усе їм знищить.

Тим часом, як люди ще зі страху й тривоги супроти тих усіх подій в природі в'януть, нагло з'являється на небі знак Божого Сина — Хрест. Він, той Хрест, простягає свої рамена, як могутні світляні дороги, а всі споглядають на нього, вичікуючи чогось. Добрі з повним довір'ям кличуть: «Радуйся, Хресте, надіє єдина». А злі глядять на нього, повні перестрахи.

Хрест — це символ, цебто знак совершенного самовіддання Богові, а zarazом знак найбільш безінтересовної любови до ближнього. А це ж дві великі головні заповіді для чоловіка: любити Бога й любити ближнього. Оце й був сенс земського життя, одинокє його значення: чоловік мав признати найвищу владу Бога і бути подобою Його через творення добра. Тільки те, що походило з цього почування, було правдиво велике — або, радше, одинокє дійсне велике діло, до якого чоловік був здатний. Тільки те й мало вічну вартість. Відси для чоловіка також важне було слово: «В тому знакові (знамені) побідиш» (сим побідиш). Якщо твоє життя було висловом того, що узмисловлює хрест, а саме: повного признання найвищої влади Бога і безінтересовної любови до ближнього, — тоді не потребуєш нічого боятись, коли з'явиться колись на небі знам'я Сина Чоловічого. Ти затріумфуєш над смертю й пеклом.

Але якщо життя чоловіка не проходило під тим знаменем, якщо замість любови до Бога й ближнього в ньому панувало самолюбство й самоволя, — тоді він з жахливою ясністю пізнає, що все те, на що він так багато покладав, чому довіряв, до чого прив'язувався, — все те безвартісне й нестійне. Воно буде відкинене, як старе, непотрібне дрантя. А він не буде мати нічого, що збудило б до нього довір'я й надію, бо він не хотів хреста, що є одинокою надією.

Знам'я Сина Чоловічого звіщає прихід Страшного Судді. Він з'явиться з великою силою й славою на облаках небесних. Земські можновладці дуже люблять торжественно в'їжджати до якогонебудь міста або при торжественних нагодах виступати з цілим блиском свого двора в оточенні державних високих урядовців, міністрів і генералів в уніформах, перетканих золотом, обложених орденами. Які ж смішно маленькі, як невимовно крихітні є люди супроти Бога! Щож то буде за в'їзд, якщо тепер Цар Слави,

окружений мільярдами Ангелів і блиском небесного двора, з'явиться на облаках небесних!

Він дає знак Ангелам; вони знижаються понад землю, і ось загриміли труби, що кличуть на Страшний Суд. Жахливо б'є в уха голос труб. На голос труб будяться мертві у своїх гробах. Підносяться, бо душа кожного з них уже наново злучилася з тілом. Підносяться вгору і стають перед своїм вічним Суддею, що засів на трон Своєї вічної слави. Що це буде за видовище! З усіх сторін приходять люди. Нема місця на якийнебудь спротив, на якенебудь вимкнення. Його воля править усім. Аз Господь!

Зібралось перед Суддею ціле людство, починаючи від Адама й Еви і кінчаючи на останньому народженому. Страшний Суд починається. Це щось як освітлення блискавкою, і всі глядять на ту світову машину, освітлену всевідучістю Бога. Все відкрите, найтайніші ганебні вчинки, злочини, найскритіші наміри і спонуки поступування всіх людей. Для всіх без виїмку важна тільки одна міра: як ти признавав найвищу владу Бога, як підкорився Його волі? Що ти доброго зробив? Все інше не має ніякої вартости, ніякого значення. Тут виявиться, яке благословення або яке прокляття вийшло від поодиноких людей і який вплив воно мало. Що ж то за радість буде для тих, що вважали своїм завданням поширювати благословення й щастя. Оце ті всі, що для них вони були з хісном працювали, яких вони врятували, підходять до них з вдячним прив'язанням і гратулюють їм, тішаються разом з ними. Який же жах обіймає тих, що словом, приміром і своїм впливом шкодили іншим, зводили їх, пхнули в нещастя. Їхні жертви отут звертаються проти них, щоби їх проклясти.

Тепер уже не чути питання: «Як міг Бог те чи це допустити?» Та ж Він Господь-Пан, що міг на кожного по Своїй вподобі наложити іспит, не маючи потреби мати згляд на наші побажання і земські наші справи. От тепер виллється, як безсильні були лихі люди, щоби могли перешкодити

Божим намірам; навпаки, Він послуговувався тими лихими людьми, щоби добрим дати нагоду в особливо величній спосіб визнати Божу найвищу владу, остаючись вірними для Нього в терпіннях, боротьбах, переслідуваннях, навіть у темницях і в смерті. Для тих, що люблять Бога, все виходить на добре, а зокрема те, що найгірше. Ціла Божа управа світом виявиться тоді в чудовій премудрості, справедливості й любові. Передусім стане ясно, що все буде мати свою відплату — те, що добре, і те, що лихе. Вирівнююча справедливість, за якою тут шукаємо надармо, відплатить тоді кожному по його ділах. З яким же острахом завважать тоді лихі люди, як все те, на що вони покладали, обернулося в ніщо. «Оубо зблудихом», отже ми помилились: «безумнії ми». У нашій дурноті ми висмівали добрих, вважали їх життя за глупоту. А тепер вони зачислені між дітей Божих, а ми навіки відкинені і прокляті! Прийшов розсудок, та запізно! Не дасться воно направити вже через цілу вічність. А добрі пересвідчуються, як то добре вони вийшли на тому, що вони терпеливо витримували, що радо зносили кривду й терпіння. Оце для них усміхається вічна нагорода.

Вже стаючи перед Суддею, зачали уставлятись окремо добрі, окремо лихі. Не буде ніякого згляду на те, чим хто був тут на землі, який мав уряд, скільки мав грошей, до якої суспільної класи належав, скільки діл доконав, чи був славний, чи незнаний, чи належав до сильних цього світу, чи до найбільшніх і т. д. Тепер все те не грає ніякої ролі. Тепер ідеться тільки про те, чи він на призначеному Богом місці сповняв свій обов'язок супроти найвищого Свогого Пана.

Доконано вже розподіл добрих і злих. З повною любов'ю й добротою Суддя звертає Свої очі на добрих і каже: «Прийдіть, благословенні Отцем моїм, і візьміть у ваше посідання царство, що приготоване для вас від сотворення світу». А вони з радістю підносяться вгору і враз з Ангелами уставляються довкруги Його трону. Що за величає видовище

то буде! Цар слави на Своему вічному троні, осяяний вінцем Божества на голові, окружений незчисленими хорами ангельськими й святими, що, ясніючи красою, в безмірному щасті величають Його. А втім нагло встає Страшний Суддя зі Свого трону і звертається до своїх ворогів. Він стоїть перед ними в цілій величі Свого Божества, в блиску Свого маєстату, в величі Своєї могутности, в безглядній і непохитній справедливості. Він глядить на них страшним поглядом. Та ж і їх Він відкупив на хресті, також за них Він пішов на смерть. Він ужив усіх засобів, щоб їх спасти, — але вони не хотіли. Вони ударемнили Його наміри, повні любови. Його постава, Його погляд кличе до них: «Я той, що ви Його заперечували, що на Його заповіді ви не вважали, Якого любов ви потоптали, на Якого Церкву ви не оглядались. Ви хотіли бути самі собі пани і не хотіли признали Мою найвищу владу. Направду ви підкорились Сатані. Ви йшли за його вказівками, стаючи на службу в нього, ви вели боротьбу проти Мене. Я кликав до вас: «Я дорога, правда й життя», а ви не хотіли йти тою дорогою, що одинока була би вас запровадила до вашого щастя. Ви не хотіли Мені вірити, а спускались на науки засліплених людей. Ви погордили правдивим життям, а кинулись у вир простацьких приємностей і розкошів, а в тому вирі завмерло життя ласки вашої душі. Я хотів вас спасти. Ось дивіться на це прободене Мое Серце, що билось також для вас і любило вас до скону, аж до смерти хресної. Та ви від Мене відмовились, ви Мене від себе відтрутили, ви Мене зненавиділи й переслідували, а тепер Я відмовляюсь від вас». А відтак піднесе Він Свої пробиті руки і скаже до них: «Геть від мене, прокляті, в огонь вічний, що приготований для Сатани і його слуг». Почується крик розпуки всіх проклятих, дехто спробує надармо боронитись, вимкнутись, — та в одній хвилі злетять усі в пропасть бездонну, яка за ними замкнеться; Ангел зійде й запечатає вхід — вони програли на цілу вічність.

Велике видовище скінчене. Кожного поодинокого чоловіка Бог покликає до життя, щоби він відіграв свою, приділену Богом роль і так прославляв Його. Оце завдання має чоловік сповняти добровільно. Бог хоче служби зі сторони свободних еств, які Його волі підкоряються свідомим саморішенням. На око виглядає, що Бог людям за їхнього життя дозволяє на все. Він не вимушує признання Його найвищої влади. Та прийде день, в якому покличе Бог чоловіка і скаже здати рахунок, як він сповняв свою роль. А вкінці прийде день, в якому Господь Бог порахується з цілим людством. От тоді всі наглядно ясно пізнають, що то значать слова: «Аз Господь! Я є Паном!»

1. The first step in the process of creating a new product is to identify a market need. This involves conducting market research to determine what consumers are looking for and what problems they are trying to solve.

2. Once a market need has been identified, the next step is to develop a concept for a product that meets that need. This involves brainstorming ideas and creating a prototype.

3. The third step is to conduct a feasibility study to determine if the product is viable. This involves analyzing the market, the competition, and the costs of production.

4. If the feasibility study is positive, the next step is to develop a business plan. This involves outlining the marketing strategy, the production process, and the financial projections.

5. The final step is to launch the product. This involves creating a marketing campaign, setting up distribution channels, and monitoring sales.

6. After the product has been launched, it is important to continue to monitor the market and make adjustments as needed. This involves gathering feedback from customers and analyzing sales data.

7. The process of creating a new product is a continuous one, and it is important to stay up-to-date on market trends and consumer behavior.

8. The process of creating a new product is a complex one, and it requires a lot of time and resources. However, it is also a very rewarding one, and it can lead to the creation of a successful business.

9. The process of creating a new product is a journey, and it is important to stay motivated and focused throughout the process.

10. The process of creating a new product is a challenge, but it is also an opportunity to create something new and innovative.

БОЖЕ МИЛОСЕРДЯ

Як то ми вже пізнали, вершок Божого пляну сотворення є в тому, що ми маємо стати пам'ятниками Його любови. А тут ми мусіли видіти, як Він навіки проклинає тих, що не підкоряються Його найвищій владі. Боязнь і страх мусіли нас охопити, коли ми розважували над тим, як страшно Він карає грішників. Тут насувається нам питання: як же це дасться погодити? Як погодити Божу любов з вічним пеклом?

Тільки тоді зможемо зрозуміти пекло, коли розважимо все те, що має місце попереду, заки чоловік стане проклятим від Бога. Понад пеклом підноситься напис: «Погорджене (потопане) милосердя». Каже св. Письмо (Сір. 16, 12): «По мнозій милости его тако много і обличеніе его» (Бог виливає свій гнів у міру свого милосердя). Кара тим більша, чим більша любов, яку хто потоптав, якою погордив. Якщо ми схотіли б мати збірний образ Божого Милосердя, ми мусіли б передусім приглянутись тій доброті нашого Спасителя, що за грішників умер на хресті. Далі ми мусіли б розважити, як Бог старався захоронити чоловіка перед гріхом, як його остерігав, як давав йому свою ласку, як старався перешкодити, щоб він не поповняв гріха. Та ми обмежимося до того, щоби змалювати Боже милосердя, показане чоловікові по тім, як він Його образив тяжкими гріхами.

Та доперва тоді зможемо до деякої міри зрозуміти велич того милосердя, коли собі пригадаємо, чим є тяжкий гріх в Божих очах. В тяжкому грісі є найперше образа

і визов Бога. Це ж свідомо відмова підкоритись під Його найвищу владу. Якщо спокійно над тим застановимося, то просто годі збагнути, як важиться чоловік бунтуватись проти Бога. Скільки ж то труду завдаємо ми собі, щоби здобути собі прихильність людей, від яких ми до деякої міри залежні, від яких, приміром, сподіваємося спадку. Дуже старанно уникаємо всього, що могло би в них викликати обузнення, а застановляємося, як зробити б їм якунебудь приємність, показати нашу уважливість. Який то гордий кожний, що має ласку у високопоставлених людей! Який приязний, який милий, прим., купець супроти своїх покупців, скільки труду завдає собі, щоби задовольнити їхні бажання! І це все на те, щоби заробити пару сотиків чи пару долярів.

А ми прецинь і відносно нашого земського, і вічного щастя є цілком залежні від Бога. Все те в цілості в Його руках. І тут бачимо щось неймовірного. Грішник не дбає ні крихітки про те, щоби здобути Божу прихильність. Він поступає так, ніби він переконаний в тому, що йому не виплатиться взагалі оглядатись на Бога. Хоч він і знає, що Бог наказав дещо під загрозою вічного прокляття, проте спокійно те робить, а може і чваниться тим, що Божий закон (заповідь) його не обходить, що він має «відвагу» Божу заповідь потоптати. Інші трактують Бога як «нуль», бо навіть взагалі ніколи не застановляються, чи що є наказане, чи заказане: вони вповні поступають по своїй вподобі. Що за образа, що за зневага Бога криється в грісі! Гріх це також чорна невдяка супроти Бога. Буває часом, що ми іншим помогли в великій біді; то вони, зворушені до глибини, в щирій радості й вдячності, зі сльозами в очах і дрозжачим голосом дякують нам. З великою пошаною і прихильністю думають вони про своїх добродіїв, виславляють їхню доброту і щедрість та й тішаться, якщо їм трапиться нагода показатися вдячними: вони готові на всяку послугу, на всяку ввічливість.

А ми просто все, що ми є, все, що ми маємо, завдячуємо Богові. Якщо ми схотіли б вичислити всі Його добродійства, то ніяк не могли б скінчити. А тут замість показатися вдячним, грішник ображає свого найбільшого добродія. Бог сотворив його, щоби він став навіки пам'ятником Його любови. Він за нього на хресті вмер. На все те грішник не вважає, не думає про те, не дякує за те. Холоднокрівно він робить те, про що знає, що Бог якнайстрогіше заборонив. Може й ще далі він посунувся і по стороні Сатани провадив боротьбу проти Бога та зводив інших на гріх.

Ми вже також бачили, якою величезною злобою є гріх в Божих очах, як страшно мусить Бог ненавидіти і бридитись гріхом, якщо Він цілі полки Ангелів за один-однісінький гріх навіки відкинув до пекла. На те все мусимо собі пригадати, якщо хочемо зрозуміти цілу велич Божого Милосердя.

1. Як заховується Бог супроти грішників

Бог терпеливо зносить грішника з незбагненою великодушністю.

Він не карає його зараз так, як він на те заслужив би. Він не тільки відсуває присуд, але й дає йому можливість, щоби той присуд був знесений. При цьому Він не дає якогось означеного часу, в якому грішник має опам'ятатись і **навернутись**, ні, Він чекає з неописаною терпеливістю місяці, роки, десятиліття. А впродовж того цілого часу дає Він йому незвичайні добродійства. Він не карає його, якщо не кається, ані зсилає на нього нещастя за нещастям. Може ще й як добре грішникові ведеться: він, мабуть, має ще й земські користі з того, що він Бога ображає.

Оця великодушність Божа часто стає ще більше незрозуміла, бо грішник не стає на одному грісі. Дуже часто люди назбирають гріхів за гріхами цілу копицю. Одні цілком не сповідаються, інші неважно сповідаються і приступають до св. Причастя. Інші знову вправді сповідаються і обіцяють

поправу, Спаситель прощає їм їхні гріхи, вітає до їх серця, щоби їм допомогти, але за кілька днів вони новими гріхами проганяють Його зі серця, живуть легкодушно в гріхах, додаючи все нові гріхи на гріхи, щоби відтак знову прийти до Сповіді. І знову Спаситель прощає їм, знову приходять до їхнього серця, щоби по кількох днях чи годинах знов уступити те місце Сатані. Хто ж дозволив би собі на те стільки разів? Навіть як був би син-одинок, то хіба багато батьків сказало би за короткий час, що вже таки скінчилась їхня терпеливість. Вкінці люди часто дещо допускають, зносять, бо не можуть боронитись і не знають, що зрештою робити в тих випадках. Вони безпомічні і безсильні супроти такого поступування.

Але ж Бог має грішника цілком у Своїх руках, у Своїй силі. Він може його покарати, як тільки Він схоче. Він може зіслати смерть і кинути його до пекла. Та Він не робить цього. З непереможною терпеливістю Він чекає й дозволяє на те, щоби грішник завдавав Йому ті образи роками й десятиліттями. Одного разу прийшов до одного місіонера до сповіді 95-літній чоловік, що вже від 80 літ не приймав св. Тайн. Він колись був жовнір, був у кількох воєнних походах, а Бог не допустив, щоби він упав на війні, Бог щадив його, захоронив перед смертю і вирятував з усіх небезпек.

Як далеко посувається Бог у Своїй великодушності, показує Спаситель у Своїй поведінці супроти зрадника Юди. Він вибрав був його на Апостола. Юда мав стати особливо вибраний Святий. Та він пішов за жаждою гроша, став злодієм, а вкінці зрадником. Покидаючи Спасителя, хотів він при цьому ще один інтерес зробити і продав свого Вчителя за дурних 30 срібняків. Потім він ще важився вдавати приятеля Ісусового і цілувати Його на привітання, і тим поцілунком він зрадив Його ворогам. Спаситель бачив цілого Юду наскрізь. Але Він зносив його. Не карав його, а чекав, може він все таки навернеться. А коли Юда давав Йому той зрадницький поцілунок, Ісус допустив те і сказав: «Прийте-

лю, пощо ти тут прийшов?» Ще тоді назвав Юду приятелем! Хто з нас не тішився б, якби почув таке слово любови з уст Спасителя! А це каже Спаситель Свойому зрадникові, і то в хвилині, коли той Його віддає Його ворогам! Навіть тоді Він його не відтрутив. Він хотів — наскільки це від Нього залежало — бути ще приятелем Юди. І тому спробував востаннє Юду рятувати.

Та цим ще не вичерпується Боже милосердя. Бог не тільки вичікує і зносить грішника незбагненною великодушністю.

2. Бог кличе і шукає грішника

Якщо якийсь чоловік дізнав образи від когонебудь, то він чекає на те, щоб той прийшов і наплавив кривду. Якщо який-небудь підлеглий образив би настоятеля, а може навіть голову держави, то годі собі подумати, щоби той настоятель особисто старався порушити ображаючого, щоби той поладнав справу, а до того ще й пропонував йому свою приязнь. Ніхто з високопоставлених людей не посмів би так дуже понизитись. А Бог це робить. Хоч Він є ображений, проте, мимо безконечної віддалі між Ним і грішником, Він старається всіма можливими способами привести грішника до навернення.

Спаситель малює те так наглядно у притчі про неродячу смоковицю. Пан хоче казати стягти те дерево, бо воно вже від літ не дає ніякого овочу. Городник просить його: «Дозволь, хай ще постоїть один рік! Я хочу його особливо плекати, окопаю його, окладу гноєм, може того року видасть який овоч». Смоковиця — це образ грішника, за якого Спаситель просить, трудиться над ним у надії, що може він таки навернеться.

Та ще краще те старання Боже за грішника показується у притчі про заблукану овечку. Пастир лишає 99 овець самих, а біжить за одною заблуканою, шукає її і не спічне, доки її не знайде. Чи можна би взагалі вважати те за мож-

ливе! Бог пошукує за грішником! Чи то не виглядає, немов би Бог щонебудь стратив, якщо грішник пропав би? Немов би Бог не міг без нього обійтись. А прецінь ми знаємо, що Бог від чоловіка нічого не може ні зискати, ні стратити. Але у Своїй безконечній любові Він співчуває, співболіє з грішником, який є в небезпеці навіки пропасти. Тому й дивиться Він не на те, що Йому прийде з грішника, Він тільки глядить на те нещастя, яке загрожує бідному чоловікові. Він бажав би чоловіка захоронити перед тим нещастям. Тому й не знеохочується Бог, якщо грішник не приймає Його ласки. Він поновлює щораз свої спроби, щоб його рятувати. Посилає йому нові ласки, остерігає його, страшить його, щоб тільки навернувся. Дехто не раз прийде до сповіді й каже: «Не можу довше витримати! День і ніч не маю спокою. Мушу примиритися з Господом Богом».

Щоб додати грішникові відваги, Спаситель оповідає прегарні притчі. Оту ціль мають ті найбільш захоплюючі з них, як притча про заблукану вівцю, про доброго пастиря, про блудного сина. Він підкреслює, що Він не прийшов для праведників, але для грішників. Не ставить тяжких умов, якщо грішник хоче навернутись, не говорить про потребу якоїсь тяжкої покути, одного тільки жадає і мусить жадати, щоби він відвернувся від гріха. Щоби полегшити грішникам поворот, Він також з повною любов'ю заховується супроти них.

Найкращий примір буде хіба подія з чужоложницею. Її привели як приловлену на чужоложстві, і вона по закону мала бути укаменована. Вороги Спасителя думали, що знайшли дуже добру нагоду, щоби приловити Його на протирічності з законом. Вони знали про Його доброту супроти грішників і сказали собі, що Він хіба не відважиться потвердити присуд закону. Отже вони привели до Нього жінку тоді, як Він учив у храмі, і сказали: «Учителю, Мойсей наказав, що та жінка має бути укаменована. Що Ти скажеш?» Спаситель схилювся і зачав писати на землі пальцем. Не

знаємо, що це значило. Чи Він випишував гріхи тих, що оскаржували ту жінку? Або може то був тоді такий знак, що не хочеться мати до діла з тим, що до мене заговорив, так, як нині обертаються плечима до когонебудь, — не знаємо про це. Але вороги не попускають, а питають знову, що зробити з тою жінкою. Тут Спаситель піднісся, глянув на них гостро і сказав: «Хто з вас без гріха на серці, нехай перший кине каменем». Відтак знову схилювся і далі писав. А вороги з поспіхом віддалились, ні один не остався. Тоді Спаситель знову піднісся і запитав жінки: «Ніхто не осудив тебе?» «Ні, Господи». «Тож і я не хочу тебе осудити. Иди й не гріши більше». Що за доброта! Він не сказав жидам, щоби вони дали Йому спокій з тою грішницею. Він не потрактував чужоложницю з погордою, ані не старався ставити їй перед очі обридливисть її гріха! Він бачив, що вона згрішила з немочі, слабости. Він старався її рятувати. Як зручно вміє Він рівно ж увільнити її з кігтів її ворогів, так що вони ані до неї, ані до Нього не можуть чіпатись. А по всім тим Він дає їй тільки лагідне упіпнення: «Иди і більше не гріши».

З Його доручення вкінці й Церква старається за навернення грішників. Скільки ж то молимося за те, скільки покутуємо, скільки працюємо і трудимося! А якщо вся Його любов надаремна, то Він хапається останнього засобу: Він грозить і страшить. Тому Він вкінці і до Своїх ворогів мав ту страшну погрозову промову, щоби ще й так спробувати привести їх до опам'ятання. Якщо Він вкінці зсилає кари і допускає до того, що люди нагло в грісі умирають, то хіба колись у вічності може пізнаємо, як навіть і те було доказом Його Милосердя. Він вирішив це для тих, які за Його передбаченням таки не навернуться, а якщо жили б далі, то заслужили б ще більші кари. А рівночасно інші, бачачи такі кари, могли поправитись.

Та ми знаємо також, як прикро було для Спасителя, коли Він мусів хапатись таких засобів, як кари. Він плакав над Єрусалимом і казав: «Єрусалиме, Єрусалиме! Якби ти

пізнав, що тобі послужить на спасення! Та нині воно закрито перед тобою. Як часто бажав Я зібрати твоїх дітей коло Мене так, як квочка збирає під крила своїх курчат! А ти не хотів!» Так само може Він сказати й до грішника: «Я все зробив, щоби тебе врятувати, спасти! Але ти не хотів».

3. Бог приймає з найбільшою любов'ю повертаючого грішника

Насамперед Він нікого не відпихає, хто хоче навернутись. Нехай будуть гріхи не знати які великі, страшні і численні, нехай грішник ще й інших звів і наробив страшного лиха. «Приходящого (грядущаго) ко мні не ізжену вон», — каже Спаситель (Ів. 6, 37). «Якщо твої гріхи були б червоні, як кров, то ти знов станеш білий, як сніг». З повною лагідністю прийняв Він грішницю, що була загально знана зі свого легкодушного поступування. Він обороняв її перед фарисеями і відпустив її зі словами. «Твої гріхи прощені! Иди в мирі!»

Якого прийняття має сподіватись грішник, показує сам Спаситель у притчі про заблукану вівцю. Що робить пастир, коли вкінці знайшов її? Чи б'є її, чи шарпає її сюди і туди, щоби на ній вилляти свою злість, бож так довго він мусів за нею шукати? Навпаки, він спочуває з бідною твариною і, щоби заощадити овечці труду в повороті, бере її на свої рамена і так несе до отари. Ще більше захоплює малює те Спаситель у притчі про блудного сина. Одного дня бачить батько, що он там здалека надходить хтось: цілком опущений, з розпусти і нужди цілком опоганений, збідований, нужденний, ледве прикритий дрантям-лахами, без обуття на ногах. Ніхто і не догадався б, що то син багача. Але батьківське око зараз його пізнало. Чи може батько червоніє зі злости, що отой син важиться знову показатись йому на очі? Чи може батько думає про те, як то той син попростяцьки жадав своєї частки і відтак пішов геть, немов би в батька не було йому дуже добре? Як він на розпусти

втратив ціле майно, що його дістав від батька, і тільки тому тепер повертає, що гірка біда його змушує? Не думає про все те добрий батько, одна тільки думка сповняє його серце: Мій син знову прийшов! Він навіть не чекає, аж той син прийде і попросить у нього прощення: він не надумується, під якими умовами прийняти його назад до хати. Він біжить йому настрічу, а коли син хоче впасти йому до ніг, він підносить його, обіймає і батьківським поцілунком цілує його в чоло! Так приймає й Бог з одвертими раменами кожного, хто зі щирим жалем навертається до Нього.

• Боже Милосердя показується ще й у тому, що Він розкаяному грішникові прощає цілу провину. Ми привикли вважати це за річ самозрозумілу. Щоби нам показати, що воно значить, оповідає Божественний Спаситель гарну притчу. Один чолов'яга був винен своєму панові 20.000 талантів — щось коло 100 мільйонів доларів. А що він не міг сплатити довгу, то пан на його просьбу подарував йому той довг. Тяжкий гріх — це далеко більший довг, як сто мільйонів доларів. Бо 100 мільйонів доларів міг би ще дехто зі свого майна заплатити. Та ні одного-однісінького гріха не може ніякий чоловік змити власними силами. Бог відпускає його грішникові тільки з огляду на задоситьучинення, дане Його Сином на хресті за той гріх. За відпущення кожного гріха, — можна б сказати — мусить бути зложена оплата з крові Серця Божого Сина. Яка ж то та Божа доброта! Блудного сина прийняв батько не за наймита, але як свою дитину з усіма давніми правами; так і навернений грішник стає з поворотом Божою дитиною. Що більше, навіть усі ті заслуги, що їх придбав собі перед тим, а через гріх утратив, тепер повертаються йому. Він не потребує зачинати знову з початку. Все має бути прощене й забуте.

Та й не пам'ятає грішникові Бог того, що той зробив! Нехай буде його минуле, яке хоче, все може стати знову якнайкраще, якщо він тільки щиро навернеться. Петро, що

так ганебно відрікся Христа, таки був перший Папа. Павло, Августин згрішили тяжко, — а стали великими Святими.

А тепер ще останнє й найбільше незрозуміле. Якщо люди мають простити, то це для них зробити страшно тяжко. Часто воно коштує людині тяжкої боротьби. Можна також часто почути, що люди кажуть: «Добре, я хочу це простити, але забути цього не можу».

Чи й Бог так думає? Чи Богові також тяжко простити грішникові? Навпаки! Бог тішиться! Батько блудного сина з радістю всім оповідає, що його син вернувся. Так само робить пастир, що з повною радістю оповідає приятелям і знакомим, що він віднайшов заблукану вівцю. А потім додає Спаситель майже незрозумілі слова: «Кажу вам, що в небі буде більша радість з одного грішника, що кається, як з 99 праведних!» Як же то можливе, щоби Бог більше тішився одним наверненим грішником, як 99 праведниками? Можливе, бо на ньому Бог може об'явити Свою безконечну любов у спосіб ще величавіший, як на 99 праведниках. Він Сам Своєю Кров'ю спокутує кару, на яку грішник заслужив, відпускає йому цілу провину і робить його знову Своєю дитиною і спадкоємцем неба. Тому можна б сказати: Бог радується, бо може в той просто незрозумілий спосіб доказати, дати доказ Своєї любови! Боже, як же Ти нас любиш! Як же засліпила Тебе любов до нас, допровадила гейби до шалу, бо Ти з нами обходишся так, ніби Ти не міг би бути щасливим без нас! Ти, образений Боже, приходиш, береш на себе кари, які ми собі заслужили, відбуваєш ті кари на хресті і вживаєш усіх засобів, щоби нас врятувати — спасти. Ти зносиш з неописаною великодушністю грішника, що по-простацьки Тебе ображає, Ти кличеш його, шукаєш за ним, а, якщо він наворачтається, Ти приймаєш його з найбільшою любов'ю, відпускаєш цілу його провину, за яку Ти сам на хресті спокутував і відкриваєш йому Твоє небо! А потім Ти ще тішишся, що можеш в такий незрозумілий спосіб показати Свою любов. Справді — «Благ Господь всяческим і щедроти его на

всіх ділах его» (Пс. 144, 9). Ти показуєш Свою всемогучість передусім у тому, що Ти щадиш нас і милосердишся над нами. «Благослови, душе моя, Господа і не забивай всіх воздаяній его, очищаючого вся беззаконія твоя, ісціляючого вся недуги твоя... вінчаючого тя милостію і щедротами. Щедр і милостив Господь, долготерпелив і многомилостив! Не до конца прогнівається ниже во вік враждуєт (пам'ятає)! Не по беззаконієм нашим сотворил єсть нам, ниже по гріхом нашим воздал єсть нам! Яко по висоті небесній от землі утвердил єсть Господь милость свою на боящихся его. Єлико отстоят востоци от запад, удалил єсть от нас беззаконія наша. Якоже щедрит отец сини, ущедри Господь боящихся его. Помяну яко персть єсми (що ми слабенькі). Милость же Господня от віка і до віка на боящихся его» (Пс. 102).

Над входом до одного старого монастиря були такі слова написані:

Тяжко Богові покинути чоловіка
Бо за нього Він кров і життя віддав.
Бог не вирікається нікого,
Хіба, що чоловік себе сам запропастить.*

Як мама не може покинути своєї дитини, так великий Бог не покидає чоловіка. Серце мами прив'язане особливо до тої дитини, для якої вона мусіла багато перенести, перетерпіти. Тому й Богові так дуже лежить на Серці чоловік, за якого дав Він Свою Кров і Своє життя. Тому й нікого Він не вирікається, нікого, нікогисінького. Колись давно один мужчина став злодієм, розбійником і вбивником. Вкінці його зловили. Засудили на смерть і випроводили на місце страчення. А мав він щастя бути страченим в тій самій годині і на тому місці, що й наш Божественний Спаситель. Він повис близько Нього на хресті. З насмішок, якими жиди до-

* „Schwer nur läßt Gott vom Menschen ab,
Für den Er Blut und Leben gab.
Gott tut auf niemanden Verzicht,
Verliert der Mensch sich selber nicht“.

кучали розпнятому Спасителеві, він пізнав, що Ісус подавав Себе за Месію. Бачачи терпеливість Ісуса, подумав він, що це, мабуть, правда, що Він Месія. Пробудилася в ньому віра в Месію з дитинячих літ, ласка допомогла і він зважився на таку простеньку просьбу: «Помяни мя Господи, егда прийдеши во царствіи Твоем». Якби ми були там близько стояли, то може були б тому розбійникові сказали, най буде тихо, нехай не напастує, не докучає Божому Синові в Його муках. Може навіть були б ми порадили Спасителеві, щоб не зважав на того злочинця. А Спаситель був би нам відповів: «Я хочу милосердитись над ним». Що? З ним Ти хочеш співчувати? Та ж він багато разів заслужив собі на смерть і на пекло. Та ж він мусить понести кару за свої злочини. — «Це не потрібне. Я за нього ті кари спокутую». — А що ж Ти хочеш зробити з тим розбишакою? — «Ще нині буде зі мною в раю?»

Якби ми думали через цілу вічність, ми не видумали б такої ласкавости й доброти, що криється в тих словах! Хто з нас подав би руку такому чоловікові? Хто прийняв би його до своєї хати? Кожний утікав би від такого товариства! А Бог бере його навіки до Свогого неба. Чи міг би Бог у Своїй доброті, у Свійому милосерді ще далі посунутись? Справді, Бог нікого не відрікається! Якщо чоловік пропадає, то це не Божя вина, це вина грішника, бо він не хоче спастися. Бог не змушує нікого! Він нам лишає нашу свободну волю, якої ніколи не порушить. «Він, що тебе сотворив без тебе, не хоче тебе спасти без тебе (зробити щасливим без тебе)», — каже св. Августин. Чоловік має свободним саморішенням старатись за своє спасіння. До останньої хвилини Бог готов простити. Якщо грішник не прийме поданої йому ласки, відсуне Божу батьківську руку і вмере в бунті проти Бога, то він пропаде з власної вини. — Молімся, щоби ми самі себе не запропастили! А радше щоб ми через цілу вічність звіщали, який милосердний, який ласкавий Господь!

ПОКЛИК ЦАРЯ*

Перегляньмо коротко розважання перших уступів цієї книжки: я сотворений на те, щоби тут на землі прославляти Бога жертвою мого самовіддання. Це й є властиве завдання мого життя. На те, єдино на те я тут знайшовся. Це мій найважливіший і найпекучіший обов'язок, від якого я не можу відмовитись. Якщо я його сповню, Бог зробить мене вічним пам'ятником Своєї любови. Все земське має вартість лише настільки, наскільки воно мені служить до тої цілі. Воно сміє бути тільки засобом до моєї цілі, а ніколи ціллю. При всьому мому поступованні я мушу отже питатись себе: «Що Бог хоче від мене?» а не: «Чого я собі бажаю, що мені було б добре?».

Якщо я отягаюсь сповнити Божу заповідь і поступаю по моїй вподобі, тоді сповняю гріх. Отже гріх — це відмова жертви самовіддання. Тоді я не сповняю цілі, для якої я сотворений. А що це — одинока ціль, для якої Бог міг творити, то, коли я розлучуся з життям, я не буду могли стати пам'ятником Божої любови, а тільки буду мусіти прославляти Божу справедливість. Я вже бачив, як Бог карає гріх вічним прокляттям — відкиненням від Себе. Цими розважаннями треба в собі скріпити, утвердити рішення безумовно і вповні Богові віддатись, як це зрештою є моїм невідкличним обов'язком.

* Замітка: Про значення цього розважання в будові реколекцій порівняй артикул автора: „Verfolgt die Betrachtung ‚de regno Christi‘ einen apostolischen Zweck?“ в часописі „Für Ascese und Mystik“ 1933, стор. 46. Також згадується про те у його книжечці „Christus-König“. Verlag des Johannesbundes, Leutersdorf a. Rh. 8-10 тисяч.

Я бачив також, кому я завдячую те, що я вже не пропав безнадійно і що я таки можу ще досягнути мою ціль. Це Божественний Спаситель, що за мене, за мої гріхи вмер на хресті і вислужив мені прощення й ласку. Переїнятий всеціло тою незаслуженою любов'ю й добротою, що стільки для мене зробила й витерпіла, я питався, що я дотепер зробив для Спасителя і що я повинен для Нього робити.

Отже вислідом дотеперішніх розважань є подвійне рішення: я хочу Богові віддатись і показати вдячність Спасителеві. Тільки ще не знаю, як я того доконаю. Відповідь на те дасть розважання: «Поклик Царя».

А що на нас, людей, те, що земське, що підпадає під змисли, робить живіше і глибше враження, ніж те, що духовне й надприродне, то св. Ігнатій подає насамперед порівняння. Він так робить, як робив Спаситель, що старався Свої науки подавати у притчах, щоби люди могли легше зрозуміти. Через те порівняння має збудитись у нас настрій, що нас приготує до цілі того розважання. Те порівняння можна легше зрозуміти на основі відношення тодішнього часу. Це перш за все три ідеї (поняття), до яких нав'язує св. Ігнатій. За його часів процвітало лицарство, а св. Ігнатій був до останньої жилки правдивим лицарем. А лицар був ідеалом свободного, шляхетного, знатного чоловіка. Бути лицарем значило вирізнятись справністю тіла й духа; лицарський змисл значив одушевлення для всього, що велике і шляхетне, неустрашимість, хоробрість, витривалість у невгодах і недостах. В лицарських книжках описувано подвиги героїв, а молоді лицарі одушевлялись ними і тужили за нагодами, щоби могли відзначитися в подібний спосіб. Надія на те була можлива найрадіше на дворі якогонебудь могутнього царя чи цісаря, тому й лицарі туди вдавались, вступали на службу князя чи царя і вправлялись у ~~воєнних~~ ігрищах. Що могутніший і більший був цар, тим радіше йому служили. Панувало вже таке почування — як то оповідають нам про лицаря Христофора, що вирушив у світ, щоби піти

на службу тільки наймогутнішого царя. Кожний інший був для нього замалий.

Поза тим тодішні часи були опановані ідеєю цісарською. Було таке поняття, що повинна бути одна велика, християнська держава з цісарем і папою на чолі. Отой цісар мав бути так, як Папа, Богом вибраний: ідеальна особа, якій підлягає цілий світ. А саме немов просто наперекір тому поняттю постійно загрожувала турецька небезпека. Святу Землю, Царгород вони здобули, напали на Іспанію, всюди посувалися вперед серед жахливих знущань, забирали мешканців здобутих околиць у ясир або вирізували впень, плюндрували міста і пустошили краї. Ціла Європа дрижала перед ними і не було ніякого жагучішого бажання, як тільки те, щоби зламати силу турків і відзискати Святу Землю. Оце і є круг думок, що на ньому буде св. Ігнатій. Вдумаймося тепер в поняття, пляни й побажання молодого лицаря тодішнього часу, якого серце горить бажанням dokonати чогось великого, геройських діл. Він оглядається за наймогутнішим царем, що до нього міг би вступити на службу; його серце повне обурення на ті жахливі діла турків, він як християнин гірко відчуває, що Свята Земля є під їхньою владою. Нехай же тепер виступить якийсь цар чи цісар, вибраний Богом, що йому всі християнські князі піддані, і нехай він кине клич хрестоносного походу проти турків. Сам цар хай стане на чолі війська, хай ділить з військом усі недовстачі, всі труди воєнного походу. А ті, що підуть з ним, нехай будуть вдоволені, що вони не мають кращих умовин, як сам цар. Нарешті також усі нарівні з ним мають мати участь у воєнній здобичі.

Розважмо ж тепер, що мав би відповісти той шляхетний, молодий лицар такому великодушному, милому цареві. Не можна навіть подумати інакше, як тільки так, що він на радісну вістку про такий воєнний похід аж підскочить з утіхи — і не тільки те, що заявитися готов, але навіть буде випрошувати собі тої найбільшої ласки: мати змогу виру-

шити разом у похід. Зі слів св. Ігнатія видно, як він цілою душею обурюється на саму гадку, що якийнебудь лицар міг би отягатись, і як він (св. Ігнатій) з глибини душі погорджував би таким нещасним.

Що св. Ігнатій уявляє як можливість, як порівняння, те є наглядна дійсність. Перед нами стоїть пануючий Володар, понад якого не можна собі навіть подумати ідеальнішого, більш вимріяного: це Божественний Спаситель. Він є Царем. Так Він і відповів на питання Пилата: «Так, я Цар» (Ів. 18, 37). Та Він не той один із земських царів, бо ті всі земські царі Його піддані так, як і всі люди. Він Цар над царями і Пан понад всіх пануючих. «Царствію Єго не буде конца». Він — Цар слави, що більше, Він — Бог. Ціла повнота Божества є в Ньому. Він міг сказати: «Аз і Отец єдино єсма». «Заки Авраам був, Я є» (Ів. 8, 58). «Дана мені всяка власть на небі і на землі» (Мат. 28, 18). Та Він не висуває на верх Своєї величі й маєстату, навпаки, Він скриває все те, щоби ми мали до Нього довір'я. Він хоче бути як один з-поміж нас. Цілий Він любов'ю й добротою. Де Він тільки покажеться, прибігає нарід, витримує цілими днями коло Нього, забуваючи на їду й пиття, щоби послухати Його слова. А яка мудрість у Нього! Його наука така шляхетна й знесла, що нема ніякого морального питання, яке не містилось би в Його науці. Ніякої суперечности нема в Його науці, нічого нерозумного, нічого противного гідності людини. На всі життєві питання дає Він відповідь. Надармо старались вороги збентежити Його різними підступними питаннями: Він відповідав з чудовою мудрістю, так що вони, завстиджені, мусіли замовкнути. Його воля всемогутня. Нехай Він накаже бурі чи морським хвилям, чи риbam, недугам, смерті чи Сатані, — Його воля зараз таки здійснюється. Для Нього нічого нема неможливого! Його вдача без закиду. Він міг сказати Своїм ворогам: «Хто з вас міг би закинути Мені який гріх?» Навіть Юда не знайшов у Нього нічого доганного. А вороги прецінь мають проникливі очі. Чи був коли

якийнебудь пануючий, якого оплескували б стільки людей, якому вони віддали б усе, свою любов, довір'я, працю, майно й життя? Сотки тисяч людей усіх часів ставились до Його розпорядимости. Вони випрошували собі як ласку мати можливість для Нього працювати, боротись, терпіти і вмерти. Мільйони людей далися радше серед найтяжчих мук на смерть замучити, ніж мали б Йому спроневеритись. Сотки мільйонів незламно повірили Його словам, твердо уповали на Його обітниці, совісно сповняли Його приписи, а в найтяжчих хвилинах життя, коли вже неможлива ніяка земська потіха, знайшли мир і спокій, силу й надію у Нього, свсйого Розп'ятого Спасителя. А за всі сотні літ не було нікого, хто жалував би того, що вірно Йому служив. Нікого, нікогісінько!

Впродовж 19-ти століть виконує вже Христос оцю переможну силу на людей. Та Його вплив не зникає. «Христос вчора й нині, Він і навіки» (Євр. 13, 8). Христос той самий і вчора, і нині, і на всі віки. Він далі ділає незломно, Його сила не слабне, мимо всієї ворожнечі, всієї ненависти, погорди й глуму, яким світ переслідує Його самого і Його визнаців. Що ж значить уся земська велич супроти Нього, коли Він перевищує всіх на велич-віддаль Бога! Весь земський блиск блідне перед Ним так, як блідне світло зорі перед сонцем.

А той Спаситель уже нам відомий з попередніх розважань. Ми ж бачили вже, що саме Йому завдячуємо те, що ми навіки не пропали. Оттоді ми й питались себе, що ми хочемо для Нього зробити, щоби доказати Йому нашу вдячність, відплатитись Йому за Його любов і доброту. А ось Він виступає перед нами, щоби нам сповістити, яке Його бажання. Чи не має бути для мене справою вирішеною згори, що те бажання я сповню?

Що ж хоче Божественний Спаситель? Удалось Сатані ударемнити Божі наміри супроти людей. Він звів прародичів і намовив, щоби вони відмовили Богові

жертви підкорення під Його волю. Гріх наробив страшного спустошення. Пізнання Бога щезло майже всюди. Замість прослави земля приносила Творцеві своєму майже самі тільки образи. На місці Божого Царства повстало Царство Сатани. Замість Богові віддатись люди віддалися гріхові, світові, Сатані. Більшості людей грозила небезпека на цілу вічність, що вони мали б прославляти не Божу любов і доброту, але Його справедливість. Людство стануло на дорозі до вічного пекла.

У Своїй все милосливій любові постановив Бог рятувати-спасати людей. Тож післав Він їм Свогого Сина. Найперше мусів Він спокутувати на хресті гріхи і заслужити прощення для всіх. А при цьому Він мав бути для людей Учителем і Провідником-Вождем. Своім словом і Своїм приміром мав Він їм показати, як вони мали б на ділі виявити своє самовіддання Богові, щоби відтак вони стали пам'ятниками Божої любови.

Первісний план сотворення — Царство Боже має Спаситель здійснити в чудовий спосіб новим порядком — порядком ласки. І так стає Божественний Спаситель перед усіма людьми і перед кожним зокрема, щоби візвати їх, щоби йшли за Ним. Він хоче нас захоронити перед полоном і рабством, що далеко гірші, як панування турків: перед неволею Сатани, перед вічним прокляттям. Він хоче нас провадити до перемоги над нашими ворогами і до вічного щастя. І запрошує Він нас, щоби ми прилучились до Нього. Взиває нас до воєнного походу. Має бути боротьба проти всього, що загрожує нам, щоб нас звести на відступство від Бога, на відмову підкорення під Його святу волю: боротьба проти світу, проти потрійної злої похоті, проти пристрастей. Ми мусимо їх перемогти, якщо хочемо сповнити наше завдання. Без боротьби не обійдеться. Але перемога певна, якщо підемо за Ним. Невдача виключена. В нагороду за перемогу усміхається нам вічне

щастя. Він Сам хоче йти попереду нас, як вождь. З любови до нас, щоб нам додати відваги й допомогти нам, хоче Він усім з нами ділитись, що більше, найтяжчі справи хоче взяти на Себе, а нам допомогти Своїм приміром і Своєю ласкою. Отак Він хоче збудувати велике Боже Царство, якого одиноке завдання: прослава Бога.

Чи ж можна сумніватися в тому, яка має бути наша відповідь? Та ж ми на те сотворені, щоби Бога прославляти. Це ж наше найпекучіше, а радше — наше одиноке завдання тут на землі, а рівночасно від сповнення того завдання залежить наше вічне щастя. Вистарчить тільки кинути оком на людей, що не йдуть за Христом, на пекло і його страхіття, щоби пізнати, що нам загрожує, якщо ми не прилучимся до нашого Спасителя. Та ж ми вже рішилися Богові всеціло віддатись. А тут стоїть перед нами Провідник, що Його Бог для нас виразно на те післав, щоб Він нам показав, як маємо те зробити. І то Провідник, понад якого не можна собі вимріяти величнішого і милішого. Якщо ми підемо за Ним, ми не можемо пропасти, а поза Ним нема ніякого спасення. Нема іншого провідника, що запровадив би нас до нашої цілі. При цьому Він — сама тільки любов і доброта. Він тільки нашого щастя хоче. Свою любов Він припечатав Кров'ю Свогого Серця. Та ж і при кінці розважання про гріх ми себе питали, як могли б ми доказати Йому нашу вдячність для Нього. А тут Він стає перед нами і запрошує нас, щоби ми йшли за Ним. Скільки ж то людей та ще й з яким одушевленням пішло за своїми земськими полководцями, зносило несказанні злидні й недостачі, наразились на рани і смерть, — а яку нагороду дістали? Спаситель не хоче стати великим і могутнім на наш кошт. Він хоче нас запровадити до щастя. У тій боротьбі, як довго ми останемось при Його боці, вороги не зможуть нам пошкодити. Ми не можемо полягти. А вкінці чекає на нас вічна слава перемоги. Наш Провідник — то Цар вічності. Він хоче колись нас нагоро-

дити вічними радощами за все те, що ми для Нього зробили. Чи могли б ми хоч на хвилину вагатись, чи маємо радо пристати до Нього? Справедливо каже св. Ігнатій, що хто взагалі має хоч трошки розуму, той мусить рішитися взяти на себе труд тої борні. Така мусить бути відповідь кожного християнина. Він мусить рішитись поборювати ту потрібну похоть, ті пристрасті, що стільки разів хочуть звести чоловіка на манівці і кажуть поступати проти Божої волі.

Та дехто не задовольється тою відповіддю. Це вдані великодушні, відважні і рішучі, які завжди викінчують справу, завжди змагають до найвищого, а в їх серцях живе бажання визначитись. Вони пізнали, що вони тільки на те сотворені, щоби Бога прославляти жертвою самовіддання і що це є найважливіше і найзначніше з усього того, що взагалі може діятись на землі. Захоплені величчю і чудовою красою Бога, хочуть вони Богові віддатись не тільки так, як Він того вимагає, вони ще й питаються, що могли б вони такого зробити, щоб Його ще більше прославити. Тож якщо тепер Спаситель є провідником для них, від Бога посланим, закріплюється їхнє рішення посвятитися всеціло тому величавому Провідникові і Його великій справі, визначитись у Його службі в можливо найвірнішому і найдосконалішому самовідданні для Нього. Ціле їхнє життя має стати спільною життя, праці, боротьби і перемоги враз з Божим Сином. У боротьбі, до якої Він їх візав, вони не хочуть обмежуватись на тому тільки, щоби відбивати наступ ворогів, вони хочуть самі перейти до наступу проти всього, що могло б перешкодити або пошкодити досконалому самовідданню Богові. Отже, щоби Бога більше прославити і подобатись в особливий спосіб своєму величному Провідникові, вони заявляються готові в найтіснішому приставанні з Ним і за Його приміром виступати проти власної змисловости, проти любови до тіла і до світу. Вони хочуть принести ціннішу і важливішу жертву самовіддання. Оце й є велике, повне значення рішення, яким має

просякнути наскрізь все бажання й змагання, ціле життя людини. Тому й хоче св. Ігнатій, щоб те пожертвування відбулося в можливо найторжественніший спосіб. Нехай буде ясным у нашій свідомості, що те самовіддання не є якась пуста формула чи якась гарна фраза, але що тут ідеться про рішення, яке мусить бути переведене в діло. Напевно св. Ігнатій мав перед очима ті торжества, що відбувались на царських дворах, коли хтонебудь мав бути пасований на лицаря. Всі достойники і визначні державні мужі збирались. З торжественним почотом приходив цар і цариця з князями і княжнами і сідали на своєму троні. Відтак виступав кандидат і приклякав перед царем, який, дотикаючи його мечем, пасував його на лицаря.

Так повинні й ми представитись перед цілим небесним двором. На вічному троні сидить безконечний Бог. Найближче до Нього має свій трон Цариця Небес, Божа Мати. Довкола бачимо Апостолів, Мучеників, Ісповідників, Дівственників. Трон оточують незчисленні ангельські хори. Я виступаю наперед, приклякаю з найбільшою пошаною і говорю: «Предвічний Господи всього сотворіння, безконечний, всемогучий Боже! Перед Твоїм лицем, у прияві Твоєї Преславної Матері і цілого небесного двора клякаю перед Тобою, щоби за Твоею ласкою й поміччю принести жертву могого самовіддання. Заявляю, що це — моє бажання, моє розважно обдумане рішення, якщо воно вийде на Твою більшу славу й честь: Тебе, могого Божественного Провідника, наслідувати в боротьбі проти всього того, що могло би перешкодити або пошкодити совершенному самовідданню Богові, і тому я готов за Твоїм приміром і в найтіснішій злуці з Тобою переносити все те, що Ти прийняв на Себе з любови до мене: вбожество, зневаги й ганьбу, якщо Твоє найсвятіше Величство зволить мене до того стану вибрати і прийняти. А мінь».

1

2

3

4

5

6

7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

ДРУГИЙ РОЗДІЛ

ЗНАЧЕННЯ ЗЕМСЬКОГО ЖИТТЯ ІСУСОВОГО.

Заки приступимо до розважань поодиноких тайнств з Ісусового життя, мусимо старатись пізнати його значення. Головне завдання Христа було спокутувати непослух прародичів. Тому й мусів Він бути послухний аж до смерти на хресті. Та не тільки жертвенною смертю на хресті мав Він спокутувати гріх Адама, а й гріхи всіх людей, ціле Його життя мало бути висловом отого безумовного підкорення волі небесного Вітця. В той спосіб Він уже під час Свого життя покутував за різномодні гріхи відповідно до їх роду чи кляси: рівночасно Його життя дає нам найвеличавіший примір, як то ми маємо переводити в діло наше самовіддання Богові: нам треба тільки на Нього глядіти, — і в усіх наших положеннях знайдемо світло, відвагу, силу й потіху. Вкінці Він своїм послухом вислужив нам незміримі ласки, що нам допоможуть іти Його слідами, за Його приміром. Спокутування, примір, ласка — оці три цілі складаються на ознаку цілого життя Спасителя. А в Його прилюдному житті приходить ще й Його наука та творення чудес.

Так зрозуміємо передусім тайнства молодечого життя нашого Спасителя. Значення його (того життя) ніяк не лежить у тому, що Він тільки мусів чекати, аж підросте, щоб зачати прилюдну діяльність: таж Він міг з'явитись у світі вже як доросла людина — так, як колись Адам. Його молодечий вік не тільки мав бути доказом, що Він дійсний чоловік, хоч, щоправда, і та ціль напевно була в Божих намірах. Але саме у Своему молодечому житті хотів Він нам дати найважливіші, найпотрібніші науки, а рівночасно й задосить учи-

нити за тих людей, що не живуть згідно з тими науками, а вкінці також заслужити нам ласку, щоб ми могли йти за Його приміром.

Далі мусимо собі зятямити таке: в житті Спасителя нема ніякого припадку. Якщо якийсь голова держави чи церковний князь (єпископ) приходить до якогось міста чи села, то мешканці (чи відповідний комітет) з найбільшою старанністю обдумують, як треба його прийняти, пригостити, вшанувати. Люди завдають собі немалих трудів, щоби тільки нічого не забути або не переочити, не доглянути. То чи ж Бог для появи Свогого Сина не мав розважити всього аж до останньої обставини і зарядити те все з найвищою мудрістю? — Коли приглянемося звіринному чи рослинному світові, чи взагалі силам природи, спостерігаємо чудовий порядок. До останньої точки, до найменшої дрібниці все тут обдумане, про все подбано і уложено з незвичайною мудрістю й мистецтвом. Але значення тих земських речей ніяк не може рівнятися зі значенням життя й діяльності Бога-чоловіка. Це ж найвеличавіша об'ява Божа: Його життя мало бути зразком для всіх людей усіх часів. То ж самозрозуміле, що Бог у безконечній мудрості розважив кожную й найменшу подробицю того життя і умисно так зарядив. Він передбачив кожную можливість, як воно могло пройти. Кожна обставина була Йому знана наперед. У Бога нема ніякого недогляду чи забуття. До того Він мав могутність все так зарядити, як Він вважав за добре. Для Нього нема ніяких непередбачених припадків, ніяких невдач, ніяких хибних кроків. Також виключена в Нього яканебудь примхуватість. Кожну подробицю назначив Він так, а не інакше, з наймудріших причин. Вкінці знаємо, що Євангелисти писали, просвічені Святим Духом. Тому й вони оповідають нам такі подробиці, що за Божими намірами мають для нас особливо повне значення.

Оті правди мусимо ми заєдно мати перед очима, розважуючи про життя нашого Спасителя.

ВОПЛОЧЕННЯ

Дивлячись на людство з часу народження Христа, бачимо, до чого доводить відмова жертви самовіддання Богові. На око бачимо деяку високу культуру, — але за тою культурою скривався страшний моральний упадок. Відвернення від Бога означає завжди звернення до сотворінь. Замість вгору чоловік звертається в долину. Вже не було віри в одного Бога. Замість Нього люди почитали безліч божків. Перед звірятами, вужами, котами, биками і т. д., перед сонцем, місяцем і зіздами люди падали ниць і просили в них помочі та приносили їм жертви. Що за пониження! До того прийшла ще найстрашніша моральна нужда! Один з найкращих знавців старини І. Деллінгер пише: «Злочини перейшли, перегризли шпик народів . . . люди терпіли недостачу всього правдивого добра . . . Мужі, що в Римі стояли на висоті часу — ауф дер Гиге дер Цайт штанден — були опановані почуттям зневіри чи суму, вони пізнали даремність боротьби проти пануючого згіршення, бачили безсилість всяких законів, ніде не змогли відкрити зародків якогось нового життя, якогось морального й політичного відродження . . . І так вкінці насувалось їм почуття, що все земське — нестійне й пусте, що людське життя — це хіба одна велика фарса-комедія. Життя стало без вартости: бачили ж люди, як щодня мордовано так багато людей для самої розривки. Існування ставало тягарем, то й скидано цей тягар. В Римі погорда до життя й самогубство були на порядку дня . . .

Наука стоїків посунулась до такого пояснення, що правдивий мудрець, ідеал чесноти й морального героїства, до-

тепер ще не з'явився на землі: вже Ціцерон змалював те захоплення, яке люди будуть відчувати, якщо колись мали б щастя живу досконалу чесноту особисто споглядати (Дз фін. 5, 24, 6^а)

В усіх напрямках поширилось те почування незадовольнених духових і моральних вимог та потреб... Люди бажали собі якоїсь кріпкої, Божественної науки, що вирятувала б їх з того лябіринту думок, здогадів і сумнівів про ціль існування-життя, про стан чоловіка по смерті; вони тужили за якимсь правилом і дисципліною життя, яка усунула б ту хитку примхуватість уподобань і дала б стрим і запевнення їхній поведінці й способові поступовання». (Гайдентум унд Юдентум, стор. 727).

Оце є людство без Бога колись — та й нині: ніякого світла, ніякого стриму, ніякої певности, ніякої сили, тому й ніякого правдивого щастя, ніякої радості: а вкінці грозить вічна погибіль. Без віри в Бога, без самовіддання Йому зостається чоловік на низині чисто природного життя, щобільше, він западається навіть нижче звіряти. Вищий полет духа тут неможливий. Егоїзм і погоня за приємностями — хоч він старався б те якось прикрити якимсь плащиком, чи закрити цілком — є самотнім приводом цілого його думання та змагання, його способу поступовання. Тому то відмова жертви самовіддання витворює тільки все те, що низьке, простацьке, лихе. Натомість все велике, шляхетне, знесле можливе тільки в злуці з тою жертвою, бо вона (та жертва) відриває чоловіка від усього того, що його стягає до низин життя, а його волю звертає вгору і спрямовує його до того, щоб опанував матерію, замість дати себе зробити її рабом і наймитом. Жертва самовіддання — це джерело досконалости і найвищий моральний вчинок людини. — Тут насувається нам питання: чому Бог вибрав Адама й Еву на прародичів людства, хоч Він передбачив, що вони відмовлять Йому жертви самовіддання? Він же певно міг сотворити іншу подружню пару, яка радо була б Йому ко-

рилася. Він мусів мати Свої причини на те, чому Він все таки вибрав Адама й Еву, бо нічого Він не постановляє і не рішає без наймудріших намірів. Пригадаймо собі, що Бог може тільки на те творити, щоб Він був прославлений. То має діятись на землі через жертву самовіддання зі сторони людей: відтак ті люди мають через цілу вічність, як пам'ятники Його любови, ту любов об'являти й прославляти. — Та Бог побачив, що та прослава Його маєстату може відбутися ще величавіше. Дехто сказав би: «Для Бога то легка річ об'являти Свою любов, то Його не коштує». Люди могли б також зробити замітку: «Добре то Господові Богові наказувати! Він не знає, як то нам тяжко скоритися Його волі». — Але через упадок прародичів отворилась для Бога можливість показати цілий жар і силу і глибину Своїї любови, бо Він сам стався чоловіком, задосить учинив на хресті за гріх людей і наново через те привернув їм участь у Своему блаженному щасті так, що наше щастя, якого маємо на віки заживати, має ще й ту печать: «Відкуплене на хресті кров'ю серця Божого Сина». Рівно ж міг Він те все, чого вимагає від нас, як чоловік взяти на Себе Самого, і то міг те перенести й перетерпіти в далеко більшій мірі, як того жадає від нас. Через те вкінці земля стала видовищем-сценою такої жертви (самовіддання), що навіть не можна собі подумати про якусь почеснішу жертву для Бога. Ми ж бачили вже, що жертва самовіддання — це щось найціннішого, що сотворіння може Богові дати. То ж коли Божий Син жертвував Себе на хресті в найдосконалішому самовідданні Небесному Вітцеві, то це було для сотворіння свято безконечно цінної, шляхетної жертви, якою досягнуто вершка Богочитання, а того вершка вже не можна перевищити. Отак упадок в гріх Прародичів отворив можливість, що прослава Божана землі й на цілу вічність здійснюється в спосіб, який, без сумніву, є безконечним.

Ясно, що наміром Божим було доперва тоді прийти з поміччю, коли люди випробували вже всіх доріг, щоби вирятуватись із тої нужди, і мусіли признати, що те все надармо. Стараймося передусім пізнати, як Він хотів спасти людство. Не при допомозі клясиків Греції й Риму, не через мудреців-філософів і мистців, не спортом і плеканням тіла, але наукою про несення хреста. Бо хрест — це символ (знак) найдосконалішого самовіддання Богові і zarazом знак безінтересовної любови ближнього. Ту науку мав нам подати Його Син словом і приміром. Вона, та наука, тоді й врятувала світ, вона одинока є в стані, має змогу, ще й нині перетворити світ. «Ність бо іншого імене под небесем данного во чоловіцях, о немже подобает спастися нам» (Діян. 4, 12). Але також і нині має значення те, що сказав Апостол (I. Кор. 1, 23), що Христова наука «для поган — безумство, а для вірних — Божя сила». Оту правдиву мудрість проповідував Павло просто, без штучних прикрас, не ученими промовами, «не в премудрості слова», не напушистими фразами не вимушеною вимовою філософів — «щоби на тому наука про хрест не потерпіла, не стратила на силі й успішності» (I, Кор. 1, 17).

Це ж здебільшого, звичайно, тільки гордість і ароганція, якщо хто думає, що людство можна врятувати на інший спосіб. Це просто засліплення й непростима короткозорість думати, що Церква мусить скоритись і підпорядкуватись модерним наукам і їх вислідам. Радше ті вчені перед Церквою мають скоритись, приповзти на колінах до хреста та й признати свою безсилість і безпомічність. Наука Христова буде надалі стійною, буде обновляти світ, а нинішніх філософів і їхні науки можна буде пізнати тільки з книжок, але всякий їх вплив буде пропащий.

Прийшла вкінці хвилина, яку Бог Своїм недослідимим рішенням призначив на вочоловічення Свого Сина. З Його доручення поспішив Архангел Гавриїл на землю, щоби звістити вибраній Богом Дівичі, що Вона має стати Матір'ю

Його Сина. Розважмо тут тільки про те безумовне самовіддання Пречистої Диви для волі Бога. Коли Вона почула від Ангела ту вістку, Вона спитала, як то станеться. Ясно, що Вона в порозумінні зі Своїм Обручником обітувала Богові дівицтво. А тут Ангел дає Їй знати, що Вона має стати матір'ю. Вона не знає, як це далось б погодити. Ангел розв'язує ту трудність, і Вона зараз дає свою притакуючу відповідь. Пізнати Божу волю й погодитись з нею — це для Марії одно й те саме. Вона не просить для себе часу до надуми, не робить ніяких заміток, не розважує, які наслідки для неї буде мати Її згода, ані як те погодити з Її поняттям і плянами: Вона не відкидає пропозиції й не каже, що Вона не гідна такого відзначення, ані не каже, що Вона готова бути слугою Матері Господньої: Вона вичула зі слів Ангела тільки Божу волю і, скоро тільки її пізнала, заявляє безумовно про свою згоду: Він Господь — Пан, я Його раба. Він має наказувати, я маю слухати. «Се раба Господня». Вона також не дякує за ту честь, що Господь Їй зробив, Вона цілком не вважає на ту похвалу, яку дав Їй Ангел. Вона так перейнята Своїм завданням: безумовно скоритися Божій волі — що ніяка інша думка не приходить Їй в голову, як тільки та одна: то Божа воля, я мушу підкоритись.

У тій самій хвилині, як Марія дала притакуючу відповідь, було й доконане чудо Воплочення. Божий Син стався чоловіком. Була сотворена Спасителева душа, і то — як і випадало для Нього — з повним уживанням усіх духових спроможностей. Спаситель пізнав Бога, Себе самого й Своє завдання, призначене Йому Богом. А перші Його слова були: «Се іду, во яже творити волю Твою» (Євр. 10, 7). Безумовне підкорення волі Небесного Отця — це перший і одинокий великий подвиг Божого Сина: воно обіймає ціле Його життя від першої до останньої хвилини. Він, Богочоловік, пізнає з найбільшою ясністю, що нема нічого важнішого, нічого більшого, як творити волю Божу. Нема для Нього власних бажань, ані інтересів — навіть отак попри те першорядне

бажання творити Божу волю. «Угодная ему всегда творю» (Ів. 8, 29).

Це втретє Бог убігався за визнанням Його найвищої влади. Перший раз звернувся до Ангелів — одна частина відмовилась. Вдруге звернувся був Бог до Адама й Еви: вони обоє відмовили підкорення Його волі. Тепер треба було направи́ти те, в чому вони не дописали. Прийшли нові: другий новий Адам і друга нова Ева. Вони своїм послухом мали стерти вину Прародичів. Марія сказала: «Се раба Господня». Спаситель сказав: «Се іду». І це спасло, врятувало людство.

Перед кожним чоловіком стає Бог і убігається за признанням Його найвищої влади. Що ж ти хочеш Йому відповісти?

ГОСПОДНЄ РОЖДЕСТВО

Тихенько і вдоволено жили собі Марія і Йосиф у своїй простенькій хатинці в Назареті. З неописаною любов'ю і старанністю Марія приготувляла все, що треба, на хвилину народин Дитинки, на що тільки можуть спромогтись бідні люди. Її думки все обертались коло тої Дитинки, що Її носила під серцем. Зі здивуванням раз-у-раз питала себе, як це можливе, що Господь Бог вибрав Її на Матір Свогого Сина. Вона, незнана, простенька дівчина, жінка ремісника, була Мати Божа! Вона не могла того зглибити. Але Її віра була сильна. Вона знала, що зачаття могло мати місце тільки в чудесний спосіб. До того Вона мала ще й від Єлисавети потвердження того, що Їй сказав Ангел. То не міг бути ніякий сон ані уросення. Деякі познаки, що Вона вже стала Матір'ю, дали Їй новий доказ про дійсність таїнства Вовплочення. Вона передумувала над Своім завданням, над Своєю Гідністю. Правда, могло Їй видаватись незвичайною річчю, що великий Бог схотів народитись з бідної, незнаної Матері. Та Вона ставила себе під волю Господа, якого Вона була слугою. Коли Вона читала святі книги, а в суботу в синагозі чула читання пророцтв з пророчих книг, мала все новий натяк на Свою Дитинку. Вона вже знала ім'я, яке Бог призначить для тої Дитинки. З кожним днем зростала туга за Нею — Дитинкою, за тою хвилиною, в якій могла б Її побачити, притулити до Свого Серця, сповняти Материнські обов'язки. Її Дитинка була до того не тільки так, як кожна дитина, мила для своєї мами, але ж це був Божий Син! А тоді Вона могла б любити Свою Дитинку більше, як

усі матері люблять свої діти. Господь дав Їй серце таке ніжне, таке шляхетне, таке добре, яке було б відповідне для Її Матері. З яким же жаром, як сердечно, як дуже вже тепер любила Марія Свою Дитинку.

А рівночасно дізнавала взаємної любови від Своєї Дитинки. Її Дитинка лежала під материнським серцем не так, як інші діти — несвідома. Якщо людське життя Дитинки мало щойно кілька місяців, то рівночасно це був Предвічний Бог, що не знає ніякого слабосилля, ніякого браку, що в Своїй руці держить керму світом. Найсердечнішою любов'ю обіймав Він Ту, що Її вибрав зі всіх людей на Свою Матір. Він почував Себе добре під Її серцем, шляхетним і чистим, і наповняв те серце неописаним щастям і розкішшю, Він виливав на Свою Матір безліч ласк так, що Вона щораз сердечніше любила Свою Божу Дитинку і беззастережно корилась Її волі.

Так проминали тижні, місяці. Сповняючи обов'язки господині дому, Марія попри те приготувляла пеленочки, щоб Свою Дитинку повити, покривальця, щоби Її накривати, ліжечко, в якому Її положити. — Аж тут прийшов несподівано наказ конскрипції -- обрахунку людности. Одного дня приніс Йосиф таку вістку. Отже вони мусіли вибратися в дорогу до Вифлеєму. Марія знала, що день народин близький. Отже не вдома, але на чужині — вона не знала ще де — мала Вона породити Свою Дитинку. Тут Вона Собі пригадала те місце з Святих книг, в якому кажеться, що Месія вийде з Вифлеєму. На всякий випадок для Марії й Йосифа було самозрозуміле, що вони мають застосуватись до наказу. У зарядженнях начальства вони бачили допуст Божий. Правда, це було для них прикре й невідгідне, але вони на те не вважали, а з поспіхом зачали приготувлятися в дорогу.

Дорога в ті часи не була вигідна. Цілу дорогу треба було пройти пішки, а на те треба було більше як три дні. Припускаємо, що Марія сіла на осла, якого провадив Йосиф за поводи. А що майже завсіди тягнулись до Єрусалиму палом-

ники, то на відповідних місцях по дорозі була нагода знайти нічліг. Нема сумніву, що тоді так, як нині, були різні ті нічліги в гостинницях відповідно до ціни, яку хто міг заплатити. Марія й Йосиф були вбогі, як це можемо заключити з тої обставини, що при жертвуванні Ісуса в Храмі вони принесли жертву, призначену для бідних. Тож певно мусіли вони задовольнялись гостинницею для простих людей. Так само можливо, що найпростіша була їхня страва.

Не можемо собі навіть подумати про таке, що вони сердились по дорозі, що ті всі неприємності впали на них тільки через цісарську примху, що хотіла знати, скільки має підданих, над якими панує. Вони занадто були переконані, що в зарядженнях начальства криється Божа воля, якій вони охоче й радо підкорялись. Також виключене, щоби вони були невдоволені і завидували, що іншим людям краще поводитись, як їм. Правда, вони бачили, що ті інші краще убрані, наймають собі кращі нічліги, кращі мешкання і з більшими вигодами взагалі подорожують. Марія й Йосиф гляділи на те все, як на річ samozрозумілу. Вони ж були простенькі люди, що скромно уступають іншим, мусять бути вдоволені найпростішими речами і відмовити собі дещо, на що інші могли собі дозволити. Так вони подорожували, не звертаючи на себе уваги. Ніщо не зраджувало, що вони щось особливого. Ані на гадку їм не приходило зрадити кому-небудь дещо про ту велику таємницю, що її несли з собою.

Вкінці прийшли до Вифлеєму. Спрямували свої кроки до гостинниці, де сподівались знайти нічліг. Та всі місця вже були зайняті. Це було для них немале розчарування. Особливо болюче було для Йосифа, що він не міг знайти для Марії місця на спочинок по тій тяжкій дорозі, а напевно робив їй надію на те. Отак стояли вони на вулиці. Що робити? Йосиф вдавсь до свояків і знайомих, щоби довідатись, де можна б переночувати. Все надармо. Вкінці знайшов він трохи за містечком деякі печери, в яких часом заганяли череди. Не оставалось нічого, як лишитись там.

Нема що й казати, але то дійсний факт, що великий Бог для народин Свого Сина, Спасителя світу, за ніщо не постарався. Та все ж воно не може так бути, і ми знаємо, що Він навмисне так зарядив і уложив, що в Вифлеємі і навколо Вифлеєму не знайшлось ніякого іншого місця, в якому Марія могла б привести на світ Свою Дитинку, а тільки та печера. Ми так уже привикли до тої правди, що при тому навіть не думаємо про ніщо більше. Але яка ж то проба віри була для Марії й Йосифа?! Якої жертви підкорення вимагалось від них при тому, справді недослідимому зарядженні Божому! Як можливо, що всемогучий, безконечний Бог допускає, щобільше — заряджує так, що Його Єдинородний Син приходить на світ у стаєнці! Вони того не могли зрозуміти, але поставили себе під Його волю. Вони не захитались у своєму самовідданні Богові. Вони вірили і силою тої віри вони здались на Бога, лишили все Богові. Тільки про одно думали — застосуватись до Його заряджень і допустів, погодитись з ними. Вони ж були убогі, простенькі люди, що в кожному положенні вміють знайти, яких цілком не дивує те, що на них ніхто не зважає, не має згляду, що їх відсувають набік, що вони мусять вдовольнитися тим, що найпростіше. Невдоволення, подразнення, нетерпеливість, незичливість, ненависть, гнів і т. д. цілком не мають місця в їхньому серці, якщо їм зле ведеться. Вони нічого для себе не очікують і здаються на все.

Тим часом запав вечір. Марія і Йосиф примістились, як тільки можна було — в печері. Здається, Йосиф випросив дещо від добрих людей, щоби приладити для Марії лежанку. А Вона тим часом постаралась приладити вечірню перекуску. Вже стало темно, і Йосиф пішов на спочинок. Марія однак не могла спати. Вона знала, що Її година прийшла. Ось за хвилину Вона мала побачити ту Дитинку і притулити Її до серця. Вона ціла затопилась думками в те велике таїнство, а Її серце розпливалося в щасті й розкоші, в бажанні побачити ту Дитинку. А ось нагло та Дитинка вже лежить

коло Неї, окрита ясним сяйвом, немічна, а така мила... Без болю, що його мусіли інші матері переносити в таких випадках в наслідок первородного гріха, без порушення печаті дівництва породила Марія Свою чудесну Дитинку. З найглибшим захопленням, з неописаною найглибшою пошаною Марія взяла Дитинку на руки, повна розкоші, притулила до серця, відтак повила в пеленочки, що їх принесла з собою і положила на жмінці соломи й сіна в яслах. Відтак прикликала Йосифа, клякнули обоє перед яслами і не могли надивитись на ту милу Дитинку.

Уклякнімо і ми попри них і привітаймо сердечною радістю Божу Дитинку. Її уста ще замкнені. Вона ще не бесідує словами до нас. Але які ж захоплюючі науки заповіді дає Вона нам! Це зміст найважливіших правд нашої віри: Бог сотворив Адама й Еву і підніс їхню природу в чудесний спосіб. Вони мали Його прославляти, визнаючи Його за найвищого Пана. Відтак мали ті дари ласки перейти на їхніх потомків. По короткому житті на землі вони мали статись навіки пам'ятниками Божої любови. Та Адам і Ева не підкорились. Непослухом переступили Божу Заповідь. Тому й прогнано їх з раю, а піднесення людської природи втратили вони для себе і для всіх потомків. Первісний Божий плян сотворення був знівечений. А наслідки страшні, страшної шкоди накоїв гріх. Люди не були в стані піднятися з власної нужди. Ні один чоловік не міг дійти до споглядання Бога. Брама небесна була замкнена! У Своїй безконечній любові хотів Бог допомогти. Він сам схотів статись чоловіком, щоби нас відкупити. Оце лежить Він тут перед нами, вочлочений Божий Син, як безсила Дитинка в яслах вифлеємської стаєнки. Здається, нема нічого, що робило б чоловіка таким м'яким, безінтересовним, таким делікатним, як погляд дитини. Тому поглядові не можна опертись. А Він, Божий Син, хотів саме в наймиліший і найбільше захоплюючий спосіб зараз при появі на нашій землі звістити всім людям ту науку, що для нас найважливіша, що на землі єдино про те йде, щоби Божу

волю сповняти. Та ж Він прийшов, щоби Своїм послухом спокутувати непослух Прародичів. Тому й лежить Він в яслах: так хотів Отець. А Ангели співають: «Слава во вишніх Богу». Це понад все найважніше, єдино важне — прослава Бога. А все інше супроти того є так невимовно другорядне, підрядне, що Він добровільно вирікається всіх земських дібр і приємностей.

Чистенька, безінтересовна, жертвенна любов до людей одушевляє Божу Дитинку, яка тільки про нас думає, як могла б нас зробити щасливими. Це вполочена Божа любов, яка не може нічого зискати (мати якусь користь), а хоче тільки давати, обдаровувати, і то все Своїм коштом. Йому завдячуємо буквально все, що нас в серці може вчинити щасливими; Йому завдячуємо світло, яке Він кидає на всі життєві питання, і силу сповнити нашу життєву ціль, а з тим і мир, який даний усім людям доброї волі.

ЖЕРТВУВАННЯ В ХРАМІ

Через жертвування (представлення) в храмі Ісусові Родичі сповнили подвійний припис закону: II. Мойс. 13, 2. (Ісх.) каже: «Освятити ми всякого первенця перворожденного розверзаючого ложесна в синіх ізраїлевих, от чоловіка до скота — **яко мні єсть**» (бо моє все є). А III. Мойс. 12, 6 сл. має постанови щодо очищення жінки по народинах і припис, що по народинах має бути принесене ягня на цілопальну жертву, а голуб на жертву — «гріха ради». Цілопальна жертва мала вказувати на признание повної найвищої влади Бога, а жертва гріха ради вказувала на те, що дитина народилася з первородним гріхом. І це було рівночасно причиною нечистоти жінки. Бідні жінки могли замість ягняти жертвувати другого голуба.

При першій постанові йдеться, подібно як при кожній цілопальній жертві, про признание повної суверенності найвищої Божої влади. З кожної родини мав первородний син бути Йому посвячений, а потім властиво мав віддати ціле своє життя виключно на службу Богові в храмі як священик. Та пізніше Бог призначив Левітів для храмової служби. Але нарід мав заховати свідомість свого обов'язку супроти Бога. Тому Бог видав потім припис, що кожний первородний має бути Йому посвячений, а відтак викуплений малю грошевою оплатою. «Всякого первенца от синов твоїх да іскупити» (Ісх. 34, 20 — Ісх. 13, 13).

Але кожне первородне звіря мусіло бути Йому пожертвоване. Якщо це не було жертвенне звіря, то на його місце можна було жертвувати ягня, інакше треба було звіря за-

бити. Вирікаючися вповні звіряти, яке було принесене в жертву або забите, чоловік мав тим віддати честь Богу як своєму найвищому Панові й Володітелеві. «Бо все є моє», сказав Бог до Мойсея, і це мало бути людям поставлене перед очі в можливо найвиразніший спосіб. Та ж призначення найвищої влади Бога — це наше головне завдання, це властиве призначення чоловіка на землі.

Пожертвування (представлення) відбулося в такий спосіб, що родичі передавали дитину на руки священикам, а вони, тримаючи її на руках, жертвували Богу. Рівночасно приносилася жертва. Зі словами благословення віддавали священики дитину родичам, коли ті родичі викупили дитину п'ятьма сиклями. Благословення священика звучало згідно з IV Мойс. 6, 24: «Да благословит тя Господь і сохрани т. Да просвітит Господь лице своє на т. і помилует т. Да воздвигнет Господь лице своє на т. і дасть ти мир». (Гляди також: Числ. 18, 15. ф. про 5 сиклів).

Здається, міг би хто спитати, чи властиво Марія була обов'язана представити й жертвувати в храмі Свою Дитинку. Дівственне зачаття Спасителя, Його й Її безгрішність хіба усували привід-підставу до жертви гріха ради. З тої самої причини не могло бути й мови про нечистість у Марії, бо того, що робило нечистими інші матері, у Марії не було. Та не дасться навести причини, для якої Марія не була б зобов'язана до принесення цілопальної жертви і до пожертвування Дитинки. Противно — обі ті речі мали у випадку Ісуса найглибший змісл. Пожертвування первородника і принесення цілопальної жертви мали, як вище сказано, показати те, що чоловік сотворений для прослави Бога, Якого має признати за свого найвищого Пана. А ось Він прийшов, той Первородний Отця Небесного і Пречистої Диви, що в наглядний і захоплюючий спосіб мав Своім найдосконалішим підкоренням волі Небесного Отця спокутувати відмову підкорення зі сторони прародичів і всіх людей. При Воплоченні Марія вже Своім: «Се раба Господня», а Спаси-

тель Своїм: «Се йду» заявили свою готовість. А саме в тому пожертвуванні і в цілопальній жертві та готовість мала свій, Самим Богом призначений вислів.

Здається, що ми не будемо помилятися, якщо скажемо, що Марія взагалі не думала й не розважувала про те, чи Вона, представляючи Дитинку в храмі, є також обов'язана принести жертву гріха ради. Та ж ми цілком не знаємо, чи вона взагалі знала про те, що Вона в наслідок дівственного зачаття й рождества Своєї Дитинки цілком не є законно нечиста. Вона була привикла сповняти найсовісніше законні приписи. Тому Вона вважала за самозрозумілу річ, щоби тим приписам підкоритися. На те, мабуть, хоче вказати св. Лука, кажучи (2, 22): «І егда ісполнишася дні очищення єю по закону Мойсееву вознесоста его во Єрусалим поставити его пред Господем, якоже есть писано в законі Господни: Яко всяк младенец мужеска полу розверзая ложесна свято Господеві наречется. І еже дати жертву, по реченному в законі Господни, два горличища іли два птенца голубина».

Марія, без сумніву, знала докладно значення того припису закону, що кожний первородний має бути представлений Господеві. Вона була вповні свідомо, що Її Дитина не до Неї належить, що Вона дістала Її на те, щоби виховати Її для завдання, яке Бог призначив для тої Дитинки. А все ж ніколи родичі не є власниками дитини, вони тільки заступають місце Бога, до якого єдиного вона належить. Тож Вона мала те признати так, як кожна інша мати, тим, що Вона Свою Дитинку представила Господеві.

Та Вона знала також, що те представлення має для Неї і Її Дитинки ще й цілком окреме значення і що воно містить у собі для Них Обоих. Вправді ми не знаємо, як далеко Вона вже тоді знала про подробиці діла Відкуплення: та назагал Вона, напевно, здавала Собі з того справу, або бодай догадувалась і на те заявляла готовість.

Тепер вже дещо розуміємо, які почування були в Серці Пречистої Діви, коли Вона представила Свою Дитинку Го-

сподеві. Для Неї те представлення не було самим тільки обрядом (церемонією), Вона розуміла вповні й цілком його значення. Тож коли священники жертвували Її Дитинку Господеві, і Вона Сама в Своїому серці жертвувала Її Небесному Отцеві. Вона віддавала Себе й Дитинку цілком до Його розпорядимости, щоби Він по Своїй вподобі Ними заряджував. — З такими ж почуваннями і Ісус приносив жертву. Він обновляв ту жертву, яку висловив при Своїому приході на світ: «Се йду». А коли відтак зарізано голуба і кров з нього потекла, а птиця в смертних судорогах скінчила життя і лежала непорушно на жертівнику і мала бути спалена, то Ісус і Марія знали, що в подібний спосіб колись і Його кров поплине і Він в страшних муках здригнеться в смертних судорогах, щоби вкінці непорушно повиснути на хресті, як жертва за гріхи світу. Воплочення з Його: «Се йду» було малим входом до хресної жертви: представлення в храмі — великим входом з принесенням жертвенних дарів, за тим прийшла властива жертва на Голгофті.

Симеон не був, правда, священником, але був побожний праведник, в якому воплочувалась туга Ізраїля за Мессією. Коли він одного разу сердечно благав і благав Бога про те, дістав просвічення й обітницю, що не вмере, заки не побачить Мессії. Того дня, в якому Ісуса жертвовано (представлювано) в храмі, щось немов торкнуло його, щоби піти до храму і то саме туди, де відбувалося звичайно те представлення первородників. Все відбувалось, як звичайно: ніщо не зраджувало, щоб діялося щось надзвичайного. Аж ось помітив він, як одна простенька жінка передавала священникові свою дитинку, а внутрішній голос йому сказав, що та дитина — це очікуваний Мессія. Він приступив ближче, а коли священник уже хотів дитину віддавати матері, він взяв також ту дитинку на свої руки, з радістю підніс очі до неба і сказав: «Ось прийшла хвилина, Господи, що я так, як Ти мені обіцяв, можу вдоволений опустити цей світ. Бо мої очі бачили Спасителя, що Його Ти призначив на світло для

просвічення поган, а Він також найвища слава Твого вибраного народу Ізраїля». Зі здивуванням і з внутрішнім глибоким зворушенням слухали тих слів Марія і Йосиф. Хоч вони кріпко вірили, що їхня дитинка — це Мессія й Божий Син, та все ж те таїнство було таке могутнє (таке закрите), що вони не могли того вповні зрозуміти, а то тим паче, що для людського ока та дитинка була, як і інші людські діти. Вони ж самі нікому не сказали слова про те велике таїнство. Загал глядів на ту дитинку, як на кожную іншу. То ж можемо собі подумати, як заскочені були родичі, коли Симеон пізнав у тій дитинці очікуваного Мессію і наголос це звіщав.

Ще продумували Марія і Йосиф над словами Симеона, а ось він звернувся до Них і вимовив над Ними слова благословення. Відтак звернувся до Марії, поглянув на Неї з повагою і сказав: «Дитинка призначена Богом на те, що від становища до Неї залежить упадок (прокляття) багатьох в Ізраїлі, а для багатьох залежить вічне спасення. Йому будуть противитись, а відтак Твою душу прободє (прошиє), як меч, найприкріший біль, і зі становища до Нього (Розп'ятого) виявляться почування людей».

Ледве скінчив Симеон свою мову, як прийшла ще пророчиця Анна. Нема сказаного в Євангелії (Євангелія не каже), що вона говорила, згадується тільки, що вона «глаголаше о нем (о дитинці) всім чающим ізбавлення во Єрусалимі» — а це вказує, що вона потвердила слова Симеона. Коли ж Марія взяла знов на руки Свою Дитинку, Вона ще більше утвердилась у свідомості, що Бог дав Їй ту Дитинку тільки на те, щоби Вона виховала те жертвенне ягнятко, яке колись мало пролляти кров за гріхи світу.

Глибокий змісл лежить у тому, що в Товаристві Ісусовців вічні обіти звичайно складають на празник Стрітєння (Пожертвування Ісуса в храмі). Ісусовець хоче бути в особливий спосіб товаришем Ісусовим і поставити себе беззастережно до розпорядимости своєму Провідникові і Його

Церкві. Вічними обітами хоче він себе невідклично зобов'язати не для себе вже жити і вмирати, але за прикладом Свого Учителя тільки для більшої Божої слави. На те й не можна було знайти більше знаменного (символічного) дня, як саме той день, що в ньому також його Провідник пожертвувався безумовно Свому Небесному Отцеві.

НАЗАРЕТ.

Ніщо не може нам наглядніше показати, що для нас, людей, єдино про те повинно ітися, щоби Божу волю сповнити, як життя Пресвятої Родини в Назареті. Нам так часто приходить на думку, що ми мали б згідно з нашими плянами доконувати те, що має велике значення в людей. Для пересічного чоловіка ніщо не є таке противне, осоружне, як бути в укритті, не бути поважаним, мусіти уступатись тоді, коли інші виступають перед усіми, є знані, всюди є при тому, всюди мають сказати своє слово. «Покажися світові», каже нам внутрішній голос. Навіть у Божій Церкві буває небезпека, що дещо буває оцінюване за зовнішнім виглядом. Часто найбільше пожаданими є ті місця, що приносять повагу, вплив, значення і великі прибутки.

А тут ми бачимо, що найсвятіші особи, які колинебудь ходили по землі, які для Бога були наймиліші, роками цілими живуть у найбільшому укритті і виконують найзвичайніші роботи. День за днем приходить св. Йосиф, а відтак також Божий Син до майстерні, майструє, гиблює, ріже. Це роботи, які має виконувати кожний сільський тесля чи столяр: виробляти речі, потрібні для господарства простих людей, направляти те, що ушкоджене або поломане. А Марія мусіла старатись про малу хатню господарку, тримати чисто хату, варити їсти, шити білля й одіння, пряти й направляти. Це було їхнім зайняттям день-в-день, тиждень-в-тиждень, рік-в-рік. Святий Йосиф ціле життя не робив нічого іншого. Тихенько, як жив, так і вмер, так що ми не знаємо ні крихітки про Нього, що мало б в очах світу якенебудь значення.

— Марія усувається цілком на бік під час прилюдного життя Свого Сина. Доперва тоді, як Він був розп'ятий, Вона стояла під хрестом. Потім згадується ще про Неї при Сошествію Святого Духа. В молоденькій Церкві не відігравала Вона ніякої ролі. Далі не знаємо нічого про Неї аж до Її смерті. А прецінь Бог з незміримим уподобанням глядів на тиху хатинку в Назареті, бо відти зносила найбільша прослава з цілої землі. Ісус, Марія і Йосиф сповняли саме в найдосконаліший спосіб Його святу волю, а серед усього сотворіння нема нічого значнішого. Не було нічого, що мало б для Нього таку вартість, як ті Їх непоказні роботи. А все ж таки Їхнє тихеньке життя не було цілком без значення, без успіху і без впливу для світу, як воно могло б видаватись при поверховній оцінці. Від соток літ приклад святих Осіб ділає потішаюче, скріплює і підносить мільйони християн. Воно сталося джерелом вдоволення й щастя для людей без ліку: передусім створило християнське родинне життя з його тихими радощами і його благословенням. — Вглибімся дещо, задумаємося в значення того життя для Божественного Спасителя.

Це було насамперед життя убоге. Марія і Йосиф походили з простеньких міщанських кругів, не з пролетаріату. Марія була одинока донька Своїх родичів, дістала по них спадок, отже не можемо думати про крайню нужду в хатині в Назареті.

Якщо в книзі Притчей (30,8) кажеться: «Богатства і нищети не дажд ми, устрой же ми потребная і самодовольная», то не можемо думати, що Бог на святих осіб наложив нужду. Урядження хатинки було простеньке, але можемо напевно собі уявити, що Марія, як Господиня, подбала за те, що те урядження було привітне і, наскільки засоби на те дозволяли, було остільки вигідне, що Йосиф та й Ісус добре почували себе вдома.

А все ж таки для Божого Сина було це вбожество не до описання. Якщо кому з нас доручено б пошукати для Нього мешкання й уложити спосіб життя, хто з нас важився б по-

думати про таке, яке Він сам добровільно вибрав! Усі багатства, всі скарби землі — це ж тільки слабенький відблиск небесної величі. Найвеличавіша палата була б для Нього таки найбільшим убожеством. До того прийшла ще позна залежність від Його родичів. Вони діставали в руки весь заробок і розпоряджали ним. Були ж деякі приємності й вигоди, що для Його людської природи були б радіщами і вдоволенням — зокрема під час правильних паломництв, які з родичами робив до Єрусалиму. Але нічліг чи страву в Єрусалимі треба було стосувати до того, що вони заробляли. При цьому Йосиф і Марія напевно спомагали бідаків так, що для себе залишали тільки те, що безумовно konieczne. Вони не могли подорожувати і мешкати як багаті, сказати б, першої кляси. Часто мусіли вони уступати, тоді коли другим давали першенство. Мабуть у Єрусалимі — так, як і нині при таких нагодах буває — мала місце просто велика вистава того всього, що може привабити покупців. Ісус бачив тут дещо, що і їм придалося б, щоб вигідніше мешкання урядити. Та на те не вистарчали їхні прибутки, отже треба було відречися того. Так хотів того Небесний Отець, а Ісус схилявся перед Його волею без неохоти і без ремства. Не ужив Він також Свогого знання, ані Своїх здібностей, щоб дійти до багатства. Він не казав до Святого Йосифа: «Дозволь мені, я вибудую столярню з електричними машинами і засну світову фірму. А потім збудую собі гарну палату з усіма вигодами». Таж Він знав усі відкриття і винаходи і, впроваджуючи їх, був би став багатий. Отець Небесний того не хотів, і тому Він залисвся убогий і мусів гірко заробляти Собі на життя працею Своїх рук.

Його добровільне убожество, вибране Ним згідно з волею Небесного Отця і з любови до нас, учить нас про безвартісність багатства. Він не мав багатство за щось таке, для чого варто було б потрудитись, хоч для Нього це було таке легке. Адже він потребував тільки захотіти, а вже станула б найвеличавіша палата. Пізніше Він з притиском вкаже на

небезпеки багатства і назве щасливими убогих духом. Та виразніше, як Своїми словами, Він нам те кладе на серце вже тепер Своїм приміром, щоб ми не перецінювали земських дібр, ані не заносилися, якщо маємо їх, ані не були невдоволені, якщо їх не маємо, і щоб ми за Його приміром добровільно виреклися їх, якщо того Бог від нас зажадав би. Таж усі земські речі мають бути для нас тільки засобом для сповнення нашого життєвого завдання. Більшого значення вони не мають. Наскільки вони нам до того конечні, можемо і повинні ми за них старатись. Та вони не сміють статись ціллю, а мусять бути засобами для вищої цілі.

Залежність і непоказні заняття — такі є дальші знаменні риси життя dorостаючого Спасителя. Ніщо так не манить чоловіка, як те, щоби бути собі паном, стояти на власних ногах, бути незалежним від інших, поступати вповні по власній уподобі, могли уладити собі життя за своїми плянами і доконувати щось великого в очах людей. Та чоловік замолоду залежить від своїх родичів, переважна більшість людей мусить ціле життя перебувати на підрядних місцях, а без числа є таких, що обставини не дозволяють їм так постелити собі дорогу, як вони бажали б, і в якийнебудь спосіб дістатись на видніші місця. Це можна справді прикро відчувати, коли мусиш завсіди чинити волю інших або не можеш так робити й творити, як бажалося б і до чого додачується в собі здібності, або не можеш змінити противних відносин і лихих обставин. Як же то дехто бунтується проти того і старається визволитися зі свого становища!

А тут бачимо Божого Сина до тридцятого року життя у повній залежності від Своїх родичів. «І був їм підданий» — це одинока річ, що її вмів сказати Євангелист про той час. Родичі призначували для Нього щоденне заняття. Як Він підростав, мусів спочатку помагати Матері дрібними послугами, відтак батькові. Він просив вказівок і згідно з тим працював. Він не зачинав Своєї діяльності різними пропозиціями, хоч справді Він знав усе краще. Він не виступав що-

хвилини з якоюсь новою ідеєю. В повній залежності від батька працював Він день-в-день у майстерні. Ні одному чоловікові не прийшло на думку, що Він, може щось більше, або знає краще, як кождий інший челядник-ремісник. Він не зробився також незалежним, як став повнолітнім, щоби мати більше свободи і могли поступати відповідно до своїх ідей і понять. Уявімо собі дещо з того, що значила та залежність для Божого Сина. Він мусів працювати на доручення Свого батька, а передусім з доручення і згідно з бажаннями людей. Вони замовляли, а Він мусів так виконувати, як вони бажали. Дуже можливо, що люди не були вдоволені з виконання, бо вони інакше собі думали або не так, як треба, висловили свої бажання при замовленні. Тоді Він мусів змінити речі згідно з їх бажаннями, приносити їм і тоді отримував Свою заплату!

Та ще більше захоплюючою стане та залежність, якщо подумаємо про те, які можливості діяльності були в Нього. Вже під чисто природним оглядом Він був найбільшим таланом і мав найвеличавіші прикмети. На кожному становищі Він був би виконував завдання краще, як ті, що те чи інше становище займали. Його становище в ніякий спосіб не відповідало Його здібностям. Інші йшли перед Ним, доходили до слави, впливу й почестей, а Він зостався звичайним, простим теслею. — Яку ж благословенну діяльність міг Він розвинути під релігійним оглядом! Кождої суботи мусів Він прислухуватись проповідям законовчителів — Він, предвічна Мудрість! Він чув ложні науки Фарисеїв і Садукеїв; Він бачив, як вони ведуть нарід на манівці, бачив в Єрусалимі неподобство і нелад у Храмі. Духовна нужда народу, надужиття кричали до неба про пімсту! А Він нічого не робив на те, цілком нічого! Виглядало, немов те все нічого його не обходить і що те все байдуже для Нього. Він не пішов до Первосвящеників, ані не натискав на усунення надужиття. Він не виступив проти законовчителів, ані не доказував їм ложности наук. Передусім Він не поставився на чоло народніх мас, щоб усу-

нути несправедливі соціальні відносини. Він також не писав у вільному часі ніяких книжок, в яких Він виловив би все, що могло б причинитись до направи всього лиха. Він працював спокійно в майстерні, гнблював і різав так, немов би Він для всякої біди й нужди не мав серця, не цікавився, не мав зрозуміння. Конечним наслідком Його зайняття було відокремлення від усяких зв'язків з освіченими кругами, виречення від духового зайняття. Розмова в родинному кружку була радше майже виключно релігійна, якщо не були обговорювані замовлення, справи домашньої господарки і події в містечку. Та не треба думати, що вони цілком відокремились від усяких відносин з людьми. Та обставина, що Марія була на весіллі в Кані та й що Спаситель прийняв запрошення на те весілля, доказує, що мали зрозуміння для товариського життя та приязні і навіть у таких торжествах брали участь. Напевно Він при таких нагодах заховувався дуже приязно, мило й уважливо і в шляхетний спосіб підтримував забаву й розмову. Але що ж то за зв'язки і відносини для Божого Сина! Зв'язки звичайні з сільською молоддю з Назарету, з простенькими, неосвіченими людьми. Така була й розмова. А він пристосовувався до них. Ніякий мешканець Назарету не догадувався, що в Ньому криється щось особливого. Коли Він зачав навчати, всі питались зі здивуванням: «Відки Він того навчився? Чи ж то не син теслі»? Так умів закрити навіть найслабший проблиск Божества. Так хотів Небесний Отець. Він мав нас з найбільшим натиском навчити, що йдеться єдино про те, щоби сповнити Божу волю. Воно й є найцінніша річ, яку може зробити навіть Божий Син. Правда, Він пізніше мав проповідувати й робити чуда. Але для Бога Його тиха робота була цілком так само цінна й почесна. Бог не потребує нікого, навіть діяльності Спасителя світу, як довго Йому сподобається. Отже є цілком без значення для нашого життєвого завдання, яке ми маємо зайняття, якщо тільки ми сповняємо Божу волю. Ба! Прослава Божя далеко більша, якщо ми наперекір нашим природним

бажанням за приміром Спасителя провадимо життя в тихій, непоказній праці, якщо тільки ми в цьому добачуємо Божу волю і підкоряємося Йому.

Тож якщо в наслідок Божих заряджень обставини так зложаться, що ціле наше життя виконуємо непоказну роботу і з волі Настоятелів мусимо zostаватись на підрядному місці так, що наші здібності і талани цілком нічого не значать — то наше життя ніяким чином не є без значення. Радше ми повинні бути переконані, що ми dokonуємо найвеличавішого й наймогутнішого діла, яке взагалі може статись. Треба нам тільки пам'ятати, що така Божя воля і тій волі підпорядкуватись.

Підпорядкування нашої волі Божій волі є саме наймогутнішим подвигом, до якого ми здатні. Тому і в законному обіті послууху лежить — за виїмком мучеництва — можливо, найбільша прослава Бога зі сторони чоловіка, бо він віддається Богові не лише настільки, наскільки Бог того вимагає, але добровільно зобов'язується бачити в наказах своїх Настоятелів і в правилах закону Божу волю і коритись їм. З любови до Бога, щоб Його більше славити, він вирікається свободи, яку Бог йому дав, щоб можливо найменше могли поступати по власній волі, а можливо найбільше по Божій волі, щоби в той спосіб був Бог більше прославлений.

Поважна й томляча праця виповняла життя Ісуса в Назареті. Ішлося саме про те, щоби заробити на утримання життя. Та Він міг вигідніше за те постаратись. Ангели були б за Нього зробили роботу або могли принести все те, що потрібне до життя. Таж одно хотіння вистарчало, щоби мати всього найкращого подостатком. А тоді Він міг би був цілий час молитись або займатись духовними речами. А він сам усе робив. То не було якесь — як то кажуть — діяльне неробство, то не було ніяке замилювання чи пасія для забиття часу — ні, то була тяжка, томляча від раннього ранку до пізнього вечора, щоденна Його праця рік-в-рік. Він вповні використовував час. Ішлося Йому про те, щоби дати добру ро-

боту, щоб люди були з неї вдоволені. Порядно робив не тільки, щоб мати те, що потрібне, але щоб могли ще й щось доброго іншим зробити. Вечером був Ісус справді змучений, часто краплі поту перлинами вкривали Його чоло. — Не можемо також думати, що Він найтяжчу й найнеприємнішу роботу лишав Своїйому прибраному батькові, а сам старався якось вимкнутись від неї; противно — Він напевно старався таку працю взяти від нього на Себе.

Воля Небесного Отця вимагала цього від Нього, а Він охоче й радо слухався. Серед праці Він не стогнав, ані не зідавав. Він не був невдоволений з того, що в такий спосіб мусить нидіти. Ніколи Він не подумав про те, що то хіба не є відповідне заняття для Божого Сина. Радо й вдоволено працював Він і не бажав собі щось іншого. Якщо Отець того хотів би був, Він і на далішні літа так був би працював. Коли люди приходили зі своїми замовленнями й бажаннями, Він був привітний і готовий допомогти. Ніяка робота не була для Нього заприкра чи затяжка, чи низька і понижаюча. Він у всьому добачував волю Отця Небесного, і, як пізніше Сам сказав, Його поживою було ту волю сповняти. Він не знав нічого милішого, нічого кращого, нічого Йому більше не подобалось понад волю Небесного Отця.

В той спосіб Він ушляхетнив працю і навчив нас, що для нікого не є понижуючим заробити собі на життя працею своїх рук. Тим Він подав потіху і вдоволення незчисленним людям, що так, як Він, мусять виконувати тяжкі роботи. Як же ж могли б вони нарікати на свою долю, якщо вони бачать, що Він не бажав Собі, щоб Йому краще поводилось, як їм! — А тим «знатним» Він рівночасно показав, що вони не мають чого заноситися з приводу свого стану, ані що не сміють дивитись згори на працюючі класи з маловаженням, а може й з погордою, — бо ж Він не хотів їх товариства, а хотів бути зарахований між робітників. Перед Богом є тільки одна величина, одна знатність — достойність чи то гідність — а вона лежить у тому, щоби вірно сповняти Божу волю.

Вкінці це було життя М о л и т в и. Ми вже бачили, як докладно Марія і Йосиф виповняли приписи закону. Одинокі річ з молодечого життя Спасителя, про яку оповідає нам Євангеліє, це Його проща як 12-літнього хлопця до Єрусалиму, бо в цьому віці закон приписував таке паломництво і для хлопців. А що Він добровільно тримався тих приписів, хоч і не був до того обов'язаний, мусимо прийняти, що Він і поза тим правильно брав участь у релігійних відправах-торжествах, а щосуботи ішов до синагоги. Зрештою був би міг дати згіршення, якщо того не був би робив. Отже Він ішов туди, хоч вдома Сам далеко краще був би міг помолитись. Бо також у випадку побожних практик ідеться найперше про те, щоби підкоритись Божій волі.

Хочемо тепер поставити собі перед очима нашого духа жмут подій з молодечого життя Ісусового, приглядаючись дещо докладніше двом рисам, що заєдно в них виступають, а для нас вони мають велике значення. При цьому годі буде виминути того, що дещо, вже вище сказане, тепер ще раз коротенько буде підкреслене.

ЗАМИЛУВАННЯ ДО УКРИТТЯ

Бог міг сотворити Свою Матір цілком по Своїй вподобі. Було самозрозумілим, що Він Її сотворив такою величною, як то випадало для Матері великого Бога і як то відповідало Його любові до Неї. Таж Він Її любив більше, як усі матері разом можуть любити своїх дітей. Вона могла сказати: «Сотвори мені величчє Сильний, се бо от нині ублажат мя вси роди». Як сказав Пій IX: Бог так всещєдро вивінував Її скарбами Свогого Божєства, що ніякий сотворений дух ніколи не буде в силі збагнути того.

А де ж будемо мусіти шукати тої прєславної Дівичи? Куди удався Князь Небєсний, післаний до Неї, щоб Їй звістити про Божу постанову? Не до столиці світу — Риму, ані не до Єрусалиму, ані зрештою до ніякого іншого визначного міста. Далеко на боці від усяких більших зв'язкових шляхів, замкнене в долині, при невикідних дорогах лежало незначне містєчко Назарет. Історія дотеперішня перейшла попри нього, не звертаючи на нього уваги. В книгах Старого Завіту нема ні слова згадки про нього. Туди спішить Божий післанець і вишукує простєнької хатинки. Дівчина, доня мешканців того містєчка, що живуть у тій хатинці, заручена з тєслею з того самого містєчка. Видно, що родина, з якої вона походить, ніяка визначна родина. А саме ту дівчину призначив Собі великий Бог на Матір! Вона проживала там так, як кожда інша дівчина з простєнької, незначної родини. Її заняття — це домашня робота, що її звичайно виконують доньки простих людей. Ніхто не знав про Неї нічого особливого. Ніхто не збагнув ні не догадувався чогось вищого в Ній.

Ми навіть не можемо собі досить докладно змалювати, як то Її життя проходило — цілком так само, як життя кожної іншої доброї дівчини з простенької родини в якомунебудь селі чи містечку далеко від світа. Усе тут надихане укриттям, все без претенсійности, це життя без звертання на себе уваги, життя, в якому забувають за людей.

Коли Вона почула від Ангела про Божу волю, заявила покірно про Свою згоду. А тут відкривається нова пропасть укриття: Божий Син стався чоловіком: Спаситель світу, за яким тужили тисячі літ, від Якого має прийти всяке спасення, вже тут: а ніхто про те не знає. Ні одним словом Марія не зраджує про то «величчє», що Господь з Нею зробив. Навіть Йосиф доперва по кількох місяцях почув про прихід Мессії, і то почув від Ангела. Тільки Єлисавета, просвічена Духом Святим, пізнає гідність Марії і величає Її як . благословенну між жінками. А тоді з серця благодатної Діви виринається чудове «Величит», гимн радості з того, що Господь з Нею зробив. Вона знає про Свою велич; Вона знає, що Бог дав Їй першенство перед усіми сотворіннями. Але Вона захоче тайну для Себе і знов усувається в тінь можливо найбільшого укриття й забуття.

Коли зблизились народини Дитинки, прийшов наказ про спис людности. Марія і Йосиф — це підрядні істоти, вони мусять стосуватись до наказів інших людей. Отже вони удаються до Вифлеєму, ніхто на них не звертає уваги, ніхто не має для них ніяких зглядів, мабуть, ніхто й не пошанує. У Вифлеємі не чекає на них якесь блискуче прийняття, взагалі ніхто ними не цікавиться. А що спис людности мав відбутись одного призначеного дня, то на той сам день прийшло сюди дуже багато родин, що походили з тих околиць. Мабуть, тоді було так, як і тепер при таких нагодах: при в'їзді до містечка багато цікавих стояло й оглядало прихожих. Приходили знатні люди, то всі зглядалися на них і оповідали собі, які то вони багаті, які поважні, які визначні гості. Ішов потім простенький чоловік, що провадив за по-

води осла, а на ослі сиділа, мабуть, його жінка — то й ніхто не приглядався їм і не звертав уваги. Вже одним оком пізнали, що то незначні люди, що не варто ними цікавитись. — Напевно вони не замовили собі кімнати — як то ми нині сказали б — в першорядній гостиниці, а мусіли шукати собі нічлігу в гостиниці для бідних людей. Але й там не знайшли місця. Якщо були б завважили, що то люди багаті, то вже напевно було б знайшлося місце. Але з такими простими людьми ніхто собі не буде завдавати клопоту, щоб для них місце робити. Нехай самі собі радять, де їм переночувати. То й питають вони всюди за яким пристановищем, але їх відсилають, як яких жебраків, від хати до хати. Вкінці не застається їм ніщо іншого, як пристановитись в одній з печер, яку дсколи пастухи вживали за стайню. І оту холодну, пусту печеру вибрав Бог на місце народин для Свого Сина.

Звичайно, якщо має прийти на світ дитина короля чи цісаря, вже наперед робиться всякі приготування з найбільшою дбайливістю. Радісну подію звіщають зараз по цілому краю. Наприклад, коли 1909 р. королева в Голляндії повила дитину, цілий край був зворушений. Гримали канони, дзвонили дзвони, школи мали вільне, склепи були зачинені — як на свято; кождий дім вивісив прапор, radoщам не було стриму! — А тут народився Син найвищого Царя, Спаситель світу, що з Нього мало вийти всяке щастя, всяке благословення: і ніщо не ворухиться! У темній печері двоє людей схиляються, повні пошани, любови й щастя перед яслами, в яких лежить Дитинка — і це все. — Правда, отвирається небо: ангельські хори співають свою пісню: на небі засіяла зоря, що приводить сюди мудреців зі Сходу. Пастушки і мудреці приходять і віддають поклін; але вони потім відходять, і починається знову життя укрите, без уваги, так що навіть годі собі подумати щось більше непоказного. Нема ніякої вістки про те, щоб мешканці Вифлеєму якнебудь поцікавилися Дитинкою.

Сорокового дня представлено хлопчика в Храмі. Виразно згадується, що родичі принесли жертву таку, яку приносили бідні. Властиво, мало бути жертвовано ягнятко. Та Марія і Йосиф не могли собі дозволити на такий видаток. — Що то нині не робиться при подібних нагодах: при хрещенні дитини, при весіллі і т. д., щоби якось показатись! Скільки витрати! Не хочеться уходити за такого, що не може собі на ніщо дозволити! Радше бажаємо уходити за щось більше, як ми є в дійсності. Такої манії Марія і Йосиф не знали! Це просто дивне і зворушливе, якщо подумаємо, що для Божого Сина не було до розпорядимости стільки гроша, щоби купити ягнятко!

Йосиф і Марія виступали ще й тому як прості люди, бо простих людей трактують також відповідно. Можливо, що вони мусіли пустити перед себе визначніших, а самі мусіли чекати терпеливо, доки не прийде на них черга. Хлопчинку пожертвовано Богу, як кожного іншого. Ніщо не зраджувало, що тут ішлося про пожертвування Божого Сина. Слова Симеона пролунали без уваги.

Прийшло упізнання втікати до Єгипту. І знов без будь-якої уваги вдаються вони до чужого краю, в якому проживають незнані. Навіть не знати, де і як довго вони там перебували, немов би те не варте було ніякої згадки. Відтак удаються до Назарету. Всюди той сам образ: Вони цілком зникають серед простого народу. Не тільки без уваги, не пізнані, не узгляднені, ні — таки просто хибно пізнані, маловажені, набік відсунені, усунені, нижче цінені. І вони нічого на те не роблять. Вони приймають те, як річ самозрозумілу, цілком не вичікують чого іншого, не мають ніяких претенсій. Вони ані не сердяться, ані не мають ненависти до інших, ані не є невдоволені. Ніяким робом вони не дають запримітити, хто вони властиво, якого трактування варта їхня Дитинка.

За довгий час милого родинного життя в Назареті вони цілком зникають у тіні забуття. Цілий світ тодішній не знав нічого про них, а також нині не вміє ніхто оповісти щонебудь

про те, що мало б в очах світу якесь, бодай найменше значення. Великий Святий Йосиф, Божа Мати, пізніше Цариця Небес, Божий Син, можна сказати, живцем похоронені в маленькому Назареті. Ніяким робом вони не доходять до значення: їх не честують відповідно, вони не мають ніякого значення. Їхнє становище ніяк не примірене до їхніх здібностей. Що ж то різної всячини не міг був натворити особливо Спаситель, найвищий дух людства! Всюди міг би був доконати великих подвигів! А він zostався простим теслею! Якої то діяльності не міг би був Він розвинути, хоч би під релігійним оглядом. А він нічого не робив! Він і не дав пізнати, що Він щось більше понад те, як виглядає. Не робив ніяких натяків, що Він ще дасть про Себе почути. Він приставав зі Своїми однолітками і з мешканцями Назарету так, що навіть крихітки не зраджували, що Він щось більшого від них. Відси й те здивування, коли Він потім ходив і вчив. Ніхто не сподівався, що Він до того міг би бути здатний.

Оте замилювання до укриття супроводить Ісуса також впродовж Його прилюдного життя. Найперше Він стає, як кождий інший, в ряди тих, що хотіли датися хрестити Іванові. Під час Своєї діяльності творив Він вправді чуда з konieczности, щоби виявити Себе як Божого Сина, але не любив ніяких величавих вистав, ні прослави. Він творив ті чуда потихеньку, без хвальби, без охоти показатись: Він умів так те уладити, що ті чуда, сказати б, самі собою ставали відомі. Він не величається Своєю могутністю, не заховається, як той великий пан, щоб ніхто не смів до нього наблизитись. У спосіб найбільше дружній пристає Він з простим народом, а нарід почуває себе коло Нього так, як коло свого рідного, той самий нарід, що зрештою супроти високоставлених і знатних осіб заховається з деякою полохливістю і з такою ж здержливістю. Під час страстей Його трактують як простого злочинця і засуджують Його. А вкінці додати ще Його найбільш укриті життя — у Пресвятій Евха-

ристії. Тут Він скриває навіть Своє чоловіцтво, зникає цілком під видами хліба й вина.

Того всього Він сам з розвагою хотів. Не було це так, як буває в інших людей у наслідок всіляких обставин, що їх вони не в силі змінити. Ісус потребував тільки захотіти, і все було б сталось цілком інакше. По волі Небесного Отця Ісус мав нам дати зараз при Своїй появі у світі таку науку, якої ми не сміємо переочити, ні забути.

В кожному чоловіці криється гін до значення, бажання бути великим. Це є нам вроджене. Ніщо так не потягає більшої частини людей, як та надія виплинути, статись чимось вищим, бути винесеним понад інших: нічого так прикро не відчуваємо, як те, що мусимо вступитись, що нас відсувають набік, що не маємо значіння.

Якщо чоловік іде за тим природним гоном, то дуже легко буде йому здаватись, що у почестях світу лежить його людська велич. Тому найперше буде невтомимо працювати, старатись і просто полювати за багатством, бо багатство дає вплив і повагу. Відтак хоче він дійти до більшого значення, бути поважаним, мати почесні, бути запрошуваним, узглядненим, хоче всюди бути при тому, мати й сказати своє слово; його думка має бути прийнята з увагою, має бути доцінювана. Потім він старається щораз більше поширити свої впливи, всюди він уміє поставити себе в доброму світлі, на видному місці, подати до відома свої добрі прикмети, свої подвиги, просто надхнути інших високою думкою про себе самого. І в той спосіб він має надію через повагу, становище, почесні, зв'язки, відносини, прихильність і вплив іти все вище й вище, зі щабля на щабель. Він має уподобання в тому самовозвеличуванні і вірить, що не аби як далеко поступив, що зробив не знати які великі поступи і кар'єру,

Оце й ціль, що її має перед собою пребагато людей. Дехто досягає того менше або більше і вважає себе щасливим, інші ніколи не дістануться на вищий щабель і через те почуваються невдоволені.

Дещо з такого духу криється в кожному чоловіці. І Апостоли щораз спорили між собою, хто з них більший. А одного дня Яків й Іван прийшли до Божественного Спасителя з проханням, щоби Він обіцяв їм обом два перші місця у Своїому Царстві. Навіть у монастирські мури часом зайде той дух. І тут дехто радий би мати якийсь уряд, якесь важніше місце. Ні одному чоловікові в природний спосіб не подобається, якщо він нічого не має сказати, якщо його як підрядного усувають набік, а він все мусить уступити, якщо може навіть хибно про нього думають і недоцінюють, тоді як інші все наверху і все чути їх ім'я, як їх шанують і славлять. Кожному подобається, коли він має щось значити.

Нехай же Спаситель покаже нам Своїм приміром, що є тільки одна дорога до правдивої величі: совершенне (досконале) самовіддання Богу. Сповнювання Його святої волі. Тож моя велич не залежить від місця, чи від становища, яке я займаю перед людьми, від впливу, який я маю, від значення, що його маю в очах людей. Також цілком байдуже, чи мене інші знають, чи про мене говорять, чи мене цінять, чи мене славлять. Один погляд на святі особи в Назареті учить нас того. Вони в очах світу нічим не були, але правдивим своїм значенням вони стояли безмірно вище від усіх інших людей, бо вони совершенно самовіддалились Богові.

Навчимося і наберімося того духу Божественного Спасителя: люби бути незнаним і щоб тебе мали за ніщо. Люби те! Не сміємо бажати блистити, ані висуватись поперед інших, а тихенько і скромно вважати на те, щоби вірно сповняти Божу волю.

2

3

4

5

ВДОВОЛЕННЯ БОЖИМИ ЗАРЯДЖЕННЯМИ Й ДОПУСТАМИ

Вроджене також чоловікові бажання бути вдоволеним і щасливим. Та дуже легко думає чоловік, що щастя і вдоволення лежить у тому, коли все йде йому так, як він хоче. Все має бути так, щоб було добре для нього, як він того бажав би. Якщо він може так урядитись, як йому подобається, якщо ніщо не порушує йому його милого спокою, якщо він не має ніяких прикроців, роботу має по душі, всі змагання й пляни вдаються, — тоді і тільки тоді, на його думку, йому добре поводитьься на землі. Отоді можна би подумати й про те, що можна би й для Бога щось зробити. Але перед тим, на першому місці, мусів би він подбати за себе, за свою вигоду і вдоволення.

Та, звичайно, життя виглядає цілком інакше. В ньому повно противностей, неприємностей. Не одному дуже часто все йде наперек. Люди, з якими живе, не є такі, яких він бажав би. Бувають найрізномірніші характери: кождий має свій погляд і може боронити його добрими аргументами, кождий має свій спосіб поступовання, кождий має свої хиби, недостачі, прикмети, недосконалості. Дехто буває мені просто осоружний, а то й незносний. Одному не подобається погода. Тут знов вимагають від мене того, що мені неприємне, а мої найкращі пляни через те знівечені. До того приходять ще й нещасливі випадки, розчарування різного роду.

А бувають люди — і ми всі потроху до них належимо! — що зараз ворухаться в серці, якщо їм дещо не подобається, якщо не по-їхньому. Кожда дрібниця є в силі порушити їх-

ній спокій. Як тільки вийде щось трохи інакше, ніж того вони собі були бажали, вони стають подразнені, гнівливі, невдоволені. Ба, вже саме побоювання, що могло б вийти інакше, як вони собі бажають, не дає їм спокою. Цілий їх настрій уже пропав.

Та на тому не кінчиться. Вони дають вислів своєму лихому настроєві тим, що кленуть, говорять прикрі слова. Всі, що з ними живуть, а зокрема ті, що від них залежні, мусять прикро відчуту той їхній лихий настрій.

Інші мають до всього щось своє додати. Як воно не вийшло б, все воно навиворіт. Вони знають усе краще і без упину говорять, як то властиво мало би бути. Ніхто не може їм догодити. Передусім вони дуже вражливі, якщо хто висловить свій погляд, що противиться їхньому, або якщо хто поступає в такий спосіб, що їм не подобається. Вони оцінюють все односторонньо, зі своєї точки погляду, яку вони вважають за одиноку слушну й справедливую, і не допускають, щоби попри їхній погляд якийсь інший був піднесений. Тому легко попадають вони в суперечку з іншими, критикують і осуджують всіх інших.

Часто вони посуваються ще далі, бо людей, з якими живуть, підозрівають, посуджують і підбурюють інших проти них. Вони є в силі перешкодити добрій справі, бо вона не по їхньому нутру, вони є в силі поборювати інші змагання тільки тому, що вони їм не подобаються. При цьому вони вміють зручно закривати свої найглибші мотиви і надати собі вигляд, немов би вони так поступали тільки з уваги на Божу славу.

Вкінці бувають такі, що самі собі укладають рід і спосіб, як вони хотіли б Богові служити. Тому видумують собі всілякі речі, які вони хотіли б зробити в тому згляді. Вони собі вишукали згідно зі своїм смаком побожні вправи, які виконують, уложили собі рід вправ у чеснотах по своїй вподобі. У виконанні тих учинків вони бачать правдиву святість. — Не треба забувати, що такий ідеал побожності відповідає не

тільки їхнім особистим поглядам, але часто також їхній тілесно-душевній вдачі, а при цьому і їхнім власним нахилам. Тому не коштує їх особливого труду жити за тим ідеалом, а тим часом вони мусіли б сильно боротись і поконувати себе, якщо були б обов'язані так поступати, як то інші означають за слушне. Отой їхній особистий, цілком своєрідно прикрий ідеал чесноти вони відтак вважають за важний і для всіх. Тих, що не живуть згідно з тим ідеалом, вони безпощадно осуджують, понижують, а навіть переслідують. А себе самих вони вважають за таких, що далеко вище від них стоять. Якщо настоятелі вимагають чого, що не сходиться з їхніми плянами, вони роблять великі труднощі і почувають себе цілком нещасливими через ті «перешкоджування» в їхньому духовному житті. Людям, з якими живуть, дають вони часто привід до великої терпеливості й лагідності, бо вони завжди хотіли б переперти свої дивоглядні погляди і мають претенсії, щоби до них стосувались. Щораз знову вони попадають у неспокій і є невдоволені, бо дійсність не сходиться з тими всіма засадами, на яких вони збудували своє змагання до чесноти.

Найглибша підстава тих усіх об'яв, тих бажань і змагань — це самолюбство, шукання себе. Таким людям ще не ясно, що нашим завданням є підпорядкувати нашу волю Божій волі мимо наших противних нахилів. А вони хочуть найперше йти за своєю волею, а за Божою лише настільки, наскільки вона сходиться з їхньою. А ми мусимо саме в тому бачити нашу досконалість, що з виреченням власної волі, наших особистих бажань і нахилів ми коримося Божій волі, і то не тільки тоді, якщо вона нам до душі, але передусім тоді, якщо нам наперек. Ми ж пізнали вже, що невідкличною передумовою для досконалого самовіддання є рівнодушність, що уможливорює нам поставитись супроти всіх речей без упередження, без замилювання, без обридження, відрази чи неохоти. Отак і видно, що властивою причиною змалюваних хиб є ніщо інше, як тільки брак рівнодушності.

Тому й тепер побачимо на Святих Особах, як практично має виглядати оте неупередження.

Марія чує від Ангела вістку, що Вона має статись Матір'ю Спасителя. Їй тільки неясно, як те має статись. І Своїм питанням старається дістати від Ангела пояснення про ту справу. Скоро тільки Ангел заявив Їй, що Вона зачне завдяки осіненню Святого Духа, Вона, не вагаючись ні на хвилину, відповідає: «Се раба Господня, буди мені по глаголу твоєму». Вістка Ангела приходить для Неї цілком несподівано. Нема сумніву, що вже в першій хвилині Їй було ясне, що вибрання Її на Матір Спасителя дасть цілком іншу форму Її життю, яке відтепер розвинеться в спосіб, для Неї покищо незнаний. Але вона не просить собі часу до надуми, щоби могла розважити, який засяг зобов'язань те все означає. Вона не розважує, як те погодиться з Її плянами. Вона не ставить Ангелові безліч всіляких питань, ані не робить заміток, що, мовляв, Вона недостойна бути вибраною на те. Вона не перестрашується величчю завдання, яке Бог придумав для Неї, ані не питається, чи Вона буде здібна задосить учинити тому завданню. Вкінці Вона цілком не зважає на ту безмірну гідність, до якої Бог хоче Її піднести. Вона звертає увагу тільки на те, що Ангел подає Їй до відома Божу волю, і скоро тільки Вона пізнала, як та воля здійсниться, заявляє без ніякого вагання свою згоду. Пізнати Божу волю і бути готовою сповнити її — це для неї одно й те саме. Він є Пан. Він має наказувати. Я раба — слуга Його і маю слухати. Марія так перейнята своїм обов'язком підкоритись Божій волі, що Вона взагалі не вважає на те, що означає для Неї післанництво Ангела: Вона дивиться тільки на Божу волю, яку звіщає Їй те післанництво.

Марія сказала своє т а к, а вслід за тим Її дотеперішнє життя контемплативного спокою минулось і скінчилось. Ангел на знак правди своїх слів вказав Їй на те, що Єлисавета вже шестий місяць при надії. Марія спішить туди і пізнає, що Її своячка в останніх місяцях блаженного стану (вагітності)

потребувала б деякої помочі. Тож вона застається при ній, і ми не можемо собі про те все інакше думати, як тільки так, що Вона справді тільки про одне думала, щоб Єлисаветі бути всіляким способом помічною. Її власні бажання, Її вигоди і т. д. мусіли цілком набік уступитись. В чужому домі треба заховуватись згідно зі звичаями, які там панують.

По повороті Марії зачали поволеньки виступати наверх познаки Її вагітності. А що вона була заручена — а тоді з заручинами було зв'язане право до подружного життя — ніхто з сторонніх тому не дивувався. Тільки для Йосифа справа була не до в'яснення. Прийшли гіркі дні, а то й тижні для Марії і Йосифа, аж доки Ангел не заспокоїв Йосифа. Марія з повним довір'ям лишила все Господові Богові. Зрештою Вона сама цілком не була в силі усунути сумніви Свого Обручника так, щоби не залилось навіть тіні якогось вагання.

Зближалась хвиля рождства Її Дитинки — а тут прийшов приказ про спис населення. Ледве чи ми могли б зрозуміти, яким тяжким і прикрим для Йосифа й Марії було те зарядження світської влади. Для ремісника це вже завсіди получене з деякою стратою, якщо його нагло відривають від роботи. Дорога туди й з поворотом вимагала цілого тижня часу. А що рождество по всякій правдоподібності мало наступити в Вифлеємі, то і побут там мусів протягнутись ще на кілька тижнів. Йосиф мусів покинути і відложити роботи, прийняті в Назареті. З чого ж вони мали жити в Вифлеємі? До того особливо для Марії подорож мала бути досить прикра й томляча через конечність не раз ночувати в гостиницях. А що вони були люди простенькі й убогі, мусіли вдовольнитись тим, що їм подавали. Не могли ставити ніяких жадань.

Чи могли б ми собі подумати, що Марія й Йосиф сердились на той такий прикрий для них наказ про спис людности? Що вони були невдоволені, подразнені, гнівливі, чи

кляли на цісаря, якому захотілося знати, скільки має підданих під своїм пануванням?

Воно все так є. Діється те, що великі пани бажають собі. На бажання простих людей взагалі ніхто не звертає уваги, ані не має згляду ніякого. Вони — річ цілком другорядна. Нехай вони тим журяться, як сповнять свій обов'язок. Марія і Йосиф напевно ні на хвилину не втратили свого спокою. Бо вони не мають багато плянів і бажань, вони тільки хочуть сповняти Божу волю, яку видно також у таких допустах.

Та прийшло ще що гіршого. Приходять вони до Вифлеєму, — нема для них ніякого місця в гостиниці. Вони мусіли шукати захисту в печері, якої в час непогоди пастухи вживали за стайню для худоби... Як добре по томлячій подорожі заїхати до дому, де нас гостинно приймають, де за все постарались. Та коли всі інші у Вифлеємі примістились більше або менше вигідно по домах, найсвятіші особи мусіли ночувати в стайні! Ніхто про ніщо не постарався і не подбав! Ніякої вигоди! Нема найконечнішої речі! Найбільш оправдані бажання zostаються несповнені! Ніхто не має для них найменшого згляду. На найбільшу хвилину в житті матері, яка має повити свою першу дитинку — для Божої Матері все так уладжене, що цілком не можна собі навіть подумати, що могло би бути щось більше невикладне, більше упокорююче, більше безглядне! Як прикро було для Йосифа, що не міг постаратись для Марії ніякого іншого мешкання. Можливо, що рясні слези потекли по Його лиці, коли Він по безуспішному шуканні якогось відповідного нічлігу повернув до Марії і сказав їй, що нічого не знайшов, і запровадив її до стайні. А все ж ніякого нарікання, ніякого жалю, ніякого невдоволення, ніякої суперечки — ані з мешканцями Вифлеєму, ані з Богом!

Марія напевно потішала Йосифа, вказуючи на те, що так Бог зарядив. Нехай діється Його воля! Якщо Бог був би хотів, щоб Його Син прийшов на світ на якому іншому місці,

то був би вмів уже так зарядити. Отже, спокійні і вдоволені, уладилися вони в стайні, як тільки воно було можливе в таких обставинах.

Ото й є місце, яке призначив Небесний Отець на народини Свойому єдинородному Синові. Який то початок для земського життя Божого Сина! Це передсмак того, що Його чекає тут, на землі.

А все ж Божественна Дитинка лежить цілком вдоволена у яслах вифлеємської стаєнки. Вона хоче нас навчити, що йде про те єдино, щоби сповнити волю Небесного Отця, нехай Він призначає й жадає, що тільки хоче.

При пожертвуванні у Храмі Марія і Ісус заявили торжественно їхню готовість підкоритись беззастережно Божій волі. А та воля об'являється не тільки в Його заповідях, але також у Його допустах. Зі свободою людської волі дана людям також можливість надужиття тої свободи. В наслідок того деякі начальства всіх часів використовували своє становище і свою силу на те, щоби поступати цілком по своїй самоволі, без якоїнебудь уваги на оправдані інтереси своїх підданих. В таких випадках мусять часто саме ті добрі піддані багато перетерпіти. Це Божі допусти. Ми повинні не тільки тоді підкорятися святій Божій волі, коли вона нам до душі, але також тоді, коли те нам тяжко приходить. В який, сказати б, безглядний спосіб Бог дає до пізнання значення Своїх суверенних прав, показують нам події, що мали місце по відвідинах і поклоні мудреців.

Ірод настає на життя Дитинки. Але не було в пляні Божого Провидіння, щоб Ісус вже тепер умер. Тому й схотів Бог рятувати Його перед тим нелюдом — скаженюком. Спосіб, в який Бог те робив, був для Святих Осіб незвичайно утяжливий і повний терпінь, а до того спричинив багатьом матерям страшне терпіння серця. Розважмо вперед те останнє. Коли Ірод довідався, що мудреці відійшли з поворотом іншою дорогою, він післав жовнірів до Вифлеєму і наказав вимордувати всіх хлопчиків нижче двох літ. Що за біль для

матерів! Може й насувалось тим матерям також питання, що його так часто чуємо: «Як то може Бог таке допустити?» На те тільки одна відповідь: «Він є Іпаном!» Ми не маємо права жадати від Нього вияснення про причини, чому Він дещо допускає! Він не має потреби здавати справу зі Своїх постанов. Він може розпоряджувати нами цілком по Своїй вподобі, а ми маємо обов'язок безумовно підкоритись під Його найвищу владу! Бо саме тільки одно є конечне, щоб Його свята воля діялась.

Також Святі Особи мусіли принести тяжку жертву, корячись під Його святу волю. Ангел явився вночі св. Йосифові і казав зараз вставати та й утікати до Єгипту разом з Дитинкою. Без ніякого згляду на їхні справи, інтереси, бажання чи пляни прийшло те доручення; а до того ще серед ночі. Перед тим не дістали вони ніякої вістки, хоч прецінь Бог знав усе наперед: також ніхто їх не питав, які їх бажання. Можна справді сказати, що більшої беззглядности хіба не може бути! Перенесення, ні — дійсне вигнання до Єгипту! З найбільшим поспіхом мусять вони вночі спакувати трошки того майна, що його посідали, і — геть в дорогу до чужого незнаного краю! Таж міг Бог і в інший спосіб подбати за життя Свого Сина! А Він вибрав шлях такий, що для них — хоч вони для Нього були наймиліші — був найневигідніший, найприкріший, найповніший всіляких недостатків. Виглядало б так, що Він хоче з ними поводитись можливо найтвердше, без ніякої пощади, без ніякого спочування. -- Хіба тепер уже насправду ніхто не зможе жалуватись, немов би Бог не дуже дбав за нього, бо він заслужив собі на інакше трактування. Мабуть, умисне Євангелист оповідає про виконання наказу цілком тими самими словами, яких ужив у приказі Ангел: «І Йосиф встав, взяв Дитинку і Матір і втік до Єгипту». Без нарікання, без скарги, без прокльону, без подразнення супроти того, в найвищій мірі неvigідного доручення Святі Особи слухаються. Божа воля для них ясна: вони її сповняють найбільше охоче, як щось самозрозуміле.

Там вони перебувають доти, доки знова не з'явився Ангел і не сказав їм вертатись до Краю Ізраїля. І знов той сам беззглядний спосіб розпоряджування ними. Їх самих ніхто не питає, вони не мають нічого рішати, а тільки слухають.

Приходить тепер довгий час тихенького життя в Назареті. Пригляньмося тут передусім доростаючому Спасителю. Він мусів насамперед помагати Матері в малих хатніх зайняттях, а відтак св. Йосифові. Він знав усі винаходи й відкриття, що їх зроблять люди до кінця світу. А Він хоче, щоб Його прибраний батько показував Йому, як Він має те чи інше робити, працює за його вказівками день-в-день у майстерні. Він не зачав Своєї діяльності тим, що викинув би за вікно перестаріле знаряддя, а збудував би механічну столярню з електричним розгоном. Він не говорив заєдно: «Це можна б краще так зробити». Він також не зробився можливо найскорше незалежним, щоби могти на власну руку все робити. Він залишався в покірній залежності від Свогого прибраного батька і від бажань людей, що давали роботу. Про Його бажання взагалі Його не питали. Його родичі і ті, що замовляли роботу, просто визначували Його цілоденне зайняття.

При цьому Він мусів дивитись і переживати, як інші. що безконечно нижче від Нього стояли, приходять до значення, як законовчителі й фарисеї проповідують свої ложні науки, яке страшне безладдя розпаношилось. А Він не смів у те вмішатись, не смів нічого проти того зробити, нічого зарядити. Так хотів Небесний Отець. А Він охоче корився тому.

Киньмо ще коротенько оком на Його прилюдне життя. Не можна ніяк сказати, що Він дістав ideale поле до діяльності. Ціле духовенство, провідні круги від самого початку поставились проти Нього. Нарід цілий був перейнятий фальшивими передсудами, несталий, непевний. На помічників призначав Йому Небесний Отець мужів, що до того їхнього становища не мали найменшої освіти. До того один

був злочинець і зрадив Його. Успіх Його прилюдної діяльності був дуже-дуже маленький. Ненависть і вороже наставлення Його ворогів стало зростати, а вкінці повісили Його на хресті.

На око все навиворіт. І то чисто все! Якщо Бог був би нам показав плян, як має за Його наміром виглядати життя Його Сина, ми були б розкрили очі зі здивування і були б заявили, що той плян ні до чого. А відтак ми були б Йому сказали, що цілком інакше все мусить бути наладане.

Часто ми не можемо досить успішно поставити собі перед очі ту правду, що ми єдино на те жиємо на землі, щоби Бога прославляти підкоренням під Його святу волю. Таж навіть Божий Син не міг величавіше прославити Небесного Отця, як тільки по змозі найвірнішим сповненням Його волі. Однаково є, чи та воля виступає супроти нас у Його заповідях, чи в допустах. Цінність для Бога лежить у тому, що ми вирікаємося нашої власної волі, поступаємо проти нашого природного нахилу і проти нашого бажання. Якщо хто радо кориться Божій волі тільки тоді, коли вона сходиться з його волею, то він властиво сповняє не Божу волю, а тільки свою власну. Тому саме в труднощах, противностях, в невдачах і нещасті виявляється, як далеко ми поступили у сповнюванні нашого головного завдання на землі.

Якщо б не було тих труднощів і т. д., то ми взагалі цілком не мали б нагоди до вправи найцінніших чеснот! Отже для того Бог допускає те все. Ми повинні в таких випадках так поводитися, як те відповідає Божій волі. Тому й буває, що люди не є такі, яких ми собі бажали б. Ми повинні використати ту нагоду для лагідності, терпеливості, поблажливості, любови до ближнього, милосердя, ревности за спасення душ. Я не є тут на те, щоби чувати, аби другі були повні чесноти — нехай, що я як настоятель і маю такий обов'язок —, але на те, щоб їхні хиби використати як нагоду до вправи в чеснотах. Тому й можуть вони у багатьох речах бути іншої думки, ніж моя, щоб я міг з моїми ближчими по-

годитись, жити в згоді. Тому й допускає Бог, що є й лихі люди, що роблять добрим прикромці, щоб ті добрі в терпіннях мали тим величавіші нагоди підкоритись Божій волі, яка виявляється у тих допустах. Відси також походить той нерівний розподіл земських дібр, дочасних приємностей, таланів, здібностей, успіхів і т. д. Я маю бути вдоволений тим, що Бог мені дає, без зазидування іншим, не дорікаючи Богові за те, ані в ніякий інший спосіб не показуючи мого невдоволення. Я з моїми бажаннями, плянами, поглядами, нахилами і т. д. є цілком підрядною річчю. Головна річ — це Бог, що му- сить бути прославлюваний тим, що я підкоряюся Його святій волі без уваги на мої змагання і цілі, які з тим не сходяться. Правда, в деяких обставинах може бути моїм обов'язком ви- ступити проти лиха, проти несправедливості чи кривди. Чес- нота не робить з нас таких людей, що нічим не дадуться ви- вести зі спокою. Чеснота — це цілковите опанування всіх здібностей і звернення їх до слухної цілі. Тож я мушу завсі- ди розважити, чого Бог вичікує від мене в тих умовинах. А якщо пізнаю, що мій обов'язок є виступити проти несправед- ливості і кривди, то знов я мушу так зробити, як воно від- повідає Божій волі. Передусім треба нам стерегтись того, що- би ми не поборювали злого тому, що воно прикре для нас, але для того, бо так Бог хоче. Бувають люди, що поборюють зло вогнем і мечем, скоро вони самі при тім терплять, а зреш- тою поза тим вони цілком не зворушуються, бо воно для них не є прикре. Далі вони пересадно роздувають дрібниці, які для них невивідні, а тим часом у випадку грубих похибок, які не справляють їм неприємностей, вони не дають собі заколо- тити спокою. Тому мусимо завсіди вважати, що нас спону- кує: ревність за славу Божу, чи за свою власну вигоду.

Мусимо отже призвичаїтись бачити у всьому, що нас стрічає, допусти Божі, в яких тільки про те йдеться, щоби ми так заховувались, як Бог того хоче. Це, сказати б, іспити. в яких Він виставляє нас на пробу, щоби побачити, як да- леко ми поступили в досконалому самовідданні.

Щоби за приміром святих Осіб дійти до вдоволення за-
рядженнями Божими, мусимо собі раз-у-раз пригадувати та-
ке: 1) Бог знає все. Без Його відома не спаде горобець з даху.
Він передбачив все від віків. Ніщо не може мене стрінуги та-
кого, що було б закрито перед Ним. 2) Бог може все. Він мо-
же все звернути і покремувати так, як Він схоче. Отже ніщо
не може мене стрінуги проти Його волі. 3) Бог любить мене.
Більше, як я сам себе люблю, любить мене великий Бог. Він
хоче того, що найліпше дтя мене, і тільки того може хотіти.
Все, що мене стрічає, має мені вийти на добро, на спасення,
хоч я тим часом навіть того не добачую. Марія й Йосиф та-
кож не могли добачити, до чого добрі були Його допустити. Він
знає далеко ліпше від мене, що дійсно вийде мені на найліп-
ше, якщо тільки я буду бачити у всьому Божу волю і тій
волі підкорюся.

Я мушу бути пересвідчений, що надо мною чуває без-
конечно мудре Провидіння, що має супроти мене найкращі
наміри і всім кермує так, як воно для мене найкраще. Отже
я маю по-дитячому віддатись тому Провидінню, залишити
йому з повним довір'ям моє життя, моє майбутнє. Правда, я
міг би прикро відчувати те, що є докучливе. Та я не був би
людиною, якщо я того не відчував би. В першій хвилині міг
би я навіть бути збентежений, занепокоєний і з початку втра-
тити рівновагу духу. Але зараз я повинен схаменутися та й
спитати себе, чого Бог вичікує від мене в тих обставинах.
Нічого не сміє бути такого, що було би в силі викликати в
мені тривале невдоволення чи сердитість. Бо воно тільки до-
казувало б, що я не поконав ще самолюбства та егоїзму. Я
мушу знову пригадати собі, що я на те єдиною тут є, щоби
Бога прославляти жертвою могого самовіддання, і що саме
тепер мені трапляється не аби-яка нагода те зробити.

12-ЛІТНІЙ ІСУС

Щоби зрозуміти поведінку Ісуса — хлопчини, треба знати, що по закону жидівський хлопець у 12-тому році життя ставав повнолітній, переставав бути під властю батька і мав право до самостійного поступовання. Рівночасно і приписи закону ставали для нього обов'язуючі. Ісус корився їм по волі Небесного Отця і, від того часу зачинаючи, вибирався щороку з родичами на празник Пасхи до Єрусалиму.

Повертаючися з свята паломники опускали місто так, як і у нас буває в час процесій: осібно йшли мужчини, осібно жінки, осібно дівчата. Тож було самозрозуміле, що Ісус при виході з міста не був коло родичів, і могло вийти так, що вони того не завважили. Коли ж пізно по полудні прийшли всі до того місця, де схотіли б заночувати, тоді вже групи розходились. Марія й Йосиф уже стрінулись і чекали на Ісуса. А як Він не приходив, то вони занепокоїлись. Зачали розпитувати за ним інших хлопців, та ніхто не бачив Його. Вкінці прийшли вони до переконання, що Він, певно, не вийшов з міста. Зараз таки повернули вони назад і прийшли пізно ввечері до Єрусалиму. Сподівалися, що знайдуть Його в гостиниці, в якій перебували під час свого побуту в Єрусалимі. Та ніхто не вмів щонебудь про Нього сказати. Можливо, що тоді також був такий уряд, до якого можна було звернутись по поміч, якщо хто загубив кого з своїх близьких. Але й там питали вони за Ним надармо. Їх тривога і занепокоєння були безмежні. Надармо мучилися вони різними здогадами, де Він міг би бути, чи нема якої вини з їхньої сторони, що Він загубився, чи не стрінуло Його, може,

яке нещастя. Станули перед загадкою. Та непевність мучила їх так, що вони, затривожені й неспокійні, і спати не могли.

На другий день раненько починають вони пошукування. Проходять кожний куток міста, всюди питають за Ним, заглядають всюди за Ним. Все надармо. Вже вечір, а вони Його не знайшли. Щораз благають в Бога помічі, щоби могли знайти Хлопчика. Вже не знають, як і що робити. Безраді і замучені до краю, проводять і ту ніч. Марія плаче гірко, Йосиф цілком прибитий. Ранесенько третього дня починають наново розшуки по місті. Та ось, може, й випадково чують вони від декого, що чув, що в храмі якийсь хлопчик викликає велику увагу розмовою з законовчителями про Святе Письмо. З найбільшим напруженням біжать вони до храму, входять до залі навчання і бачать, як там хлопчик Ісус сидить серед законовчителів і чують, як Він їх питає і їм відповідає. А на них Він цілком не звертає уваги, а продовжує спокійно Свою розмову. Марія не може стриматись. Вона протискається до Нього і перериває розмову словами: «Сину, як Ти міг нам таке зробити, що, не кажучи нічого нам, зостався тут? Оце Твій батько і я з болем серця шукали за Тобою три дні». Хлопчик дивиться на Неї спокійно, але зі здивуванням, і відповідає: «Чого ж Ви за мною шукали? Чи ж Ви не знали, що я мусів бути там, де хотів того мій Отець?» Ті слова зразу були незрозумілі для родичів. На таку відповідь вони цілком не були приготовані. Його повний гідности спокій, Його здивування щодо їхніх побоювань, спосіб, в який Він говорив про обов'язок супроти Свого Вітця, а одночасно, як здавалось, не має ніякого зрозуміння для їхнього болю — все це їх цілком заскочило і приголомшило. Таким вони ще не пізнали Його. Без слова гляділи на Нього. Та Він нічого більше не сказав їм, встав, попрощався з законовчителями і відійшов разом з родичами.

Поведінка хлопчика виглядає на перший погляд незрозумілою. Він не каже родичам навіть словечка про те, що Він зостанеться. Одно словечко про те, було б заощадило їм не-

сказанного болю. Вони Його шукають, а Він знає про їх безмежну тривогу й журбу. Він бачить, як вони за ним шукають, які вони сумні і безпотішні, бо не знайшли Його. Не посилає їм ніякої вістки, що заспокоїла б їх. Та ми мусимо прийняти, що Він так уладив, що вони Його скорше не знайшли. А як вкінці Мати каже Йому, що вони через три дні шукали Його з болем серця, Він не висловлює жалю, не показує спочування, не оправдується, ані не просить прощення. Він не зраджує найменшого заклопотання, ані не старається їх заспокоїти: Він глядить на них Своїми великими, глибокими очима зі здивуванням ніби цілком не розуміючи, як вони могли бути в такій тривозі, коли ж прецінь вони мусіли знати, що Він у всьому мусить іти за волею Свого Небесного Отця.

Та не сміємо думати, що хлопчик не мав ніякого зрозуміння для болю Своєї Матері. Він страшно терпів і глибоко відчув те, що мусів Їй завдати такий біль, таке горе. Він спочував разом з Нею той великий біль і ту страшну тривогу, що Вони переживали ради Нього. Це була для Нього гірка година, коли Він бачив, як Вони тужили за Ним і шукали за Ним. Чому ж не заощадив того болю Собі і Їй? Відповідь на те дає Він сам: «Так хотів Отець. Я мусів сповнити волю Отця». Він мав нам дати незвичайно важну науку, а саме, що всі бажання серця, всі згляди на інших мусять замовкнути, якщо того хоче Отець Небесний.

Навіть ті ніжні, шляхетні, Богом дані в'язи синівської любови не сміють стримати чоловіка від того, щоби він пішов за Божим голосом. Ми мусимо мати силу пожертвувати нахили серця, не потурати їм, якщо Бог того вимагає. Бог мусить бути осередньою думкою нашого життя, перед тою думкою мусять цілком уступити всі інші згляди. Того вимагає досконале самовіддання. Наше серце мусить бути цілком свободне від усіх земських в'язів, щоби ми були в силі цілком Йому віддатись, іти за Його голосом. Прив'язання до

попали б у велику нужду. Зате ніякі інші причини не мають значення супроти ясного й певного покликання. Нехай розлука з дитиною, виречення на її перебування вдома і на її поміч є дуже болючі для родичів, — вони проте мусять принести ту жертву. Він Господь!

Також і для дитини зречення на родинний дім з його милими радощами — це жертва. Декому може бути тяжко розлучитися з заппадливим батьком, з милою мамою й родиною. Дванадцятьлітній Ісус своїм приміром дає таким людям силу й відвагу принести ту жертву. Колись пізніше скаже неблаганно той самий Ісус: «Хто любить отця й матір більше як мене, не є мене гідний». Правда, дитина повинна через ціле своє життя заховати щиру любов до родичів, молитись за них і, наскільки обставини на те дозволяють, старатись зробити їм приємність. Але згляд на родичів не сміє бути на перешкоді, щоб цілком віддатися своєму званню і відповісти його вимогам. Без числа людей усіх часів з поглядом, зверненим на свого Провідника, що дав їм той величавий примір, принесли радо ту жертву, опустили батьківщину, родичів і всі прив'язання і виїхали на найдальші місії, бо вони собі сказали, що також вони мусять там бути, де Бог того хоче. А християнські родичі також навчилися з того таїнства, що і бажання їхнього серця мусять замовкнути, якщо Бог кличе їхню дитину.

Якщо вже згляд на родичів, на ті Богом дані ніжні й сердечні в'язи, не сміють стримувати чоловіка від досконалого самовіддання Богові, що його кличе до того стану, то воно важне ще більше у випадку подружжя любови. Правда, це Його воля, щоби більша частина людей одружувалась для поширення й підтримання людського роду. На те Він і вложив в людей той родний гін. Та стан досконалости і священиче звання вимагають свободи від усяких в'язів тіла й крові, а тим самим і виречення подружжя. Ціла любов має належати Богові. Добровільно мають ті, що вибирають той стан, відмовити собі тих, самих собою дозволених почес-

них радощів. Незвичайно важна річ, що вони ясно зрозуміли значення свого кроку і постановили принести повну жертву, отже виректись земської любови на ціле життя.

Через обіт чистоти не усувається природного гону. Є людською річчю, що він (той гін) дається помічувати, що чоловік тужить за кимбудь таким, що до нього схиляється найсердечнішою любов'ю і дізнає від нього взаємної любови. Можна не раз навіть дуже болюче відчувати самоту. Можливо також, що стріне хтонебудь кого такого, що до нього серце схиляється, і помітить у нього також позначки деякої прихильности. У тих, що ніколи або рідко стрічаються з особами другої статі, буває, що той гін може їх пхнути на небезпечні манівці, якщо дається завважувати прихильність до особи тієї самої статі.

Прив'язання — людська річ, і ще не є ніяким злим знаком. Та було б страшно небезпечно, якщо потурати б тим прив'язанням і шукати б у них підмінки того, чого ми торжественно виреклися. Це була б невірність супроти Спасителя, якому ми подарували наше серце. Бо ми відбирали б тоді назад те серце й дарували його частину — і то більшу частину — сотворінню. Ми відкликували б наше самовіддання. Дуже часто з того виходить велике згіршення і втрата поклонання, якщо не встигнемо вчасно протиставитись таким прив'язанням і з виреченням на всяку земську любов не принесемо Спасителеві в дарі цілого нашого серця.

В Наслідванні Христа кажеться: (II, 7): «Ісус хоче бути сам-один і понад усе предметом твоєї любови... Твій улюбленець має таку прикмету, що не зносить другого, бо він хоче сам-один посідати твоє серце і володіти в ньому, як Цар на Свійому Троні». (IV, 8): «Мені не залежить на нічому з того, що ти мені дасш поза тобою самим: я не вимагаю твого дарунку, але тебе самого. Так, як і тобі не досить, якщо посідаєш все, а Мене ні, то і Я не можу мати уподобання, якщо ти Мені всілякі речі дасш, а себе самого ні. Тож якщо хочеш

тіла й крові не дасться погодити з совершенним самовідданням. Оця наука — це й найглибше значення того таїнства.

Ми приглянулись укритому життю Ісуса. Воно має нам найбільш проникливо вбити в пам'ять ту правду, що не йдеться про те, щоби ми щось великого в очах людей доконували, але щоби сповняли Божу волю. Рід і спосіб, як ми маємо те робити, має призначити Він. То Його річ. Він Господь!

Більша частина людей мусить проводити ціле своє життя в подібних зайняттях і в подібних обставинах. Саме тим людям хотів Він принести світло, силу й потіху. Бо, якщо хто нічого більше не робить, як тільки сповняє обов'язки свого стану тихенько в укритті, то він таки доконує — якщо пізнає в них Божу волю і тій волі підкоряється — правдивих подвигів, навіть якщо ті зайняття зрештою не мають ніякого більшого значення, як тільки те, що дають йому можливість існувати.

А тут хоче нас навчити Спаситель Своїм приміром, що є ще й інша можливість, до якої не всі покликані, ані не вибрані: це є життя Апостольське.

Щоби чоловік пізнав свою правдиву ціль, своє властиве значення і своє завдання, яке має тут на землі, і щоби згідно з тим уладив своє життя, — він потребує поучення й проводу.

В найбільшій частині людей нема до того передумов, передусім нема ні часу, ні освіти, що дали б їм можливість самим ближче зайнятись тими питаннями і дійти до вдоволяючих, ясних і певних понять. Самими тільки своїми силами ніякий чоловік не є в силі відповісти собі ясно й певно на найважливіші життєві питання — як це наглядно показує нам поганство і люди, що є поза Церквою. Тому й мусить Бог допомогти людям. Та те, що Бог може зробити через інших, не робить сам. Він не хоче сам поодиноких людей поучувати й проводити: до того Він уживає помочі людей, яких Він сам собі вибрав. Те бачили вже і в Старому Завіті. Мойсей і Про-

роки були Ним призначені вчителі і провідники вибраного народу. В їхньому дусі мали продовжувати провід народу законовчителі і священники.

У спосіб далеко величніший був Христос учителем і провідником усіх людей, призначеним від Бога. Він також не хотів Сам усе робити, Його діло мали продовжувати люди. В дальшому Його пляні було, що мають бути у Церкві, що її Він заснував, стоварищення-союзи, які поставили б собі за завдання прославлявати Бога в особливий спосіб і можливо найдосконалішим самовідданням і в найрізномродніший спосіб віддавати прислуги Його Царству. Усім їм хоче Він Своїм приміром вказати на одну з вимог, конечних до апостольського життя і стану досконалости, а саме: на цілковите відірвання серця від зв'язків тіла й крові. Правда, доперва зачинаючи Свою прилюдну діяльність, Він схоче розлучитись зі Своєю Матір'ю. Але вже як хлопчик хоче Він її на те приготувати, а для нас хоче бути проникливим зразком, бо ж вибір звання здебільшого відбувається в молодечому віці.

При цьому хоче Він показати й родичам — до деякої міри та наука важна для всіх родичів — що вони тільки так довго і настільки мають право до їхньої дитини, як того Бог схоче. Повновласті родичів супроти їхніх дітей опираються єдино на їхній гідності як Божих заступників. А заступник має тільки таку владу, яку дає йому Пан. Отже родичі ніяким чином не є необмеженими володітелями своїх дітей, а лише настільки, наскільки вони наказують в ім'я Боже. Тож їхня воля не сміє ніколи бути суперечною з Божою волею. Якщо отже їхня дитина чується покликана до священичого чи монашого стану, можуть вони, правда, випробувати й досліджувати, щоби переконатись, чи це правдиве покликання. Та вони не мають права протиставитись покликанню, якщо воно правдиве, дійсне. Ясно, що нема Божої волі, отже й нема покликання, якщо родичі потребують дитини до утримання життя такою мірою, що вони без дитини

бути моїм учеником — віддай себе самого Мені, з усіма твоїми нахилами».

Чудово і прегарно висловлена обручничка любов душі до Спасителя у словах св. Агнички, які вона мала сказати (цитуюмо з часослова римського): «Я люблю Христа, що мене, як свою обручницю, бере до Свого дому: Його Мати є Дівиця, Його Отець не знає жони. Якщо я люблю Його — я чистенька, ненарушена: діткну Його — і застаюся чиста: приймаю Його й обіймаю — застаюся дівочою: я одружена з Ним, а Він такий, що Йому служать Ангели, а Його красу подивляють сонце й місяць. Я Йому все вірна, віддаюся Йому сердечною любов'ю. Він прикрасив мою правицю й мою шию дорогими каменями, а на ковтки до вух Він дав в дарі неоціненні жемчуги. Він показав мені Свої незрівнянні скарби, які мені обіцяв. Він обсипав мене гарно світячими жемчугами, а на мойому чолі витиснув знак, щоб я не допустила до себе поза Ним ніякого улюбленця. На мою руку вложив Він перстень, прикрасив мене безмірними прикрасами й увінчав мене вінцем, як Свою обручницю». — З простертими руками вона молилась так перед мучеництвом: «Ось я йду до Тебе, Тебе я любила, за Тобою шукала, за Тобою тужила, Тебе все бажала. Моє тіло, яким я подобалась людям, може бути знищене, бо мені не залежить на їхній любові. Я належу до Тебе, мій Спасителю, Тебе бажаю з цілого серця». А з неба кличе вона вкінці до нас: «Чого я бажала, за чим шукала, за чим тужила — я тепер уже бачу: чого я надіялась — маю вже в посіданні: я одружена в небі з Ним, що Його я любила на землі цілим серцем».

ДВА ПРАПОРИ

Ми сотворені на те, щоби тут на землі прославляти Бога жертвою нашого самовіддання. Це є підставова правда, на якій спочиває вся будова. Тому при всьому, що робимо, ми маємо себе запитати: чого хоче Бог від мене? — Щоби ми були в силі те робити, мусимо позбутися всіх упереджень супроти земських речей. У розважаннях про гріх ми бачили, до чого те доводить, якщо ми поступаємо без уваги на Божу волю і робимо їй наперекір. Ми повинні глибоко встидатись, якщо ми пізнали, що ми наробили, а тоді постанова більше не грішити була би в нас, можливо, найсильніша. Та ми повинні також старатись пізнати, як то сталось, що ми впали в гріх. Бо тільки тоді ми уникнемо гріха, якщо будемо втікати від усього, що веде до гріха. Тому й повинні ми в молитві при кінці тих розважань усильно просити, щоб ми могли проглянути наскрізь фальшивість наших учинків і світ, щоб могли позбутися всього того, що світське й пусте, і щоб могли уладити наново наше життя. Оті розважання мусять нас довести до пізнання, що ми маємо насамперед по-побрювати потрійну лиху похіть, маємо боротись проти прив'язання до всього земського, бо все те наповняє нас різними упередженнями. Ми грішили, бо ми не були рівнодушні. Розважання про пекло мало вкінці скріпити нашу постанову.

На ту боротьбу повинні ми були рішитись тим охочіше, бо станув перед нами Спаситель, щоби Себе поставити за нашого провідника. Зі святим одушевленням ми Йому посвятились і постановили собі за Його приміром виступити проти всякого прив'язання до земських дібр і світської слави.

Слідували розважання про молодецьке життя Спасителя, а вкінці примір 12-літнього Ісуса-хлопчика. Всюди ми стрічали цілковите відірвання від усього земського, любов до убожества, укриття, упокорення і пониження.

Оце й є остання ціль духовних вправ (реколекцій) — щоби ми старались пізнати, чого Бог від нас хоче. Св. Ігнатій приймає згори, що йдеться головню про вибір стану. Отже у тих, що живуть уже у незмінному чи вирішеному стані, може йтися тільки про те, щоб пізнати Божі наміри щодо їхнього життя в цьому стані, щоб дійти в ньому до досконалости. — Ідеться Св. Ігнатієві про те, щоби ми в наших постановах не дозволили собі керуватись упередженням чи впливати на себе тому чи іншому упередженню. Він саме знає людську неміч і знає що ми — мимо приміру Спасителя — дуже легко схиляємося до того, щоби знайти всілякі сповідні приводи якось переховзнутись попри Його досконале наслідування; знає, що ми тільки тоді дійдемо до досконалости, якщо безпощадно виступимо проти ворогів рівнодушности. Тому й кладе він тут оте розважання. Він прив'язує до нього таку вагу, що каже його робити 4 рази на день. Отже цілісінський день маємо ми щораз звертати увагу на ті суперечні способи поступування Сатани й Христа. З уваги на людську поверховність і схильність до самообману є дуже важна річ, щоби ми ту правду не тільки отак собі, коротко розважали, але щоби в цілій повноті передумали, щоби ми не попали у засідки лютого ворога та й щоби цілком переконались про те, як розумні вимоги Христові. Тому й за кожним разом у молитві приготування треба просити пізнання хитрощів сатани і помочі, як стеретись їх, як рівно ж і пізнання того, що наш правдивий Провідник показує нам дорогу до життя, яке справді заслуговує на те ім'я і єдине є гідне чоловіка; вкінці треба просити також помочі, щоби ми могли за Ним іти.

Отже значення цього розважання лежить у тому, щоби ми пізнали, в який спосіб старається Сатана досягнути свою ціль: стримати чоловіка від совершенного самовіддання Бо-

гові і пхнути його навіть на тяжкий гріх; рівно ж маємо пізнати, як поступає Христос, щоби провадити чоловіка до найвищої досконалости.

Може, комусь буде дивно, що Святий Ігнатій, зрештою такий скупий в словах, при цьому розважанні дає таку волю уяві. Отож ми маємо собі уявити Люціфера, як він близько Вавилону сидить на троні з огню й диму з лицем, що збуджує перестрах, як він зібрав коло себе безліч чортів, що їх висилає в світ. Не думаймо, що Ігнатій подав те без важних причин. Ми повинні дійти до найяснішої свідомости, що Люціфер скликав ціле своє військо, щоби його повчити, як воно має поступати, щоб людей повести в пропасть. Тим описом Люціфера, його виступу і його намірів має в нас приготуватись рішення, щоби ми перед тим небезпечним ворогом можливо найпильніше стереглись.

Для нас, німців, (згл. українців), зверхня форма того розважання не промовляє так, як вона промовляє до полудневих людей з їхньою запальною уявою. Було б порадно небагато сили вживати на переведення фантастичне. Нам більше залежить на тверезій розвазі, бо тоді з більшою користю звернемо наше зусилля на властиву суть розважання.

I. Прапор Люціфера

Святий Ігнатій описує, як то Люціфер, що так зухвало заховується, немов він був би паном світу, висилає злих духів і дає їм вказівки, щоби погубити людей. Ми не потребуємо вправді всюди таки зараз бачити диявола, але це є наука Церкви й Святого Письма, що Сатана має можливість ділати на нас. Таж ми самі на собі безнастанно досвідчуємо, що ми є виставлені на лихі впливи. Це не є ніяка уява, це дійсність. Найперше старається Сатана використати нагоди, які нас стрічають, а zarazом використовує немочі нашої вдачі. Найрадше він бажав би довести до упадку тих, що мають великий вплив на інших. Святий Ігнатій обережно звертає увагу, що чорти не мають щадити жадного стану, жодної

людини. Отже ніхто не є забезпечений перед напастями злого духа. Отже головна справа в тому, щоби ми вважали на те, як злі духи мають зводити людей. Кінець-кінців ідеться Сатані про те, щоби довести до відмови жертви підкорення під Божу волю, до гріху. Найскорше й найпевніше може він те досягнути, якщо йому вдасться піддати людині упередження до чогонебудь. А що реколекції — духовні вправи подумані на першому місці для таких, що живуть ще в світі і мають рішитись на той чи інший стан, то св. Ігнатій узгляднює передусім такий випадок. У тих людей злі духи мають звичайно старатись досягнути свою ціль тим, щоби влити в них велике бажання багатства. Якщо кому головню про те йде, щоби статись багатим, або якщо його серце прив'язане до майна, то ледве чи він рішиться на священничий чи монаший стан, навіть як пізнав би, що Бог його кличе. Замилування до багатства є в нього перешкодою віддатись всеціло Богові. Бачимо це у того багатого євангельського молодця.

Чоловіка, опанованого таким почуванням, вже легко привести до тяжкого гріха. Небезпека поступати нечесно, уживати недозволених засобів, ошукувати інших, використовувати робітників і підлеглих — уже дуже близько. Полонення земськими змаганнями не дозволяє духові сприймати надприродних справ. Перш за все скривається в багатстві та величезна небезпека, що чоловік перецінює значення своєї власної особи і не шукає своєї величі в тому, щоби Бога прославляти, але в тому, щоби тішитись повагою, впливами, значенням. Бо воно надзвичайно манить чоловіка, якщо він широко відомий, якщо ділові люди на саму згадку його імени зараз з пошаною зриваються, якщо він всюди «при тому» є, має всюди щонебудь «до говорення», відіграє якусь роль і дає до пізнання, «що я також тут є». До того приходить ще й те, що багатство дає можливість жити цілком безжурно, відповідно до своїх забаганок.

Нема, мовляв, потреби собі відмовляти, чого серце забажає. Можна собі всього роздобути і так уладитись, як мені подобається. Хочеться вкінці таки щось мати з того свого гроша і показати, що можна собі на те чи інше позволити. Отак чоловік урює собі щораз то більше і вкінці є цілком перейнятий думкою про свою важність і свою власну велич. Вистарчить тільки приглянутись поведінці багатьох грошовитих і знатних людей, щоби мати живі перед очима приміри таких почувань. Таж вони не питають найперше, що Бог хоче, але думають тільки про те, щоби робити те, що їм подобається, а при цьому нічого собі з того не роблять, що переступають заповіді Божі й Церковні, якщо вони для них затяжкі. Нема що тому й дивуватись. Хто зайшов так далеко, хіба не потребує дозволяти, щоби хтось йому диктував які приписи. Зрештою міродайною для тих людей є власна воля. Стоїмо вище понад ті дурниці! Зокрема, якщо належить до «доброго тону» зробити таке чи інше, що є прийнятим звичаєм у великому світі. Потім ще й думає, що вже найвищий час, щоби Церква достосувалась до найновіших модерних досягнень. Бож вона назадницька. — Такі люди не хочуть підкорятись Богові й Церкві, Бог і Церква мали б кермуватись відповідно до їхніх поглядів. Велика гординя, «магна супербія» — як називає Ігнатій оті почування і наставлення ума — це і є кінцева ціль Люціфера. Якщо він довів чоловіка так далеко, то той уже не думає про те, щоби Богові віддатись, підпорядкуватись Йому, ні, навпаки: власна особа є тоді осередньою точкою всіх думок його і змагань. Замість самовіддання Богу — самовіддання багатству, почесням, своїй власній особі. Оце ті три степені, з яких Люціфер зводить людей до всіх інших гріхів.

Хто знає світ і історію, той знає, як психологічно гарно і слушно змальовує Ігнатій дійсність.

Вистарчить тільки подивитись довкруги нас: джерело всього невдоволення, усякого безгляддя, безчисленних вогувань навіть серед родин — це гроші. Остання причина

світової війни 1914 р. — це гроші. Нині бачимо два великі табори: маммоністів і комуністів. Гроші ділять їх, і ні в одному, ні в другому таборі нема ніякої правдивої побожності. А про часи, коли в Церкві виглядало найсумніше, каже Пастор (I, вид. 3-те, стор. 148) так: «Головною причиною усього страшного лиха був гріш». Гроші зробили з Юди зрадника Спасителевого, а й нині через гроші стається не один зрадником Його справи.

Святий Ігнатій каже виразно, що гроші, маєток це звичайна дорога, на якій Сатана старається погубити людей. Та є ще й інші дороги. Але тактика та сама. Завсіди старається він піддати замилювання чи пристрасть до чогонебудь, що само собою ще не було би зле, але чоловік починає змагати до того задля нього самого. Відтак Сатана старається збільшити прив'язання так, що даний чоловік уже не має сили принести жертви підкорення Божій волі, якщо обставини будуть того вимагати від нього. — Дехто старається дійти до слави й почестей не так дуже багатством, як радше в інший спосіб, нпр., наукою, мистецтвом, власними працями. Або от дехто залюблюється в ним самим уложену ідею і вважає за своє життєве завдання — замість підкоритись Божій волі — перевести в життя цю ідею. Інший знову замотається через прив'язання до деякої особи так, що поволі пуститься на гріх. А все перебіг той сам. Зразу схильність, що сама в собі ще не зла, але вона робить чоловіка упередженим (за або проти) так, що він уже не питає на першому місці, що Бог хоче, але потурає отому замилюванню. Потім уже все даліше розвивається само собою.

Отже тактика Сатани така: він хоче відвернути увагу чоловіка від самовіддання Богу і старається скермувати його куди інде, щоби він віддався чомунебудь іншому. На те він підглядає немочі і слабості характеру поодинокі людини та вважає, до чого вона, та людина, має деяке замилювання, нахил і звертає той нахил на деяку собою ще не лиху ціль, до якої однак чоловік буде змагати вже задля неї самої, не

питаючи, чи в тому він підкорюється Божій волі. В тому випадку вже в дечому є відвернення від Бога. Далі Сатана старається збільшити те прив'язання і пхати чоловіка при змаганні до тої цілі все далі й далі так, що він тій цілі вже так віддасться, що не зможе завернути і буде змагати до її осягнення за всяку ціну, навіть за ціну тяжкого гріха. У світлі тої правди легко можемо пізнати, як то можливе, що ідейно добре наставлені молоді люди сходять на манівці; що такі, що віддали великі прислуги для Церкви, відпали від Неї або бодай велике згіршення дали. Розуміємо також, чому Ігнатій прикладає таку велику ціну до того розважання.

Правда, дехто при цьому міг би запитатись, чому Ігнатій каже, що лютий ворог старається на першому місці звести людей на бажання багатства, а не на нечистоту. Таж через нечистоту далеко більше людей пропадає на віки. Відповідь тут легка, якщо пам'ятаємо, для якого роду людей дає Ігнатій 30-денні вправи і яке місце в тих вправах призначає він для того розважання. Цілі реколекції (30 днів) повинні даватись тільки для таких, що хочуть дійти до досконалости. А для таких, що не думають про досконалість, треба дати тільки деякі розважання першого уступу і на тому скінчити. А щодо тих, що змагають вище, то треба прийняти згори — особливо по розважаннях першого тижня — як річ самозрозумілу, що статевий гін не перешкоджує їм у їхніх рішеннях. Позатим головною ціллю того розважання є вказати, як то лютий ворог старається відвести від добрих постанов таких людей, що почувають у собі бажання совершенно Богові віддатись. Вони — звичайно — мають вирішити вибір стану. А для таких по найбільшій часті грає найбільшу роль постава супроти посідання земських дібр.

II. Прапор Христа

Протилежний образ вказує нам на Христа, нашого дійсного і найвищого Провідника. Він не виступає зухвало чи маєстатично, хоч Він Цар всіх людей, хоч Він Бог. Все в

Ньому миле і приваблююче. І Він також посилає своїх післанців до людей. Він хоче їх зробити насправді щасливими, бо помагає сповняти можливо найдосконаліше їхнє завдання, для якого вони створені.

Також і тут маємо звернути увагу на те, як Він старається те досягнути. Бачимо саме протилежне тому, до чого змагає Люцифер. Апостоли Ісусові мають старатись на першому місці спонукати людей до найбільшого убожества в душі, цебто до такого способу думання й почування, що супроти багатства заховується без упередження за чи проти, а в грошах бачиться тільки засіб, щоб земські завдання виконати і земські потреби задовольнити так, як це згідне з Божою волею. Вони мають бути в силі виректись земського посідання, якщо Бог кличе їх до стану досконалости. Прив'язання до гроша й до майна не повинно їм перешкодити, щоб вони могли совершенно Богові віддатись. Їхнє серце має бути свободне. Відтак мають вони людей скермувати до бажання, упокорень і погорди. Святий Ігнатій тут уже йде далі, як то було при кінці розважання про «Поклик Царя». Там сказано, що вони мають бути «готові» «знести» кривду й ганьбу. Тепер вони мають того бажати. Які приводи і мотиви за тим промовляють? — Спасителеві йдеться про те, щоби людей провадити до досконалости. Головною перешкодою до того — це нижча природа чоловіка, передусім самолюбство і честилюбство. Тому саме й до того і старається Люцифер людей скермувати. Чоловік, що себе самого шукає, сам собою зайнятий і собсю задурений, що має ще згляд на зверхні почесті й пошани задля них самих, має перешкоду у змаганні до совершенства. Бо совершенство вимагає, щоби єдино на те звернути увагу, щоби Бога прославляти без огляду на свої власні інтереси і справи. Таж не можна краще поборювати й вирвати зі серця те так глибоко закорінене в людському серці самолюбство й честилюбство, як тим, що змагається до цілком протилежних речей, а не до тих, яких бажемо. Отоді цілком буде усунена небезпека, що власна особа може стати

головною річчю. Чоловік є тоді свободний від усяких інших зглядів і може звертати увагу тільки на те, що Богові подобається. Отак він дійде до глибокої покори, отого почування найдосконалішого підкорення себе найвищій владі Бога.

Святий Ігнатій і тут розрізняє три степені, які дораджує Христос у протилежності до Люцифера: убожество у протилежності до багатства, пониження — проти почестей, покора проти гордості. Від тих чеснот можна вже легко скермувати людей до всіх інших чеснот.

А Спаситель учить нас того всього не так дуже словами, як радше Своїм приміром. Ми вже бачили в розважанні про Його молодецьке життя, як то Він з любови до нас вибрав все те, що Він нам дораджує: крайнє убожество, невпізнання, пониження, недоцінювання, переслідування, повний відрив від прив'язання до тіла й крові. Навіть любов до Його Матері не може Його стримати від того, щоби Він підкорився волі Небесного Отця. Мусимо й ми дійти до тої повної, внутрішньої свободи й незалежності від усяких земських зглядів, щоби ми могли, подібно як наш Провідник, тільки на те звертати увагу, що Богові подобається, щоби могли всеціло Йому віддатись.

Якщо я схочу з того розважання витягнути практичні, засадничі заклучення, то мушу стерегтись всякої пересаді і не змагати до нічого такого, що я не можу доконати. Наступні засади містяться в границях того, до чого кожний сміє й може змагати. Переведення в життя тих засад містить у собі високу досконалість. Самозрозуміло, що треба наперед прийняти, що завсіди йдеться про речі дозволені. Таж те, що сказане, далеко ще більше важне, якщо мова про речі просто грішні.

1) Не хочу ніколи робити щонебудь тільки тому, що воно мені до серця, мені подобається.

В цій засаді включається й те, що я й не опущу, не занедаю нічого тільки через те, що воно мені неприємне.

З Божої волі з многими речами зв'язані і деякі приємності на те, щоб ті приємності приваблювали нас до уживання тих речей або до якої діяльності. А що нижча природа насліпо і без погамування бажає того всього, що їй подобається, а так само старається уникати того всього, що неприємне і противне, я не смію піддатися, щоби мною керували бажання нижчої природи, але мушу розважити, наскільки я смію сповняти бажання нижчої природи з вищих зглядів. Мушв отже стерегтись того, щоби про моє поступовання рішали єдино замилювання чи нехоть і відрази, а не було зрештою якогось вищого, розумного приводу. Остання причина мого поступовання мусить бути переконання, що воно відповідає Божій волі, якій я в тому випадку підпорядковуюсь.

2) Якщо я роблю що з добрих приводів чи побудів і воно є мені приємне, та й нижча природа того бажає — або так само опускаю, що мені неприємне, то мушу старатись за те, щоби мого вдоволення не сталося головною справою. Правда, я можу закоштувати приємностей і мати зрозуміння для них. Це також дари Божі! Та я мушу стерегтись, щоби я в них не загубився, всеціло їм не віддався на них не звернувши цілу мою увагу. Радше я мушу старатись доходити намірів Божих, які Бог має на цілі, даючи ті приємності. Цього я досягну, якщо я найперше буду мати перед собою вищу ціль, до якої я змагаю, якщо я роблю те, що мені подобається, або уникаю того, що прикре. А тоді я згадаю з вдячністю батьківську доброту Бога, що дає мені в дарі оті радощі. Вкінці маю я собі пригадати на те, як невисказано ушасливілюючий мусить бути Бог, якщо вже ті земські приємності мене так радують і полоняють, а прецінь вони тільки слабенький відблеск, тільки дрібонький передсмак вічних радощів з посідання Бога.

3) Якщо бажання таких приємностей або неохота до чогось дається в мені сильно помітити, то я виступлю проти того, бо хочу заховати владу над собою і не допустити, аби замилювання чи неохота перемогли мене і, вслід

за тим, щоби вони вирішували про мое поступовання. Відтак мушу старатись скріпити мою увагу на мою ціль і виключити бажання нижчої природи. Якщо я пізнаю, що я з вищих зглядів таки маю робити дещо мені приємне або уживати приємне, тоді знову важне те, що сказане під 2).

4) А відтак я розважу над тим, як то я без шкоди на мої завдання й обов'язки міг би все таки в цілості або бодай в часті виректись сповнення мого природного бажання і саме що противного робив, аби спротивитись тим природним нахилам. Бо вони не сміють статись у мені такі сильні, що перешкодили б мені робити те, що їм протівне, хоч я пізнаю, що воно є слушне. До того дійду я, якщо буду робити протилежне тому, чого вони бажали б. Розуміється, що я засадниче мушу виключити все те, що є заборонене. Та щоби мати на те силу, я мушу їм час до часу відмовити й того, що дозволене, якщо вищі причини не вимагають чого іншого.

Якщо я спокійно роздумаю про повищі засади, то побачу, що тут про ніщо іншого не йде, як тільки про виключення впливу упередження (за чи проти) на мої змагання та поступовання, іншими словами, йде про практичне переведення рівнодушності.

При кінці кожного з чотирьох розважань повинні ми звернутись у молитві найперше до Матері Божої, щоби за Її заступництвом випросити собі в Її Сина ласку, щоби нас зволив прийняти під Його прапор, щоби ми під тим прапором насамперед у досконалому вбожестві духа відірвали наше серце від усякого прив'язання до гроша й майна так, щоби ми — якщо Божому Величеству мало б подобатись на те нас вибрати — таки ді й с н о виреклися всього, щоби в убожестві Його наслідували. Приналежність до Христового прапору має, подруге, показатися в тому, що ми радо зносили б погорди і кривди — щоби можливо якнайбільше статись подібні до Нього. Відтак повинні ми просити Спасителя, щоби Він зволив виблагати нам ту ласку від Свогого Небесного Отця, а вкінці Отця Небесного просити, щоби зволив дати ту ласку.

ТРИ КЛЯСИ ЛЮДЕЙ

У розважанні «Про два прапори» роздумували ми про окрему тактику Сатани і окрему Спасителя. А що ті розважання має даватись чотири рази, то, без сумніву, намір Святого Ігнатія такий, щоби ми ближче розслідили, чи може часом ми вже не попали в засідку Сатани так, що вже деяке прив'язання закріпилося у нашому серці. Ми повинні докладно дослідити себе, чи наше серце дійсно ще свобідне від усякого замилювання чи неохоти, які могли б стояти нам на перешкоді, щоби беззастережно Богові віддатись. Саме на те все сходить, щоб супроти близької хвилі вибору єдино на те звертати увагу, чого Бог хоче від нас, без якоїнебудь уваги на наші бажання чи нахили.

А є можливе, що дехто ствердить, що в нього є такого роду прив'язання. Отже він стоїть перед рішенням за ким піти, за Сатаною чи за Христом. Гарний знавець людей св. Ігнатій знає дуже добре, як сильно може полонити людське серце деяке прив'язання, як хитро старається нижча природа під всілякими покришками і сповидними мотивами виминути досконалого наслідування Христа, так що чоловік не може рішитись на те, щоби з цілою завзятістю виректись того, що йому миле й дороге. Усіма нервами він ту річ обіймає; він не хотів би обходитись без неї за ніяку ціну і тому шукає якогось виходу. З тої причини св. Ігнатій хоче, щоби ми як уже сказано — не тільки поверховно, але продовж цілого дня щораз розважували, що то значить, якщо ми потураємо якомунебудь прив'язанню: ми тоді йдемо за Сатаною, погоджуємося на його заміри, робимо те, що він нам дора-

дає, бо він знає, що тим може нас погубити. Тому просив

нашої нижчої природи треба заєдно поконувати, аж доки не прийдемо до переконання, що мусимо покинути те прив'язання. Але й тепер ще є велика небезпека, що ми того не робили дійсно серйозно, а хапалися тільки половинних способів. Бо нижча природа не так легко дається ув'язнити, а старається обманути нас сповидною поступкою. Тому хоче св. Ігнатій, щоби ми ввечері того дня у наступному розважанні досвідчали нашу волю, щоби пізнати, чи дійсно ми рішені проломитися з безглядною рішучістю. На те він наводить нам три кляси людей, що є в тому самому положенні, але заховуються цілком різно. Він бере на кожну з трьох кляс не по одному, але по два представники, щоби ми собі уявили, як вони собі міркують про своє положення. Через те розважання набирає живучости. Розважуючи різnorodну поведінку, ми повинні собі створити суд про їхній спосіб поступовання. Психологічно це дуже гарно уложено. Ми судимо багато речевіше, слухніше, спокійніше, якщо ми маємо рішати не в нашій власній справі. Як часто ми гостро осуджуємо в інших те, що у нас самих вміємо оправдати всілякими сповидними причинами і заслонами. Всі омани самолюбства, які так легко нас зводять, відпадають, якщо ми ту справу бачимо в інших.

Ігнатій приймає згорі такий випадок. Є три пари людей, а кожда пара заробила по 1000 дукатів, але не чисто з любови до Бога, як те повинно було бути. Всі вони хочуть рятуватись і в мирі знайти Бога й Господа нашого, тому й скинути з себе тягар і перешкоду, що їй в змаганні до тої цілі вони добачують у прив'язанні до здобутого майна.

Візьмім, наприклад, двох осіб, яких брат — парох несподівано помер. Отой парох, господарюючи розумно своїм спадком, а при цьому письменницькими працями здобув гарне майно. Його наміром, що його скривав у тайні, було здобути за ті гроші захист для молоді. Та він про те ніколи не говорив нікому, а хотів свою громаду заскочити несподіванкою. Тільки з деяких принагідних натяків можна було думати, що він мав такий плян. Тим часом прийшла смерть. Теста-

менту не було, отже спадок признано тим двом з родини. Вони вперед порадилися, чи сміють прийняти ті гроші. А що ніяк не можна було сказати, що ті гроші походять з церковних приходів, вони дістали відповідь, що можуть з чистою і спокійною совістю гроші прийняти. Вони самі не дуже потребували грошей, бо мали малу крамницю і трохи землі, так, що їм на життя вистарчало. Отже вони вложили гроші до щадниці і правильно отримували свої відсотки. Тепер уже могли урядитись вигідніше. Колись вони самі робили всю роботу, тепер прийняли собі вже служницю й наймита. Таж хочуть вони таки мати щось з того гроша. Але показується, що з тою хвилиною отворились двері для всіляких прикрих несподіванок труднощів і спокус, що їх перед тим не було. Тому, що вони не мають відповідного зайняття, попадають у у всілякі хиби. Він частіше заходить до шинку: вона з сусідками проводить час у сплітках. Приходить часто до суперечки й сварки. До того ще й постійна журба, чи добре ужито грошей. Вони й правда, що вони мали таку відповідь, що можуть спокійно затримати гроші по братові, то все ж внутрішній голос каже їм, що їхній брат напевно не наміряв такого уживання гроша, який вони роблять. Отже й невдоволені вони самі з себе. Вони все були релігійні й побожні, то й тепер і надалі хотіли б такими бути. Але відколи мають гроші, їхня ревність і побожність маліє. Ото й сидять вони разом одного вечора і говорять про своє положення. Вони пізнали ясно, що наступила в них зміна на гірше та що тому винен тільки гріш. Отже вони розважують над тим, що треба зробити, щоби привернути і відзискати давнє вдоволення, а також давнє своє відношення до свого Господа Бога. — Досі положення всіх трьох пар людей є цілком однакове. Відси починається вже різниця.

П е р ш а п а р а сидить — пересиджує довго й нарікає на своє теперішнє положення. Вони тужать за давніми часами, коли то вони, такі щасливі і вдоволені, Господу Богу служили. А тепер все якось стало інакше. Обое вміють вичисли-

ти цілий ряд тих безладь, що зачались від хвилі одержання спадку. Вкінці йдуть спати, не дійшовши до якогонебудь висновку чи рішення. Отак воно повторюється що кілька тижнів, але на тому і стає.

Д р у г а п а р а також розмовляє і застановляється довго над тою зміною, яку принесли з собою ті нещасні гроші. І вони бажали б собі, щоби було інакше. Вкінці сестра піддає таке: вона йде завтра до отця пароха і замовить Службу Божу, щоби Бог зволив їм знову дарувати їхнє попереднє вдоволення. По деякому часі вони стверджують, що те не допомогло їм нічого. От вони й постановляють відправити дев'ятницю. Але й те не помагає. Відтак вони обое в тім наміренні вибираються на прощу до Люрду і там моляться гаряче за ту ласку. Вони хочуть, щоби Бог відвернув лихо, але не хочуть замкнути джерела того лиха.

Т р е т ь я п а р а вкінці скоро погоджується на те, що воно на всякий випадок мусить бути інакше. Отже вони постановляють, предложити справу своєму Отцю парохів і лишити йому, нехай він рішає, чи вони можуть затримати гроші або чи мають зложити до розпорядимости на ту ціль, яку правдоподібно мав перед очима їхній брат, коли складав до купки оті гроші. Вони згори погоджуються на все. Нехай Отець парох без ніякого згляду на них визначить те, що, на його думку, вийде на Божу славу. Бож вони мають тільки одно бажання — Господу Богу вірно служити і є готові виректись тих приємностей, які мають з тих грошей, якщо він думає, що воно було б слушне й відповідне.

Вже з першого погляду бачимо, яке недостойне поведення першої пари. Так поступають тільки ті люди, що не знають, що вони хочуть і ніколи не є здатні до якого небудь серйозного рішення. Думка про таких людей не дуже приємна. Але й друга пара поступає нерозумно і просто смішно. Їхнє поведення зраджує половинність, нерішучість, боягузливність, що не хоче зробити якогонебудь відважного кроку. Добирають невідповідних недостатніх і недоцільних засо-

бів, що мусять бути безуспішні, їх уживається тільки на те, щоби можна було сказати, що вони таки щось зробили. Ті, що так поступають, обманюють себе, якщо думають, що вони насправду хочуть. Ті половинні й недостатні засоби мають послужити тільки на те, щоби обманути волю. Якже приємно вражає заховання третьої пари. Вони поступають в одинокий розумний спосіб, бо не мають ніякого згляду на постійні нарікання нижчої природи, але рішуче переводять в діло те, що визнали за слушне. Тільки перед такими вдачами можна мати пошану.

А тепер головна річ: примінення до себе. Кождий має спитати себе, до якої класи він належить. Має спитати себе — так, як кажеється у вступній молитві — що найбільше подобається Божій доброті, а відтак у потрійній розмові — подібно як у попередньому розважанні — благодати відповідних ласк.

Вкінці св. Ігнатій робить ще одну увагу. Він у своїх Духовних Вправах має перед очима випадок, що дехто має вирішити вибір стану. Далі треба пам'ятати, що цілі (т. зв. великі) реколекції мають бути подавані тільки таким, про яких можна згори прийняти, що вони здібні до совершеннішого життя. Насамперед має він на оці таких, що їх Бог схоче покликати до монашого стану. Але передумовою до монашого життя є виречення від земських дібр. За часів св. Ігнатія у великих реколекціях малося до діла особливо з такими, що мали в посіданні парохії або інші достатні становища.

Тож легко можна було стрінутися з випадком, що на думку про конечність виречення своїх прибутків, а вслід за тим і свого вигідного життя, дехто міг завагатись і вирішити не піти за Божим голосом. Бо прив'язання до багатства є перешкодою в тому, щоби при виборі звертати увагу єдино на Божу волю. Тому й каже св. Ігнатій: «Якщо хто чує в собі неохоту або спротив — відразу проти дійсного убожества, якщо отже він не є вільний від упереджень супроти багатства й убожества, тоді для викорінення такої неупорядкова-

ної схильності буде дуже корисно просити в молитві саме про те, щоби Бог зволив його вибрати до дійсного убожества, навіть якби воно було проти його тіла, цебто проти його природних почувань. Нехай він заявляє, що він просить того, гаряче бажає й благає, якщо воно вийшло б на службу й на славу Його Божого Величества». Отже має бути при виборі виключений всякий неупорядкований вплив.

Якщо узагальнимо ту замітку, то мусимо звернути увагу на таке:

1) Святий Ігнатій робить її на той випадок, коли є помітне неупорядковане прив'язання. Та через те не сказано, що воно завжди або звичайно має місце.

2) Він говорить про неупорядковане прив'язання, що полягає на почуванні і не має в собі ніякого оправдання.

3) Він приймає згори, що воно справді є, дається помітити, а при цьому має відношення до предмету вибору, що має відбутись. Було би отже цілком навиворіт, якби хтонебудь роздумував і уявляв собі всі можливі випадки, які може колись трапились би. Через те був би даний лютому ворогові добрий «атут» в руки, щоби він нас загнав у цілком непотрібний неспокій і побоювання, бо він наводив би нам на очі найтяжчі положення і вмовляв нам, що ми ніколи не зможемо того доконати. Такі думки мали б тільки такий наслідок, що ми втратили б з очей те, над чим маємо рішатись, а зайнялися б непевними і неправдоподібними випадками. Тим ми нічого не зискали б, а багато втратили б. Отже ходить виключно про те неупорядковане прив'язання, яке в цій хвилині в нас є, яке дається відчувати, і то відносно предмету, що грає роль у виборі, який маємо зробити. Проти того прив'язання треба виступити в наведений вище спосіб.

ІСУСОВЕ ПРОЩАННЯ З НАЗАРЕТОМ

Не маємо у Святому Письмі навіть найменшого натяку, щоби ми могли знати дещо про те, що Ісус говорив зі Своею Матір'ю у хвилинах сам-на-сам з Нею продовж цілих довгих літ. Зокрема по смерті св. Йосифа був Він сам-на-сам з Нею щодня при їді, вечорами, в суботу — в день спочинку. Є виключене, щоби вони розмовляли про речі, які не мають ніякого значення. Певно, що вони обговорювали замовлення на роботу, мабуть, говорили і про те, що діялось у Назареті, може і про новинки, принесені людьми, що приходили в справі роботи. Але все те могло займати короткі хвилини.

Тож мусимо трохи наперед подивитись і приглянутись завданню Марії у справі Відкуплення. Вона мала бути Спів-спасителька. Під хрестом Вона мала разом з Ним принести жертву якою Вони обоє — другий Адам і друга Ева — мали спокутувати непослух прародичів. Хоч і багато про те сказали наперед пророки, все ж значення і змісл того був у багатьох випадках непевний, затемнений: доперва по сповненні значення ставало ясне. Тому ми не помилились, якщо приймемо, що Ісус впроваджував Її щораз глибше в Божі постанови, змальовував Їй Своє завдання у головних рисах і втаємничував Її в те завдання, яке Вона мала з волі Отця Небесного перейняти на Себе.

Вкінці Він одверто сказав Їй, що Він за гріхи людей мусить умерти насильною, не Своею смертю. Таж Вона знає, що сказав Ісаїя: «Його поведуть, як агнятко на заріз», Він не буде сміти боронитись, бо так хоче Небесний Отець. Тож буде Її завданням — у хвилині, як Він буде смертю

Своею жертвуватись Отцеві, стояти коло Нього і разом з Ним принести жертву віддання на Божу волю.

Напевно ніхто ніколи не прислухувався словам свого вчителя з такою уважливістю, з таким глибоким розумінням, як Марія слухала слів Свого Сина. Він говорив, а рівночасно ділала ласка в Її душі так, що Вона — наскільки Він вважав те за добре — цілком і повнотою розуміла смисл і значення Його слів і беззастережно підкорилась тому, чого вимагав від Неї Небесний Отець. Звідомлення Її Сина в ніякому випадку не викликували такого наслідку, щоби Вона зачала нарікати, плакати і скаржитись. Якщо згадаємо на ту бодрість і мужність, з якою, напр., мати Макавеїв і св. Феліцитас закривали своїх дітей до мученичої смерті, то не сміємо зробити кривди Божій Матері і думати, що Вона далась перевищити тамтим матерям. Саме Вона була цілком проникнута тою підставовою життєвою правдою і знала, що одинокі Її завдання, як і завдання Її Сина — це прославити Бога жертвою совершенного самовіддання і що Її власні земські справи — зацікавлення — інтереси мусять вповні уступити супроти Божих справ. Своє підставове почування Вона вже колись висловила словами: «Се раба Господня, буди мені по глаголу твоему». Без ніякої уваги на те, що Її чекало, не вагаючись ні на хвилинку, Вона і тепер відновляла те совершенне самовіддання. Напевно передсказав Їй Ісус також Своє Воскресення й Прославлення і сказав Їй про радощі неба, яких і Вона колись буде заживати. Певно, що Він також натякнув Їй на те, яке місце займе Вона колись. Вкінці Він вказав Їй на Церкву, яку Він заложить, на долю тої Церкви, на овочі Його смерті.

Ніколи не догадаємося, які думки те все викликувало в Марії, коли Вона про те щораз і щораз передумувала. Певно, що Вона дякувала Небесному Отцеві за те достоїнство, що Він Їй дав, що Він Її так високо підніс з бездонної глибини Її власного нічого. Якщо Вона однак думала про ті страшні речі, що чекали на Її Дитину, коли Її серце корчилося з болю,

а майбутні страсті проймали Її душу острахом, — Вона певно щораз наново віддавалася всеціло на Божу волю та складала в Його руки з повним довір'ям долю свою і долю Свогого Сина. Вона не сумнівалася, що Він дасть Їй силу також виконати те, чого від Неї жадає. Потім Вона гляділа на ті великі і величаві наслідки, що їх буде мати смерть Її Сина: повна сердечної радості, Вона розважала про те, як то Вона стане Матір'ю надприродного життя людей і, як Мати Милосердя, буде могли роздавати без міри ласки й благословення. Не можемо навіть уявити собі, що Вона хоч би тільки яким маленьким питанням пробувала довідатися щось більше понад те, що Ісус Їй оповів. Вона лишила те Його Премудрости, наскільки Він схоче Її впровадити у все. Мабуть, не сказав Їй Ісус докладно, коли зачнеться Його прилюдна діяльність. Можливо, що натякнув Їй тільки, що насамперед виступить Предтеча. Так пророкував Малахія: «Пішлю післанця мого, що приготує дорогу, а тоді прийде Володар, за яким ви тужите». Доперва тоді, як виступить Іван, зачне Він Свою учительську діяльність.

Можна прийняти як певне, що Ісус у подібний спосіб приготував Марію на те завдання, яке Вона мала виконати в Його ділі, ділі Відкуплення — щоб Вона була в силі тому завданню задосить учинити. Це були непонятно торжественні хвилини, в яких Відкупитель світу зі Співвідкупителькою обговорювали своє спільне завдання, а відтак у молитві жертувалися Небесному Отцеві. Мабуть не було одного дня, в якому Вони не відновляли б тої жертви. Ніхто в Назареті не догадувався, що діялося в простенькому домі ремісника. Але для неба не було на цілій землі ні одного місця, на яке воно гляділо б з подібним уподобанням і захопленням. Тим, що історичні книги оповідають з тих часів, що в очах світу вважалося за велике, — тим небо не цікавилось. Воно було перед Богом невисказано другорядне і без значення. А все те, що невидиме очам світу, на що світ не звертає уваги, а якби знав про те, то не доцінював би, — те, що діялося в тихенькій

хатині Назарету, мало безконечну вартість. Це були самотньо правдиві і найзначніші подвиги, що тоді відбувались.

У ту тишу прийшла одного дня вістка про виступ Христителя. Ті, що оповідали ту вістку Марії й Ісусові, певно, не догадувались, що та вістка для них значить. Ісус напевно так уладився, що всі замовлення були викінчені і сказав Своїй Матері, що Він уже мусить з Нею розпрощатись. Отець Небесний кличе Його. Він піде насамперед на Йордан до Івана, щоб датися охрестити.

Марія від довгого часу була готова на ту хвилину. Та коли та хвилина прийшла, перед Її душею стануло могутнє значення того прощання і наповнило Її гірким болем. Розлука зі Своєю Дитиною, найдорожчим еством, що Вона мала на землі, а Він іде на певну смерть! Але Вона знесла очі до Небесного Отця, що тільки повірив Їй Свогого Сина до хвилини, доки не покличе Його на властиве Його завдання. Вона собі сказала, що Ісус має саме доконати наймогутнішого діла, яке тільки на землі можливе. Таж тільки на те Він і чоловіком стався. Тому й не звертала далі уваги на те, що значить для неї прощання в природний спосіб. Вона здавила біль, що повставав в Її серці, поглянула на Божу волю і повторила Своє: «Се раба Господня».

Також для Ісуса — природно говорячи — прощання було жертвою. Він мусів розлучитись зі Своєю хатньою батьківщиною, що стала для Нього мила. Відтепер Він не буде мати Своєї хати. Передусім Він мусів попрощатись зі Своєю Матір'ю, самотньою особою на землі, що Його розуміла, яка, хоч не рівна Йому родом, а все ж найвідповідніше товариство, з яким Він міг приставати. А любив Він Свою Матір невисказаною любов'ю. Правда, Він мав Її побачити знову на весіллі в Кані, потім ще раз і другий, але тільки так, на хвилинку, і то в присутності інших, а вкінці ще останній раз на Голгофі. І Його Серце глибоко відчувало біль прощання. Але й Він не віддався тому болю, а глянув на Своє завдання. Він глядів на волю Небесного Отця й повторив: «Се йду».

Якщо він потім сказав, що Він тужить за тим хрещенням, яким має хреститись так, як того хоче Отець, то можемо сміло припускати, що Він тужив і за тою хвилиною, в якій міг би покинути тишину в Назареті, щоби проходити, навчаючи й ділаючи чуда, а відтак завершити Своє завдання на хресті.

Воля Небесного Отця була міродайною для Ісуса й Марії і стояла безмірно високо понад усі інші думки і згляди, так що вони супроти неї цілком не значили нічого. Бож усе є невисказано маленьке й другорядне супроти святої Божої волі. Тож не сміємо уявляти собі ніяких зворушливих сцен, ніякої сентиментальности. Зі спокійною рішучістю, але також зі сердечною любов'ю розпрощались Вони обое. Ось Марія залисталась сама-самісінька, ще більше сама, як тоді, коли приходив до Неї Ангел. Вона знова висловила Своє: «Се раба Господня», а Він, Ісус, ішов над Йордан зі словами: «Се йду».

1

1. The first part of the document is a list of the names of the persons who have been appointed to the various positions of the Board of Directors of the Corporation.

2. The second part of the document is a list of the names of the persons who have been appointed to the various positions of the Board of Directors of the Corporation.

3. The third part of the document is a list of the names of the persons who have been appointed to the various positions of the Board of Directors of the Corporation.

ХРЕЩЕННЯ ІСУСА

Якщо якийнебудь чоловік виступає з доручення Божого, щоб інших навчати і звістити їм Божу волю, мусить Бог його удостоювати як Свогого післанця. Тільки тоді можуть люди бути зобов'язані слухати Його, якщо він безсумнівно докаже своє Боже післаництво. По волі Небесного Отця мав Ісус саме зачати Свою прилюдну діяльність. Він також мав виявити себе як пророка, як Мессію, як Божого Сина. Випало, щоби Його відповідно до Його достоїнства Отець Небесний в особливо торжественний спосіб потвердив. По волі Небесного Отця мало те статись при Ісусовому хрещенні.

Могло би видаватись на перший погляд дивним, що Ісус мав бути охрещений Іваном. Таж Він був цілком чистий і святий. На ньому не було нічого такого, що мало б бути змите хрещенням. А все ж воно було цілком відповідне, що Ісус дався хрестити. Він теж був ягнятком Божим, що мав змити гріхи світу. Отже Він мусів взяти на Себе гріхи всіх людей. Як Він терпів і вмер як заступник грішних людей, так мав Він тепер, сказати б, обладований людськими гріхами датися хрестити.

Тепер уже розуміємо також, чому потвердження Його зі сторони Неба як Мессії мало місце при хрещенні. Треба було в торжественний і недвозначний спосіб оповістити, що Мессія є Відкупителем від гріховної вини. Через те, що Ісус дався хрестити, Він визнав перед Небесним Отцем, що взяв на себе гріхи цілого світу і є готов за них покутувати. Отець Небесний прийняв те визнання і засвідчив те перед Іваном і перед цілим народом. Оце й є значення Його слів: «Се есть

Син мой возлюблений, о нем же благоволих». Отець Небесний тим удостоверив Ісуса як Свого Сина і заявив Свою згоду на заступство покаяння, яке Ісус хотів доклати за гріхи людей.

Рівночасно Дух Святий уносився над Ісусем у вигляді голуба. Від того часу, як Ной випустив голуба з корабля і він вернувся з оливною галузкою, як символом мира, голуб стався знаком примирення. Тому й тепер носився Святий Дух у вигляді голуба і зійшов на Ісуса, щоби показати, що хвилина спасення близька, людство знову буде примирене з Богом, а небо знову буде отворене. В той спосіб посвячення, доклатане через хрещення, щєбто посвята на перейняття покути за гріхи людей лучиться з посвятою, доклатаною самим Богом. Тою посвятою Ісус прилюдно й торжественно є засвідчений і потверджений, як помазаний Духом Святим Посередник і Первосвященик людства.

Отак Ісус прийшов тоді до Івана, послухав Його проповіді, прилучився відтак до тих, що хотіли датися охрестити і чекав терпеливо, аж прийде на Нього черга. А що досить багато було таких, то могло воно тривати досить довго, заки Ісус станув перед Іваном. Ніщо не вирізнявало Його від інших мужчин. Але внутрішній якийсь голос сказав Іванові, що то є Мессія. Можемо собі уявити, яке радісне зворушення, але й страх, повний пошани, огорнули його. Він вправді знав, що Мессія має бути ним охрещений. Та коли той Мессія нагло станув перед ним і просив хрещення, він був цілком збентежений і сказав: «Як то, Ти приходиш до мене, таж радше я до Тебе був би мав прийти». У світлі вище наведеного розважування ми можемо розуміти Ісусову відповідь: «Остав те нині, бож треба нам обом зробити те, чого вимагає наше завдання». З рішучої бесіди Ісусової Іван пізнав волю Того, що стояв понад ними обом, тож охрестив Ісуса. А коли зійшов Святий Дух на Ісуса, то це був знак, обіцяний йому. По тому знакові він мав пізнати Мессію, отже від тої хвилини вказував він на Ісуса як на Мессію.

Слово Спасителя: «Се йду» мало в хрещенні знову наглядне свідоцтво. Це була воля Небесного Отця, що Він мав виявити Себе як Мессію на початку Своєї прилюдної діяльності не якимнебудь величавим об'явом могутности, але в спосіб, який відповідав би Його післанництву, силою якого Він був «ягнятко Боже, що бере на себе гріхи світа». Він мав як великий каянник, обтяжений гріхами цілого світу, при хрещенні заявити Себе готовим задосить учинити за ті гріхи; а потім схотів Отець Небесний торжественно заявити, що ту жертву від Свогого Сина приймає. Ісус покійно скорився і дався хрестити.

ІСУСОВА БОРОТЬБА З САТАНОЮ

Бог може сотворити тільки на те, щоб був прославлюваний. Оте прославлення є можливе тільки з боку вільного й розумного ества. Ті ества віддають ту прославу тим, що визнають Бога за свого найвищого Пана. Свобода сотворених еств заключає в собі конечно також можливість зловживання, а тимсамим і можливість покус. Така покуса спала на Ангелів і одна частина піддалась їй. Замість визнати свою залежність від Творця, від якого єдиного могли вони сподіватись величі й щастя на цілу вічність, вони подумали, що самі собі вистарчать. Вони не підкорились Богові і підпали вічній карі. — Бог сотворив першого чоловіка і поставив йому також до вибору, чи схоче він визнати Його за найвищого Пана чи ні. Це для нас тайна, чому Бог дав Сатані можливість наблизитись, як спокусникові, до першого чоловіка, а відтак до всіх людей: Адам і Ева рівночасно улягли спокусі. Від того часу ціла історія людства — це в засаді тільки і єдино боротьба за і проти Бога.

В тій боротьбі Сатана — це провідник і вождь ворогів Бога. Він Його ненавидить і старається знівечити Його наміри. Упадок перших родичів — це його діло, його тріумф. Через те він стався князем світу і виконує свою владу в страшений спосіб. Нехай що на око така блискуча була історія Греції, Риму й інших народів; але на правду вона дає тільки сумний доказ на те, що люди самі з себе, земськими способами, наукою, поступом, культурою тіла не в силі звільнитись від його панування.

Це було завдання Христа: Сатану побідити і здійснити Божі пляни відносно людей. Своім послухом мусів Він спо-

кутувати непослух людей. Оце й було зброєю, якою Він мав поконати Сатану. — Як каянник за провини всіх людей, Він став покірно у чергу грішних людей і дався хрестити, щоби в той спосіб заявити Свою готовість задосить вчинити за них. Небесний Отець торжественно прийняв заяву. Через те Ісус вийшов на поле боротьби, щоби почати ту боротьбу з Сатаною. А Сатана зараз піднявся, щоби унешкідливити свого противника.

Напевно не було невідоме Сатані все те чудесне, що діялось від часу зачаття Предтечі. В останньому часі він чув проповідь Іванову, чув також голос при хрещенні Ісусовому, як то ясно виходить із його слів: «Якщо Ти Божий Син». А що таїнство Воплочення, очевидно, було йому невідоме, то мусіло йому видаватись неправдоподібним, щоби під таким непоказним виглядом скривався Божий Син. Тому й не міг він собі пояснити, що то має значити слово: «Син Божий». Але одно було певне: Бог засвідчив, що має уподобання в Ісусі, а Іван подав себе за Предтечу Мессії. На всякий випадок той таємничий незнайомий являв собою небезпеку для його царства. Тож він хотів зараз стрінутись з тою небезпекою і здати собі ясно справу про Його Особу.

Ісус по хрещенні подався в пустиню. Дух Божий повів Його туди. Сорокденним постом і молитвою хотів Він в особливий спосіб приготувитись до Своєї діяльності. Мусимо собі уявити стан Ісуса в тому часі як такий, що Він перебував у безнастанній екстазі-захопленні, в якому Його тіло стояло вище від земських потреб їди й пиття. Отак можна пояснити те, що голод давався відчутти не поволеньки, але по скінченні екстази, коли Він прийшов до нормального, звичайного способу існування. Тоді Він знайшовся в стані цілковитого вичерпання, в якому Він не міг кроку зробити, щоби дійти до якої людської оселі.

Без сумніву, Сатана приглядався Ісусові і вичікував на кінець екстази. Він тоді побачив, що Ісус цілком знесилений і не має змоги в пустині заспокоїти в природний спосіб не-

зносного голоду. Оту обставину думав Сатана використати зручно для своєї цілі. Отже він приступив до Ісуса, очевидно у видимій постаті, бож Ісус не міг дізнавати внутрішньої покуси, і сказав: «Якщо Ти Божий Син, то скажи, щоби те каміння сталося хлібом». — Сатана сподівався, що Ісус, відповідаючи, нав'яже до його слів: «Якщо Ти Син Божий». Тоді він знав би, з ким має до діла. Рівночасно хотів він Ісуса скермувати так, щоби Він відмовився від залежності від Бога і від дитинячого самовіддання Йому, а схотів сам за себе подбати.

Ісус по волі Небесного Отця позбувся добровільно цілком Своєї могутності й слави. Та могутність дана була Йому при хрещенні, але для Його месіянського уряду, а не для Його Особи. Саме той докучливий голод був і наслідком того самовідречення, тому й того голоду Він не міг заспокоїти в природний спосіб. А Своєї всемогучости Він на те не посмів ужити. Таж бачимо, що по покусках прийшли Ангели й служили Йому. Він і тоді не міг Сам собі допомогти, а був зданий на ту поживу, яку призначив Йому Небесний Отець.

Чи ж могли б ми собі уявити якусь більшу жертву підкорення волі Небесного Отця, коли Він, Ісус наш, безконечно могутній Бог, що має все у Своїй розпорядимості, добровільно голодує і не хоче ужити Своєї Всемогучости, щоби заспокоїти голод? Таж для кожного чоловіка так прикро бути вповні залежним від волі інших, діставати на заспокоєння своїх бажань і потреб тільки те, що другий визнає за добре, бути зданим на ласку інших у біді й недостатках і не могли собі ніяк допомогти. Для Божого Сина це було дійсно «умаленіє», деяке знівечення, якщо Він добровільно вирікся Своїх найбільш власних прав і властей і піддався безумовно й беззастережно волі Небесного Отця.

А тут Сатана піддає Ісусові думку, щоби Він покинув оту залежність, якої хотів Отець Небесний, і щоби поступив по власній вподобі на те, щоби вийти з тої крайньої біді,

з якої зрештою у природний спосіб не було виходу, ні рятунку.

Для зрозуміння відповіді Ісусової треба конечно знати місце з книги Второзаконія 8, 3, де Мойсей казав до народу: «Бог гладом замори тя і напита тя манною да возвістит тебе, яко не о хлібі єдинім жив будет чоловік, но о всяком словеси ісходящем із уст Божііх». У всіх своїх відповідях Ісус оминає якогонебудь слова, що могло би зрадити Сатані Його вищу природу. Отже Він цілком не пристає на його слова: «Якщо ти Божий Син», а відповідає як чоловік, а в тій відповіді вказує йому на те, що одно слово з Божих уст вистарчає, щоби дати Йому потрібну страву — так, як у пустині чудесно годував Ізраїля.

Сатана відправлений з нічим. Та він не вважає своєї справи за програну. Зостається для нас тайною — як і деякі інші подробиці — як то він міг поставити Ісуса на даху святині. А що Ісус подавався йому як звичайна людина, то треба думати, що Він допустив до того, щоби Сатана своєю силою схопив Його і поставив на недоступному місці на мурі святині, що був збудований над стрімкою скалою так, що не було іншої природної можливости видістатись з того місця, як тільки кинутися з гори у головокружну пропасть.

І знову знайшовся Ісус у безрадному положенні, говорячи в природний спосіб. За першим разом відповів Він був, вказуючи на Своє безумовне довір'я до Бога. Тепер Сатана сподівався, що Він пристане на його внесення і в тому довір'ї на поміч Божу кинеться вниз, щоби вийти з того свого положення: «Якщо Ти Божий Син, кинься вниз; бо написано так: „Ангелом своїм заповість о тобі, на руках возмут тя да не когда преткнеши о камень ногу твою“». Знову поспробував Сатана витягнути з Ісуса який натяк, що за значення має слово «Божий Син»; та й тим разом Ісус не пристає на те слово. Рівночасно хотів нахилити Ісуса, щоби Він одчайдушно виміг від Бога ту поміч, на яку Він з таким довір'ям здався. Диявол послугується при цьому місцем зі св. Письма,

щоби показати Йому, що його пропозиція не криє в собі нічого недозволеного. Ісус знову покійно відповідає як чоловік, покликаючись також на св. Письмо: «Але є написане: „Не будеш кусити Господа Бога Твого’». Можемо собі уявити, яка лють охопила Сатану, коли він знову був відправлений з нічим і почувся безсильним супроти того таємничого незнайомого, що знівечив його сповидну хитрість і його засідки. Але не тратить ще надії. Знову схоплює Ісуса і несе на високу гору. Тут розвиває цілу свою силу і могутність. В чарівному образі наводить перед очі Ісуса все, що може дати світ з розкоші, краси, величі, почестей, приємностей. Підсміхаючись самовдоволено і вважаючи за річ саможрозумілу, що той чарівний образ зробить враження на Ісуса й викличе пожадання за тим усім, він каже до Нього: «Це все моє і я дам це кому схочу. Тобі дам це, якщо впадеш до землі і поклонишся мені». Сатана піддає Ісусові можливо найстрашніше відступство від Бога: почитання діявола. Замість самовіддання Богові — самовіддання Сатані! Отут Ісус крикнув до нього: «Геть від мене, Сатано! Стоїть написане: „Господу Богу Твоєму будеш кланятись і Йому одному служити’». — І тепер Ісус оминає якогонебудь натяку на Своє Боже Синівство, бо відповідає у Своїй самовинищенні як людина і знову покликається на Святе Письмо.

Сатана бачить, що на ньому вже пізнались, і втікає геть «до означеного часу». Надармо кусив він Ісуса і пробував Його довести до гріха, до відступства від Бога. Але він не закинув боротьби проти Ісуса: він вів ту боротьбу іншою зброєю. Ісус враз з цілою своєю справою мав бути знищений. На те Сатана позискав законовчителів, фарисеїв і первосвящеників, а вкінці й Юду. А потім вимірів проти Нього могутній наступ. Що тільки могло пекло видумати з терпіння, мук, кривди й ганьби, те все воно заподіяло Ісусові. Ісус мав бути вповні знищений на всі часи. Вже й думав Сатана, що досягнув своєї цілі, коли той зненавиджений Ісус боровся на хресті зі смертю. Вже хотіло пекло заревіти з радости

і тріумфу, що вдалося йому усунути свого найнебезпечнішого ворога — а тут Ісус великим голосом крикнув: «Свершишася». І тоді Бог дав пізнати Сатані, що саме він, Сатана, є переможений, що Ісус Своїм самовідданням на волю Небесного Отця, Своїм послухом аж до смерти на хресті — відкупив світ. Бо така була воля Небесного Отця: на кару за гріх, що полягав у тому, що чоловік зі самолюбного інтересу, ради земської користи або приємності не підкоряється Богові, мав Ісус схилитись під волю Небесного Отця, який вимагав, щоб Ісус дозволив на все ворогам і не боронився. Він мав бути послухний аж до смерти, і то смерті на хресті. Доперва тоді схотів Отець Небесний ради тої безконечно цінної жертви простити людям відмову їхньої жертви. Рівночасно мав Ісус прославити Бога в такий спосіб, понад який не можна собі величнішого способу подумати. Отже Сатана не досяг своєї цілі, щоби знищити Ісуса і Його діло, навпаки, він віддав Ісусові необхідні прислуги: при помочі тих прислуг Він міг здійснити Свою ціль — відкуплення світу.

Ісус побідив Сатану на хресті. Але Він не кинув його зараз потім до пекла, ані не зариглював його брам: тепер кождий чоловік має завдання забезпечити в боротьбі зі Сатаною своє самовіддання так, як то зробив наш Провідник і Вождь. Ми маємо признати найвищу владу Бога — хоч і є можливість від того відмовитись, бо й нас кусить Сатана, щоби ми, не оглядаючись на Божу волю, поступали по нашій впадобі. Побіда Христа це побіда Голови: ту побіду в боротьбі зі Сатаною мусять вибороти також члени Його містичного тіла. І ми мусимо в боротьбі побідити, щоби бути увінчаними вінцем побіди.

Мусимо отже числитись з тим, що ми підлягаємо покусам. Не можемо знати, як далеко при тім грає ролю Сатана. Вже в нашій природі воно є, що ми відчуваємо нахил поступати «по-самсобіпанськи». Світ зі своїми похотями і своєю пишністю та розкошами старається приманити нас. Дуже

легко може бути, що Сатана використає дані нагоди, щоби дати привід до покуси і своїми підшептами та оманюю виробити в нас погляд, що ми можемо, а навіть мусимо так поступати у нашому власному інтересі. Не сміємо довіряти ніяким примхам і помислам, навіть тоді, коли вони видаються будуючими і добрими і можуть бути обосновані побожними фразами. Як ми це бачили при другій покусі Ісуса, Сатана старався приголомшити Його одним місцем зі Святого Письма. Тож мусимо собі добре вбити в пам'ять, що все те, що могло б нас скермувати на поступовання якогонебудь мірою проти Божої волі, це є спокуса. Звичайно полягає вона в тому, що ми почуваємо схильність поступати цілком відповідно до наших особистих поглядів, бажань, настроїв і примх, не питаючи взагалі про те, чого вимагає обов'язок. Багато людей навіть не добачують, що це спокуса, тому й улягають їй. Отже постає завдання самоконтролі, щоб досліджувати себе, чи ми схилили, і щоб дійти до пізнання, як те сталося, щоб відповідними постановами захоронитись перед новим упадком. Правила про розрізнювання духів дають цінні вказівки для поведення в часі спокуси.

Сама спокуса ще не є ніяким злим знаком. Це для нас надзвичайно потішаюча наука зі спокус, що їх на Себе допустив Ісус. Нехай нас бере спокуса до не знать яких поганих і обридливих речей, то це все ще дуже маленьке супроти підшепту Сатани до Ісуса, щоби Він упав перед ним і йому поклонився! А до того Сатана в тілі стояв перед Ним і рахувався з можливістю, що Ісус пристане на його пропозицію.

Щось більше шаленого, дурного не можна собі навіть видумати! Але Ісус не тратить спокою, не стає прибитий через те, що такі спокуси приходять до Нього. Він рішуче відтручує Сатану, а за кожним разом покликається на Святе Письмо. Також для нас важна зброя, якою маємо поборювати

Сатану: безумовне самовіддання на Божу волю. Якщо пізнаємо, що Бог хоче чогонебудь від нас або наказує щонебудь, тоді питання про те, що нам робити, скінчене, полагоджене. Ми ж на ніщо інше не існуємо, як тільки на те, щоби Бога прославляти, корячись під Його святу волю.

ВЕСІЛЛЯ В КАНІ

Ісус зі своїми учениками подався до Галилеї. А що в Його житті не було ніякого припадку, то Він умисне так уладив, що прийшов до Кани саме тоді, коли там відбувалось весілля. Його Мати була запрошена на те весілля. Та обставина каже нам догадуватись, що Вона була посвоячена з подругами-женихами. Певно, що Вона прийшла туди не тільки, щоб повеселитися з ними, але щоби їм помагати. У Своїй дбайливості, щоби гарно пройшло ціле торжество, Вона помітила, що вино кінчається, і думала, як зарадити б тому. Також Її слова, звернені до слуг, щоб вони робили все те, що скаже їм Ісус, дають до пізнання, що вона не була чужа в тому домі. Інакше вона була б не журилась про справи подругів. Тож коли Ісус несподівано з'явився в Кані, запрошено і Його разом з учениками на весілля. Ісус прийняв запрошення. Та не задля Себе: Він скористав з тої нагоди, щоби дати нам важні науки. Вже Отці Церкви звертають увагу на те, що Ісусова участь у тому торжестві означає визнання подружжя, як повної значення святої Божої установи. Він не був би прийшов на торжество, що не має ніякого значення. Ще більшим виходить те признание завдяки тому чудові, що його зробив Ісус в інтересі подружньої пари.

Подружжя є саме в природному порядку найважливішим Божим зарядженням і уладом. Воно служить до втримання й помноження людського роду. Понадто Ісус хоче його піднести до гідности святої Тайни: воно має бути таїнственным символом Його обручин з Церквою. Можна в деякий спосіб сказати, що Він саме тільки що обручився з нею, коли

позискав Собі перших учеників, а між ними першого голову Своєї Церкви. Отак радість подружньої пари в Кані була відбиткою Його радості. Усім тим хоче Ісус нам вказати і вложити нам на серце, щоби й ми бачили в подружжі те, чим воно має бути по Божій волі, і до чого Він підніс Його.

Також у справі вживання земських дібр і радощів хотів нам Ісус дати важну науку тим, що Він не тільки брав участь у тому торжестві, але понадто великим чудом дав подругам і гостям показну скількість добірного вина, щоби вони й далі могли забавляться. Тим хотів Він значуче повчити нас, що чесні торжества й забави цілком відповідають Божій волі. Так уже Бог нас сотворив, що ми потребуємо відпочинку, зміни й розвеселення. Буденна однаковість робучого дня ділає на тіло й дух виснажуюче й прибиваюче. Треба нам таких днів, в яких ми забули б про роботи й клопоти будня; ми також потребуємо, щоби дати тілові дещо надзвичайного, щоби воно добре почувалось. Воно підносить силу до праці і радість творчу. Ми також призначені до товариського життя, і кожному з нас добре, якщо час до часу знайдемося у веселому товаристві. Даний Богом порядок приносить сам собою всілякі приводи і нагоди, що дають підставу до радості, в якій беруть участь свояки й знайомі. Отак поза неділями, святами та іншими церковними торжествами — празниками, що правильно припадають, лучаються ще нагоди, що їх можна би особливо радісно відпразникувати. Тоді покидаємо звичайні зайняття й праці, надіваємо святочну одіж, прикрашуємо хату, приготавляємо святочний обід і веселимося при страві й напиту, музикою й танцями.

Тим, що Ісус брав участь у такому торжестві, а навіть помножив радість даром вина, показав Він нам, що це зовсім відповідає намірам Божим, якщо ми уряджуємо такі торжества і беремо в них участь. Воно не тільки не є проти Божої волі, але просто є виповненням тої волі. Самозрозуміло треба прийняти згори, що йдеться про торжества дозво-

лені, чесні та що ми погоджуємося з намірами Божими, а не поступаємо проти них. Постараймося пізнати, як воно має діятись.

І тут важна є засада, яку ми виробили собі при нагоді розважання про «Два прапори», що ми не сміємо робити щонебудь тільки для того, бо воно нам приємне: ми маємо при тому мати на оці вищу якусь ціль. Для згідної з Божою волею участі в якомунебудь торжестві вже багато значить, якщо ми виразно маємо перед очима ту ціль. Отже торжество має бути тільки засобом до тої цілі. Ми вже бачили вгорі, для чого Бог хоче таких днів радості. Ми можемо знайти в них відпочинок, відпруження, розвеселення, — а вони мають той наслідок, що потім ми з новою радістю й святістю беремося до нашої праці станової. Часто мусимо брати участь у таких торжествах, щоби зробити іншим приємність через нашу участь у їхньому торжестві. Може бути Богові навіть приємніше, якщо ми допустимо, щоб наші особисті інтереси уступили супроти зглядів для інших на те, щоб через нашу приязнь ми збільшили їхню радість.

Рівно ж мусимо собі поставити перед очі ще й другу засаду і берегтися того, щоби не датись полонити цілком заживанню земських приємностей і не згубитись в них. Можемо мати зрозуміння для тих приємностей, закоштувати їх, тішитись ними, але на тому не приставати. Тож найперше згадаймо з вдячністю на вітцівську доброту Бога, що дає нам в дарі ті радощі. Відтак заховуймо розумну міру шляхетним самоопануванням. Саме при їді мусимо бути панами наших змислів: не сміємо насліпо потурати природній забаганці, а лише настільки, наскільки воно згідне з розумом. Задоволення пожадання їди не сміє статись головною справою. Вкінці маймо перед очима те, що всі приємности, солодощі й розкоші, миле товариство і все, що нам подобається й радує нас — це тільки маленький передсмак небесних радощів. Тож через заживання земських радощів маємо дістати спонуку до бажання небесних радощів. Спаситель

також порівнює небо з весільним обідом, щоби вказати, що гарне родинне торжество є гідною відбиткою того вічного радісного торжества, в якому колись маємо брати участь. Яким ж гарним і величавим мусить бути небо, якщо ті короткі, переминаючі приємності вже так притягають чоловіка і так його можуть розрадувати!

Вкінці вимагає Божя воля того, щоби ми при таких нагодах спротивлялись всякому нахилові до неладу і нашій нижчій природі не тільки відмовляли того всього, що їй не належить, а чого вона бажає, але також, скоро помітили в собі такі порушення, відреклися того, що дозволене й оправдане, а то тому, щоби заховати панування над собою і не знайтись у небезпеці піддатись впливові таких невпорядкованих порухів. Напевно було також наміром Спасителя вказати нам на становище Його Матері у Його пляні Відкуплення. Бачимо насамперед доброту Її серця. Оце Вона помітила, що вийшло вино — може, через непередбачене помноження гостей з приходом Ісуса й учеників Його. Вона знала, який то клопіт був би для женихів, якщо таке зайшло би в їхньому радісному дні. Також, мабуть, не було можливе скоро постаратись за вино. Правдоподібно женихи були при цьому простенькі, незаможні люди, бо тільки малий запас вина мали. Тому, якщо треба було би за нове вино постаратись, це було б спричинило для женихів нові високі видатки, на які вони не були приготовані. Тож Марія бачила, що справді біда! Вона сердечно спочувала з добрими людьми і придумувала як могла би допомогти женихам. Якщо Марія зворушується спочуванням вже на вид малого, земського клопоту і думає над поміччю, то наскільки більше лежить Їй на серці наша душевна нужда.

Знаючи, що в природний спосіб не можна тут ніяк зарадити, Вона звертається до Свогого Сина. Правда, що Він дотепер проживав в повному укритті. Вона ще не була свідком ніякого чуда. Але вона знала, що Він мав тепер виступити як Мессія і мав ствердити чудами Свое післанництво.

Вона була переконана, що Він міг би чудом запобігти тому клопотові. Правдоподібно Вона також знала, що Ісус доперва в Єрусалимі об'явить Себе як Мессію. Але — так Вона Собі думала — чи ж не міг би Він уже тепер зробити яке чудо на скріплення віри Своїх учеників? Чи відкине Він мою просьбу допомогти людям? Вона має довір'я до Його доброти й Своєї просьби і шепотом каже до Ісуса: «Не мають уже вина». Його відповідь: «Что мні і тобі». Це зворот єврейської мови, що більше-менше по-нашому каже: «Чому ти приходиш з тою просьбою до Мене? Таж ти знаєш, що і ти, і Я маємо тепер цілком інакші справи і інтереси. Хвилина ще не прийшла, щоби Я Себе мав виявити як Мессія». Певно, Вона про те знала, але, дивлячись на Нього зі сердечною благальною любов'ю, немов би питалась: «Чи не міг би Ти з любови до мене вже перед тим яке чудо зробити? Чи ж не дозволить Тобі Небесний Отець, щоби Ти перед Твою об'явою в Єрусалимі об'явив Себе як Мессію перед Твоїми учениками?» Вона була така переконана, що Він Її вислухає, що дала доручення слугам, щоби зробили все те, що Ісус їм скаже. Вона не ошукалась. Ісус сказав наповнити водою шість збанків, які стояли в кімнаті в цілі обмивань, приписаних жидівським законом. З доручення Ісусового слуги налляли чарку вина з одного збанка і подали весільному старості. Коли він скоштував, ствердив, що то було добірне, добре вино.

Отак Ісус зробив перше Своє чудо на просьбу Своєї Матері, і то перед часом, що Його Небесний Отець властиво призначив. З того бачимо, що Ісус не може, не в силі відмовити ніякій просьбі Своєї Матері. Правда, з премудрих зглядів Марія не мала відогравати ніякої ролі в прилюдній діяльності Ісуса, Свогого Сина. Вона від тої хвилини цілком уступає набік. Було навіть раз так, що Ісус не допустив Її до Себе, коли Вона на просьбу свояків прийшла до Ісуса. Як Мессія, хотів Ісус показати, що земське походження для Його Царства взагалі не має ніякого значення, а єдино спов-

нювання Божої волі. Отак можна собі вяснити й те, що Ісус звертається до Марії не словом «матір», а «жено, невісто», так, як колись на хресті те саме зробить. Бо Він саме говорить до Неї не як Син, але як Мессія. У тому таїнстві маємо гейби прообраз тої просячої Всемогучости, що знаменує на завжди становище Марії в небі потім, як Вона нам, як друга Ева, Своєю співжертвою співвислужила надприродне життя для наших душ.

ВИБІР АПОСТОЛІВ

(Священство)

Божественний Спаситель зачав Свою прилюдну діяльність. По волі Небесного Отця вона тривала тільки короткий час. Потім мав Він жертвою на хресті сповнити Свое головне завдання: викупити людство і вкінці знов опустити землю.

Він на те тільки був післаний Небесним Отцем, щоби для всіх людей, усіх часів і всіх країв бути Відкупителем, Учителем і Законодавцем. Та хоч з Його земським життям закінчились Його завдання, все ж Його діло мало бути продовжуване й завершене. Якщо так мало бути, тоді Він мусів поробити доцільні заходи й видати зарядження. Кожде діло, що має бути тривале, потребує таких уладжень і заряджень. Якщо люди, що якенебудь діло основують, продумують з повною дбайливістю те, як забезпечити те діло перед упадком і загином і на ту ціль усталюють докладні постанови, то мусів і Божественний Спаситель, що хотів довершити найважливішого й наймогутнішого діла, подбати, щоби воно відповідно до своєї цілі перетривало всі часи. Сталась прецінь неймовірна річ: Предвічний Бог стався чоловіком саме для того діла, провадив життя повне трудів і недостатків, і хотів вкінці для Його завершення піднятися страшних мук. Отак Бог показав, як дуже залежало Йому на тому ділі. Отже це неможливе, щоби Він знову опустив землю і не дбав за те, що станеться з Його ділом. Він не смів залишити те діло оттак собі: що буде, те буде, залежить від випадку, ані не міг його лишити на самоволю слабих,

помильних, непостійних, самолюбних людей. Він мусів тому ділові забезпечити певну тривалість. Передбачуючи все, Він схотів вчасно поробити відповідні зарядження. Першим кроком до того був вибір Апостолів. Вже на початку прилюдної діяльності приєднав Ісус учеників. А з них наміряв вибрати таких, яким схотів передати ціле Своє діло. Цей, як і кожен свій важний крок, попередив Ісус молитвою «Бі обнош в молитві Божій», провів цілу ніч на молитві (Лук. 6, 12). Зі Своїм Небесним Отцем обговорив Ісус Свій плян і благав благословення на Своє велике діло.

Ми можемо тільки дещо догадуватись, які розважання сповняли Його душу в ту ніч про те безмірне діло Його любови, яке Він хотів започаткувати, як дякував Він Небесному Отцеві від імени всіх людей за той новий рай, що мав тепер повстати, якими сердечними й проникливими просьбами настоював Він перед Небесним Отцем, щоби Він зволив дати благословення і тривалість для того діла. Спробуймо трішки ввійти в думки й наміри нашого Небесного Вчителя. А що йшлося про те, щоби здійснити Божі наміри, які були при сотворенні людини, то від того і мусимо вийти.

Цілий плян сотворення був сповнений одною думкою: прослави Бога, і то по змозі найбільшої прослави Бога. Ота прослава мала бути осягнена на землі жертвою самовіддання, визнанням найвищої влади Божої зі сторони чоловіка; відтак мав чоловік статись на цілу вічність пам'ятником безконечної Божої Любови, і то так, що велич прославлення з боку чоловіка мала бути відповідною до того, як совершенна була його жертва самовіддання.

Адам і Ева відмовили Богові жертви підкорення. Через те знищено первісний плян сотворення. Ми вже бачили, для чого Бог вибрав їх на прародичів людства, хоч Він і передбачив, що вони впадуть. Бо в той спосіб отворилась можливість ще більшої, ба щонайбільшої прослави Божого Величества через принесення щонайціннішої жертви і через найвеличавішу об'яву безконечної Божої Любови. Не дасть-

ся навіть подумати, яка почесніша для Бога жертва від жертви хресної, бо ту жертву приніс найвизначніший Первосвященик, Цар-Священик, Бог-Священик. Жертвенний дар рівночасно був безконечної вартости, бо це був сам Божий Син, що себе самого жертвував Небесному Отцю в найдосконаліший спосіб.

Це був вислів найдосконалішого підкорення Божого Сина під волю Небесного Отця. Хресна жертва — це найшляхетніша жертва сотворіння, вершок почитання й прославлення Божого Величства. Тою жертвою рівночасно досягає свого вершка об'ява безконечної Божої любови, бо хіба не дасться подумати, яка могутніша любов. Бож Він, ображений Бог, спокутував кари, які властиво ми, люди, мусіли б були перенести за наші гріхи. Він нам через те отворив небо, так що щастя, якого колись будемо зазнавати, куплено нам на хресті Кров'ю Серця Божого Сина.

Христос тою жертвою був тим від Бога вибраним Первосвящеником, що самотній по грісі прародичів, був у силі принести Богові жертву, яка Богові подобалася. Це й була самотня жертва, яку ще схотів прийняти Небесний Отець. Жертви Старого Завіту мали хіба вартість перед Богом тільки тому, що вони були прообразами жертви хресної і від нїєї мали свою успішність. Тому й по жертвенній смерті Христа вони стались без значення і їх усунено. На місце прообразу прийшла дійсність.

Хресна жертва є отже осередньою жертвою всього сотворіння. Перед тим не була можлива ніяка жертва Богові мила, яка не мала б відношення до тої жертви. А по жертві на Голгофі не дасться подумати ніяка жертва, що хоч трошечки своєю величчю й знеслістю могла б стати близько неї. Отак Христос є не тільки Найвищий Первосвященик Нового Завіту, але самотній Богом вибраний Первосвященик Нового Завіту, бо поза ним ніхто не в силі приносити Богові милу жертву. Бо єдино Бог має пра-

во визначувати, в який спосіб мається Його почитати, як найвищого Пана.

Далі Христос був від Бога післаний У ч и т е л ь. Він мав дати людям остаточне, повне поучення й вияснення про всі життєві питання і об'явити до того таїнства Божі й цілого надприродного порядку: правди, яких ніякий людський ум не може знайти, — навіть тоді, як він знає ті правди з об'явлення, не може їх схопити, ані збагнути.

Далі мав Ісус, як Законодавець Нового Завіту, видати найважливіші зарядження, згідно з якими мусіли б люди жити. Бож Він прийшов, щоби завершити Закон, цебто довести закон до найвищої досконалости. Його повновласті були необмежені. Він міг сказати: «Дана мені всяка власть на небі і на землі!» Вкінці мав Він в и с л у ж и т и л а с к у для нас і зробити її доступною, — бо тільки при допомозі тієї ласки ми можемо сповнити наше завдання. Тому справедливо каже св. Петро: «Ність бо іншого імене под небесем данного во чоловіцїх, о немже подобает спастися нам» (Діян. 4, 12).

Оце й є місце Христа в порядку спасення, місце, що є понад усе: Він є вічний Первосвященик, Учитель, Законодавець і Датель благодати для всіх людей усіх часів. Як же дякував Спаситель Небесному Отцеві від імени цілого людства за те, що Він післав Його на рятунок людства! І саме тепер продумував Ісус разом з Отцем Небесним над тим, як могло би бути продовжуване й завершене Його діло. Годі собі інакше подумати, як тільки так, що Їхні постанови так само мали за підставу ті вічні засади, а саме, що Бог має бути якнайбільше прославлений, а Його любов, в якнайвеличавіший спосіб об'явлена. У цілому сотворенні наглядно пізнати Божий намір: не робити того самому, що Він може зробити через інших. В такий спосіб допускає Він чоловіка до участі в Його творчій могутності. То Він не хоче давати

існування просто кожному чоловікові так, як зробив те з Адамом і з Евою, але дав їм, вложив у них силу множитись.

Підставою того зарядження є Його любов, яка, наскільки це можливе, нічого не затримує для себе, а все ділить з нами. Ота любов одушевляє також Божественного Спасителя. Бож Він — це вочлочена Божа любов. І Він також не думає запопадливо про те, щоби те Своє одинокє в своєму роді становище, як вічного Первосвященника, Учителя, Законодавця, Дателя благодаті ущасливлювати і ублажнювати всіх людей, — заховати для Себе. Ні, Він продумає, як Він міг би допустити людей до участі в тому Його становищі. При цьому Він старається з найбільшим самовідреченням і щедрістю посунутись так далеко, як тільки воно можливе.

І тепер Він найперше станув перед питанням: як має виглядати в Новому Завіті справа приношення зовнішньої жертви? Це ж найвищий обов'язок кожного чоловіка, найвищий спосіб богочитання. Жертви Старого Завіту вже мали перестати з Його жертвенною смертю. Що мало прийти на їхнє місце? По тім, як Він принесе безконечну цінну жертву на хресті, що мала бути Жертвою Нового Завіту, не далася б подумати ніяка інша жертва, в якій Бог міг би мати уподобання, бож кожда інша жертва стояла б безконечно нижче від жертви на Голгофті. Божа премудрість знайшла вихід. Хресна жертва могла бути відновлювана в безкровний спосіб. Та навіть тоді мусів Христос зостатися священиком і жертвеним даром. Але Його любов знайшла можливість допустити, щоби та жертва була відновлювана рукою священиків. Він міг дати їм повновласть перемінювати хліб і вино в Його Тіло й Його Кров, а через те Його хресна жертва мала бути відновлювана і подавана так немов би й тепер відбувалась. Рівночасно добачила Його любов ще одну можливість виявити цілий жар Свій, а саме у жертвенному бенкеті: Себе самого дати на поживу для життя ласки у людей. — Справді, Він любив аж до кінця, аж до границь можливости. Це самовинищення, яке нічого не затримує для

Себе, а роздаровує все з незбагненною щедрістю і розтратністю.

З приношуванням зверхньої жертви припало священикам зовсім природне завдання, злучене з жертвою, а саме величати Бога, від імени цілого сотворіння, прославляти Його як найвищого Пана, і те унаочнювати відповідними обрядами-відправами, як теж дбати про решту Богослужби.

А тепер усі інші питання вже легко дались розв'язати. Треба було, щоби священики, що мали участь у найвищій гідності Христа, стались носіями також інших Його повновластей, щоби вірних учили, провадили й передавали їм благодать. Але якже мали вони бути в силі те робити, коли вони прецінь, як усі люди, слабосилі, немічні і помильні? Таж уже небаром мало показатись, як то Апостоли недобре зрозуміли слова Вчителя, так що Він мусів їм вияснювати і усувати їхні фальшиві поняття. А що ж сталось би з Його наукою, якщо Його не було би між ними? До кого ж мали б вони тоді звернутись? А чи ж не треба було побоюватися, що людська гординя і людські пристрасті вжикуть всіх засобів, щоби перевернути Його науку відповідно до своїх бажань? Чи ж не було небезпеки, що та наука станеться перевернена, зле збагнена, затемнена і допасована до побажань нижчої природи? Як же ж тоді мали б бути в силі священики ясно й виразно викладати, чого Бог від людей вимагає, яка Його свята воля — і то тоді, коли обставини й погляди, обичаї й звичаї постійно змінюються і є різні і неоднакові: що нарід, що край? Чи ж не мав Собі Ісус подумати, що Його наука може бути до непізнання перекручена відповідно до різних кождохасних обставин, якщо Він довірив би Своє діло людям?

Божественний Спаситель бачив Божою Всевидущістю ті величезні труднощі, що страшною бурею збирались, щоби затамувати дорогу Його науці: Він обговорював ті справи зі Своім Небесним Отцем, і Вони Оба рішили запобігти тому в дійсно Божий спосіб. Вони схотіли післати Святого Духа,

що Своїм заряджуванням Церкви забезпечив би її перед усяким блудом і похибкою, перед усяким відхиленням і збоченням від заряджень Христових. Він, Святий Дух, мав Апостолів впровадити у всю правду, пригадати їм усе, що Христос їм сказав. Вибрані Христом Апостоли мали бути особисто непомильні у проповіданні Його науки, а потім ту прерогативу, той привілей мав мати наслідник Петра, Намісник Христовий і ціла Церква у своїй спільноті. Отак могли б усі священники всіх часів голосити Христову науку вірним з непомильною певністю і викладати їм, чого Бог від них жадає. Вкінці мали вони бути скарбниками і розділювачами найбагатших благодатей, а навіть мали в Його імені відпускати гріхи.

Такі є незбагненно великі, просто божественні повновласті, що їх рішив Христос дати священникам. «Якоже послата мя Отец і аз посилаю ви», цебто посилаю з тими самими повновластями, що їх дав Мені Небесний Отець. Він ідентифікує Себе зі священниками. «Хто Вас слухає, Мене слухає, хто вами гордить — Мною гордить». Які захоплююче гарні Його слова, що при священничих свяченнях вдаряють уха нововисвячуваних: «Не ктому вас глаголю раби, ... же рекох други, яко вся яже слышах от Отца моего, сказах вам». — «Відтепер я вже не називаю вас слугами, але моїми приятелями-друзями: бо все, що Отець сказав мені, я Вам оповів». Великий Бог називає Своїми приятелями бідолашних людей! Він показав їм особливу Свою, глибоку й могутню любов тим, що підніс їх до тої гідности. Та гідність — то не що поверховного, це внутрішнє намащення, що витискає на священникові знам'я, і по тому знакові його навіки можна буде пізнати. Завдяки тій гідності священник бере участь у тому ділі, яке з усіх Божих діл найзнесліше. Бож остання ціль сотворення лежить у тому, щоби ми стались вічними пам'ятниками безконечної любови. У тому завданні, для якого єдиного Бог творив і міг творити, священник має змогу співпрацювати так, що ті, які завдяки його трудам дістануться

до неба, до деякої міри будуть вічними пам'ятниками і його любови.

Та ще одно дальше питання зосталось одверте: чи приналежність до священства мала бути задержана одному якомунебудь призначеному поколінню, як у Старому Завіті? Любов Божественного Спасителя знесла те обмеження. Він не схотів нікого виключати. Кожний, до якого народу чи покоління він не належав би, мав мати одвертий доступ до святилища; це ми бачимо саме в нинішніх часах, коли вже маємо й кольорових священників і єпископів.

А які ж мали бути передумови, щоби дійти до тої найвищої гідности? Вони, ті передумови, виходять з самої натури священства. Найперше й найважніше його завдання — приносити Богові зовнішню жертву. Але зовнішня жертва — це тільки узмисловлення внутрішньої жертви самовіддання Богові. Тож було відповідне, щоби ті, що хочуть бути священниками, самовіддались Богові в особливий спосіб. Вони мають Бога прославляти не тільки приношуванням зовнішньої жертви, але досконалим самовідданням Богові. А щоби могли те доконати тим легше і тим краще, то воно виходило само з себе, що вони мають усунути те все, що могло би перешкодити або пошкодити в тому змаганні. Тому зажадав Ісус, щоби вони супроти змагань потрібної похоті виреклися здобування гроша, задоволення змислової похоті і власної самостійности. Отже вони мусять віддатись Богові не тільки так, як того Він вимагає від усіх людей: ні, вони мусять добровільно приступити до жертвника і зложити на ньому дари, яких не приписують Божі заповіді; вони мусять виректись багато такого, на що інші люди можуть собі дозволити без Божої образи. Предметом тої жертви, вимаганої від священника, є саме те, чого найбільше бажає нижча природа: багатство, змислові розкоші і самостійність, як також зв'язані з ними незчисленні інші приємності.

Тут знову показується в чудовий спосіб Божя Премудрість, бо священник завдяки тій жертві не тільки що прославляє Бога в особливий спосіб і усуває з дороги все те, що могло би пошкодити совершенному самовідданню Богові, але він рівночасно стається особливо здібним до справування свого високого уряду. Вже з чисто природної точки погляду оті вимоги є дуже корисні для успішної діяльності священника. Не спинюваний журбою за «хліб насущний», за земське життя, він може всеціло посвятитись душпастирству. Він до того є свободний від тих усіх клопотів, які несе з собою здобування гроша і які могли б пошкодити його повазі, а також його діяльності. Його серце, свободне від земської любови, належить в однаковий спосіб до всіх: він може бути дійсно всім для всіх. Згляди на жінку й діти не є для нього перешкодою. Вкінці Діло Христове вимагає одноцільного проводу, який призначає для кожного засяг діяльності. Тож розуміємо тепер, чому всі закони (монаші) підносять ті вимоги у ще вищій мірі, бо саме ті вимоги є передумовами до досконалого самовіддання. Священники й монахи є до того заохочуючими зразками для народу, бо показують йому, що треба і що можна світ поконати.

Оце плян, який обговорював наш Божественний Спаситель тої таїнственної ночі з Небесним Отцем. З усею сердечністю і ревністю благав Він Небесного Отця за благословення й тривалість для Свого великого діла, яке Він будував на добровільній співпраці слабих людей. Це було велетенське ризико, відважне підприємня: зробити залежним Своє ціле діло від свободної на те згоди людей, а то тим паче, що Він не робив їм надій на ніякі земські користі, а радше вимагав виречення від багатьох земських бажань. Христос не приказує нікому, щоби був священником. Він того ні від кого не вимагає: Він тільки вербує, набирає, приєднує. Якщо Його приєднування чи то вербування було би без успіху, то Його діло мусіло б упасти. Тож Він просив Небесного Отця благодаті для тих, що Він хотів їх покликати, щоби вони могли

піти за Його покликом і принести жертву. Отець Небесний обіцяв Йому вислухати Його просьбу. З дитинячою любов'ю дякував Спаситель за той великий дар священства, Він дякував і в імені всіх священників за їхнє вибрання та й за благодаті, обіцяні Отцем для них.

О. Лефлер Т.І., пояснюючи знану молитовку св. Ігнатія*: «Возьми Господи» каже, що так само Божественний Спаситель гейби говорив до священника: «візьми всю мою свободу». Він віддається всеціло в руки священника на його волю і слухається всіх його заряджень. На його слово Він сходить на вівтар (жертівник) і дозволяє, щоби священник помістив Його там, де схоче. На його слово Він очищує серця від гріхів і прощає тим, що Його образили. Він зобов'язується благословити те, що благословить священник, він робить його справником Своїх благодатей. Вже на його слово Він почуває Себе зв'язаним: «Що ти на землі зв'яжеш або розв'яжеш, те буде зв'язане або розв'язане на небі». Прийми пам'ять, розум і цілу волю!» — Оці слова можуть мати подвійне значення. Через вибрання до священства зобов'язується Божественний Спаситель завсіди Собі на нього пригадувати, про нього думати, продумувати над тим, як Він міг би поблагословити працю священника і бути йому прихильним особливою любов'ю. Відтак ті слова вказують на те, що Спаситель настільки живе у пам'яті і згадках, у зрозумінні і в любові народу, наскільки про те дбає священник. Божественний Спаситель робить залежним від трудів священника те, наскільки нарід буде думати про Нього. Він може навіть сказати: «щонебудь маю чи посідаю, це ти мені дав». Бож наші гріхи зробили Його нашим Відкупителем! Своє становище Первосвященника, Законодавця і Справника

* Молитва св. Ігнатія: Візьми Господи всю мою свободу, прийми пам'ять, розум і цілу волю. Щонебудь я маю, чи посідаю це Ти мені дав, а я те все Тобі віддаю в цілості, щоби Ти зарядився тим усім по Твоїй волі. Дай мені тільки Твою любов враз із Твоєю ласкою, а я вже тоді досить багатий і нічого іншого позатим не бажаю.

благодатей Він завдячує нашій погрішимості, нашій немочі, нашій бідолашності — нужді. «Я те все тобі віддаю в цілості, щоби ти зарядився тим усім по твоїй волі». Через свячення допускає Він священика, наскільки воно можливе, до участі у всіх Його повновастях. Він передає йому все. Він все хоче робити через нього. Тільки одної речі просить Він у зворушливий спосіб: «Дай мені тільки твою любов враз з твоею ласкою, а я вже тоді досить багатий і нічого іншого позатим не бажаю». Він просить в нього тільки його любови й його прихильности, щоби священик зволив бути добре наставлений до Нього, мав прихильність і зацікавлення для Нього й Його царства. Нічого більше не вимагає, Він уже досить був би багатий.

ПРОПОВІДЬ НА ГОРІ

Вісім блаженств

Доконуючи вибору Апостолів, зробив Ісус перший крок до оснування Своєї Церкви. Тепер треба було Апостолів впровадити в їхнє завдання, вишколити їх і обзнанити їх з духом Його Царства.

Коли Він сходив з ними з гори, стрінув Він велику кількість народу, що зібрався з усіх сторін і чекав на Нього. Як тільки натовп побачив Його, заворушився. Було тут багато хворих, що сподівались uzдоровлення. Всі тиснулись до Нього, щоби бути uzдоровлені. Ісус не усувався від їхньої настирливости. На кожного поглянув з милосердною любов'ю, кожному сказав кілька ласкавих слів, клав руку на нього й уздоровляв. Годі собі навіть відповідно уявити той милий образ, як Ісус одного по одному уздоровляє, як вони, відтак повні радості і втіхи, відходять і всюди розповідають про своє uzдоровлення, а тим часом інші ще далі тиснуться до Нього з тужливим і повним надії поглядом. Це могло протривати деякий час, заки всі дістались до Нього і всі були uzдоровлені.

Апостоли стояли коло Вчителя і приглядалися з подивом тому видовищу. Головно задля них робив Ісус ті чуда. Вони мали бути всеціло переконані, що Він — Мессія. Бо про таку чудесну силу не чувано! Та Апостоли мали ще поширене тоді і сильно вкорінене фальшиве поняття про Мессію. Оце поняття мусів Ісус знищити. Тож щоби вони не бентежились, якщо побачать, що Він хоче збудувати цілком інше Царство,

ніж те, про яке вони думали, Ісус старався найперше скрипити їхню віру. Отой намір Ісуса щораз виходить наверх у Його прилюдному житті: розвиваючи Свою необмежену могутність і всемилосердну любов, Він доказує, що Він Мессія і то Божий Син, щоби Апостоли, а й ми пізнали, що для Нього нема нічого неможливого, що Він має серце, повне любови й милосердя, і що Він тільки для того дає нам ті науки і показує нам ту дорогу, бо Він, вселаскавий, всемогучий, премудрий Бог, не знає нічого кращого, а не тому, немов би Він нам дечого жалував або бракувало би Йому могутности так зарядити, як було би корисно для нас.

Коли вже останні уздоровлені розсіялись у натовпі, сів Ісус на підвищеному місці, щоби всі Його бачили і могли чути Його слова. Апостоли й ученики наблизились до Нього й посідали навколо Нього. Євангелист виразно згадує, що Він звертав Свої слова до них. Він вважав, що саме прийшла та хвилина, щоби їх обзнайомити з духом Царства, яке Він хотів оснувати. Він хотів виложити ясно й точно засади, що так гостро були протилежні сподіванням жидів і царству Сатани. Жиди сподівались політичного Мессії, що силою зброї мав би їм принести свободу і становище світової потуги, як також всякі розкоші і земські користі. Світ, далекий від Бога, вважав, що життя на землі — це тільки нагода розкошувати без стриму і задовольвати без решти всі бажання. Тому й змагання людей спрямоване було найперше туди, щоби здобути собі життєві розкоші. Іншого згляду поза особистою користю й приємністю не було. Навіть можна було ногами потоптати чиєсь щастя, якщо того вимагав власний інтерес. Ніхто не журився нещастям інших, бож те могло би пошкодити власному розкошуванню. Без милосердя, безпощадно поборювано кожного, що стояв на дорозі. Ніхто не мав ніякого зрозуміння для вищих речей, всім ішлося тільки про їду, пиття й змислові розкоші. — Оце й нині ще той сам дух світу.

Оці глибоко вкорінені погляди на зміст життя хотів і мусів Ісус викоренити і поставити на те місце духа Свогого Царства. Отут знову бачимо ту просто протилежну тактику Сатани і Христа. Сатана старається привабити людей змисловими приємностями, щоби вони не оглядлись на Божу волю, а віддалися всеціло розкошам і «самособіпанству». Ісус, навпаки, хоче людям ясно показати, переконати їх, що в земських, самолюбних змаганнях щастя не знайти. Вони мають відірвати серце від усякого земського прив'язання, щоби могли те серце Богові віддати і в той спосіб бути на правду щасливі. Ісус не хоче людей змушувати, Він не наказує. Хоч Він міг би виступити з цілою славою й величчю, коли проголошував засади Свогого Царства, Він того не робить. Ні, Він в найбільш потягаючий спосіб, найперше чудесними uzдоровленнями, виявив Своє добре Серце, а коли присів серед Своїх учеників і натовпу народу, що глядів на Нього з повним довір'ям і з радісним і піднесеним настроєм серед принадного краєвиду, — підносить Він Свій голос і каже: «Блаженні ви, якщо підете за моїми словами».

Блаженні убогі духом, яко тих єсть Царство Небесне

Ми з тою наукою освоїлись уже і майже зросли; не думаємо нічого більше, якщо її чуємо. Тому тяжко нам виробити собі поняття, яке враження викликали ті слова на Апостолах і на народі. Тож поставимо собі ще раз перед очі ті вже згадані сподівання жидівського народу відносно Мессії.

Їм привиджувалось земське царство, панування над світом враз з обиллям усяких дібр. Жиди стогнали під ярмом римлян. Минулися часи давньої, славної самостійності; всі тужили за тими часами. Усіх пригноблювали життєві клопоти, недуги, терпіння і всякого роду злидні. А тут стояв перед ними — як вони думали — очікуваний ними Мессія, що на їхній погляд мав висвободити їх від

усякої біди. Він Своїми чудесами, зробленими на їхніх очах, дав доказ Свогого післанництва і Своєї могутньої сили. Ще ніколи не виступав був пророк з такою могутністю. Апостоли уявляли собі — як це навіть пізніше будемо могли щораз помітити —, що вони займуть перші місця у тому величавому мессіянському Царстві. А тим часом Мессія отвирає Свої уста і каже: «Щасливі убогі!» Він не робить Своїм слухачам надії на те, що Він відійме від них усі терпіння, клопоти, тяжку працю і дасть земський рай, противно — Він називає щасливими убогих. Не можемо собі інакше подумати, як тільки так, що Апостоли й нарід зацікавили і тільки дивились на Ісуса. Вони не могли того зрозуміти. На такого Мессію вони цілком не були приготовані. Всецільно доперва тоді зрозуміли Апостоли ті слова, коли зійшов Дух Святий на них. Бо ще безпосередньо перед Вознесенням вони питались Ісуса, чи вже тепер Він збудує сподіване і очікуване Мессіянське Царство.

Що розуміє Спаситель під словом «убогі»?

Того слова не слід розуміти у звичайному змислі — так, як не слід звично розуміти слова «багатий» у Його словах: «Горе вам, багаті». Бо чи посідання багатства, чи брак його — це щось зовнішнє і не доторкає природи і ества чоловіка. Тут ідеться про внутрішнє почування, про становище супроти багатства. Тому й Матей додає слово «духом», цебто в дусі, по духу. Нам треба страви, напитуку, одежі, мешкання, освіти, відпочинку. На те, чого ми потребуємо, мусимо собі запрацювати, заслужити. Це Божа воля. Без грошей не йде. Кожний мусить змагати до того, щоби здобути те, що конечне для життя, для себе й родини, і старатись, щоби на випадок недуги, нещастя й на старість не попасти в нужду. Найрізномородніші зайняття, що є вислідом спільного (в широкому значенні) життя такого великого числа людей, як також нерівні вдачі і здібності поодиноких осіб, мають

той наслідок, що є без числа звань і станів, при чому одні ліпше виходять, як другі, а через те різний маємо розподіл земських дібр. Так воно вже уложене в пляні Божого Провидіння, і кожний у своєму стані має співпрацювати над завданням людства.

Та є небезпеки, що люди забудуть на властиве значення життя на землі і дадуться полонити принадою земських дібр так, що будуть жити й поступати, немов би вони тільки на те були на землі, щоби їм тут добре поводилось, було добре. Тоді вони всеціло віддаються змаганню до багатства, бо багатство дає змогу закоштувати всіх земських дібр. Якщо вони досягнуть своєї цілі, вважають себе щасливими, а інакше вони невдоволені, гнівливі, заздрісні. Вони бачать у грошах не засіб, що дає їм можливість провадити життя по Божій волі, але засіб на те, щоби сповняти свої особисті бажання приємностей. Інші небезпеки багатства ми вже бачили у розважанні про «Два прапори».

Тепер можемо розуміти, як думав Ісус, кажучи те слово «убогі». Тим словом означає Ісус таких людей, що, просвічені мудрістю, все оцінюють з точки погляду їхнього властивого життєвого завдання. Вони стоять вище понад усі речі, ані не мають упередженого замилювання до багатства і до всього того, що багатство з собою несе. Вони так перейняті правдою, проте, що вони єдино на те є на землі, щоби визнанням найвищої влади Бога Його прославляти, що справді у всьому підкоряються Його святій волі, Його зарядженням і допущам. Бож Він є Паном! А що Його воля така, щоби вони собі запрацювали все потрібне для життя і співпрацювали в завданнях людства, то вони стараються сповняти свій обов'язок у своєму стані. Вони змагають також, щоби поступати вперед, щоби могли добре подбати за свої родини та й понадто що доброго зробити. Дійдуть вони до майна, то вони знають, що вони тільки його управителями, а не власниками; що їхній обов'язок ще спішніший і ще ширший творити добро, ширити мир-благословення примі-

ром, впливом, підпорою добрих діл. У змаганні до зиску чи приємности вони не віддають себе всеціло, вони стараються зате, щоби багатство і змагання до нього не полонило їх, не посіло їх, але щоби радше вони його тільки посідали, задержуючи панування над ним і стояли вище нього. Не вдається їм дійти до багатства, то вони не показують невдоволення, не знеохочуються, ані не стають заздрісні: вони те приймають, як допуст Божий, і коряться Його святій волі. Правда, вони мусять обходитись без багатьох речей, на які можуть собі інші дозволяти, вони мусять уступати, коли інші йдуть вперед, вони, може, мусять виконувати тяжку тілесну працю, коли інші не мають що до роботи, вони не мають ніякого значення, а тим часом інші доходять до поваги й сили. Але в тому всьому вони бачать Божу волю і так мають прегарні нагоди Його славити, ставлячи себе під Його найвищу владу.

Чому Спаситель називає убогих щасливими?

«Їх є царство небесне». Не треба розуміти цих слів так, немов би вони казали, що всі «вбогі» пізніше прийдуть до неба. Ісус заявляє, що вони вже тепер посідають царство небесне. Саме тому, що, маючи слушне поняття про своє життєве завдання, вони займають слушне становище до земських дібр. Ті добра не беруть у полон їхнього серця, тож вони є в силі завсіди найперше на те зважати, що Бог хоче. Тому й їхнє серце — не зайняте, так сказати б, не виповнене земськими добрими — може прийняти в себе те щастя, те блаженство, ті надприродні багатства Божого Царства, а тим часом у серцях «багачів» на те місця нема. Бо не мож-на служити Богові й Маммоні. Вони не можуть себе знести в одному серці. Один з двох мусить уступити.

Коли Ісус виступив зі Своїми науками, то людство вже було пробігло всі дороги, на яких сподівалось знайти щастя: розкіш, слава, повага, мистецтво, наука; все, що земля могла дати, людство вже засмакувало й зажило до безміри. Але

воно не сталося щасливим. Найглибша туга людства залилась незаспокоєна. Чи ж і нині не діється те саме? Чи ж не розпаношилися під багатьома зглядами ті самі погляди, а й те саме невдоволення, що тоді? Тому слова: «Блаженні вбогі» важні й нині і мають повну силу. «Хочете правдивого вашого щастя, блаженного вдоволення, то не дозвольте, щоби ваше серце полонили земські журби й змагання. Глядіть на ваші станові праці як на Божу волю і будьте переконані, що вашим головним завданням є коритися під Його святу волю. Він Господь! Якщо ви зрозуміли, яке ваше життєве завдання, і згідно з тим живете, тоді прийде до вашого серця царство небесне зі своїм миром-спокоєм! Отоді ви блаженні-щасливі!»

Розважанням про перше блаженство ми створили собі вже підставу для розважань про інші блаженства: мусимо глядіти на все не з нашого самолюбного, особистого становища, але дивитись у світлі віри, у світлі підставових правд нашого життя, а саме, що ми єдино для тої цілі сотворені, щоби Бога прославляти жертвою нашого самовіддання. Ніколи не буде занадто часто собі те повторяти, що ми мусимо зірвати з тим поняттям, немов би ми були на землі на те, щоби бавитись, заживати приємностей і розкошів, щоби нам добре поводитись та щоби оминали всього, що неприємне. Божими намірами постановлено те, що є труднощі, боротьба, терпіння, прикрощі, а навіть кривди і несправедливості, щоби ми мали нагоди до всякого роду чеснот. Наше завдання отже питатись завжди: «Чого хоче Бог від мене?» а не: «Чого я бажав би собі?». Все, що земське, має бути для нас тільки засобом, щоби Бога прославити, а ніколи не сміє бути ціллю.

Блаженні кротці, яко їм наслідат землю

Ми вже раз бачили, що ніщо так не є прикре чоловікові, як те, що йому не йде так, як він того собі бажає. Як то деякі люди можуть бути подразнені, якщо інші не поділяють

їхнього погляду, якщо прикмети інших є противні їхній вражливості, якщо вони на них помітять які хиби. Спершу словний спротив, нехтування, образа і т. д. О і ціле нутро заворушується. Вже досить лиха, що вони тратять внутрішній спокій. Часто на тому не стає. Їхнє поведення, лице й зір зраджують те, що діється всередині, і дуже часто дають вислів своєму обуренню гострими словами та й вважають, що мають право показати своє невдоволення, бо ж вони не мають потреби того стерпіти.

Оце Ісус відзивається до них словами і приміром: «Блаженні лагідні». Він хоче сказати: не дайте себе вивести з рівноваги всілякими дрібницями. Пануйте над своїм серцем! Оці противності допустив Бог, щоби ви мали нагоду в тяжких умовах принести гарну жертву самовіддання! Це ж наше завдання зносити все те, що Він допускає, не треба через бути невдоволеним. Він жеж Господь! Ми ж вкінці самі маємо з того користь. Гнівлив і сердиті люди ніколи не мають спокою, скоро тільки стріне їх яка противність. Тільки лагідні люди заховують внутрішній мир, що дає їм можливість у всьому підкоритись під Божу волю. Тому вони і посідають обіцяну землю — месіянське царство.

Лагідність це також та могутність, що здобуває собі всі серця. Це щось чудового такий лагідний, з погідним лицем чоловік, що в совершенному самоопануванні ніколи не траить рівноваги, глядить на все з високої точки погляду, з тим своїм, від Бога йому даним розумінням життя і згідно з тим поступає.

Блаженні плачущії, яко тії утішаться

Найкраще зрозуміємо значення слова «плачущії» (сумуючі), якщо будемо ясно знати, кого називаємо «веселим, сміхуном». Це ті, що пропадають за забавами й розкошами. Можуть вони й сміятись, та щасливими вони не є. Правда, конечним є для нас відпочинок і розвеселення, щоби відпружитись і відтак повернути до праці з новою охотою й силою. Та було б глупотою шукати в тому щастя, бо ж там щастя

нема. «Плачущії» (сумуючі) це ті, що перейняті своїм життєвим завданням, присвоїли собі деяку життєву повагу. І коли вони з розумних причин беруть участь у дозволених радощах, то не губляться в них, завжди заховують міру і заживають їх настільки, наскільки те відповідає їх вищим намірам. Вони також є в силі виректися земських приємностей не тільки тоді, коли Божя воля того вимагає, але також тоді, коли вони не добачують до того ніякої розумної причини, або й з покаянного почування за свої гріхи і гріхи інших людей, або щоби виблагати яку ласку від Бога, щоби вибороти собі опанування нижчої природи. Бож вони знають, що земля — це долина сліз, а наше властиве щастя знайдемо доперва в вічності. Ісус називає їх щасливими-блаженними, бо вони будуть потішені. Вони знаходять блаженство-щастя й потіху в тому, що займаються вищими, передусім надприродними правдами, їхнє щастя в шляхетному життєвому завданні, а та потіха аж надто винагороджує їх за малі відречення від пустих земських радощів, що і так не можуть чоловіка зробити щасливим.

Блаженні алчущії і жаждущії правди, яко тії наситяться

Оце блаженство є продовженням попереднього і, так сказати б, наслідок його. Також і тут найлегше буде зрозуміти значення його, якщо пізнаємо, кого називають «ситим». Ситі це ті, що, як той богач-жерун, не мають ніякого вищого поняття про життя, як тільки розкіш, а св. Павло каже, що їхнім богом є череву. Якщо вони заспокоїли своє бажання за змисловими розкошами, вони нічого більше не хочуть: вони насичені. Правда, це Божя воля, щоби ми заспокоювали наше бажання їди й пиття. Гін до їди це ж могутній поштовх і заохота до праці й до всякого поступу. Бог сотворив добрі речі не тільки для лихих людей. Ми можемо тішитись, радуватись Божими дарами і повинні їх заживати з вдячним поглядом до Нього і з уміркуванням. Їхня смаковитість вказує нам на вітцівську доброту Бога і дає нам маленький здогад

про те, що нас чекає у вічності. Та якщо ми глядимо на все в світлі вічних правд, мусить нас охопити далеко живіше бажання за надприродним добрами, за сповнюванням Божої волі, за прославою Бога — охопити більше, ніж за стравою, їдою й питтям. «Да святится ім'я Твоє» мало би бути нашим найгарячішим бажанням. Оце й є та «правда» — справедливість, що віддає кожному, що його, а на першому місці віддає Богові те, на що Він нас сотворив. А що Ісус звертає Свої слова найперше до Апостолів, то їхнє завдання — так само думати, як Він думав, а Він казав: «Моєю стравою і їдою є творити волю Того, що мене післав». Далі ми маємо змагати до того, що насичує нашу душу, гасить її спрагу — як то казав Ісус: «Хто жажде, хай прийде до Мене і п'є» (Ів. 7, 37). І таких називає Ісус блаженними, «бо вони наситяться»; їхня найглибша туга і бажання будуть сповнені. Бож нашу душу тільки Бог може наповнити, бенкети ніколи не можуть заспокоїти її голоду чи спраги. Тільки Ісус може дати тої води, а як її нап'ємося, не будемо мати того неприємного почуття внутрішньої порожнечі й посухи. Тільки запитаймося самі себе: в котрих то днях ми почувались такі блаженні, що не бажали нічого більше? — Оце насичення може статись таке велике, що св. Франц Ксавер крикнув: «Досить». Він думав, що не витримає того блаженства.

Блаженні милостивії, яко тії помилувані будут

Цими словами Божественний Спаситель насамперед осуджує дух самолюбства — егоїзму, який у ближньому не бачить брата, а цікавиться ним лише настільки, наскільки має з нього користь і зиск. Це знов той самий спосіб почуття, що так погано виявляється у фальшивому погляді на життя супроти нужди ближніх. Бог так уладив світ, що ми на себе взаємно здані. Сердечною любов'ю ми повинні бути прихильні один одному і тому радо — наскільки змога іншим помагати, якщо вони знайшлися в духовній чи тілесній нужді.

І тут передусім ідеться про внутрішнє почування, що виявляється відповідно до обставин і можливостей. Вони також названі «блаженні», бо ніщо не дає безпосередньо такого блаженства, як добро творити. Немилосердні люди не є блаженні. Вже з їхнього суворого, невдоволеного лиця видно внутрішню порожнечу і холод серця. До того й Богові ніщо не є таке миле, як безінтересовна, готова до помочі любов ближнього. Тою любов'ю ми стаємося в особливий спосіб бути до Нього подібні, бож Він тільки для того сотворив світ, щоби виявити Свою любов. Милосердні люди будуть мати ще й ту нагороду, що Бог з ними буде ласкавий і буде з ними милосердно-поблажливо поступати.

Блаженні чистії серцем, яко тії Бога узрят

Оце блаженство протиставить Ісус фальшивому поглядові фарисеїв, що підкреслювали потребу виключно зовнішньої, левітської чистоти. Пізніше Він скаже їм, що вони гроби побілені, що всередині є повні гнилі і нечистоти (плісняви). І нині ще бувають деякі люди, що видаються святими, покладають всю побожність на зовнішні практики, але занедбують правдиве самовіддання своєї волі на Бога. А Бог хоче саме їхнього серця і бридиться зовнішнім поведінням, якщо воно не є висловом внутрішнього почування. Під чистотою розуміє Ісус всесторонньо чисті почування й намірення чоловіка, що тільки на те звертає увагу, щоби Богові подбатись, Його прославити, а при цьому є свобідний від усіх скритих побічних намірень, якими шукав би себе самого. Через те чистота — це ще щось більше як невинність, неткненість. Дехто, нпр., міг би мати дуже погані погляди про статтєве життя, а при тому був би невинний, неткнений. Чистота значить — віддалення від усього неясного, темного, поганого, низького, простацького, самолюбного. Це само світло і включає в собі всяку неохоту до всякого роду нечистоти.

Вони блаженні, бо в них дух і шляхетність опановують все. Тому вони здатні до сприймання того, що надприродне: їхнє око може без перешкоди звернутися вгору, а перед їхнім духом отвирастає — наскільки це можливе — царство надприродне з своєю красою і величчю, що невисказано їх ущасливлює.

Блаженні миротворці, яко тії Синове Божії нарекутся

Бог — це сама любов, а Його воля така, щоби ми один одного любили. Ніщо так Божому Духові й Духові Ісуса не протиставиться, як суперечка, ворожнеча, ненависть. Лагідний чоловік оминає всякого приводу до неспокою, а те, що лихе, побідить любов'ю. Та ми повинні ще далі посунутись, а саме — змагати безінтересовно до того, щоби сіяти і творити мир. Словом, приміром, впливом, а, якщо треба, то й поступливістю і жертвенністю маємо старатись усунути з дороги все те, що є перешкодою для миру або псує і нищить мир. Це важне передусім у справі говорення про інших, через що буває в наслідку страшно багато незгоди. Щоби бути миротворцем, треба поконати всяку ненависть, всяку неохоту і відразу, всяке самошукання. Оці хибі є перешкодою до власного вдоволення і до згоди з іншими. Миротворці є самі блаженні, бо самі в собі усунули тих, що порушують мир, а для власного вдоволення ніщо не є таке помічне, як те, що ми з іншими живемо в мирі і на інших ділаємо замирююче. Вони назвуться діти Божі, бо вони подібні до Свогого Небесного Отця, що є Князем Миру.

Блаженні есте ви, егда поносят вам человеци і іжденут вас і рекут всяк зол глагол на ви лшуще мене ради!

Радуйтеся і веселитесь, яко мзда ваша многа на небесіх!

Оце блаженство доторкає передусім Апостолів. Царство Боже може бути збудоване тільки в той спосіб, якщо поконується царство Сатани. Тому й боротьба між ними обома йде без упину, а вслід за тим мусить так бути, що ті всі, які

співпрацюють над будовою Божого Царства, будуть поборювані й переслідувані зі сторони ворогів Божого Царства. Вже само існування добрих людей, їхній сам примір є осоружний для лихих. Тому й мусять добрі безнастанно стрічатися зі спротивом і з ворожими напастями. Ісус щораз звертає Апостолам увагу на те, що вони будуть терпіти переслідування. Він хоче вчасно звернути на те їхню увагу, щоби вони на те були приготовані і щоби вони не стались розчаровані й знеохочені, якщо ті переслідування вибухнуть проти них. (Дуже глибоке значення терпіння побачимо пізніше.) Тож переслідування не є ніяким злим знаком, навпаки, вони є доказом, що ми йдемо слушною дорогою. Ісус називає блаженними тих, що є переслідувані «Його ради», бо вони в таких труднощах вірним самовідданням тим більше прославляють Бога, а тому й самі заслугують собі на велике блаженство.

ЧУДА НА МОРІ

Коли Ісус позискав Своїх Апостолів, вони вже були переконані, що Він є той сподіваний, очікуваний Мессія. Його завданням тепер було збудити в них віру в Нього як Божого Сина, а рівночасно через те й довір'я до Нього в Його ділах. Та не забуваймо на труднощі, що протиставились тій вірі. Апостоли не помічали в особі свого Вчителя нічого надзвичайного. Вони бачили чоловіка, що нічим не різнився від інших, а тільки був вивінований необмеженою якоюсь могутністю. Їхня думка, що Ісус є Мессія, скріпилась більше тими чудами, що їх Ісус творив. Поволеньки приходили вони до пізнання, що в тій постаті Учителя криється щось вищого, божественного. Та це був радше деякий ще здогад, якому бракувало ясности. Вони ще не були в силі дати собі раду з тою на око протилежністю: з одного боку Ісус такий чоловік, як і вони самі, а з другого боку — вияви Його Божого ества. До повної віри в Його божество дійшли вони, мабуть, по Його воскресенні або по зісланні Святого Духа.

Немов би згідно з широко закросеним пляном, Спаситель іде крок за кроком вперед, щоб їхню віру в Нього збудити, скріпити та й утвердити тим їхнє самовіддання Йому. Вони мали йти за ним з беззастережним довір'ям і з гарячим одушевленням. — Ту саму ціль хоче оягнути св. Ігнатій у своїх реколекціях. У нас мають місце ті самі труднощі. Наші змисли говорять нам тільки про те, що вони помічують. Те, в що ми віримо, ніколи не робить на нас такого сильного враження. Тому ми дуже легко тратимо з очей надприродні правди. Через те важна річ, щоби ми щораз від-

новлювали наше самовіддання нашому Спасителеві, скріпляли те самовіддання, йшли за Ісусом з повним довір'ям. На скріплення довір'я Апостолів створив Ісус особливо два чуда, що дуже добре надаються до того, щоби і в нас збудити довір'я до нашого Провідника і Вождя.

Одного разу Ісус знов учив цілісінький день. Щоби вкінці усунутись від настирливости натовпу, що тиснувся до нього, сів Він з Апостолами на корабель і казав плисти почерез озеро на другий беріг. Вже був вечір: Ісус, втомлений по цілоденній праці, положився у задній часті корабля, щоби трохи заснути. Апостоли дали Йому там яку подушину під голову. Ісус скоро заснув, а корабель при сильнім веслуванні Апостолів плыв по хвилях вперед. Апостоли мовчали, щоби не перешкодити у сні Спасителеві. Це справді був милий образ. З сердечною пошаною гляділи Апостоли на свого любого Вчителя і були раді, що Він по трудах дещо відпочине.

Та нагло вдарив вітер раз і другий, а скоро зашуміло й загриміло в воздуху. Страшна буря настала і збурила озеро так, що хвилі вдаряли понад поклад корабля і щораз більше води туди вдиралось. Апостоли пробували вичерпати ту воду з корабля, але вдаряли щораз нові хвилі і наливали води. Була величезна небезпека, що корабель затоне. Ісус все ще лежав спокійно і спав. Апостоли були безраді. Вони сподівалися, що Він сам збудиться. Але ані колихання корабля, ані стукіт, здавалось, не перешкоджали Йому у сні. Вкінці Апостоли в найбільшій своїй тривозі і біді збудили Його і закричали: «Господи, рятуй нас, помираємо!» Згідно з словами св. Марка вони навіть казали: «Учителю, чи ж Тебе не обходить, що ми помираємо?» Ісус піднісся, не звертаючи уваги на ревучу бурю й на розбурхане озеро, а звернувся до Апостолів словами: «Чого боїтеся, маловіри?»

Закид про маловірство й брак довір'я був вповні, надзвичайно правдивий. Нічого так не боялись Апостоли, як того, що корабель затопиться разом з ними і з Спасителем, що

вони всі втонуть, а через те діло Спасителя постигне сумний кінець. Оте їхнє побоювання, немов би яка сила або який непередбачений випадок змогли Його діло знищити, Ісус хотів ґрунтовно розвіяти, усунути. Тому, коли Він збудився, не показав ні найменшого занепокоєння. Апостоли напевно сподівались, що Він буде перестрашений, якщо побачить небезпеку, в якій вони всі знайшлись.

А тим часом Спаситель цілком не звертає уваги на небезпеку, не показує ані найменшого затривоження, а звертається найперше до них, щоби втихомирити бурю, яка була в їхніх серцях. Він немов хоче сказати до них: «Чи ви думаєте насправду, що Богом післаний Мессія міг би втопитись і Божі наміри могли би бути обернені в ніщо якоюсь бурєю на морі? Чи ж думаєте, що Бог не передбачив бурі або не має сили і бурю і озеро взяти в карби? Хоч я і спав, проте я таки докладно знав, в якому ви положенні. Якщо я коло вас, не потребуєте нічого боятись». Слова Спасителя і Його спокій змінили вповні настрій Апостолів: вони почулись знову безпечні.

А тепер схотів Ісус збудити в учениках віру в Його Божество. Тому Він скрикнув до ревучої бурі: «Мовчи!» А відтак наказав шаліючому озерові: «Втихомирись, будь тихо». В тій самій хвилині озеро стало спокійне, а вітер цілком улігся. Апостоли не могли з дива вийти. Радісний дроз перейшов по них, і вони його висловили словами: «Хто ж то такий, що Йому навіть вітри й хвилі послухні?» — Супроти сил природи ми відчуваємо нашу повну безсилість. Кождий чоловік, що поважно намірився б опанувати шаліючу бурю і розбурхане море і їм наказувати, виставив би себе на сміх. До того Апостоли, як рибаки, знали аж надто добре, що озеро по сильній бурі потребує цілих годин, щоби знову заспокоїтись. А тут буря зацімліла на слово Вчителя в одній хвилині, а озеро було знову гладеньке. Апостоли напевно знали слова Псальма 106: «І в недолі своїй

вони благали Господа і Він визволив їх від утисків їхніх. Він приказав бурі і вона затихла, і втихомирилися хвилі».

Тепер побачили Апостоли, що їхній Учитель з тою самою могутністю повелівав вітрам і хвилям! Переконавання, що поза людською заслоною Ісуса скривається щось вищого, Божого, стало сильніше, хоч, може, вони не мали ще ясного вислову на те та й не схоплювали ще повного змісту поняття про «вчоловіченого Божого Сина». Передусім скріпилось їхнє довір'я до Нього. Такому Вчителеві, що мав таку могутність, могли вони віддатися з повним довір'ям. Вони були горді з того, що належать до Його вибранців, і почувались безпечні коло Нього.

По успокоєнні бурі на морі прийшли також інші чуда, якими Ісус далі виявляв Свою необмежену могутність. Найперше Він уздоровив біснуватого в околиці Гераза, що заговорив до Нього, як до «Сина Всевишнього Бога». Коротко по тім уздоровив Він кровоточиву невісту і воскресив доньку Яіра. Щобільше, Він дав навіть Апостолам силу творити чуда. Потім наситив Він в чудесний спосіб кількома хлібами тисячі народу, а передніше уздоровив усіх хорих, що їх сюди були привели. Одушевлення народу було таке велике, що він хотів Його окликати царем. З усього того, що про Нього люди чули і що виділи, прийшли вони на думку, що Ісус — це обіцяний Мессія. Та зведений на мнівці нарід очікував політичного Мессію, що мав би знищити ярмо римлян, а збудувати царство, повне земського блиску й добробуту. Навіть Апостоли не були свобідні від такого поняття про Мессіянське Царство. Вони також очікували земського царства, в якому вони зайняли б перші місця. Тому так легко міг утворитися в них погляд, що саме тепер прийшла для того догідна хвилина. Оці хибні поняття мусів Ісус рівно ж знищити. Він відпустив натовпи народу, післав Апостолів на озеро з дорученням поїхати на другий берег, а Сам з найбільшим поспіхом усунувся на гору в самоту.

Можемо собі подумати, як Апостоли досить ніяково почувались по всіх тім. Вони мусіли насамперед прислухатись довгим бесідам Учителя, мусіли подавати їду тисячам народу, а вкінці позбирати округинки. Тож ввечері були вони справді втомлені. До того Учитель не скористав з такої, на їх думку, доброї нагоди на збудування месіянського царства. А тепер мали вони ще вночі веслувати й їхати на другий берег озера. Понадто, ще й Ісуса не було між ними. Чому Він відлучився від них? Вони з часом так привикли до Нього, що тільки близько Нього добре почувались. А тут вони самісінькі. Може й були деякі познаки, що вночі буде буря.

Здається, Ісус хотів виставити їх знову на тяжку пробу. Вони повинні були навчитись насліпо довіряти Йому і Його зарядженням навіть тоді, якщо ті зарядження на людський погляд виглядали нерозумними.

Апостоли були таки справді виставлені на пробу. Вони всідають на корабель, відпливають від берега і плывуть по-через озеро. Зривається сильний, противний вітер, та вони не завертають, хоч і бачать, що не плывуть вперед, а висилуються, щоби хоч з трудом посуватися вперед. На світанку бачать, що ледве дві третини дороги зробили, коли звичайно, як море спокійне, можна вигідно переїхати за дві-три години.

Правда, вони думають, що вони самі, далеко від Учителя. Але Він бачить їх з тої гори. Його думки, Його любов, Його дбайливість коло них: Він молиться за них і покріплює їх Своєю ласкою. Це чудовий прообраз для майбутньої діяльності Апостолів, а також для нас: виглядає, що вони, а тепер і ми самі, одні, без видимої приявности Учителя. Але Він бачив їх тоді, а тепер і нас бачить з Неба, а Його Серце, Його любов і дбайливість була коло них і так само нині є коло нас, Він помагає Своєю ласкою.

Та Ісус не приходить Апостолам з поміччю зараз, як тільки вони не роблять поступу вперед. Він хоче виставити

на пробу їхню терпеливість, їхню витривалість і їхнє само-
віддання, а також навчити їх, що вони мусять, не сходячи
з дороги, продовжувати працю навіть тоді, як нема на око
цілком ніякого успіху. Оце мають вони собі живо усвідомити.

Вкінці над раном Ісус зійшов з гори, прийшов на озеро і йшов на хвилях до Своїх Апостолів. Євангелисти виразно кажуть, що Він ішов по хвилях, а не уносився. Нагло на світанку побачили Його Апостоли. Правдоподібно один з них добачив Його і показав іншим на Нього. А вони, затривожені, крикнули «Мариво, страхіття!» Ще не було досить ясно, та й вони не могли ще Його пізнати. Вони бачили тільки якусь постать, що йшла по воді, як по горбковатій землі. Ось побачили Його на вершку хвилі, а відтак знову щезав Він на хвилинку, як хвиля опадала. Був зрозумілий перестрах Апостолів. Бож те, що вони бачили, було щось таке, чого вони ще ніколи не переживали, ані не чули, ані не вважали за можливе. Це було таке надзвичайне і противне природним поняттям, що ціле їх нутро мусіло занепокоїтись і настрашитись, як воно звичайно буває, якщо бачимо дещо цілком невидане, незрозуміле, а до того противне всім законам природи. Щойно як вони почули так добре знаний їм голос Учителя: «Не бійтеся! це я!» — на місце перестрашу прийшло радісне здивування. Увесь страх і журба минулись, вони почувались безпечні, бо Він був знову коло них.

Ледве Петро пізнав голос Учителя, в ньому настрій переляку перемінився на щось протилежне. Бачимо в нього частіше деяку загонистість, скору рішальність й одушевлене прив'язання до Учителя. Тож як він побачив, як то Ісус спокійно йде по хвилях озера, прийшло йому на думку, що й він міг би так ходити, як тільки Учитель схотів би того. Та й каже до Ісуса: «Господи, якщо це Ти, то скажи, щоби я до Тебе прийшов по воді». Чує, що Ісус приязно каже: «Прийди». Без вагання спустився з покладу. Коли

діткнув ногами води, бачить, що вода його справді несе. Пускає руки від поруччя і йде напроти Учителя. Інші Апостоли ледве вірять своїм очам, коли бачать, як Петро йде по воді. Він вже близько Учителя. Та саме в ту хвилину, мабуть, повіяв сильніший вітер, і висока хвиля валилась на Петра так, що він перелякався й затривожився, чи вийде з того ціло. В тій самій хвилині зачав таки потопати і закричав з перестрахи: «Рятуй мене, Господи, я потопая». Але вже чуже на собі руку Учителя, що витягає його з води, і Його голос приязно каже: «Маловіре, чому ж ти сумнівався?» Цілком завстиджений, Петро глядів на Учителя, що спокійно й безпечно стояв на воді, немов би було самозрозуміле, щоби вода їх носила. Відтак пішли вони рука-в-руку до корабля. Коли вони сіли на корабель, буря втихла. Ще Апостоли не прийшли до себе з того здивування, а тут корабель уже був при березі. Вони були просто цілком оголомшені тими всіма дивами, що їх пережили, хоч на око виходило все так природно, а в дійсності це були чисті чуда, які для Учителя були немов забавкою. Переконання, що для Нього нічого нема неможливого, так тим скріпилося, що Він тепер уже відважився обіцяти Евхаристію, без страху за Апостолів: вони тим не змішались, хоч тим часом ще не розуміли, як Він виконає Свою обітницю.

Супроти всіх речей ми мусимо стояти без упередження (за чи проти). Оце було великим заключенням фундаменту. На те — як ми бачили — конечно є необмежене довір'я до Бога, що є вислідом переконання, що Бог усе знає, так що нас ніщо не може стрінути такого, про що Він не знав би; що Він по-батьківськи дбає про нас і що Він усе може. Ми занадто часто думаємо так, як Апостоли думали, що ми лишені самі собі. Тому, що Ісус спав, а другий раз Його не було коло них, а був усунувся на гору, Апостоли думали, що Він нічого не знає про небезпеку, в якій вони знайшлися. Може Спаситель і спати, а все таки Він знає все: може бути від них далеко на горі, а проте Він таки бачить їх, як це зав-

важує св. Марко («і виді їх страждущих в плаванні» — 6, 48). А якщо Він тепер також невидимо перебуває на землі, то з кивоту і з неба Він також нас бачить і знає докладно про положення, в якому ми є. «Се не воздремлет ниже уснет храняй Ізраїля» (Пс. 120, 4). На ту правду мусимо собі пригадувати щораз знову, бо тільки тоді, коли ми є свідомі тої правди, ми можемо слушно рішити, як маємо в поодиноких випадках показати на ділі наше самовіддання Богові. Нічого нам не станеться такого, чого Він від віків не передбачив і не знає. Його батьківське око чуває над нами, а Його вітцівська любов далеко більше дбає про нас, як ми самі про себе могли б подбати.

Та дуже легко ми поповняємо похибку, думаючи, що все повинно б вийти так, як ми собі того бажаємо, щоби ми могли вести життя досить вигідне й веселе і щоб нічого не заколючувало нашого спокою. Отже ми не на те тут є! Ми маємо Бога прославляти, підкорюючись під Його найвищу владу. Зможемо те доконати в далеко величавіший спосіб, якщо нас стрічають всякого роду противності, неприємності. Отоді замість нарікати, сердитись, обурюватись — маємо те вважати за нагоду, яку Бог допускає, щоби ми Його тим краще прославляли, вправляючи чесноту, якої не могли б ми ніколи показати, якби все виходило за нашим бажанням. Ніколи не сміємо в труднощах добачати, немов би Бог забув про нас, але радше маємо бачити доказ, що Він має супроти нас особливо добрі наміри, бо Він нам довіряє, що ми ті труднощі поконаємо і принесемо Йому в такий спосіб тим більшу славу. А це ж наше властиве життєве завдання! На те і тільки на те ми сотворені!

У труднощах і серед ударів долі маємо отже найперше бачити Божі допустити, а відтак продумувати над тим, чого Бог тепер очікує від нас. Так, як колись Апостоли, мусимо ми, мимо перешкод і невдач, робити з нашого боку все, що є нашим обов'язком. Бог не чекає на якийсь наш успіх, але на наше самовіддання Його святій волі. А те самовіддання

може бути з тим більшою славою для Бога, якщо успіху нема! Ми ж з нашого боку робили все, що Бог хоче. Нічого більше Бог не очікує від нас! Якщо Він хоче успіху, Він може його дати в одній хвилині — як це ми бачили у тих чудах на морі. Апостоли не бачили серед бурі ніякого рятунку. Одно слово Спасителя вистарчило, щоб стримати бурю і заспокоїти шаліючу воду. То, чого вони перед тим не могли досягнути mimo всіх зусиль, dokonala Ісусова воля: корабель знайшовся при березі. Тому ми мусимо собі щораз знову ставити перед очі ту правду, що — як Бог схоче — успіх буде в одній хвилині. Якщо успіху нема, то бодай тепер Бог його не хоче. Він хоче чого іншого: нашого з повним довір'ям самовіддання на Його святу волю! А ми, не оглядаючись на успіхи чи невдачі, маємо невтомно сповняти наш обов'язок. А тоді досягнемо на всякий випадок отой успіх, що єдино важний для Бога, а саме: Його прославу через наше беззастережне самовіддання на Його святу волю.

СВЯТИЙ ІВАН ХРЕСТИТЕЛЬ

Церква величає св. Івана Хрестителя як одного з найбільших Святих. Велич людини перед Богом полягає в досконалості його самовіддання. Стараймося в дечому зглибити ту правду.

Іван був вибраний Богом на Предтечу Месії. Це було призначене для нього завдання. Тому завданню він віддався всеціло. Як поважно він приготується до того завдання! Від ранньої молодости перебував у пустині. Одяг, пожива, мешкання були якнайпростіші. Вина й інших т. зв. упокуючих напитків не взяв ніколи до уст. Бо він посвятився Богові так, як Назореї. Тільки до Бога він хотів належати. Отак він освячував себе молитвою й покутою, повним відірванням від світу — на своє високе завдання. Та обставина, що він від дитинства перебував у пустині, далі слова Євангелиста про те, що він скріпився в дусі, і факт, що він дістав від Бога знак, по якому міг би пізнати Месію, — все те каже конечно заключити, що сам Бог в особливий спосіб приготував його до його завдання і навчав його. Він всеціло віддався проводові Святого Духа і не виступав скорше, як Бог того хотів. Отак жив він аж до тридцятого року життя тихенько і укрито в пустині. Він мусів відректися всього: родичів, родинного місця, приставання з іншими, навіть приставання зі Спасителем, одним словом вирікся незчисленних життєвих приемностей. Так Бог хотів, а він радо підкорився. Бачимо також, яке враження робив на інших той умертвлений, цілком одуховлений проповідник. «І ісходдаше к нему вся Юдейская страна, і Єрусалимляне: і хрещахуса вси во

Йордані ріці от него, ісповідающе гріхи своя» (Мар. 1, 5). Вже цілою своєю появою Іван був одною могутньою проповіддю. Сам він був всеціло перейнятий тим, що проповідував, а його життя відповідало словам. Йому мусіли вірити. Його проповіді не були зложені на те, щоби людей зацікавити, прив'язати, позискати. Він був проповідником покаєння, що зрушував і потрясав совістями. Він міг сказати так, як казав св. Павло, що він нічого іншого не знає, тільки Христа.

Хоч, як священник, хоче здобути вплив на інших, мусить перейняти також всеціло духом Христа. Його думки мусять бути надприродні, а його життя мусить відповідати словам. Молитвою, розважанням і самокарністю (умертвленням) мусить він себе приготувати на своє високе завдання, щоби зробити себе за приміром св. Івана відповідним знаряддям в руках Божих.

Вкінці прийшла хвилина, що голос Божий закликав його, щоб він зачав свої проповіді. В його діянні виступають на яв чотири прикмети.

Насамперед зворушлива покора. Іван був добре свідомим свого відзначення. Його зачаття було наперед сповіщене Архангелом — це ж відзначення, яке поза ним, Предтечею, стрінуло хіба тільки Ісаака, що був прообразом Месії. До того те зачаття було дійсним чудом, бо в природний спосіб у віці його матері воно не було можливе. Він був освячений вже в лоні матері; це відзначення, яке хоч не дорівнює непорочному Зачаттю Пресвятої Діви, але яке, мабуть, тільки йому одному припало, або, як думають деякі Отці Церкви, поза ним тільки пророкові Єремії. Він знав також, що його батько на кару за свій сумнів онімів, а при його обрізанні відзискав мову. Родичі напевно оповіли йому про ті дивні речі, що їх звістив Архангел Гавріїл: «Будет бо велій пред Господом... і Духа Святого ісполнится еще із чрева матери своея. І многих от синов Израїлевих обратит ко Господу Богу їх. І предидет пред ним (цебто перед Мессією) духом і силою Іліїною обратити сердца отцем на чада і

противня во мудрости праведних, уготовати Господеви люди совершени» (Лук. 1, 15). Він певно також знав про пророчі слова батька: «І ти отроча пророк Вишняго наречешися, предідеши бо пред лицем Господним уготовати пути его, дати разум спасенія людем его во оставленіє гріх їх» (1, 76).

Сам Бог був його вчителем, і дав йому доручення вчити других і подав йому ще й знак, по якому він міг би пізнати Месію. Однак ідуть ті дива одні по одних. Бог, так сказати б, бавився чудами довкруги нього, як ніколи коло ніякого святого, щоб його відзначити перед усіма смертельниками. Іван знає про все те, але на те уваги не звертає. Він глядить тільки на своє завдання бути Предтечею Месії, а супроти Нього він вповні свідомий свого ніства. «Грядет кріплій мене во слід мене, емуже нісм достоїн преклонся разрішити ремень сапог его. Аз оубо крестих ви водою, той же крестит ви Духом Святим» (Мк. 1, 7-8). Він застерігається проти того, щоби нарід мав його за що більшого, ніж він на правду є. Коли посольство, вислане жидами, його питає, хто він такий, він заявляє з притиском, що він не є Мессія. «Хто ж ти тоді? Чи може Ілія?» — «І те ні». «Чи ти пророк?» — «Ні». — «То хто ж ти такий?» — «Аз глас вопіючого во пустини, ісправите путь Господень, якоже рече Ісаія Пророк» (Ів. 1, 19). Іван не хоче видаватись чимось більшим, як він є на правду, а не зважає, не звертає уваги на те, чим він є. Для порівняння себе з кимсь він не глядить на інших людей, але на Бога, і пізнає свою маленькість супроти Нього. Він боїться, що могло би пошкодити його завданню, якби люди займалися його особою, і тому він старається відвернути від себе увагу. Для нього зовсім чуже шукання слави, бажання блищати, виступати попереду, бути браним під увагу, бути славленим. Власне «я», власна особа не є для нього головною річчю, вона в його думках і словах цілком на боці супроти безконечної величі Бога й Месії.

Та ще наглядніша його безінтересовність. Він всеціло віддається своєму завданню — бути Предтечею

Мессії, приготувати для Нього серця людей і припровадити їх до Нього. Він не старається прив'язати до себе учеників, що пристали до нього, і не має уподобання в їхньому прив'язанні до його особи. Як тільки появився Спаситель, він вказує їм на Нього і старається їх спонукати до того, щоби пристали до Ісуса. Коли ученики, що осталися при ньому, сердилися і скаржилися, що Спаситель також хрестить і що все летить до Нього, він відповідає, що то слушно, бо так має бути. Таж він (Іван) не є Мессія, а тільки Предтеча Його. Порівняння себе з дружною жениха взятє зі звичаю тодішнього часу. Дружба (приятель) жениха старався чи здобував — вербував молоду для жениха і приводив її заслоненою до нього. Дружба відтак, чуючи оклик радості, безінтересовно тішився щастям жениха. Іван отже хоче сказати, що він є тільки приятелем (дружною) жениха: не до нього належить молода, але до жениха. А таку саму радість має і він тепер в певній мірі, коли являється Спаситель і всі до Нього йдуть. Відтак сказав він ті чудові слова: «Оному подобає рости, мні же малитися» (Ів. 3, 30). Мое завдання сповнене, тепер я мушу вступитися. Виглядає, що деякі його ученики не хотіли його покинути. Вони осталися при ньому навіть тоді, коли він уже був ув'язнений. Тоді він висилає двох своїх учеників до Ісуса, щоби Його спитались: «Чи ти є той, що мав прийти, чи маємо на іншого чекати?» Він не потребував відповіді для себе. Він хотів своїм ученикам і народові вказати на те й переконати, що Ісус — це той очікуваний Мессія.

Іван не шукає себе самого. Він вповні свідомий, що він тільки другорядна особа. Зі зразковою безкористовністю він вдоволяється тим своїм завданням і не пробує навіть щось при тому і для себе заробити. Коли ученики переходять на сторону Ісуса, він нічого не робить, щоб їх затримати коло себе і прив'язати до себе: він не жалує того, противно, він тішиться!

Навіть тоді, коли вже був у в'язниці і не мав змоги розвивати ніякої діяльності, — а тим часом його ученикам,

що пристали до Ісуса, отворилось поле до величавої діяльності, — він почувається цілком вдоволеним і старається ще й останніх своїх учеників позискати й віддати Спасителеві. Його завдання сповнене: він має уступити, цезнути, бо він уже зайвий — і він те робить радо. Він не обурюється, що Спаситель не взяв його на одного зі своїх Апостолів. Він не знає особистих інтересів і бажань, знає тільки своє завдання, Божу волю. Не знайдемо в нього ні себелюбства, ні зависти — хиб, що мають таку глибоку основу і так сильно вкорінені в людській природі. Він глядить тільки на завдання, Богом йому призначене, а зрештою ні на що не звертає уваги.

Далі подивугідна щирість того проповідника покаюння. Він не замикає уст, не мовчить, якщо його обов'язок каже йому говорити. Безстрашно відзивається він до фарисеїв і садукеїв: «Ви гадюче плем'я! Хто вас навчив, щоби ви втікали перед будучим гнівом? Творіть плоди, достойні покути, і не думайте зарозуміло, ані не говоріть собі: Отця маємо Авраама. Сокира лежить уже при корені дерева. Всяке дерево, що не приносить доброго овочу, зрубають і вкинуть в огонь» (Мат. 3, 7). З безстрашною одвертістю й відвагою приходить він до Ірода і каже: «Не вільно тобі тримати жінку твого брата» (Мат. 6, 18). Земські згляди не стримують його перед сповненням обов'язку. Він не надумується, чи за його одверте слово не стрінуть його, може, які неприємності зі сторони жидів чи Ірода, якщо стягне на себе їхнє обурення. Саме за його рішучість, сталість хвалить його Спаситель: він не троща, що її подув вітру колише сюди й туди.

З його поведінки супроти митарів, грішників і решти народу показується, що він не поступав невторопно й нерозсудно. Супроти тих, що мають добру волю, він має серце, повне доброти й ласкавости. А якщо відтак він супроти Ірода й супроти нерозкаяних жидів виступає в такий гострий спосіб, то він тільки пробує ще того останнього за-

собу, щоби довести їх до внутрішнього опам'ятання. — Священик не сміє датись стримати людськими, земськими зглядами, а має сказати їй суворе, повне поваги слово, якщо воно потрібне. Ніхто не сміє колись поскаржитись на нього: «Якби ти був говорив суворіше, серйозніше, я був би врятувався, спасся». Якщо наш обов'язок супроти Господа Бога дечого вимагає, то наші власні інтереси мусять уступити набік. Не сміємо ніколи пожертвувати інтереси Божі на користь наших інтересів! Супроти неоправданих побажань навіть могутніх цього світу Церква і священик мусять бути неугнуті. Вони не сміють дрижати і хитатись навіть тоді, як ті могутні грозять в'язницею й смертю. Їхня ласка чи неласка не сміє нас застановляти, якщо йдеться про вимоги морального закону або про правди віри.

В найяснішому світлі засіє велич душі св. Івана — в його увязненні і в його смерті. Тут мусів він принести справді геройську жертву самовідречення на Божу славу. За намовою Іродіади Ірод схопив настирливого проповідника покаяння і всадив у темницю. Тут мусів Іван, мабуть, у темному льоху, перебувати тижнями, ба місяцями. А ось річ справді незбагненна: Спаситель не робить нічого, щоб його звільнити. Виглядає на око, що Він цілком не цікавиться, що Його не обходить доля св. Івана, що Йому це цілком байдуже. Іванові заподіяно страшну кривду. Спаситель не заступається за ним, хоч Іван всеціло заступався за Ним. Петрові пізніше Спаситель пішле Ангела, що виведе його з в'язниці, а для Свого вірного Предтечі не має Він — так виглядає — ніякої ради. А Іван був би не абиякий Апостол! Він же ж був в найсильнішому мужеському віці, а який величавий, гарний характер! Чи ж не заслужив він собі краще, як Петро, що прецінь відрікся Його, чи не заслужив собі краще, щоб його зробив Ісус першим Папою? Спаситель не вибрав його. Він навіть такого Юду вибрав на Апостола, а допускає до того, що Іванові стинають голову! До того як гірко було св. Іванові, що він

упав жертвою жадоби пімсти такої простацької жінки! Іродіяда не могла йому того дарувати, що він виступав проти її чужсложства. Якби ту справу було б оставлено на її волю, то Іван таки зараз мусів би був заплатити головою за свою відвагу. Але Ірод того боявся, бо він добачував, що Іван — не такий собі звичайний чоловік. А тим часом нерозважна присяга царя Ірода в день його уродин довела до сповнення її бажання: голова Предтечі паде — в нагороду для танцюристки! Якого нужденного кінця діждався великий Предтеча Господній!

Як же заховується Іван під час того великого іспиту? За час його ув'язнення знаємо тільки одно про нього. Він післав був двох учеників до Спасителя. Чи може він звернув увагу Спасителя на своє положення і просив помічі? Може він скаржився на кривду, йому заподіяну? Чи може скаржився на ту бездіяльність, на яку його засуджено? Ні! Він хоче і тих своїх учеників, що при ньому остались, привести до Спасителя. Він хоче виректись навіть тої потіхи, яку йому могли принести у в'язниці ті, що — як здається — мали доступ до нього. Аж до смерті хоче він сповняти своє завдання — приводити людей до Месії. Він не думає про себе, тільки про своє завдання. Радо схиляється він під Божу волю, під ту волю, що по довгому жертвенному приготуванні призначила для нього ледве кілька місяців на його діяльність. Не можемо собі інакше думати, як тільки так, що він без ніякого спротиву послунав візвання ката і схилив свою голову під сокиру. Кат стяв йому голову і приніс на таці тій дівці-танцюристці, яка віддала її матері... Передання каже, що мати поглумилась над тою головою, а язик проколола шпильками.

Та ми не сміємо оставатися в часі розважання тих подій на тому, що підпадає під змисли, мусимо дивитись на те в світлі віри, з точки погляду Божих постанов. Іван дістав від Бога єдине завдання бути Предтечею Месії. Те завдання він сповнив. Іншого значення в даль-

шому Іван не мав. Та Бог дарував йому ще ту велику ласку, що він міг принести можливо найкращу жертву свого підкорення під Божу волю, вмираючи за своє покликання.

Часто ми зацікавимо супроти деякої події і питаємо себе: «Як може Бог таке допустити?» Природним способом не можемо на те знайти ніякої відповіді. «Судьба твоя — без дна многа» (Пс. 35, 7). Божі постанови — недослідима пропасть. Часто смерть виринає чоловіка, що без нього не можна обійтись, ані не дається його заступити, а тим часом злочинці, непотрібні живуть. Впливові люди часто надуживають своєї сили на зіпсуття багатьох людей, а добрі люди не можуть дати собі ради в житті, ледве коротають день. Наші пляни, що, на наш погляд, принесли би багато слави Богові, не вдаються, а ворогам Церкви всі напасти вдаються. Чеснота поконана, а гріх-злочин тріумфує. Як може Бог таке допустити? Про те судити не наша справа. Він Господь! Він може цілком по Своїй впадобі рішати і поступати і не потребує перед нами здавати ніякого рахунку, ані вияснювати, чому Він так робить. Та ми мусимо бути переконані, що Його премудрість, Його доброта, Його всемогутність керує всім, хоч ми й не розуміємо, чому він деякі речі допускає. Він не потребує мати найменшого згляду на наші земські бажання й інтереси. А ми єдино на те сотворені, щоби Його прославляти підкоренням під Його святу волю. Він, Він один, має призначати і рішати, що Він може від нас вимагати. Він нікого не потребує! Для Нього не є необхідна служба ні одного чоловіка. Також не треба, ані не є кінечне, щоби сталось те чи інше, що, як виглядає, було б на Його славу; треба тільки одної речі: щоби ми підкорились під Його найвищу владу. Чи буде Він нами послуговуватись, як довго Він хоче користати з нашої служби, коли Він нас відкличе, — те все в Його руках, про те Він один рішає. Наше завдання — іти туди, куди Він нас кличе. Це показує нам в такий наглядний спосіб св. Іван Хреститель.

Оце він перед нами як совершенний зразок — примір досконалого самовіддання на Божу волю. Кожда думка, кожде слово, ціла його поведінка, його життя і його смерть були безпереривною жертвою підкорення під Божу волю. Не було в нього ні одної жилки, яка не належала би до Бога. Отак Іван прославляв Бога на землі. І колись ми будемо подивляти, як побачимо, як то Бог прославив на цілу вічність Свого вірного Предтечу.

ПРЕОБРАЖЕННЯ

Прилюдне життя Спасителя схилялось поволі до кінця. Як оповідає Іван (7, 1), Ісус оставався в Галилеї, бо жиди хотіли Його вбити. Противенство між Ним і невірними жиди ставало щораз гостріше. Потім, як Ірод казав стати голову Хрестителеві, жиди плянували спрятати і невідгидного для них Ісуса.

Ісус знав, що Його кінець близький. Тому й треба було приготувати Апостолів на Свій відхід і скріпити їхню віру. Він уже був вислав їх на проповідкування і на творення чудес. Як же то мусіло скріпити їхню віру, коли вони бачили, що їм дана сила чудес! Відтак мало місце перше чудесне помноження хліба, Його хід по морю, обітниця найсвятішої Евхаристії. Коротко по тім Ісус знову в чудесний спосіб наситив натовп народу. Тепер Він міг уже відважитись виставити на пробу віру Апостолів, а саме — запитав їх, за кого вони Його мають. Петро в імені інших Апостолів визнав: «Ти є Христос, Син Бога живого». На те Ісус обіцяв йому першенство. З божественною обітницею сказав Він до нього: «Ти є скала, на якій я збудую мою Церкву, а сили пекельні її не переможуть. Тобі дам Я ключі Царства небесного. Що ти зв'яжеш або розв'яжеш на землі, буде зв'язане або розв'язане на небі». Потім гостро наказав Він Апостолам казати людям, що Він Христос. Віра простого народу не була ще досить сильна, щоби могла без шкоди поконати ту на око катастрофу Його терпіння й смерті. Було це властиво само в собі щось таке немислиме, незбагнене і суперечне, щоби Він, Божий Син, мав терпіти і вмер-

ти, що навіть Апостоли того не розуміли. Тому й треба було їхню віру бодай настільки скріпити, щоби вони під враженням подій не заломились, не збентежились цілком та не згіршились.

Тому від тієї хвилини Спаситель приготавляв їх щораз знову на те, що він мусить терпіти і вмерти, але що на третій день Він воскресне. Коли Апостоли вперше почували таку вістку, вони були цілком збентежені. І знову Петро, як звичайно, дав вислів їхньому поглядові, беручи Спасителя набік і кажучи до Нього: «Господи, так не сміє бути! Таке не сміє статись!» Ісус на те з обуренням відповів йому: «Пріч від мене, сатано! Ти хочеш мені збридити моє завдання? Те, що ти мені підсуваєш, не думки Божі, це думки людські». А відтак ставить Ісус з безоглядною одвертістю таку вимогу: «Хто хоче йти за мною, нехай виречеться себе, нехай щодня бере на себе свій хрест і так іде за мною. Бо хто хоче зрятувати своє життя, втратить його; а хто втратить своє життя мене ради (задля мене), врятує його. Бо що ж зможе чоловікові, хоч би й цілий світ здобув, а потерпів шкоду на житті ласки своєї душі?» Відтак вказав Він ще на те, що Він колись прийде як суддя всесвіту, щоб кождому дати відплату, відповідну до його вчинків

Ті слова Учителя мусіли Апостолів сильно занепокоїти. Вони ж все ще були під впливом загально поширеного поняття про Мессію і Його Царство. Повне зрозуміння для дійсного Мессіянського Царства дістали вони доперва через зіслання Святого Духа. А тим часом терпіння і смерть Учителя видавались їм повною невдачею, повною руїною всіх їхніх сподівань. Наука про ношення хреста і про поконування себе, на їхню думку, видавалась не до погодження з Мессіянським Царством. А все таки Ісус звістив тут підставові правди Свого Царства, а саме, що йдеться єдино про те, щоби повнити Божу волю, а не вганятись за земськими плянами. Бо й справді — головною помилкою чоловіка,

думаючого по-земськи, є те, що він вважає, що він на те на землі, щоби йому добре поводилось. Тому від кожного, що хоче за Ним іти, а колись знайти в Нього ласку з Його приходом як Судді всесвіту, Ісус вимагає невимоложо покірності, заперечення й виречення себе і щоденного ношення хреста.

Та у Своїй любові й премудрості видумав уже Ісус спосіб, як скріпити віру Апостолів, передусім тих трьох, що мали б відтак у рішальних хвилинах підтримувати інших. Зачекав Він ще шість днів, заки вони трохи заспокояться з зворушення, викликаного тими поважними правдами. Відтак взяв Він з собою трьох визначних Апостолів, Петра, Якова і Івана, на високу гору, щоби там молитись. Та Апостоли були дуже змучені і скоро позасипляли. Видно, що Ісус вийшов з ними на гору пізно ввечері, бо інакше не дасться пояснити їхню втому. Нагло вони збудилися в наслідок ясности, що була навколо них, і побачили Учителя переображеного. Він уносився високо понад землею. Його лице сяло, як сонце, а одіж була біленька й блискуча, як сніг. По правій і лівій руці уносились дві гарні постаті — Мойсей і Ілія, що розмовляли з Ним про Його смерть в Єрусалимі. З почуванням найглибшої пошани, з подивом і захопленням для тої величавої появи Апостоли гляділи на ті блискучі постаті і слухали їхніх розмов. Коли ж потім Мойсей та Ілія дали пізнати, що вони хочуть відійти, Петро в своєму одушевленні крикнув: «Господи, тут нам добре! Ми збудуємо тут три хати, одну для Тебе, одну для Мойсея, а одну для Ілії». Та він не знав, що він говорив, — замічують Євангелисти. Ще Петро говорив, а тут зближилась світляна хмара. Апостоли, повні святого жаху, побачили, що хмара обняла Мойсея й Ілію. А потім з хмари загримів голос: «Се є Мій Син улюблений, в якому Я маю уподобання. Того слухайте!» Апостоли були такі переможені тою небесною об'явою, що без сили впали на землю. Ісус приступив до них і діткнув їх. Отворили вони очі, вже було по

всьому. Вони бачили свого Учителя у Його звичайному вигляді.

Стараймося трохи похопити і зрозуміти, в який то величавий спосіб Ісус був potwierджений Преображенням як Мессія й Божий Син — і то для Апостолів, і для нас potwierджений. Дотепер вони бачили Його тільки в вигляді раба. Хоч і бачили вони також Його чуда, проте на Його Особі вони ніколи не добачили чогонебудь вищого, надприродного. Він показувався їм таким, як і кождий інший чоловік. А тепер нараз почерез тілесну заслону вимкнувся світляний блиск Божества і просвічував цілу Його постать. Він стояв перед ними в такому вигляді, який властиво Йому належався, а тим часом Його звичайний спосіб появи у вигляді раба — це було винищення себе, для якого й назви нема. Апостоли могли тепер догадуватись, як Він буде виглядати у вічності і в якому вигляді Він колись прийде як Страшний Суддя.

Дальшим potwierдженням для Учителя були ті оба представники Старого Завіту, Закону й Пророків, Мойсей та Ілія. Вони показували Апостолам, що Ісус не стоїть в противенстві до них, але радше означає сповнення закону й пророків, як і взагалі все, що в Старому Завіті, вказувало на Нього й на Його смерть, про яку вони розмовляли з Ісусом.

Вкінці прийшла ще світляна хмара, що в Старому Завіті завсїгда була знаком безпосередньої близькості Божого Величества. Колись у пустині вона наповняла Скинію Свідінія, а пізніше, при посвяченні храму Соломоном наповняла Святая Святих, як це було відоме Апостолам. А тут вони самі своїми власними очима гляділи на ту таїнственну хмару і чули з неї голос Бога, що заявляв про Ісуса, що Він улюблений Син Його, і ззивав їх, щоб Його слухали.

Така кількість понадземської величі, краси й небесного блиску, поява Заступників Старого Завіту, великого законодавця Мойсея і пророка Ілїї, вкінці помітна змислами --

зором і слухом — присутність Бога подіяла так на Апостолів, що вони не були в силі довше те зносити. Знесилені і обімлілі, впали на землю і лежали немов без свідомості. Для слабих людей було рішуче забагато того могутнього, величавого, маєстатичного. Зразу наповнило їх блаженне захоплення на вид прославленого Учителя, розкіш, радість серця така, що просто стримала розвагу розуму так, що Петро — не знаючи, що говорить — звернувся до Учителя з тими нерозумними словами. Світляний облак і голос Бога цілком їх оголошвив у почуванні приявності Всевишнього. Сталось із ними так, як з Даниїлом (10, 8), який оповідає, як то він, бачачи «явлення веліє», не мав уже ніякої сили («і не оста во мні кріпость») і, омлілий, упав. Вже супроти природних сил, напр., супроти сильної бурі, чоловік чує цілу свою бідолашність і безсилість. А видиме оглядання надприродного, оглядання приявного Бога мусить хіба ще могутніше робити враження.

Цього переживання не могли Апостоли забути. Воно лишило в їхній пам'яті незатерті сліди. Петро пізніше покликався в своєму другому листі на ту подію, як на доказ правдивості своєї проповіді. Якщо потім вони терпінням Ісуса зразу цілком були збентежені і доперва по Його Воскресенні розв'язалась у них та незрозуміла суперечність між Його Божеством і Його смертю на хресті, то напевно згадка на Преображення була тим чинником, який не допустив, щоб вони зі смертю Учителя заламалися цілком, як це мало місце в інших, і не вважали, що вже все пропало, але, перебуваючи разом, дали доказ, що хоч були безраді супроти того, що сталось, вони все таки очікували деякого звороту справи на краще.

Головна наука з того таїнства для Апостолів і для нас та, що ми, люди, не сміємо вдовольтись тим, щоби судити все так, як воно підпадає під наші змисли: ми мусимо отворити очі віри і змагати до того, щоби на все глядіти у світлі надприродних правд. Виглядає, що улюбленим наміром Бога

для нашого земського життя є закривати те, що найбільше й наймогутніше, під виглядом цілком непоказним. Якщо отже хто судить по тому, що йому кажуть змисли, він страшенно помиляється. У Преображенні Ісусовому бачимо, що то дійсно скривається під тим виглядом раба, який нашим очам представлявся у стаєнці Вифлеєму, у майстерні Назарету, у Його прилюдному житті, а в ще наглядніший спосіб будемо на те глядіти в Його страстях, а в Пресвятій Евхаристії ще й безнастанно глядімо з подивом. Те, в що ми віримо, є повна дійсність, хоч і не помічаємо того змислами. А змисли просто нас обманюють, бо вони представляють нам як велике, важне і значуче те, що в дійсності незбагнено другорядне і без значення, а тим часом вони нам не вміють нічого сказати про те, що в дійсності є безмірно велике й гарне. Мусимо отже навчитись не приставати на тому, що підпадає під змисли, але дивитись на все в світлі віри. В тому світлі і тільки в тому світлі ми пізнаємо правдиву нашу велич і красу, що є подібні до тої величі і краси, в якій Апостоли на Таворі бачили Божественного Спасителя, а тим часом те, що світ називає великим, перед Богом не має ніякого значення. У світлі віри ми пізнаємо, що наша поведінка має безмірну вартість, якщо вона є висловом підкорення під найвищу Божу владу, хоч перед світом вона здавалась би без ніякого значення; авжеж, вона є те найбільше й наймогутніше, що земля взагалі може принести Богові, а тим часом всі ті великі події, про які вміють оповідати радієві звідомлення, часописи й історія, незбагнено маленькі, а може й цілком без значення.

Отже Таїнство Преображення Ісусового може бути для нас джерелом найбільшої потіхи і сталого вдовolenня, зокрема тоді, коли однаковість будня і монотонність зайняття могли б нам відняти охоту й силу до праці.

А тоді — так, як у Апостолів — має в нас скріпитись те радісне рішення — вірно і беззастережно іти за Спасителем, що з любови до нас позбувся тої слави, в якій ми Його

перед хвилиною оглядали. Бо стан переображення (прославлення) мав бути властиво постійний у Божого Сина. З любови до нас Він вирікся його і тільки зі згляду на нас Він допустив його на Себе однісінський раз, і то на коротку хвилину. Чи ж той некористолюбний наш Вождь не заслуговує на те, щоби ми радо йшли за Ним по тій дорозі, що для нас найкраща, єдино слухна і доцільна? Тут ми бачимо так виразно, що Він тільки для того йшов тим шляхом і нам його вказує, бо ніякого кращого шляху немає, який нас довів би до нашої правдивої цілі. Небесний Отець у Своїй Премудрості й Доброті не вміє Апостолам і нам нічого важнішого сказати, як тільки те, щоби ми Ісуса слухали і йшли за Ним, наслідували Його. А Ісус коротко перед тим саме звістив науку про ношення хреста і самовідречення. Це ж одинокі завдання як для Спасителя, так і для нас на землі: прославляти Бога жертвою самовіддання. А те самовіддання вимагає виречення від багатьох речей, яких бажає нижча природа, а до того вимагає зношення терпінь і протистійностей. На переображеному (прославленому) Ісусі ми також бачимо, яка слава нас колись чекає, якщо ми підемо за Спасителем аж до смерти — хоч би й на смерть.

ПОМАЗАННЯ ІСУСА У ВИТАНІЇ

Воскресення Лазаря перед брамами Єрусалиму викликало у противників Ісусових величезне заворушення. Ночні свідки оповіли їм про ту подію, кождий міг бачити Лазаря, воскреслого в Витанії. Не було можливо заперечити чудо. З поспіхом зібралися первосвященики й фарисеї на раду, що треба робити. Запало остаточне рішення — Ісуса вбити. І знов нараджувались, як те рішення перевести в діло. Тому Ісус усунувся в пустиню близько Єфрему, за кілька годин дороги від Єрусалиму, бо ще не прийшла Його година.

На Ісусових ворогах бачимо аж надто виразно, до чого те доводить, коли хтонебудь вб'є собі в голову той чи інший погляд чи поняття, від якого ні за яку ціну не хоче відступити. Жиди сподівались політичного Мессії; іншого вони й не хотіли. Вони створили собі свої власні погляди на побожність. А що Ісус не відповідав до тих їхніх поглядів, тому й відкинули Його. Вони так були упереджені в наслідок тих своїх понять, що наявні чуда не могли їх переконати про Боже післанництво Ісусове. Тому, що вони не мали слухності, отже Він не смів мати слухности. По-їхному було виключеним, щоб Ісус був Мессія. Гординя не дозволила їм на покаяння себе, на поступки, на те, щоби покоритись. Але, щоби побідити, не лишався для них ніякий інший засіб, як тільки усунути, позбутись свого противника. Як звичайно буває в таких справах, вміли й вони прикривати свої правдиві внутрішні себелюбні наміри побожними словами.

Тож як зближався празник Пасхи і до Єрусалиму прибуло вже багато паломників, щоби задосить вчинити своїм релігійним обов'язкам, — вони всі займались тільки одним питанням, чи Ісус відважиться прийти на празник до Єрусалиму. Бож первосвященики й фарисеї проголосили, що кождий, хто знає, де Ісус перебуває, є зобов'язаний донести, щоб Його можна було зловити.

А Ісус — за нашим означенням часу — в п'ятницю перед Пасхою пішов до Єрусалиму і знову прийшов до Витанії. В суботу приготовано Йому прийняття в домі Симона Прокаженого; на тому прийнятті був також Лазар, а запопадлива господиня Марта usługувала при столі. Кілька разів згадав Ісус про Свою близьку смерть. Зі способу, яким Ісус лучить помазання Марії зі Своїм близьким похороном, можна заключити, що Лазарева родина була повідомлена й освідомлена про близькі Його страсті. В той спосіб те прийняття сталося прощальним торжеством, серед якого Марія виявила прегарні риси своєї віри й свого прив'язання до Свого Учителя. В час обіду вона підійшла до Ісуса з коштовним алябастровим начинням в руках, повним цінного нардового олійку, що його вартість оцінив Юда на яких 100 талярів. Тим вишуканим чудовим олійком вона намазала Ісусові ноги і отерла відтак своїм волоссям. Потім розбила начиння й вилляла решту бальзаму на голову Ісусову, а цілий дім наповнився чудовим запахом. Намазуючи найперше Ісусові ноги і вживаючи до отертя свого волосся, окраси своєї голови, що вважалося найглибшим упокоренням зі сторони жінки, розбиваючи відтак цінне начиння, щоби весь олійок виляти Ісусові на голову, вона виявила в наглядний спосіб свою віру в Нього і свою любов до Нього, бо для Нього нічого в неї не було за коштовного, а на послуги Йому вона віддає все своє ество.

Як це підніс Спаситель, вона хотіла вже тепер віддати Його тілові ту честь, що їй не вдалось зробити при Його близьких похоронах. Бо вона знає, що Він іде до Єрусалиму,

щоб там умерти. Але вона не хоче, щоб Він розпрощався, не маючи знаку, що Його запевняв би про любов зі сторони тих, що осталися. Тому й намагає вона те Тіло, що незабаром має стати предметом найстрашніших мук і найлютішої ненависти — і то намагає найкоштовнішим і найпахучішим олійком, який тільки в стані видати природа і приготувати людська умілість. Це було такою нечуваною почесною, що всі гості звернули на те увагу. Вони не могли опертися враженню, що такий рід намазання таки дещо зарозтратний. Кругло 100 талерів ужити на те видавалось забагато. Таж могла вистарчити частина того. Ісус дозволяє на те намазання і не боронить Марії те робити, що більше — бере її в оборону перед закидами. Він бачить її почування і тому схвалює цей вияв її віри й любови. Тим самим Він відкинув закид на всі часи, якщо на службу Богові й на Боже почитання роздається земське добро щедро або, як дехто скаже, розтратно. Вірний нарід поступає цілком так само, як Марія, бо думає, що для Бога нічого не є закоштовне й задороге. І нині Господь також схвалює такий видаток, бо це є вияв віри й сердечної любови. Бож усе земське має настільки вартість, наскільки служить на те, щоби Бога прославляти. Найкращий ужиток земських дібр є тоді, як ми їх позбуваємося, щоб віддати їх на службу Богові. Тому й хвалить Ісус Марію і передсказує, що її вчинок буде проповідуваний і звеличуваний в цілому світі.

Святий Іван оповідає, що тільки Юда обурювався на розтратність, а інші Євангелисти кажуть, що й інші Апостоли муркотили на те. Мабуть, вони заразилися від Юди, а може й дійсно вони ще занадто по-світськи дивились і видавали свій осуд. Та певно є те, що тільки Юда обурювався з почувань низьких й бридких. Він тим гіршився, а те згіршення дало йому привід зірвати остаточно з Учителем, що більше — зрадити Його. Правда, вже рік перед тим, при нагоді обітниці Пресвятої Евхаристії чули ми з уст Ісуса страшне слово, що один з Його Апостолів — сатана! Юда

тоді ще не відійшов, як це зробило багато учеників Ісусових, що покинули Ісуса, називаючи Його слово «жорстоким» («страшним»). Хоч він і не вірив, проте залишився. Але коли інші Апостоли все вище поступали в пізнанні віри, то він в наслідок свого невірства і свого лицемірства падав щораз нижче. Вже довгий час він тільки поверховно належав до Апостолів. Захланність, жажда гроша привели його до згуби. Правдоподібно мріяв він — як це, між іншим, думали до деякої міри й інші Апостоли — про земське царство Мессії, в якому він сподівався зайняти одне з перших місць. Та коли інші Апостоли були опановані релігійними почуттями — хоч ще і не звільненими від чисто людських понять, які все таки в наслідок Ісусових поучень щораз більше очищувались, — то Юда перейнявся цілком самолюбними земськими поглядами і це йому не допустило ніякого розуміння для вищих понять. Він шукав тільки своєї користи, і то виключно своєї земської користи. Він умів зробитись завідувачем милостинь, що їх діставав Ісус і Апостоли для бідних. Але не був він чесний. Лазарій Іван називає його злодієм, що потайки обкрадав і відкладав для себе гроші.

Правда, Юда чув, як Божественний Спаситель стільки разів заповідав Свої страсті й Свою смерть. Та він не міг того погодити з чудами і думав, що те станеться хіба в далекій будуччині, а тим часом рахував на те, що вже небагом повстане земське царство Мессії. А тут Спаситель цілком виразно заявляє, що йде до Єрусалиму, щоб там умерти. Коли Ісус почув обурення Апостолів на розтратність Марії, то ще й підкреслив, що вона Його намащала на близькі похорони Його. Тут уже ціла надія на майбутнє у Юди загломила. Він лютився, що стратив можливість собі щось потягнути при продажі бальзаму. Отоді прийшов він на думку за той втрачений зиск постаратись про інший зиск, а саме — продати Учителя. А коли по трьох днях Ісус цілком докладно зазначив, що за два дні Він буде розп'ятий,

Юда подумав, що сам Учитель вважає свою справу пропащою. Він же ж не мав вищого поняття про завдання Ісуса. Тож він постановив виконати свій плян, щоби при тому знищенні всієї його месіянської надії таки щось для себе скористати.

Бачимо тут знову два приміри на те, як розвивається й виростає щораз більше й більше підставове наставлення до Бога. Марія, чутлива, бажаючи спасення душі, що так радо сиділа біля стіп Учителя, щоби датися навчити, щораз поступала вперед у пізнанні й любові Ісуса, як це величаво виявляє оте намащення. Противно, Юда дався перейняти прив'язанню до гроша. Оте почування поволі зробило для нього недоступним всяке вище поняття. Він собі виробив своє поняття про месіянське царство, поняття цілком земське, що схлібляло його пристрастям. Нема в нього ні сліду самовіддання Богові, а росте самовіддання грошам. Він толкував чуда Ісусові на свій спосіб: те, що йому не відповідало, він недочував або фальшиво розумів. Тільки так і можемо зрозуміти те, що він оставався при Апостолах, хоч він десь від року вже не мав віри. Тож коли Ісус — на його думку — Сам заявив, що Його справа пропаща, взяла його лють, що він надармо витримав цілий час при Учителі і вся його надія на зисковне місце в месіянському царстві пропала. До того прилучилася злість на ту розтратність намазання з боку Марії, а Учитель ще й цілком виразно схвалив ту розтратність і похвалив; певно, що він скоро обрахував, скільки був би міг собі відложити з продажі цінного олійку.

Така вже доля чоловіка, що віддається якійнебудь пристрасті, а не досягає сподіваної цілі. Він попадає в замішання і старається за всяку ціну переперти справу. При цьому він цілком тратить спокійну розвагу, гейби від змислів відходить, маючи перед очима тільки одно, а саме — якби то все ж таки можна було сповнити бажання тої пристрасті. Часто можна знати з досвіду, що люди, лакоми на

гріш, пускаються на такі брудні пляни, що не жахаються навіть найгідкіших засобів, аби тільки свою ціль досягнути. Мабуть, і Юда дійшов до такого стану, коли йому не пощастило зискати на продажі олійку. Його лють ще збільшилась, коли Ісус взяв Марію в оборону. Тоді вже кожний засіб був для нього слушний, щоби зробити собі відшкодування. Тож коли Сатана вложив йому в серце думку, що він повинен продати Учителя, що його так звів, — він чепився тої думки і погодився на неї. Зрештою сам Ісус означив як близьку свою смерть. А з тою хвилиною саяк чи так уривається його відношення до Учителя. А тут саме траплялась можливість ще заздалегідь відтягнутись від Нього, а при цьому ще й інтерес зробити. Він вмовляв у себе, що Учитель все таки пропаща людина, як те зрештою і з Його власних слів виходило. Тож мало що значило б, якби він віддав Його в руки Його ворогів, а при цьому, як відшкодування за несповнені надії на добре місце в месіянському царстві, все таки мав якунебудь користь і зиск. З такими думками в серці відкидав Юда докори совісти, що в нього повставали й остерігали його (або радше Сатана такими думками його успокоював). Жажда гроша впровадила Юду в наслідок вгорі описаних подій в деякого роду оп'яніння, в якому не могли мати доступу ніякі вищі, шляхетні, приязні думки; те оп'яніння гнало його до найгіршого, найгідкішого діла з цілої всесвітньої історії, з того оп'яніння він отверезився доперва тоді, як побачив, що Ісус в руках ворогів терпить насилля. Отоді й пізнав він, що то він на-коїв.

Досконале самовіддання Богові робить нас здатними до найбільших, найвеличавіших діл; відмова самовіддання або самовіддання цілям земським, себелюбним робить чоловіка здатним до найбільших глупот, простацтв, ба й злочинів.

ЛЮБОВ ДО ХРЕСТА

(Третій степень покори)

Коли поглянемо на прилюдне життя Божественного Спасителя, то бачимо, як він завсігди виступає з необмеженою силою-могутністю. Ніщо для Нього не є затяжке, ніщо замогутне. Ніяка недуга не поступила ще так, ані не є така тяжка, щоб Він не міг її уздоровити. Та Він і самій смерті вириває добучу: трупові, що вже розкладається, Він вдихає нове життя. Він наказує риbam, вітрам і хвилям, а вони Його слухають. Воду Він перемінює у вино. Кількома хлібами і рибами насичує Він тисячі народу. Надармо стараються вороги Його схопити: Він спокійно ступає посеред них, а вони нічого злого не можуть Йому зробити. Він потребує тільки хотіти — і нарід робить Йому в Квітну Неділю величавий, тріумфальний в'їзд.

Тут можемо спитати: та чому ж Він не усунув раз назавжди всіх терпінь і недуг? Він же ж прийшов на те, щоби змазати, знищити провину за гріх Прародичів! Чому ж Він не віддав нам того раю, з якого їх колись прогнано? Те, що найбільше і найтяжче, Він справді доказав: Він здобув на-ново для нас освячуючу ласку, той надприродний дар, і отворив нам знову небо. Чому ж Він не доконав того, що не таке тяжке, чому не звернув нам втрачені Прародичами оба дари позаприродні, а саме — свободу від похотей, від терпінь і смерті? Чи ж на те вже не вистарчали Його заслуги?

О, напевно вистарчали! Він міг те зробити. Він стократно задосить учинив за гріх Прародичів. Він потребував тільки

захотіти, а та решта нашого спадку по грісі Прародичів була б щезла, як полова на вітрі, як дим. Чому ж Він того не захотів? Бо Він бачив іншу дорогу, на якій Бог може бути більше прославлений.

Пригадаймо собі за наші підставові життєві правди. Ми є тут на землі на те, щоби прославляти Бога жертвою самовіддання. Ота жертва є тим почесніша для Бога, чим більше є досконала — цілковита й безумовна. Прослава Божа тому й є тим більша, чим тяжчою є жертва. Самовіддання не є ніякою особливою славою для Нього, якщо не коштує ніякого труду, ніякого позбуття, ніяких поконань себе-умертвлень. Воно (самовіддання) однак може стати тяжке, дуже тяжке, а тоді в далеко більшій мірі прославляє Бога. якщо воно отримане з виреченням приємностей, розкошів, особистих побажань, з зношенням терпінь, болів, понижень, ганьби і прикрощів. Найкращим самовідданням є, коли чоловік жертвує все, навіть своє життя.

В цьому світлі ми можемо зрозуміти безконечну вартість життя й страстей Христових: усе в Нього було висловом найдосконалішого самовіддання волі Отця, і то серед найбільших особистих жертв. Тому й земля не бачила ніколи чогось такого, в чому Бог мав би більше уподобання понад Його Богочоловіче життя й смерть. Коли Він лежав у яслах Вифлеємської стаєнки, тоді не було на землі ні одного місця, що віддавало би Богові більше почитання і захоплювало би Бога більше. Коли Він працював у варстаті в Назареті, тоді не було на землі нічого такого, на що Бог глядів би з таким уподобанням. Коли Він говорив: «Отче, не Моя воля, а Твоя хай буде», коли Його поневіряно, вінчано терням, коли Він, відкинений Своїм народом, умирав на дереві ганьби серед найстрашніших мук і казав: «Совершишася», — тоді справді dokonувалось щось наймогутнішого, найвеличавішого, що було дотепер на землі. Це був справді досягнений вершок прослави Бога на землі й на небі. Бо чогось ціннішого навіть і тепер не може Отцеві дати

небо з усіма Ангелами й Святими, навіть з Богоматір'ю. Тоді Бог з безконечним уподобанням глядів на нашу маленьку землю, що з неї зносилася вгору до Нього така прослава, — з таким безмежним уподобанням, що задля тої прослави Він заявився готовий простити всім людям всіх часів всі гріхи. Не на Таворській горі, де переобразився Ісус, не на Оливній горі, відки Він вознісся до неба, не в час Його торжественного в'їзду до Єрусалиму осягнула Ісусова прослава Бога свій вершок, якого вже не можна перевищити, але на Голгофті.

Тож якщо Спаситель забрав би був наші терпіння, противенства, боротьбу, покуси, — ми були б позбавлені найцінніших нагод прославляти Бога в особливо величавий спосіб. А це й є найважливіша справа, це найважливіше, що ми тут на землі можемо доконати: а саме Бога прославити, і то можливо найбільше. А слава Божа тим більша, чим тяжчим є самовіддання. Тому й Спаситель оставив нам боротьбу й терпіння — з любови. Тому й постарався Він за те, щоби Марія стояла під хрестом: з любови. Він же ж міг так зробити, щоб Вона перед тим померла або щоб на час Його страстей перебувала в Назареті та й нічого не довідалась про все те, доки Він не воскресне з мертвих. Ні! Вона мала стояти під хрестом і разом з Ним принести жертву найдосконалішого самовіддання волі Отця Небесного. Тому так і зарядив Він, що усі Апостоли були віддані на муки — з любови. То не була ніяка похибка, хибний крок! Він же ж міг інакше зарядити! Ні! Вони мали мати нагоду своєю мученичою смертю віддати Богові оте величаве почитання. Тому й допустив Він, що цілими століттями шаліли над молоденькою Церквою переслідування християн: з любови. Первоплоди відкуплених мали в той величавий спосіб прославити Отця Небесного, а не були б могли Його так прославити у спокійному заживанні радощів раю. Тому й допускає Він те, що в усіх часах добрі мусять часто так багато терпіти: з любови. Він хоче дати їм мож-

ливість принести жертву самовіддання в спосіб, особливо почесний для Бога.

Терпіння — це цінний тестамент умираючого Спасителя, що не хотів нас позбавити того, чим Він сам прославив Отця Небесного в найвеличавіший спосіб.

От тепер ми розуміємо, чому св. Іван, згадуючи про те, як Спаситель передсказав мученичу смерть Петрові, уживає слів: «Він хотів зазначити — якою смертю прославить Бога». Так думали і Апостоли про терпіння, бо кажесться про них, що вони з радістю вийшли зі судової залі, де їх бичовано, вони тішилися, що удостоїлися терпіти ганьбу за ім'я Ісусове. Так думав і св. Іван від Хреста, бо на питання Спасителя, якої нагороди бажає собі за свою вірну службу, відповів: «Господи, терпіти й бути пониженим для Тебе». Тепер розуміємо, чому св. Тереза могла молитись: «Господи, дай мені або терпіти, або вмерти». Життя без терпіння видавалось для неї безвартісним. Ще зворушлившиша просьба св. Марії Магдалини з Пацці: «Не вмерти, але терпіти». Такі почування мала й св. Єлисавета з Тюрінгії: прогнана зі свого замку, в студену зимову ніч станула вона з дітьми на вулиці — і спрямувала перші кроки до близького монастиря, щоби просити монахів, аби відспівали: «Тебе Бога хвалим». Перейнята таким духом, могла цісарева Августа написати таке: «У школі терпіння Божественного Спасителя є чотири кляси: в першій клясі вчать ті, що терплять, підкоряючися тому: я мушу терпіти; в другій клясі є ті, що терплять з рішенням: хочу терпіти; в третій клясі — ті, що терплять з свідомістю: можу терпіти; в четвертій клясі є ті, що терплять з подякою: маю змогу, смію терпіти. Коби мені Бог дав силу, щоби я сміла вступити до найвищої кляси!» (Альґемайне Рундшав, 1911, с. 710).

А тепер пригадаю собі ціль, для якої я сотворений: я маю прославляти Бога жертвою мого самовіддання. Це найважливіша справа, одинокі важне діло, що може діятись

на світі, самотній, справжній подвиг чоловіка, самоте, що могло взагалі Бога побудити, що Він сотворив. Без прославлення цілий світ не мав би для Бога ніякої вартості. Я знаю, що Бог стоїть безконечно вище понад мене, так що мої інтереси супроти Його інтересів цілком не входять в рахунок і не варті уваги, вони мусять уступити місця Його інтересам, а я мушу не тільки на те вважати, щоби Його прославляти, але щоб можливо найбільше Його прославляти. Стоїть передо мною Спаситель, що захоронює мене перед пеклом, Спаситель, якому я все завдячую. Бог дав мені Його за провідника-вождя, що має мене навчити, як міг би я принести жертву самовіддання в можливо найдоконаліший спосіб. З любови до мене Він мені показує найкращу дорогу. І тут я бачу, як убогим Він став, як зневажають Його, які найстрашніші терпіння і жахливі кривди Він переносить, — бо тим способом Бог особливо є прославлений. Я вже вибрав собі Його за провідника.

А тепер повинен я розважити, чи з пошани для Божого Величества, що в особливий спосіб є прославлюване, якщо я бідний, зневажений, погорджений — і з любови до мого Божественного Провідника, що з любови до мене все те переніс, — чи не мав би я встидатись, якби я собі бажав, щоби мені краще велося, як Йому. Він у незбагненній Своїй ласкавості кличе мене до співпраці в тій справі (і для мене дуже важній), а Сам згідно з волею Отця Небесного і з любови до мене переносить невимовні терпіння. Таж це мусить бути потреба мого серця — сміти з Ним у злуці дещо перенести. Шляхетна, правдива любов вимагає того, щоб ділити все з улюбленим, а зокрема в терпінні не покидати улюбленця. Для любови видається навіть солодким сміти разом з ним і для нього терпіти. Тому був би це знак жалюгідного способу думання, якби я покинув у біді мого Провідника, що з любови до мене вибрав убожество, терпіння й погорду, і тим часом старався урядити собі життя можливо найвигід-

ніше. Це була б ганебна підлість, якби я мав більший згляд на забаганки моєї низької природи, ніж на вірність для мого Спасителя, що її я Йому заприсягнув. Це було би брудне самолюбство й простацька гордість, якби я понад інтереси Божі ставив вище мої власні інтереси або радше інтереси моєї низької природи. Натомість був би це знак великих почувань, якщо я відважно витягну заключення з того, що я пізнав як слушне, і піду за моїм Спасителем, Якому я заприсягнув мою вірність, — і то саме тоді радо піду за Ним, коли це буде тяжке, коли буду мати змогу з Ним і для Нього терпіти і не дозволю, щоби щонебудь мене з Ним розлучило. Його ідеї-поняття мають бути моїми, Його замилювання — моїми, Його доля — моєю долею.

Святий Ігнатій називає той спосіб думання й почування третім ступенем покори. Покора значить, що ми цілком свідомі нашої вартости або радше безвартости перед Богом, так що ми рішені скоритись перед Його святою волею. Як перший ступень покори називає св. Ігнатій той стан, в якому чоловік так підкоряється Богові, що радше все переніс би, ніж мав би Його образити хоч би одним тяжким гріхом. Другий ступень означає таку незворушність, що супроти всіх земських речей не має упередження і за жадну ціну не образив би чоловік Бога легким, простительним гріхом. Третій і найдосконаліший ступень полягає в любові до хреста: та любов — щоби Бога можливо найбільше прославляти і з любови до Спасителя, що показав нам найкращу дорогу до того — усуває всі згляди на власну особу і всі власні забаганки так, що чоловік волисть зі Спасителем бути убогим, зневаженим, погордженим, волисть терпіти, ніж мав би бути багатим, шанованим і мати добре поводження.

Любов до хреста — це вершок духовних вправ (реколекцій), це zarazом досконалість. Це не хвили почування, це вислід найближчого й найяснішого пізнання Бога й нашого життєвого завдання. Це конечно й остаточне заключення з «фундаменту», бо вона, та любов, каже ясно те, що

там було тільки зазначене: ми повинні вибирати те, що більше відповідне, помічне, корисне, щоб досягнути ціль, для якої ми сотворені.

Та мусимо стерегтися, щоб не постановляти чогонебудь такого, що переходить наші сили або не відповідає Божим намірам щодо нас. Те, що могли Святі, яким Бог помагав особливими ласками, ми не сміємо бажати наслідувати. Передусім мусимо остатися на ґрунті дійсності і не робити ніяких постанов, яких ми не могли б виконати, або виконати тільки зі шкодою здоров'ю і сповнюванню обов'язків нашого звання. Не мусимо також змагати відразу до чогось найвищого, але мусимо пробувати поволі, крок за кроком, ступень за ступенем поступати. Тут дасться розрізнити чотири ступені:

1) Бути вдоволеним, якщо нам не ліпше діється, як Спасителеві

Зберім всі ті неприємності, тягар життя і звання, противності, розчарування, пониження, кривди, одним словом все, що нам іде наперекір. Ми вже далеко поступили, якщо завсігди останемося вдоволені, коли маємо всякі недостатки, коли мусимо стерпіти, якщо на нас не мають згляду, якщо інших ставлять вище від нас, якщо ми не маємо ніякого значення, якщо від наших ближніх мусимо зносити все можливе, якщо наші бажання незаспокоєні, що більше, якщо нас не знають, забувають, фальшиво осуджують, усувають, недоцінюють. Отже зачинаймо від того ступеня і при всякій неприємності, що нас стрічає, думаймо про Спасителя і спитаймо себе, чи не схочемо бути вдоволені з того, що нам не краще діється, як діялося Спасителеві.

2) Тішитися, якщо нам не краще ведеться і діється, як Спасителеві

Це говорить уже дещо більше: не тільки бути вдоволеним, але тішитись, відчувати сатисфакцію, якщо не сповнено наших побажань, якщо мусимо терпіти, якщо ми по-

горджені чи недоцінювані — бо в той спосіб ми стаємо подібніші до нашого Провідника-Вождя. Це вже вказує на високий ступінь досконалости, якщо ми дійсно зі серця є веселі і дякуємо Спасителеві, що Він нас удостоїв брати участь у Його хресті.

3) Бажати, щоб нам не було ліпше, як Спасителеві

В цьому міститься вже могутня чеснота, якщо ми по-важно й щиро бажаємо й молимося за те, щоб нам Господь зіслав терпіння й ганьбу. Та не раджу тут собі дещо вибирати: бо тут дуже легко могло би замішатись і грати роллю самолюбство. Щонайвище можна би просити про дещо, до чого чуємо відразу, обридження, неохоту. Найкраще було б оставити Богові, нехай зішле нам те, що схоче, бож Він знає, що напrawdę вийде на Його славу і що ми можемо знести.

4) Вибирати так, щоб нам не було ліпше, як Спасителеві

З тою очевидною увагою, що по обох сторонах в однаковий спосіб виходить слава Божа. Це була б геройська чеснота, якби ми в такому випадку вибрали неприємнішу річ тільки тому, що Бог в той спосіб буде більше прославлений, а ми станемо подібніші до нашого Спасителя.

Зачинаймо від першого ступеня. Це є передумовою і до всіх інших ступенів. Може й будемо мати змогу тішитися, якщо, пізніше оглянувшись, зможемо собі сказати, що звичайно є в нас такі почування — що ми вдоволені, якщо нам не ліпше діється, як Спасителеві. Та не сміємо переночити одної речі, а саме, що ми ніколи не будемо в певному посіданні того ступеня так, що ми вже завжди його досягнули, здобули. Радше мусимо при тисячах нагод все наново до нього (того ступеня) зноситись і завжди наново поконувати спротив нашої низької природи, який буде тривати впродовж цілого нашого життя.

Самі зі себе ми не в стані спромогтись на таку досконалість, тому й радить св. Ігнатій, щоби благали тої ласки

в молитві до Матері Божої, до Спасителя й до Небесного Отця.

За вказівками св. Ігнатія повинні ми через цілий день сті розважування мати перед очима. Це вказує, яку він вартість до того прив'язує. При тому повторюванні розважань дасться вплести одну думку, а саме: ми повинні показати наше самовіддання Богові на землі передусім через любов до ближнього. Це ж друга головна заповідь. Через неї ми стаємо подібні до Бога в особливий спосіб, бож Бог цілий — це Любов. Спаситель — як ми те бачили — мав об'явити безконечну Божу любов тим, що став чоловіком і відкупив нас на хресті. Наслідування Спасителя буде отже полягати в тому, що ми — так, як Він це робив — серед власних жертв (жертвуючи, посвячуючи себе й своє) будемо творити добро й ширити щастя-благословення (дбати про щастя інших).

У тому розважанні нема ніякого місця для одної думки: думки про нагороду. В тому розважанні найкраще видно, яке місце, на думку св. Ігнатія, повинна займати в його духовних вправах справа нагороди. У фундаменті згадує він про те тільки коротко, ніби мимохідь: чоловік має Богові служити і так старатись за спасення. Розважання про пекло показує, до чого доходить, якщо чоловік відмовить Богові жертви самовіддання. Хоча в розважанні про Христове Царство у покликку Спасителя згадується про нагороду, але та нагорода не грає ніякої ролі у відповіді пожертвування зі сторони людей. У розважанні про два прапори вже не виступає справа нагороди, а тут та справа цілком на боці. Так, як те кажеється в молитві: «О Боже, люблю Тебе не тому, що надіюся нагороди» («О Деус, его амо те — нек премії улліюс спе») — цебто без огляду на якунебудь нагороду.

В четвертому розділі — в якому розважатимемо про прославленого Спасителя — виразно підкреслює св. Ігнатій, що ми на правду повинні тішитися, що Йому тепер добре,

що все терпіння для Нього минулось. Та ні одним словом не порушує він думки, що й нам колись так піде. Тому й думка про нашу власну користь має стояти на останньому місці. Часом можна брати до уваги нашу користь, щоби можна було роззброїти якийнебудь спротив нижчої природи, але тільки на останньому місці. Ми повинні керуватись головно думкою про наш обов'язок Бога прославляти і також одушевленням для нашого Провідника Христа. Бо якщо в кого-небудь рішальною була б думка про власну користь, то могла б виринути небезпека поразки, що така людина вище буде цінити хвилову, видиму й чуттєву користь, ніж невидиму, а до того ще й далеко майбутню. Не сміє нас одушевляти дрібна, самолюбна (для власної користи) жажда зиску, але великодушне, самовідречене одушевлення для нашого завдання:

все більша слава Божа.

Третій уступ

ОСТАННЯ ВЕЧЕРЯ

На торжество Пасхальної Вечері складалось чотири частини. Як уже всі учасники вмили руки, наповнювано вином одну чашу. Батько родини (господар дому) благословив чашу і відмовляв молитву подяки за те, що вони можуть пережити цей день. Відтак подавано чашу в колесо, всі з неї пили, надливаючи з неї кожний до свого меншого кубка. Друга частина зачиналася приносом страв: жертвенне ягня, неквашений хліб і зела. Батько родини брав децю з зел і подавав у колесо. Наповнювано другу чашу вина. Тепер наймолодший з учасників звертався до батька родини з питанням, що означає ця вечеря. Цей пояснював, а відтак співано деякі псалми. Потім подавано в колесо другу чашу вина, а рівночасно слідувала третя частина, цебто властива вечеря. Батько родини брав хліб, ділив на частини і разом із зелями подавав у колесо. Відтак ділив ягня і розділював учасникам. В останній частині наповнювано насамперед (уже втретє) чашу вина і відмовлявано над ним молитву подяки; батько родини благословив чашу і подавав у колесо учасникам. Вкінці ще раз наповнювано чашу, співано деякі псалми, батько родини благословив чашу, а коли всі з неї напилися, торжество скінчилось.

Так отже можемо собі уявити перебіг Останньої Вечері. Ісус увійшов до залі зі Своїми Апостолами. Вони вмили собі руки і зайняли місця (напівлежачи на подушках). Давніми часами малося їсти пасхальне ягня стоячи. Мабуть, пізніше ввійшло в звичай, мов би на знак свободи, оставатися напівлежачи на подушках так, як при святочному обіді це

роблено. Ісус зачав торжество такими словами: «Желанієм желях сію пасху ясти с вами, прежде даже не прийму мук. Глаголю бо вам, яко отселі не імам ясти от него, дондеже скончаюся во царствії Божії» (Лук. 22).

Тяжко нам собі уявити, як велика була туга Ісуса за тою хвилиною. Це ж було закінчення Старого Завіту, а разом початок Нового, вічного Завіту. Останній раз святкував Він, і то Він один у той день: жида власновільно відложили свято Пасхи на один день. Святкував це прообразне свято Пасхи, в якому Він в чудесний спосіб ставив перед очі сповнення того прообразу жертвування пасхального ягняти через торжество першої святої Літургії (Служби Божої). Діло, для якого Божий Син став чоловіком, для якого Він понад 30 літ жиж і трудився, наймогутніше діло, яке світ міг колинебудь пережити, — стояло перед своїм завершенням, і те власне Він уже тепер хотів утеперішнити (поставити перед очі).

Все наново мусимо завернути до Божого пляну сотворення. Він міг творити тільки на те, щоби був прославленим. На землі мало те діятись через жертву самовіддання з боку людей. Відтак ті люди мали Його прославляти через цілу вічність як пам'ятник Його безконечної Любви. Найвиразнішим висловом внутрішньої жертви самовіддання с зовнішня жертва, якою визнаємо Бога як найвищого Пана. Через гріх Прародичів той плян був знищений, освячуюча ласка, що нам отворила небо, була втрачена. Ми вже бачили, чому Бог вибрав Адама й Еву на Прародичів — мимо того, що передбачив їх упадок: ото мав Бог можливість виявити цілий жар і могутність Своєї безконечної любви тим, що Він сам на хресті задосить учинив за гріхи і відкупив нам життя ласки для душі. Ісусова смерть на хресті була рівночасно найвеличавішою жертвою, яку взагалі можна би Богові принести.

А оце Ісус стояв перед хвилиною, в якій обі ті справи мали стати дійсністю. Але й те не видавалось Йому ще за

достатнє, як це зазначає св. Іван словами: «Ісус возлюбль своя сушія в мірі, до конца возлюби їх» (цебто вичерпав до кінця всі докази Своєї любови). Чи ж могла та об'ява безконечної Божої любови і наймогутніша прослава Бога через Його смерть на хресті — бути все наново представлена, якщо не була б повторювана? Таж навіть по Його смерті на хресті оставався далі в силі обов'язок кожного чоловіка почитати Бога через приношення зовнішньої жертви. Жертви Старого Завіту мали бути знесені через жертву на хресті. Що ж мало наступити на їхнє місце? Не до подумання була жертва, незалежна від Його жертви. Чи ж не вдалося знайти який засіб, щоби людям подати в можливо найбагатшій мірі овочі Христової жертви? Чи не було можливости, щоби Він, хоч і мав повернути до неба, все так між людьми остався, щоби їх Своєю присутністю потішати й скріпляти?

Ми вже бачили, як Божа безконечна мудрість і любов знайшла на те вихід. В Святій Службі Божій мала все наново ставати перед очима людей Його жертва на хресті: вірні мали Його в часі самого жертвенного причастія приймати, а в кивоті Він хотів оставатися по цілій землі аж до кінця світу! Як же тишився Ісус тою хвилиною, в якій Він міг Своїм зробити той чудовий, величавий дарунок. Він його заощадив на сам Свій кінець. Подібно до батька, що ціле життя трудився для дітей, віддає їм при смерті все, що посідає, і тішиться, що він може їм оставити багатий спадок, так і Спаситель хотів перед Своїм відходом обдарувати нас тим, що останнє й найкраще міг знайти у Своїй любові, та й тишився, що таким багатим дарунком нас обдарував. Його туга за тою хвилиною ставала щораз могутніша; а вкінці та хвилина прийшла.

Зачинається законне торжество пасхальне. Наповняється перша чаша вином; Ісус відмовляє молитву подяки за те, що вони можуть переживати те торжество, благословить чашу й подає Апостолам. Коли всі з неї пили, внесено пасхальне ягня враз з іншими стравами. Ісус бере зела,

благословить їх і подає в колесо. Наповнюють другу чашу. Правдоподібно, св. Іван, згідно з звичаєм, як наймолодший, ставить питання про значення торжества. Ісус оповідає, як то Бог колись у Єгипті з тою жертвою крові пасхального агня і зі споживанням його м'яса зв'язав пощаду Ізраїля перед ангелом мести, коли прийшло звільнення з неволі і виряткування в переході через Червоне море. Само з себе ягнятко не могло мати тої спасенної сили. Воно мало ту силу тільки від Нього, правдивого пасхального ягнятка. Пощада перед ангелом-местником, визволення з неволі, перехід через Червоне море, — все те треба розуміти як прообрази. Він, як правдиве пасхальне ягнятко, хоче спасти людей від неволі Сатани, від того ангела-местника, що спричиняє вічну загибель, Він хоче людям допомогти, щоби вони почерез небезпеки світу могли переходити без шкоди. Потім співають псалми і починається вечеря. Ісус благословить зела й хліб і подає Апостолам. Відтак ділить ягнятко і роздає між Апостолів.

Під час вечері зачали Апостоли знову сперечатись, хто між ними найбільший. Ісус кладе кінець суперечці заявою, що в Його царстві настоятелі мають бути слугами для інших. Щоби показати їм те успішно, щоби вони те зрозуміли, Він встає і вмиває ноги Апостолам. Сідаючи знову до стола, пояснює їм значення того, що Він зробив. На закінчення вечері наповнює втретє чашу, подає в колесо і відмовляє молитву подяки. Всі стоячи відмовляють її.

Ще раз наповняється чаша вином, і тут уже прийшла та велика хвилина. Можемо собі уявити, що Ісус більше-менше так говорив до Апостолів: «Ви їли м'ясо прообразного пасхального ягнятка. А тепер маєте споживати в перший раз тіло правдивого пасхального Ягнятка. У синагозі в Капернаумі я Вам сказав наперед, що Ви маєте їсти тіло Сина чоловічого і кров Його пити. Ви тоді ще не розуміли того так, як Я це думав. Та ви повірили. Тепер Я вам подам Моє тіло на страву і Мою кров як напитек». — Зворушені до гли-

бини, з найбільшою увагою Апостоли глядять на Вчителя, що стоїть перед ними, повний найвищої достоїнности, і вважають докладно, що Він тепер буде робити.

Ісус бере в Свої святі руки хліб, з неописаною ясністю лица та з безмежною любов'ю підносить очі вгору до Свого Небесного Отця і остається на хвилинку в тихій молитві. Потім благословить правицею хліб, ломить його і подає Апостолам з такими словами: «Прийміте, ядите, сіє єсть тіло Моє, єже за ви ломимое» (що за вас буде жертвуване). Відтак бере чашу, знову звертає очі до Небесного Вітця, благословить і подає Апостолам з словами: «Пийте от нея вси, сія бо єсть кров Моя Новаго Завіта, яже за ви і за многи ізливаемая во оставленіє гріхов, сіє творите во Моє воспоминаніє».

Мабуть, Апостоли не зрозуміли вповні того, що зробив Учитель. Та воно й не було кінечне. Він же ж хотів їм післати Святого Духа, який мав їм дати глибше зрозуміння всього того. З найглибшою пошаною прийняли вони освячений хліб і пили з чаші: вони прийняли перше святе Причастя і були висвячені на священників. А Ісус стояв між ними і радувався в серці, що дарував Своїм незбагненний доказ Своїї любови. Правдива любов виявляється у доброзичливості й добротворенні. Чим більше вона дає, тим вона більша: вона особливо велика, коли вона сама через те не зискує нічого, а все дарує власним коштом.

Ми не маємо спромоги збагнути велич любови нашого Спасителя. Часто ми молимося, щоби Спасителя запевнити про нашу любов, так: «Ісусе, для Тебе я живу! Ісусе, для Тебе вмираю! Ісусе, я Твій у житті і в смерті». Чи дійсно завжди правда, що ми словами вимовляємо? Ісус з далеко більшим правом може казати до нас: «Дитино, для тебе Я живу! Дитино, для тебе Я вмираю! Дитино, Я твій у житті й смерті». Спробуймо при тих словах вглибитись трошки у любов Ісусову.

Дитино, для тебе Я живу! В кивоті я живу тільки для тебе. Там я насправді є на те, щоби бути близько тебе, щоби ти міг прийти до мене, поскаржитись мені на твоє терпіння, щоби я тебе потішив, скріпив і поміг! Коло мене ти повинен відпочити по життєвих трудах і клопотах. Ти повинен бути переконаний, що тут для тебе б'ється серце, що любить тебе, що старається про тебе, що хоче тобі дати солодкий спокій серця. Коло мене ти повинен добре собі усвідомити, що ти не для землі сотворений, що є дещо вищого від земських дурниць і земських приємностей.

Дитино, для тебе Я вмираю! Щодня у святій Службі Божій представляється Моя хресна жертва, моя смерть на хресті. Тут я наново жертвую себе за тебе так, як колись на хресті. Ти маєш признати Бога як твого найвищого пана і честь Йому віддати. Твоїми гріхами й хибами ти Його образив: те все треба спокутувати! Твій обов'язок дякувати Йому за все добро, що Він дає. Маєш благоді в Бога ласки й опіки в тисячних твоїх справах і потребах. У всьому тому сам зі себе ти не маєш змоги дати собі раду. Оце й тому я приношу себе в жертву, моему небесному Вітцеві за тебе. У святій Службі Божій ти можеш дати прославу Богу таку, що почеснішої прослави навіть подумати не можна. У ній ти можеш просити прощення твоїх гріхів, без страху за те, що їх так багато і що вони такі дуже тяжкі: таж Я даю Отцеві як відплату мою безконечно цінну кров. На подяку Небесному Вітцеві ти можеш жертвувати дещо більше, як Він тобі дає, а щодо твоїх просьб, то я сам предкладаю їх Небесному Отцеві і сам благаю за тебе!

Дитино, Я твій у житті й смерті! У святім Причасті в часі святої Літургії даю Я тобі Себе самого на поживу. Заходжу до твого серця і так, як земська страва живить твоє тіло, я хочу бути поживою твоєї душі. Я хочу помножити надприродне життя ласки у твоїй душі, дати тобі силу й замилювання до доброго, ослабити лихі нахили, вигоїти

рани душі. А колись, як прийде смерть, коли не буде ніякої земської потіхи, я схочу ще раз зайти до твого серця, щоби тебе скріпити на останню боротьбу, щоби тобі допомогти принести жертву з твого життя з любови до мене так, як я з любови до тебе втратив моє життя.

ВСТУПНА ЗАВВАГА ДО РОЗВАЖАННЯ ПРО ІСУСОВІ СТРАСТІ

Спаситель — це наш Провідник, Вождь, за яким ми рішились іти. Бог Його нам післав, щоби Він нам показав, як ми маємо приносити жертву самовіддання. Якщо Він був би нас того вчив тільки словами, то ледве чи ми були б добре Його зрозуміли, а в ніякому випадку ми не були б припускали, як далеко ми можемо і повинні йти. Надто легко ми були б думали, що ми зробили досить або й забагато. Тому й показує Він нам Своїм приміром, як маємо поступати, як далеко можемо йти.

Примір Його любови, Його замилювання до укриття, до відірвання від усього земського — ми вже розважали. Нас вдарило все те, бо ми пізнали, що Він ніколи не стає на половині дороги, а все йде аж до можливо найбільшого. А тепер хочемо розважити про Його Страсті, в яких Він дає нам примір, як ми повинні триматись у наших життєвих противностях. Будемо бачити, що нічого нас не може стрінути такого, чого Ісус не перетерпів в далеко вищій мірі, ба, що все те, що ми терпимо, є ніщо в порівнянні з Його терпінням. У розважанні про любов до хреста ми бачили ті степені, по яких ми можемо йти за Ісусом. А тепер маємо побачити на Його примірі, як те дасться перевести в дійсність. Нам зараз стане ясно, що ми вже далеко поступили, якщо досягнули першого степеня.

Тут випадає коротко зазначити ще те, як у застосуванні страсних розважань до нашого поступування виявляється з щораз новою ясністю рішальне значення незворушности

(індиференції). Тільки той, що насправду не є упереджений, буде в силі йти за Спасителем по Його дорозі терпіння. Та й заразом ніщо так не помагає для досягнення отого духового наставлення незворушности, як саме ті розважання. Якщо ми бачимо, що наш Провідник з любови до нас переносить такі страхіття, тоді терпіння поволі затрачує те, що в ньому страховите і відражаюче: воно уявляється нам в далеко іншому світлі, переображене любов'ю Ісуса до нас так, що стає гідним пошани, вартим змагання, бож воно робить нас подібними до Нього. Природна неохота до всіх противностей поконується любов'ю до Спасителя, ба навіть перемінюється у щось протилежне.

Щоби гаразд зрозуміти Христові страсті, мусимо завжди звертати увагу на ту обставину, що в Нього в якийсь таїнственный і незрозумілий спосіб цілком уступає набік Божество і віддає Його святе чоловіцтво на муки без ніякої охорони й полегші. Якось так є, що Він тепер немов був би тільки чоловік. Як зраджує Його крик болю на хресті, Божество не зробило Його нечутким. Він вповні відчував всі муки, бо мимо оглядання Бога не було Йому дане те щастя, що з того оглядання випливає. Далі мусимо щораз мати перед очима те, що Ісус все те терпить через нас і для нас, щоби задосить учинити за наші гріхи і спокутувати кари, на які ми заслужили, а також щоби нам дати примір, як ми маємо заховуватися в терпінні. Заввагою «Бути вдоволеними, що ми не маємося, нам не ведеться краще, як Спасителеві» у наступних розважаннях завжди згадується тільки перший ступінь любови до хреста, бо це безумовно конечно на те, щоби можна було вступити на вищі ступені. Але рівночасно тою заввагою вказується й на інші вищі ступені.

ІСУС ЙДЕ НА ЖЕРТВУ

Торжество пасхального ягнятка закінчене. Ісус разом з Апостолами помолився, відмовив псалми на закінчення вечері. На додаток Ісус виголосив прощальну промову і відмовив архиерейську молитву. Відтак разом з Апостолами опустив залю і відійшов на Оливну гору.

Як завважає св. Лука (22, 39), пішов Він туди згідно зі Своїм звичаєм. Також попередніми днями Він по науках у Святині удавався на Оливну гору і там усю ніч перебував. Те саме оповідає й св. Іван (18, 2), а саме, що Ісус бував там часто зі Своїми учениками; тому й Юда знав те місце докладно, де Ісус мав звичай перебувати. Ясно, що, знаючи те місце, він виробив собі плян віддати ворогам свого учителя. Тихий город Гетсиманії на збіччі гори був отже часто свідком нічних молитов Спасителя. Мається враження, немов Ісус бажав зжитися з тим місцем, на якому мали зачатись Його страсті. Він же ж передбачав усе і за кожним разом, коли там молився, обговорював з Небесним Отцем плян відкуплення. Правда, Його людська природа жахалася того страшного терпіння. Він стрясався на гадку про те, що Його чекало. Та неможна собі інакше подумати, як тільки те, що Його молитва завсігди кінчалась відданням волі Отця: «Отче, най буде Твоя воля! Се іду! Я готов!»

Оце йде Ісус туди останній раз. Він уже закінчив Свою прилюдну діяльність. Така була воля Небесного Отця. Від самого початку Його виступу урядове жидівство поставилось супроти Нього неприхильно, ба навіть вороже. А втім не можна було навіть сподіватись іншого становища по тім, як воно не признало його Предтечі, якого вкінці видало в руки Ірода. Всі Ісусові чуда і Його науки не встигли пере-

конати священників і фарисеїв. В останньому часі Він воскресив Лазаря просто перед брамами Єрусалиму. Отой воскреслий з мертвих Лазар, що на його похороні багато з них (священників і фарисеїв) були особисто, тепер бував між людьми, і кожний міг бачити його у Витанії сильним і здоровим: він був немов ходячий доказ на Божество Ісуса. Та вороги Ісусові не вірили в те Божество; вони не хотіли вірити. Вони радше завзялись виконати вкінці свій намір убити Ісуса. Казали оголосити, що кожний, хто знає, де перебуває Ісус, має обов'язок донести їм, щоб вони могли Його зловити. А тут немов у відповідь їм Ісус торжественно в'їхав до Єрусалиму, а зібраний нарід вітав Його, як Месію. Ісус не наказав привітальних окликів на Його честь, хоч як це було прикро жидам. У наступні дні Ісус щоденно являвся в храмі і вчив. Нарід громадно збирався на Його науки так, що вороги не важились прилюдно положити на Нього руку.

Тож вони старались, щоби Його в якийнебудь спосіб перед народом завстидати, ставляючи Йому різні питання, щоби Його зловити на відповіді. Але Його відповіді були завжди такі діткливо мудрі і второпні, що вони, самі завстиджені, мусіли мовчати. Потім Він ставив їм питання, а вони не знали, що відповісти. На те Він піднісся і виголосив страшну бесіду останніх напімнень і погроз для законовчителів і фарисеїв. Безпощадно кинув їм в лице оклик «горе вам», і то зісім разів. Його бесіда кінчилась сумним окликом: «Єрусалиме, Єрусалиме! Ти вбиваєш пророків і каменуєш післанців, що прийшли до тебе. Скільки разів я хотів зібрати твоїх дітей так, як квочка збирає й ховає курчата під свої крила, але ти не хотів». Потім покинув Він храм і удався зі своїми учениками на Оливну гору.

Погрозлива бесіда, той останній засіб, якого вжив Месія, — не мала ніякого успіху. Противно, священники, законовчителі й найстарші з народу знову зібрались на нараду, як дістати б у руки Ісуса, хоч і підступом. Вони були рішені на все. А тут прийшов Юда з обіцянкою віддати в їх

руки Ісуса за добру заплату. З радістю пристали на те і зробили умову й плян.

Тепер мало рішатись — хто в тому змаганні вийде побідником. Та Небесний Отець хотів, щоб Ісус нічого такого не робив, щоби виминути засідки Своїх ворогів. Він мав радше без ніякого спротиву віддатись на поталу ворогів Своїх і дати їм волю на все.

Юда вийшов зі залі останньої вечері і удався до святих, щоби відтак, як у місті вже все піде на спочинок коло півночі, на чолі озброєної юрби піти до городу Гетсимані, там Ісуса пошукати і видати ворогам. Ісус знав все, знав також докладно плян Своїх ворогів. Для Нього легко було ударемнити ті пляни. Вистарчило би просто не йти того дня на Оливну гору, а піти в сторону Витанії. При помочі своїх численних прихильників міг би був Ісус організувати успішний спротив і оборону. Якщо Він не був би прийняв Юди до кружка Своїх Апостолів, була би зрада цілком неможлива. Одним словом було безліч можливостей колись і тепер, щоби перекреслити всі наміри противників. Без Його власного допущу ніхто не міг Його схопити. А Небесний Отець хотів, щоб Ісус, згідно зі Своїм звичаєм, удався на Оливну гору, хоч і знав, що за пару годин Його вороги там Його відшукають. Він ще й там мав змогу ще раз показати, що терпить добровільно, бо одним словом повалив на землю ворогів. А потім Він мав без ніякого спротиву ворогам датися зв'язати, і, як ягня, що його ведуть на заріз, не отвирає уст своїх, так і Ісус мав датись вести на жертву. Це була жертва, якої Отець жадав від Нього. Ісус послушався. Спокійно, рішуче йшов Ісус з одинадцятьма Апостолами на Оливну гору. В час торжества Вечері Його дух був зайнятий іншими думками. Тепер ті думки уступили, а натомість перед очима Його душі станули в цілій величії страхоття грядучої події. Та все ще були коло Нього ученики. Не знаємо всього того, про що розмовляли по дорозі. Євангеліє тільки дещо нам про те говорить. Найперше Ісус

передсказав Петрові триразове виречення. Рівночасно ще раз звістив Ісус Апостолам Своє Воскресення. Ісус мав — згідно з волею Небесного Отця — сам-один дістатися в руки ворогів і терпіти. Тому й не скріпляв Апостолів такою Своєю ласкою, щоби вони осталися при Ньому (і разом з ним терпіли). Доперва пізніше вони мали вмерти за Нього. З тої самої причини не говорив Ісус виразніше: так, що Апостоли не дуже ясно зрозуміли Його слова, а події наступні їх вповні заскочили. Вони були надто змучені, як те небавом показалося. Думки Ісусові звертались тепер щораз більше на те, що Його чекало. Він бачив, як Його вороги робили всілякі приготування, потрібні, на їхню думку, до того останнього зудару, що мав цілком знищити Ісуса і Його діло. Та Він також знав, що все те тільки й служило до того, щоби доконати Його діла, цебто Відкуплення світу. Тож ішов Він спокійно, скуплено на Оливну гору, на якій за короткий час жертвенні слуги схочуть шукати ягнятка, що мало бути вбите за спасення світу. **Це був хід на жертву нашого Господа Ісуса**, що згідно з волею Небесного Отця йшов туди добровільно, на те місце, на якому Він мав попасти в руки Своїх ворогів.

Його примір і ласка, яку Він нам заслужив Своїм послухом волі Небесного Отця, додали відваги і скріпили безліч Його учеників до витривання на своїх остановищах, не робити ніяких протизаходів, навіть як вони й знали, що за ними шукають, щоби їх замордувати. Вони знали, що то Божя воля, що Бог дасть їм ласку могти жертвуватись на подобу Свогого вчителя за Його царство. Вони не думали про себе, ані про свої земські справи, вони не далися відстрашити думками про муки й смерть. Вони думали тільки про те, що мали змогу своєю смертю прославити Бога. Бо це й є найважніше, що може діятись. Все інше — побічне, другорядне. Тож і їхня смерть, як і смерть їхнього Вчителя, не була хибним кроком, ніякою невдачею, це була перемога і тріумф.

ГОСПОДНЯ ТРИВОГА

Ісус прийшов з Апостолами до городу Гетсимані. Петрові, Яковові й Іванові сказав, щоб ішли з Ним, а інших Апостолів оставив при вході. З тими трьома пішов в глибину городу, але зараз і від них віддалився, щоби сам-насам молитись. І тут саме має початок Його таїнственне терпіння-страсті.

Жахливість отого терпіння зраджують уже слова, які Він вимовив до тих трьох Апостолів — як кажуть Євангелісти — у хвилину, коли відділився від них: «Сумна моя душа до смерті» (затривожена моя душа). Він почував себе так, як чоловік у смертельній тривозі. Нічого так не жахається чоловік, як смерті, зокрема якщо він, повний здоров'я й сил духових, глядить смерті в очі. Правда, Ісус знав наперед упродовж цілого Свого життя, що саме тепер Він мусить умерти, бо так хотів Небесний Отець. Він завжди заявляв свою готовість і навіть сказав: «Маю хреститись хрещенням і як же бажаю, щоби воно було доконане!» Але тепер, коли Він станув безпосередньо перед страстями, а Божество не мало ущасливолюючого впливу на Його святе чоловіцтво, вийшло інакше. Він зачав дрижати й тряситися зі страху й тривоги. Він же ж мав усі відчуття нашої людської природи. Ті відчуття були в Нього особливо ніжні й делікатні. Ціле Його нутро противилося страшному терпінню й смерті. Він кидається лицем на землю і молиться, благає Небесного Отця. Тут жах стає такий великий, що Він уже сам не може того витримати. Він вертається до Своїх учеників.

Умираючі, що чують близьку смерть, дуже просять, щоби не лишати їх самих. Вони хапають за руку когонебудь з близько стоячих свояків і сильно, скорчено тримають. Так подібно було і з Спасителем.

Та коли прийшов Він до Апостолів, застав їх сплячих. Вони цілком не здають собі справи з того, в якому положенні є їхній Учитель. Він вертається назад і шукає знову сили в молитві. Знову тривога стає така невиносна, що щераз іде до Апостолів, але знову застає їх сплячих. Тож Він сам мусить видержати — і тому, хитаючись, відходить і починає наново Свою молитву.

Про що ж Він молиться? З такою ревністю, з таким бажанням, що просто не може бути жагучішого бажання, щоби бути вислуханим, Ісус раз-у-раз благає Небесного Отця: «Отче Мій, якщо це можливе, нехай Мене ця чаша обмине! Але не Моя воля, а Твоя нехай буде! Отче, таж Ти все можеш! Возьми ту чашу від Мене! Але не так, як Я хочу, але так, як Ти хочеш, най буде». Так закликав Він Отця на любов, щоби зволив не жадати від Нього тої жертви. Раз-у-раз просив і благав за те і кликав до неба цілими годинами! Він не спромігся на іншу думку, тому й повторював все ту саму просьбу.

Щоби зрозуміти Його терпіння, мусимо старатися вглибитися в причини того терпіння. Ісус мав задоситьучинити за чужі гріхи. Ми так привикли до тої правди, що ми про те й не думаємо більше: приймаємо те, як самозрозуміле. Щоби те трошки зрозуміти, розважмо такий випадок: ми є на розправі в суді, де судять злочинця за злочини, в яких і ми мусіли потерпіти. Його засуджують на 20 літ тюрми з застереженням, що має ще щотижня дістати кару бучків-бичів. По розправі його відводять, а він, переходячи попри нас, запитує: «Чи не був би ти такий добрий відбути за мене ту кару?» Ми були б обурені на таку безличність. Як то я маю йти на 20 літ до тюрми і дати себе ще щотижня бичувати, щоби той злочинець, що стільки лиха мені на-

коїв, вийшов на волю? Я маю терпіти, щоби він не потребував терпіти, але щоби за той час бавився?! — Приложім те тепер до Спасителя. Так само каже Отець Небесний до Нього: «Люди (а й ми до них належимо) заслужили на тюрму вічного пекла. Чи Ти готов замість них спокутувати бичування і смерть на хресті, щоби вони були на волі?» Чи сміємо дивуватись, що Спаситель вжахнувся перед карою?

Та ще й такі муки, яку ганьбу мав Він перенести! Він ясно бачив перед очима всі подробиці: знуцання, лайки, глум, кїни, жакхливе бичування, вінчання терням, страшну хресну дорогу, прибиття до хреста, жакхливі години смертельної муки. На своїх руках бачив Він ті місця, що їх пробіли цвяхами, Він бачив себе, як висить на хресті, як він випиває до дна чашу терпінь, а гіркість того напїтку викликає крик незмірного болю: «Боже мій, Боже, чому Ти мене оставив!» Ото все стояло, чекало на Нього безпосередньо: ціле його нутро вжахнулось, задрижало і противилось цьому. Тому раз-у-раз кличе Він до Отця: «Отче, любий Отче! Якщо це можливе, то дозвољ, щоб оминула мене та чаша! Не вимагай того від мене! Ти все можеш! Візьми ж ту чашу від мене!»

Вкінці Він знав, що за багатьох людей Він надармо має терпіти. Ось уже на другий день рано мало б пекло проковтнути з тріумфом одного Апостола. А по ньому підєстїльки інших, що Він мав їх відкупити Своєю кров'ю. Це страшно прикро: надармо для когось потрудитись, мусіти собі сказати, що те все було надармо! І то невідклично надармо! Те все вдаряло на Ісуса і викликувало правдивий відрух неохоти-відрази так, що Його людська воля спротивлялась тій жетрві.

Чому ж Ісус допустив на Себе те таїнственне терпіння? Він хотів нам показати, що Він направду терпить. Від тої хвилини аж до Його оклику болю на хресті ми вже не спостережемо ні одного вислову болю в Нього. Ні один Євангелист не згадує про те. Та ми не думаймо, що

Божество зробило Його нечутким, як це бувало з деякими мучениками. Якщо ми дивуємося, що Ісус здригається перед терпінням, а тим часом чуємо, що мученики йшли радо на смерть за Нього, то мусимо пам'ятати, що Він за них взяв на Себе всі страхи й тривоги і заслужив для них надлюдську силу для охочого зношення мук.

Далі мусимо знати, що воно не є недосконалість, якщо ми відчуваємо терпіння, здригаємося перед ним і просимо о відвернення. Та ми мусимо завжди додавати так, як Він додавав: «Господи, най діється Твоя воля». Вкінці наміром Його було навчити нас вірності обов'язкові, якщо Бог і від нас зажадає тяжкої жертви. Отець Небесний не вислухав молитви Спасителя. Євангелист оповідає, що прийшов Ангел і покріпив Його. Яке ж страшне мусіло бути Його терпіння, коли Він, Божий Син, приймав покріплення від Свого сотворіння! Не знаємо, в чому лежало те покріплення. Та можемо припустити, що Ангел вказував Йому на волю Отця Небесного, якому Він Своєю жертвенною смертю принесе незмірну славу, а також на те благословення, що Його терпіння принесе для людства. Спаситель знову остався самотин. Рішення наглило. Він бачив, як Юда вже вибрався в дорогу враз з узброєною юрбою. Він не смів застати Ісуса в такому невирішеному стані. Ісус пізнав, що Отець Небесний хоче від Нього жертви. Тож уже не дав волі тому спротивові людської природи, а старався його поконати. Та з тою хвилиною тривога безмірно зросла. Поконання тої тривоги коштувала Його такої сильної і палкої боротьби, що в наслідок напруження витискувалася з тілесних пор кров і каплями спливала на землю.

Щось такого земля ще не бачила! Але Його воля перемогла, і тут ми вже не пізнаємо Його. Він уже не Той, що перед хвилиною. Він вертається до Своїх учеників, будить їх і рішуче і спокійно іде настрічу Своїм ворогам.

Також у нашому житті можуть прийти години Гетсиманії. Ми стоїмо перед жертвою, перед якою ціле наше нут-

ро здригається. Всіма фібрами ми опираємося тому і бажали б, щоб те не стрінуло нас. З глибини серця кличемо до Бога, щоб Він зволив не вимагати того від нас. Ми думаємо, що Він мусить нас вислухати. Та не сміємо ніколи дозволити собі на думку, яка нас напастує, немов би Бог не смів того від нас вимагати. Він же ж Господь! Він не потребує оглядатися на наші земські інтереси, на наш страх і наші злидні, як то зрештою Він не мав згляду у випадку Свого Сина. Є можливо, що Він жадає від нас жертви. А тоді ми мусимо собі пригадати, що на землі тільки одно є конечне: Його воля має бути сповнена. Все інше — то побічна річ! Це бачимо тут на Спасителеві з просто жахливою виразністю. Навіть життя Богочоловіка — це побічна справа! Отець Небесний не має найменшого згляду на благання Свого Сина! Те, що Його тіло буде замучене в такий страшний спосіб, що Його життя і Його діяльність має на око найжалюгідніше безуспішний кінець, те, що Він паде серед такої лайки й ганьби, а його вороги тріумфують і ликують — все те побічна справа! Головна річ, щоби діялась Божя воля, щоб Ісус Своєю смертю на хресті приніс Йому славу недостижну і щоби завдяки отій прославі Отець Небесний наново нам небо отворив.

А ми саме і тільки на ту ціль сотворені, щоби Бога прославляти жертвою нашого самовіддання. Отже ми не є на те на землі, щоби нам добре поводилось, щоби заживати досить багато приємностей, бути шанованими, славленими, поважаними, займати те чи інше місце і т. п. Наше головне завдання полягає в тому, щоби ми підкорились під Божу волю. Як те має діятись — то ми собі не можемо способу видумати, те належить до Нього, Він самотній має право призначити спосіб! Він же ж Господь! Ми не маємо права ставити Йому умови чи давати інструкції в справі того, чого Він від нас вимагає. Не сміємо опиратись Йому, ані сердитись на Нього, якщо Він призначає що інше від того, що ми бажаємо. Також не є конечне, щоби мені щастило в

справі, якої я піднявся, ані щоби я перевів мої пляни, щоби я досягнув якусь визначену ціль, але конечне тільки одно: щоби Його свята воля діялась.

Та не забуваймо, якщо прийдуть такі години, що ми тоді маємо нагоду прославити Бога в далеко величавіший спосіб, як то ми мали б змогу зробити тоді, коли все ішло б нам згідно з нашим бажанням! Наймогутніший подвиг, до якого ми здатні, лежить саме в тому, щоби ми з запереченням власної волі підкорились Божій волі. І те є найважніше, що може діятись, щоби Бог можливо якнайбільше був прославлений. Таж і Спаситель не прославив Отця в найвеличавіший спосіб ані через творення чудес, ані через Преображення на Таворі, ані через торжественний в'їзд до Єрусалиму, але саме через те, що був послухний аж до смерті і смерті на хресті.

Тож якщо прийдуть у нас години Гетсиманії, ідімо до нашого Спасителя на Оливній горі, подивімся на Його муки-терпіння і молимося так, як Він молився: «Отче, не так, як я хочу, але так, як Ти хочеш, най буде! Якщо та чаша не може мене оминати без того, щоби я її випив, то нехай станеться Твоя воля». Просім у Нього сили, щоби ми за Його приміром принесли жертву, якщо Отець Небесний того вимагає. А якщо ми перед тим здригаємося і тривога стискає наше серце, то згадаймо на нашу постанову: «Бути вдоволеними, якщо нам не краще діється, як Спасителеві».

СТРАСНА НІЧ

1) Зраджений одним з Апостолів

Тичасом Юда враз з узброєною юрбою вже прийшов до городу Гетсимані. Вони думали заскочити Ісуса, бо були певні, що Він навіть не догадується того, що Його чекає. Тому по змозі найтихіше, без шуму ввійшли до городу, а тут побачили зі здивуванням, що Ісус враз з учениками виходить із темряви. Юда скоро похопився і підійшов згідно з умовою до Ісуса, привітав Його в спосіб тоді прийнятий — поцілунком і сказав: «Вітай, Учителю!»

Зрада Юди була для Ісуса дуже упокоряюча й гірка. Факт, що один Апостол покинув Його і перейшов до Його ворогів, викликував напевно враження, немов би він прийшов до переконання, що йому небагато залежало на справі Учителя. До того ще й той образливий спосіб, бож Юда цілком з власної волі й ініціативи прийшов до ворогів і запропонував їм від себе, що видасть їм в руки свого Учителя, якщо тільки вони дадуть йому за те трошки грошей. Він задовольнився вже 30 срібняками (яких 30 долярів)! Отак справляється Юда зі Своїм Господом, від якого він зазнав самих тільки добродійств, який довіряв йому, визначив його з-посеред стількох інших учеників, вибираючи його на Апостола. Дехто сказав би, що він дістався туди випадково! Яка підлість, яка безличність у тому його поцілункові! Знаком приязні Юда видає свого Спасителя в руки смертельних його ворогів.

Що ж робить Ісус? «Приятелю, пощо ти сюди прийшов? Поцілунком зраджуєш Сина чоловічого»? Ісус його називає

ще й «приятелем»! Хто з нас не чувся б щасливим, якщо почув би те слово з уст Спасителя! І це Він каже Свойому зрадникові у такій хвилині! Він ще раз хоче йому показати, що Він його проглядає наскрізь і знає докладно, що означає той поцілунок. Рівночасно має Юда пізнати, що Ісус не гнівається на нього, ані не відкидає від Себе. Це була остання ласка для Юди. Та він її змарнував.

І нас може таке стрінути, що можемо мати гіркий досвід з тими, що їм ми довіряли і вище ставили від інших. Яка ж лють брала би нас тоді! Це було б допустом Божим, якщо таке стрінуло б нас. Маємо тоді вправлятися у лагідності й терпеливості і мусимо поконати почування неохоти чи відрази і жажди пімсти. Перейняті християнською любов'ю до ворогів, маємо добра бажати тим, що таке нам накоїли, молитися за них, щоби вони добачили свої хиби і поправились. Такі випадки не повинні нас гнівати! А якщо те прикро відчуваємо, то думаймо про ту постанову: «Бути вдоволеними, якщо ми не маємося краще, як Спаситель».

2) Вороги в руках Ісуса

Юда відступив, але вороги, немов зв'язані якоюсь таємничою силою, не мали відваги кинутись на Ісуса. Тоді Ісус спитав їх: «Кого ви шукаєте?» «Ісуса Назарянина». — «Це Я». Коли Він сказав те слово, ціла юрба відступила назад і, кинена невидимою силою, впала на землю.

Ісус хоче їм ясно показати, що Він добровільно віддається їм на поталу. Він же ж міг спокійно відійти і ніхто не був би Йому перешкодив. Якщо був би схотів, був би просив Отця і зібралася б ціла армія не жовнірів, а ангелів, а з них один колись вистарчав, щоби повбивати одної ночі тисячі ворогів Ізраїля. Таж своєю волею Він міг ту цілу узброєну юрбу знищити!

Ісус хоче нас навчити, що ми повинні терпіти не тільки тоді, коли вже абсолютно інакше не йде, коли ми не можемо того позбутися, але також і тоді,

коли ми могли б ще захоронити себе; але не робимо того, бо ми пізнали, що така Божа воля, щоби ми те перенесли. Бож ми маємо змагати до того, щоби бажати собі, щоб нам не краще було, як Спасителеві!

3) Ісус в руках Своїх ворогів

Юрба піднеслась від землі і знову станула навпроти Ісуса, а Ісус знову запитав: «Кого шукаєте?» — «Ісуса Назореянина», — була відповідь. «Я ж казав вам уже, що це Я. Якщо отже мене шукаєте, то дозвольте тим відійти». Коли на це деякі з натовпу зблизились до Ісуса, Петро вхопився за меч, вдарив на них насліпо і втяв праве ухо одному слугі первосвященника. Ісус заборонив дальший опір і уздоровив слугу і ніхто в тому Йому не перешкодив, ані не важився положити руку на Апостолів. Навіть і Петрові нічого не сталося. Потім Ісус ще зробив гіркі докори первосвященникам, законовчителям і старцям, які прилучились були до озброєної юрби, щоби впевнитися, що напад удався: «Хоч я виступав цілком прилюдно, ви зо мною поводитесь, немов би я був розбійник, і приходите з мечами й киями, щоби мене зловити. Ви не важились мене вхопити в ясний день, хоч я день-в-день був коло вас у храмі і там учив. Ви поступаєте, як злочинці, що найрадіше вночі виконують свої наміри. Темна ніч — це слушно ваша година, що так дуже відповідає вашим почуванням. Вас жене сила тьми, яка не зносить світла, а любить темряву». Ніхто не перериває Йому, ані не перешкоджає в тій промові. Як довго Він хоче, так довго ніхто не може Йому що злого зробити. Він хоче доказати Своїм ворогам, незбито, що ніхто з них проти Його волі не може Йому нічого зробити і що Він цілком добровільно віддається їм на поталу. По останніх Його словах вривається той чар, яким юрба гейби зачарована стояла дотепер. Нападають на Нього, в'яжуть Його і зв'язаного відводять.

Це для кожного чоловіка упокорююче, коли йому відберуть, свободу коли він не може вже про себе рішати,

бо він відданий на волю інших. У випадку Божого Сина це просто незрозуміле протиріччя. Те все Ісус допускає добровільно! Він так заховується, наче не міг би інакше, так, немов би Він дійсно був позбавлений свободи. Така воля Отця Небесного, а Ісус підкоряється. Він має за те покутувати, що ми, люди, відчуваємо як невиносно тяжко підкорятися святій Божій волі та вважаємо за кайдани Його заповіді. Правда, ми можемо гірко відчувати, що ми не є цілком свободні, що інші мають право нам наказувати, а ми не можемо виминути того примусу. Може бути, що для священників і монахів жертва обіту послуху буде тяжка й докучлива; тоді знов думаймо про постанову: бути вдоволеними, якщо нам не ліпше, як Спасителеві: Ми ж є завжди під послухом таких людей, що мають добрі наміри супроти нас! А Ісус був відданий на поталу Своїх смертельних ворогів!

4) Ударений в лице

Насамперед провадять Ісуса до Анни, тестя Каяфи. Цей вдає, немов би він взагалі нічого про Ісуса не знав, і питає Його про Його науку і про учеників.

Поведінка Анни зраджує ображену гордість, що не може простити того, що Ісус прилюдно вчив, не нав'язавши вперед зв'язків з ним, цебто з такою міродайною особистістю. Ісус, відповідаючи, хоче сказати: «Я виступав як Месія і засвідчив Себе чудами. Я вчив прилюдно, навіть у святині. А ти, що був через 9 літ первосвященником вибраного народу і мав за завдання той нарід для мене приготувати, — ти нічого про те не знаєш? Це твоя вина! Якщо ти тепер хочеш знати, чого я вчив, щоби мене потягнути до відповідальності, — то питай тих, що чули мою науку. Цілий нарід знає і може посвідчити, чого я вчив». На таку відповідь Анна не був приготований. Він сподівався, що Ісус буде пробувати оправдуватись і Собі його позискати, а тоді Анна міг би затріюмфувати над Ісусом. А тут відповідь Ісуса — це оскар-

ження проти нього! Можемо собі уявити, що Анна, який перед тим таж самопевно, такий певний побіди приступив до розправи з Ісусом, тепер цілком утратив той настрій і глядів у своїй люті злобно на Ісуса, але не знав у своєму заклопотанні, що має відповісти. Один зі слуг (що притримували зв'язаного Ісуса) запримітив те, вдарив Ісуса в лице й сказав: «Ти так відповідаєш архиєреєві?» Ісус відповів спокійно: «Якщо я недобре сказав, то докажи мені, що це зле. А якщо моя відповідь слушна, то защо мене б'єш?» Ісус отже підкреслив, що Він не порушив в нічому пошани, належної первосвященикові. Його мовчанка в тому випадку була б означала признання, що провинився: але того Він не смів допустити.

І нас може стрінути таке, що наше поступування підозрівають та роблять нам фальшиві закиди. Маємò право, а деколи ще й обов'язок боронитися, зокрема якщо наша мовчанка могла би бути толкована фальшиво.

А всеж і на такі випадки учить нас Спаситель лагідності. Він же ж Сам освідчується готовим прийняти поучення від судового слуги, не відзивається до нього гостро за ту діткливу зневагу, дізнану від нього, ані не карає його, хоч мав на те силу. Тож якщо ми гірко відчуваємо такі зневаги, пригадаймо собі на те: бути вдоволеними, якщо нам не йде краще, як Спасителеві.

5) Перед злобними суддями і брехливими свідками

Анна не вважав за відповідне ставити ще деякі питання до Ісуса і відіслав Його до Каяфи. Висока Рада вже була зібрана, перед нею поставлено зв'язаного Ісуса. Судова розправа мала відбутись не на те, щоб усталити дійсний стан справи і відтак видати справедливий присуд. Вона була скликана єдино на те, щоб Ісуса засудити на смерть. Присуд був уже вирішений, готовий. Шукали ще тільки деякого обґрунтування. — І нас може стрінути, що нам стараються пошкодити, а то й знищити нас. Можливо, що супроти та-

кого замаху ми знайдемося безсилі. Наше нутро буриться проти такої несправедливості. Але треба бути вдоволеними, якщо нам не ведеться краще, як Спасителеві.

Насамперед виступили свідки, що виговорювали на Ісуса всілякі речі. Все, що вони говорили, було перекручене й фальшиве. До того їх зізнання не годилися. Судді старалися своїми питаннями усунути ті суперечності, але кожний свідок обстоював свою думку так, що вони зачали між собою сваритись за те, що Ісус ніби мав сказати. Члени Високої Ради сиділи в страшному заклопотанні і бачили, що з такими зізнаннями не дасться нічого зробити. В тому прикрому положенні піднісся первосвященик Каяфа і поставив Ісусові таке питання: «То Ти не відповідаєш нічого на те, що вони проти Тебе говорять?»

Ісус мовчав. Якщо розважимо все те, що Ісус відповідав Своїм суддям, то побачимо, що Він не мовив ні одного слова на те, щоби вийти на волю, а на питання законної влади відповідає настільки, наскільки воно конечне, щоб та влада пізнала Його невинність. Він не хоче бути жертвою якої-небудь похибки, а хоче бути засудженим невинно. Тому й не відповів Він тут ні одного слова, бо ж члени Ради так само добре знали, як і Він сам, що все те, що говорили свідки, фальшиве, перекручене й брехливе. Як блискуче міг Він Себе там оправдати, відкрити цілу їхню забріханість, як міг зганьбити кожного з них, а при цьому безпощадно кожного завстидати!

Але Небесний Отець не хоче, щоби Він щонебудь робив таке, що могло би ударемнити замах Його ворогів. — Як ми почуваємося, якщо чуємо, що на нас неправду говорять, що наші слова перекручують або фальшиво толкують! Нам приходить думка, що ми не сміємо з тим погодитись і мовчати. Нас проймає обурення й жаль до тих осіб, що таке про нас говорять, і ми вживаємо всяких засобів, щоб себе оправдати, а нашим противникам відплатитися. Навіть у дрібних спра-

вах ми сильно зворушуємось і обурюємось, якщо хто твердить, що ми те чи інше сказали. Треба нам учитися від Спасителя спокою й лагідности і бути вдоволеними, що ми не маємося краще, як Спаситель.

6) Мессія і заступник вибраного народу

У своєму заклопотанні хапається первосвященик останнього засобу. Він закликає Ісуса на Бога живого, щоби сказав, чи є Він Христос Божий Син, Син благословенного Бога. Тут питає Його Каяфа у своєму характері первосвященика. Це найторжественніша хвилина в історії вибраного народу. Вибрання його перед усіма народами полягало в тому, що з нього мав вийти Мессія. А тепер голова того народу питає, чи Ісус є той обіцаний і очікуваний Мессія. Тут Ісус уже не сміє довше мовчати. Спокійно й рішуче відповідає Він: «Так, я є ним. Тепер, правда, ви мене бачите у вигляді раба: але колись побачите мене по правиці Отця, як я прийду знову на облаках небесних як суддя всесвіту». Тут первосвященик роздирає свої ризи на знак обурення з приводу хули і кричить: «Він хулив Бога! Нащо нам ще яких свідків? Що ви думаєте?» Одноголосно всі засудили Його на смерть. Ісус знову мовчить. Він так багато сказав, що вони могли ясно пізнати правду, якщо тільки схотіли б: Ані слова більше! Така була воля Небесного Отця. Він не старається доказати, що Він — Мессія: своїми чудами Він те вже зробив достатньо для кожного, що має добру волю. Оце на основі Його заяви, що він Мессія і Божий Син, засуджують Його на смерть, — а Він підкоряється тому без спротиву.

Скільки ж то християнам доводилось подібне пережити, що вони, на основі признання чи на основі доказаного факту, що вони християни, католики, — були засуджені. І нині це можливе, що дехто тільки тому, що є переконаний, вірний католик терпить земську шкоду, тратить посаду або не дістає її, що більше, є переслідуваний, знущаються

над ним, а то й мордують. Це все є допусти Божі, а заразom нагода мати деяку участь у долі нашого Вождя. Треба бути вдоволеними, тішитись, якщо нам не краще ведеться, як Спасителеві.

7) Один з Апостолів відрікається

Як тільки жовніри в городі Гетсимані положили руку на Ісуса, Його ученики повтікали. Та скоро побачили, що за ними ніхто не жене, і пристанули. Вони були цілком збентежені тим, що сталося. Мимо всіх передсказань Ісусових, ті події цілком їх заскочили. Всі їх надії й очікування нараз виявились звівечені. Вони не могли зрозуміти, як Ісус міг бути зловленим і схопленим. Дотепер Він Своєю всемогучістю виминав усі спроби Його вхопити. Як то було можливе, що тепер нараз та всемогучість не дописала? Вони не зрозуміли ще таїнства терпіння і не зрозуміли того, що Ісус добровільно хотів терпіти. Зокрема Петро втратив притомність духа. Що ж він тепер буде робити? Життя без Учителя виглядало для нього цілком не до подумання. Прив'язання до Ісуса не давало йому спокою. Він хотів знати, що з Ним діється. Разом з Іваном, що думав так само, ішов він з деяким віддаленням за юрбою, що провадила Ісуса. Він думав, усе, що Ісус таки кожної хвилини мусить свободним вийти з того всього. Але він мусів подивитись, як зв'язаного Ісуса доставили до палати первосвященника.

А що Іван був знакомий в домі первосвященника, то й міг без перешкоди ввійти туди за Ісусом. Петро остався на дворі. Тоді Іван підійшов до дверниці, поговорив з нею, і та пустила й Петра. Але при вступі вона його спитала: «Чи ти не є також один з учеників того чоловіка?» Петро відповів заклопотаний: «Ні» — і пішов на подвір'я. Там, щоби не впадати в очі, прилучився до слуг і наймитів первосвященника, що розпалили там собі вогонь, бо ніч була холодна. В тому часі запіяв когут перший раз. Якась служниця переходила там, побачила Петра, що стояв при вогні, і ска-

зала до слуг: «Отой також був учеником Ісуса з Назарету». Всі звернули свої очі на Петра — немов би питали, чи на правду так. Петро вдавав, немов би він взагалі не знав, про що йдеться, і заявив: «Не знаю цілком того чоловіка». За яку годину пізніше інші знов звернули на нього увагу. Здається, що він вмішався до розмови з ними так, що по його вимові пізнали його як галилеяця. Нагло один сказав: «На правду ти є один, що також був Його учеником. Його мова вже його зраджує, що він галилеєць». Знову всі звернули очі на Петра і погрозово гляділи на нього. Один заявив: «Таж я тебе видів коло Нього в городі». Петро страшно стривожився, думав, що ось-ось вони нападуть на нього, отже зачав присягати й заклинатись, що він цілком не знає того чоловіка. В тій самій хвилині знову запіяв когут, а рівночасно отворились двері судової залі.

Ісуса випроводили з залі. Через те увага відвернулась від Петра. Всі з напруженою увагою гляділи на Ісуса і старались довідатись, яке рішення запало. Коли Ісуса перέводили попри Петра, Він, що дотепер дивився перед себе, звернув голову в сторону Петра і поглянув на нього. Ми не в силі зглибити, що то за погляд був і що зробила в тій хвилині ласка в Петровому серці. Євангеліє оповідає тільки, що Петро згадав на передсказання Учителя, опустив зараз подвір'я і зачав гірко плакати. Довідуємося також з Євангелія, що в день Воскресення рано був він разом з іншими Апостолами, а на вістку про пустий гріб побіг туди з Іваном. З того всього виходить певне, що Ісус не глянув на нього ображено, гнівливо і з обуренням, але що це був погляд милосердя й ласки, що з нього пізнав Петро, що він накоїв; але рівночасно той погляд вплив у нього довір'я й запевнення, що він уже не дивився на справу Учителя, як на пропащу, хоч і не знав він, який вона візьме оборот: той погляд показав йому передусім, що Учитель його не відкидає, той погляд дав йому відвагу не оминати Ісуса в неділю рано. І ми повинні бути ласкаві су-

проти таких, що мають добру волю, але через людську неміч деколи прогрішилися. Це важне також тоді і саме тоді, коли може й ми самі з тої причини дещо потерпіли або якщо ми при тому були ображені. Спаситель також не показав, що Він обурений на те, що Петро Його відрікся. Він же ж не думав і ніколи не думає про Себе, тільки про Петра, про нас. Якщо ми схибили і Його через те образили, Він не позбавляє нас Своєї ласки. Він радше помагає нам, щоби ми направили зроблену кривду. Навіть найліпший може деколи зробити дурницю. Ісус допустив те в Петра на те, щоб той був покірний і не занадто довіряв собі. Так і в нас Він допускає похибки, щоби ми також були покірні і бачили, до чого ми самі зі себе здатні. Передусім повинні ми навчитись співчувати з тими, що деколи прогрішались. Ніщо так не противиться духові Ісуса, як осуджування, прибивання, посуджування чи відсуджування, обмови, а ніщо більше не відповідає так Його духові, як прощення, заохота, піднесення й ласкавий суд. Того маємо вчитись від Спасителя, а якщо дізнаємо прикростей від тих, що їм добре зробили, то знову думаймо про це: треба бути вдоволеними, що нам не краще ведеться, як Спасителеві.

8) Позбавлений всякого права

Здається, що по засуді спроваджено Ісуса зі судової залі до вартівної, де була служба, а слуги забивали собі час тим, що глумились і знущались над Ним. Можливо, що вони хотіли собі відшкодувати за те, що не могли йти спочивати, а мусіли стерегти Ісуса. Ті, що при судовій розправі мусіли тримати Ісуса зв'язаним, були свідками того, як Ісус заявив, що Він Месія і Божий Син. Те все дало їм притоку до найбільше простацьких жартів. Вони вважали Ісуса і так з Ним поступали, немов би Він був дивак, що собі уроїв месіянство, отже треба Його вилікувати з тої дурійки. Вони

накривали Йому голову, били Його й казали: «Ну, тепер скажи, що ти можеш. Пророкуй, хто то був, що тебе вдарив». Коли Ісус мовчав — вони реготались немилосердно. Навіть деякі члени Високої Ради, мабуть, брали участь у гій «забаві». Вони плювали Йому в лице, били по лиці і відумували всякі кпини, глумлячись над Його цілою діяльністю і висміваючи її. Один одного хотів перейти в тих простацьких жартах і дотепах над Його чудами й науками. Ісус на все те дозволяв, не боронився, ні слова не сказав. Таж Він міг тих глузунів привести до мовчанки. Він міг перешкодити у тому цілому знущанні, просто не приймаючи того всього у Свою життєву програму. Але Небесний Отець так хотів, щоби Він все те переніс. Він мав покутувати за нашу вразливість. Тут ми вже цілком не можемо собі постановляти, що ми хочемо бути вдоволені, якщо нам не буде ліпше, як Спасителеві. Бо такі речі хіба нас таки не стрінуть.

1. The first part of the paper is devoted to the study of the properties of the function $f(x)$ defined by the equation

$$f(x) = \int_0^x \frac{1}{1+t^2} dt.$$

It is well known that this function is the arctangent function, i.e., $f(x) = \arctan x$.

The second part of the paper is devoted to the study of the properties of the function $g(x)$ defined by the equation

$$g(x) = \int_0^x \frac{1}{1+t^4} dt.$$

It is well known that this function is the arctangent function, i.e., $g(x) = \arctan x$.

3. The third part of the paper is devoted to the study of the properties of the function $h(x)$ defined by the equation

$$h(x) = \int_0^x \frac{1}{1+t^6} dt.$$

It is well known that this function is the arctangent function, i.e., $h(x) = \arctan x$.

4. The fourth part of the paper is devoted to the study of the properties of the function $k(x)$ defined by the equation

$$k(x) = \int_0^x \frac{1}{1+t^8} dt.$$

It is well known that this function is the arctangent function, i.e., $k(x) = \arctan x$.

5. The fifth part of the paper is devoted to the study of the properties of the function $l(x)$ defined by the equation

$$l(x) = \int_0^x \frac{1}{1+t^{10}} dt.$$

It is well known that this function is the arctangent function, i.e., $l(x) = \arctan x$.

6. The sixth part of the paper is devoted to the study of the properties of the function $m(x)$ defined by the equation

$$m(x) = \int_0^x \frac{1}{1+t^{12}} dt.$$

It is well known that this function is the arctangent function, i.e., $m(x) = \arctan x$.

7. The seventh part of the paper is devoted to the study of the properties of the function $n(x)$ defined by the equation

$$n(x) = \int_0^x \frac{1}{1+t^{14}} dt.$$

It is well known that this function is the arctangent function, i.e., $n(x) = \arctan x$.

8. The eighth part of the paper is devoted to the study of the properties of the function $o(x)$ defined by the equation

$$o(x) = \int_0^x \frac{1}{1+t^{16}} dt.$$

It is well known that this function is the arctangent function, i.e., $o(x) = \arctan x$.

9. The ninth part of the paper is devoted to the study of the properties of the function $p(x)$ defined by the equation

$$p(x) = \int_0^x \frac{1}{1+t^{18}} dt.$$

It is well known that this function is the arctangent function, i.e., $p(x) = \arctan x$.

10. The tenth part of the paper is devoted to the study of the properties of the function $q(x)$ defined by the equation

$$q(x) = \int_0^x \frac{1}{1+t^{20}} dt.$$

It is well known that this function is the arctangent function, i.e., $q(x) = \arctan x$.

ВИДАНИЙ ПОГАНАМ

1) Упала велич

Раннім ранком у Велику П'ятницю зібралася ще раз Велика Рада, бо правосильний вирок міг бути виданий тільки за дня. На повторене питання первосвященика Ісус зізнав ще, раз, що Він Мессія і Божий Син. Присуд потверджено, а потім вирушила ціла Висока Рада, щоб Ісуса віддати в руки римського намісника.

Ми не в силі виробити собі якенебудь поняття про те упокорення, якого дізнав Ісус через той похід. Уявімо собі, що в якомунебудь великому місті рознеслась вістка, що одного з найбільше поважаних громадян вночі заарештовано за державну зраду та що його ось-ось будуть вести до в'язниці. Нині такі речі діються дуже тихо, щоби оминути людського натовпу. Це однак ніяк не відповідало би бажанню ворогів Ісусових. Вони хотіли Його з тріумфом віддати на смерть. Ісус був серед цілого народу найбільше знана особистість. Уже від кількох літ цілий нарід з напруженням приглядався Ісусові. Слава Його чудес та Його наук поширилась усюди. А перед кількома днями Він ще торжественно в'їхав до Єрусалиму. Великі натовпи народу віддавали Йому честь як Мессії. Про те всі розмовляли, бо всі займались питанням, чи Він насправду є Мессія. Та, з другої сторони, було також відомо, що первосвященики видали наказ, щоб кожний, хто знає, де Ісус обертається, вважав своїм обов'язком про те донести, щоб можна було Ісуса ув'язнити. Мимо того Ісус щодня вчив у храмі та ще й виголосив страшну промову, в якій зганьбив законотчителів

і фарисеїв. Всі були напружені і цікаві, як закінчиться той двобій між Ісусом і урядовим жидівством.

А тут ранесенько блискавкою рознеслася вістка, що Ісуса схопила Висока Рада, засудила на смерть і що Його зараз передадуть намісникові, щоби ще нині Він повис на хресті. Величезне заворушення опанувало всіх. Кожний хотів бути свідком того кінця. На вулицях, на площах і на дахах домів товпляться люди. Вкінці зближається похід. Деякі жовніри роблять вільне місце для переходу. Ось уже видно, як іде ціла Висока Рада, урядово вистресна. На лицях членів Ради ясніє вдовolenня, бож вони тепер побідники, мають вкінці в своїй силі того зненавидженого. Тріумфуючи, вони оглядаються довкруги, немов хотіли б сказати: «Маємо Його!» Відтак під сильною охороною іде Спаситель, зв'язаний, щоби Він все таки не поспробував втекти або щоб Його прихильники не визволили Його. Все з цікавістю вліпило очі в Ісуса. Деякі покивають головами. Вони не можуть зрозуміти того, що такий Його кінець, що тут нагло не дописала Його чудодійна сила. Інші бачать, що їх підозріння потвердились. А всі є переконані: «Він уже скінчений!» Одні Його вважають за здемаскованого обманця, інші за упавшу велич. Оцей похід позбавив Його всякої пошани у соток тисяч людей!

Як же ми почуваємося, коли на нас дивляться кривим оком, якщо ми довідаємося, що про нас некорисно думають, що мають про нас фальшиву думку? Чи ж не треба бути вдоволеними, якщо нам не краще, як Спасителів?

2) Безсердечна байдужість

Жиди переказали Пилатові, що вони привели небезпечного бунтівника, щоби він був засуджений на смерть. А що їхні релігійні приписи не дозволяли їм нині ввійти до судового будинку, вони попросили Пилата, щоби він вийшов до них. Пилат вволив їх просьбу, вийшов на ганок палати і запитав їх: «Яку скаргу маєте проти того чоловіка?» Вони

відповіли подразнені: «Якщо він не був би злочинець, ми не передавали б його тобі». Жиди сподівалися, що Пилат дорозуміється до того, щоби виданий ними присуд виконати без ніякого дальшого переслухання. Але Пилат не був скорий до того. Тому й відповів їм холодно: «Добре, то беріть Його і судіть по вашому закону». Та жиди не хотіли задоволитись карою смерти через укаменування (до чого вони мали право): вони бажали для Ісуса смерти на хресті. Тому і сказали: «Нам не вільно вбивати на хресті». Відтак погодились вже з волею Пилата і зачали підносити всілякі оскарження проти Ісуса, що Він бунтує нарід, наказує платити податки цісареві, подає себе за Христа-Царя. Пилат відійшов до палати, казав привести Ісуса й запитав Його: «Чи ти цар жидівський?» Ісус відповів: «В якому змислі ти розумієш це слово? Чи ти думаєш при тому про політичного царя, чи уживаєш того слова у змислі тих, що тобі про мене подали звідомлення (наговорили)?» Пилат відповів з гнівом: «Я ж не є жид! Твій нарід і первосвященики передали тебе під таким оскарженням. Що тут на речі?» Ісус сказав: «Мое царство не з цього світу. Якщо я був би царем земського царства, то мої піддані вже були б звели боротьбу, щоби я не дістався в руки жидів. Та мое царство не є земське». Пилат спитав: «То Ти таки Цар?» Ісус відповів: «Так, я є царем. Я на те рідився і прийшов на світ, щоби дати свідоцтво правді. До моїх підданих може належати кожний чоловік, якому йдеться про правду». Пилат, не бажаючи слухати таких речей, сказав: «Правда, що це таке?»

З розмови з Ісусом Пилат проникнув ясно, що Ісус не подавав Себе за політичного царя, що Він взагалі не займається політичними справами, тому й нема ніякої підстави, щоб Його засудити. Тож він вийшов знову на ганок і заявив жидам: «Я не виджу ніякої підстави, щоб Його засудити». Жиди попали у величезне роз'ярення та й зачали наново підносити проти Ісуса всякі можливі закиди. Ісус не боронився, а того не міг зрозуміти Пилат, бож звичайно

при таких нагодах розпалювалася сильна сварка. Мовчанка Ісуса роззухвалила жидів, бо вони собі толкували те так, що Ісус не вміє себе обороняти. Щораз нестримніше підносили свої оскарження. При цьому впало слово «Галилея», а саме — що Ісус збунтував цілий край Галилею і вже й сюди перекидається те саме. Отут прийшла Пилатові, як він собі уявляв, добра думка, щоби позбутись тої для нього такої несимпатичної справи. Як галилєсець Ісус належав до судової компететнції Ірода, який саме тоді перебував в Єрусалимі. Тому й легко було передати справу Ісуса Іродові. Воно мало ще деяку користь, а саме — направити через ту увагу для Ірода дипломатичні відносини з ним, що були дещо попсувались в останніх часах. Тож коли жиди на його питання ще раз ствердили, що Ісус є галилєсець, відіслав жидів до Ірода. Передання справи в руки Ірода — це величезна несправедливість і кривда, це для Ісуса незвичайне упокорення, а для самого Пилата це хибний крок, що не приніс позбуття немилої для нього справи.

Мабуть, ще прикріша для нас, людей, зимна, безсердечна байдужість, як ненависть, цебто, якщо ми бачимо, що той, що має обов'язок за нами заступатись, не робить того, а дає пізнати, що він ані трошки не цікавиться нами, що наша доля для нього цілком байдужа, що йому цілком на тому не залежить, що з нами станеться. Пилат знав Ірода, що той легко може замордувати чоловіка і в таких справах не має скрупулів. Але це не мало впливу на Пилата. Може Ірод повестись з Ісусом як хоче, аби тільки він сам позбувся тої прикрої справи. Та нічого, мабуть, нема для нас милішого, як спочування з нами, прихильність, приязність, якщо хто за нами заступиться, старається про нас, труду собі завдає за добрий вислід нашої справи. Ця зимна, безсердечна, безчуттєва байдужість Пилата супроти Ісуса була ще більше обурююча через те, що в тому випадку надужив він Ісуса як бальончика дипломатії.

Нам не раз здається, що не можемо перенести, якщо нас може дещо занедбують, недостатньо узяли до уваги, не звертають на нас такої уваги, якої ми очікували, не займаються нами відповідно (не приймають нас, не вітають належно) або на випадок несправедливих обвинувачень не заступаються за нами рішуче. Як же то нас гризе й болить! А що ж воно супроти того, що Ісус переніс? Таж треба бути вдоволеними, якщо нам не краще ведеться, як Спасителеві.

3) Висміяний, як блазень

Попри ту обурюючу несправедливість, ще й інша обставина робила для Спасителя хід до Ірода дуже прикритим. Це ж був розпусний, простацький чоловік, що прогнав свою жінку, звів жінку свого брата і жив з нею прилюдно в дикому подружжі. До того, він заважав стати головою вірному Предтечі Ісусовому на бажання доньки Іродіади. Він чув про Ісусові чуда і вже віддавна бажав Його видіти, щоби Він і перед ним зробив якунебудь штуку. Він оцінив Ісуса приблизно так, як ми оцінюємо якогонебудь індійського факіра. Тому й втішився він немало, коли йому надіслали Ісуса. Зараз він Його зачав розпитувати про все можливе. Правдоподібно зажадав він від Нього, щоби зробив перед ним якенебудь чудо. Певно, що й жадав, щоб Ісус зрадив йому тайну, як то Він робить таке чи інше чудо, про які Ірод чув. Коли б Ісус сказав, що Він потребує чого до такої штуки, то Ірод зараз постарався б за те, щоби все те було. Для Ірода не було сумніву, що, коли мова про чудо, то напевно тут мають місце якісь хитрощі. Якогось вищого поняття він не мав, а для месіянської діяльності не було в нього ніякого розуміння. Ісус мовчить. Те все, про що Ірод питає, не має нічого спільного з оскарженням. А тим часом священики й законовчителі підносять свої обвинувачення проти Ісуса. Виглядає, що Ірод взагалі на те не звертає уваги. Йому ж тільки про те йшлося, щоб Ісус зробив перед ним якесь чудо. Коли ж побачив, що Ісус не удостоїв його ні-

яким чудом, — розлютився. Таж він гадав, що Ісус, щоб вийти на волю, покаже йому деякі особливо інтересні штучки. Він теж скликав був цілий свій двір на те, щоби міг приглянутись тому всьому. А тут він не може витягнути з уст Ісуса ні одного слова. У своїй люті каже він принести якийсь зношений уже двірський парадний плащ і вбрати в нього Ісуса. В той спосіб хоче він Ісуса висміяти, як блазня, що уроїв собі, немов би був королем. Потім враз з цілим своїм двором поглумився над Ісусом і відіслав вкінці до Пилата назад.

Чи можна собі тільки й подумати про прикрішу зневагу! Божий Син, предвічна мудрість, Спаситель світу трактується, як штука, що має надужити Своєї всемогучости для приємности розпусника, щоб перед ним якенебудь чудо зробити! А що Він не йде на таку вимогу, то глумляться над ним, як над блазнем. Чоловік є страшенно вразливий, якщо йдеться про його честь, коли його недоцінують, не вшановують відповідно. Дехто чується смертельно ображеним, якщо йому не віддають належних ознак пошани, не оцінують достатньо його, може, й уроєного значення, не трактують його відповідно! А все ж пониження гідности правдиво великого чоловіка викликає обурення. Відчуваємо його, коли читаємо, що сина французького короля Людовика XVI, ніжного й найкраще вихованого хлопчину, можно-владці французької революції передали на виховання безпросвітному п'яниці. Пониження гідности Ісуса зі сторони Ірода — ще щось безконечно більше!

Тоді, як Ісуса відвели до Пилата, там Його бичували і терням увінчали, а вкінці на хресті повісили, Ірод зі своїм двором — так бодай можемо собі уявити — засідає до розкішного бенкету, регочеться і говорить дотепи на адресу того блазня, що так легко міг вийти на волю, а тепер мусить покутувати за свою глупоту.

Чи ж нині не діється часто дещо подібного? Добрі мусять терпіти, а лихі тріюмфують, регочуться та глумляться

над тими «дурними» побожними, що самі собі роблять життя таким гірким. Священики й монахи часто є предметом дотепів, в яких понижується їхнє покликання і висміюється їх. А тепер подумаймо про другу сторону медалі. Де тепер Ірод? А де Ісус? Якщо хочемо колись бути коло Ісуса, то будьмо вдоволені, що нам не краще діється, як Спасителеві.

4) Вибір паде на користь злочинця

Пилат таки мусить вирішити процес. На різні способи старається він схилити жидів, щоби спустили дещо зі свого жадання. Просто не хочеться вірити, що то за пропозицію найперше він їм робить. Ще раз висловлює своє переконання про невинність Ісуса, що зрештою і Ірод потвердив, і каже: «Я скажу Його убичувати, а відтак випущу на волю».

Як же ж може так говорити урядовець, що мусить прецінь судити по праву і справедливості! Він признає, що їхні обвинувачення не доказують нічого, що це тільки перекручення й оклеветування. Замість покарати фальшивих обвинувателів він хоче убичувати Ісуса, щоби вони були вдоволені!

Які почування були б у нас, якби ми були скаржені несправедливо перед нашими настоятелями і вони по розслідженні справи ствердили нашу невинність, але сказали таке: «То правда: ви невинні, скарги безпідставні. Але щоб ті, що вам лиха бажають, були вдоволені, ви дістанете діткливу кару». Ціле наше нутро закричало б проти такої кривди. Мабуть, є виключеним, щоб нас щось такого колинебудь стрінуло; але Ісус мусів таке перенести. І Він мовчав.

Отже коли настоятелі, може, забагато ваги прикладають до несправедливих обвинувачень проти нас і через те дають нам, нагану, упіпнення або й кару: будьмо вдоволеними, що нам не краще діється, як Ісусові.

Здається, що Пилатові, коли він вимовляв останні слова, впав на думку ще й інший вихід. Він сам створив був звичай, що на Пасху випускав на волю одного з в'язнів, якого собі вибрав нарід. Тут він спостеріг, що ціле вороже наставлення проти Ісуса виходило властиво від священників і заковничителів, які підбунтували й нарід. Тож він думав, що коли звернеться до народу з пропозицією, щоб собі вибрав одного з двох, а саме — Ісуса чи одного дуже небезпечного розбишаку, то нарід напевно вирішиться по стороні Ісуса. Отже він і пропонує, щоб нарід вибрав одного з двох: Ісуса або Варавву. Нарід надумувався, бо вжахнувся на саму гадку, що міг би вийти на волю небезпечний розбишака, з якого ув'язненням усі були легше віддихнули. Вороги Ісусові страшно заворушилися. Тут уже легко було програти! Отже й кинулись вони між нарід і старались порушити його, щоби просив за звільнення Варавви. А коли за хвилину Пилат вдруге спитав, за ким просять, всі закричали: «За Вараввою!» «А що ж маю зробити з Ісусом, царем жидівським?» «На хрест Його!» «Що ж злого Він зробив? Я не виджу в Ньому ніякої провини». «Розни Його!» Натовп шалів щораз дикіше і домагався смерті Ісусової.

Може лучитись, що інших вище ставлять від нас, що вони дістають уряд чи місце, яке ми раді були б дістати, а до того, на нашу думку, ми більше здалі, як вони; інші все щось мають сказати, все при тому є, дізнають пошани, зглядів, а ми мусимо все відступати. Що ж те все в порівнянні з тим, що перене Ісус! Може зайти й випадок, що інші є супроти нас упереджені, пристрасно проти нас заходяться, щоб нам пошкодити, а то й стараються нас знищити. — Треба бути вдоволеними, якщо нам не краще діється, як Спасителеві.

5) Убичований, як невільник

Мабуть, щоби все таки відхилити нарід, щоб не жадав смерті хресної для Ісуса, розділив Пилат бичування від

розп'яття і казав уже тепер убичувати Ісуса. Що означувало бичування, це тоді було загально відоме. Тому й Євангелисти згадують тільки просто про подію, без ширшого опису. Від поганських письменників того часу довідуємося, як воно звичайно відбувалось. Насамперед варто знати, що ніякий римський горожанин не смів бути бичований, а тільки раби-невільники, на яких тільки такі кари робили враження, або злочинці, що своїми ганебними ділами втратили всякі претенсії на людське трактування. Жертву бичування, якій обнажено спину, прив'язувано до стовпа, щоб не могла боронитись перед ударами, а кати щоби мали певну ціль. Кару доконували чотирьох, деколи й більше жовнірів. Згадується в поганських письмах, що на те вибрано особливо сильних жовнірів, які до того при своїй жорстокості виконували кару в безпощадний спосіб.

Якій безоглядній банді видано в руки Ісуса, можна з того бачити, що вони (ті жовніри) по бичуванні ще й терням Його увінчали. Це були типи затупілі на всяке спочування. За знаряддя уживано найчастіше сплетених шкіряних бичів, до яких на кінці були додані — як оповідають — ще й тверді предмети: кусні костей, гачки або ланцюжки. Число ударів не було обмежене законом. Офіцер, що мав нагляд над бичуванням Ісуса, мабуть, дістав від Пилата доручення так збичувати Ісуса, щоби з Нього мало що осталось і щоби жиди могли вже добачити, що він не зможе вже їм шкодити. Римські письменники, описуючи бичування, уживають таких слів, як роздирати, розривати, розкладати. Оповідають про випадки, що м'ясо в наслідок ударів так було повідриване, що остались голі кості. Деякі вмирали серед тих мук.

Оту страшну кару доконують тепер на Ісусі. Як Він мусів задрижати, як мусів вжахнутись, коли Його привели до стовпа, обнажили верхню часть, а відтак прив'язали сильно, щоби Він не міг рушитись, ані боронитись. Ось за-свистів перший сильний удар на Його святих плечах. Ісус

здригнувся. Але вже за хвилину паде другий удар, відтак третій. Без перерви падуть, тріскотять на Ньому удари. Ось уже цілі плечі поранені. Кров прискає і спливає струмочками, а Спаситель в'ється в муках і стогне з болю. Це муки і болі, яких ми собі цілком не можемо уявити.

Отут мусів Ісус спокутувати тілесні наші гріхи. Просімо в Нього прощення за все, в чому ми схибили і за що Він тоді так жахливо мусів терпіти. Кожний мусить собі сказати: і за мене бичовано Ісуса! Найперше мусимо собі постановити трактувати наше тіло зі святою повагою і соромливістю, уникати змисловости, всяких забав ховзьких, щоби не попасти в небезпеку провинитись проти чистоти і стати через те винними Його бичування! Відтак повинні ми нашому тілу, що за його гріхи Ісус переніс такі муки, ще й болю завдати, щоби ми бодай трошки мали участь у Його терпінні бичування.

6) Голова скривавлена й поранена

Коли офіцер дав наказ, щоби закінчити бичування, жовніри відкинули бичі, відв'язали Ісуса і привели Його на підвір'я. Та заки привели Його перед Пилата, минуло ще трошки часу. Отой час використали жовніри, щоби показати на Ньому свою сваволю. Можливо, що вони були лихі на Ісуса за те, що Він не противився бичуванню, як то звичайно бувало, не кричав при ньому, ані не благав милосердя, а з найвищим спокоєм піддався всьому, дозволяв на все. Вони знали також, що Він подавав себе за царя, а думали, що кара бичування ще не зламала Його і що Він все ще думає, що Він цар. Оте й хотіли Йому вибити з голови, хотіли, так сказати б, при-смирити Його. Отже й рішили «побавитися» з Ним в царя. Ісус мусів сісти на якомусь стільчику. Принесли жовніри якогось старого, зношеного офіцерського плаща і положили Йому на рамена. Тростина в руках мала служити за скипетр. Бракувало тільки царського вінця. З поспіхом деякі

відбігли і повернулися з гілками терня, сплели з них вінець, насадили на голову і добре затиснули. Відтак прикликали ще й інших жовнірів залоги, щоби всі віддали Йому царські почесті. Поставились у ряд, а на даний знак всі закричали: «Вітай, царю жидівський!» Потім зареготали немилосердно, приступили до Нього, били Його, плювали в лице, додаючи різні глумливі дотепи, брали тростину з Його рук і вдарили по терновому вінці, щоб кільця глибше влізли в найчуткішу частину тіла, в голову, а при тому пускали найбільше простацькі дотепи про уродженого царя.

Ісус на все те дозволяє, не борониться, ні слова не промовить. Отець Небесний хоче, щоби Він покутував за людську гордість, бо ж чоловік так радо задирає голову і не хоче підкоритись Божій волі, а урокує собі, що його мусять величати, шанувати, що він не потребує підкоритись ніякій владі, має бути сам собі паном і не хоче оглядатись ні на Бога, ні на Церкву, ні на родичів. А тут сидить Він, найвища Влада, Цар Слави, Суддя світу, безконечний Бог в нужденному вигляді і дозволяє Собі на те, що Його сотворіння в такий обурюючий спосіб над ним знущаються, опльовують, глумляться над ним. Як же ж погодити те бажання й змагання бути прославленим, бути понад всіх і блищати, коли таке діється з нашим Вождем, увінчаним терням? Ми ж члени Його містичного тіла і мусіли б вважати за річ невиносну, якщо нам краще було би, як Йому. Тішмося, якщо бодай дещо з Його ганьби попадеться нам.

7) Ненависть без милосердя

Пилат дав приказ знову привести Ісуса. Коли він побачив Його оплаканий стан, Його поранені плечі, терновий вінець і червоний плащ, він сподівався, що жиди зм'якнуть на такий вид. Йому подобалось, що жовніри згідно з його бажанням так приправили Ісуса, що кожна людина з трошечки людським почуттям мусіла б зараз спочувати з таким жалюгідним станом. Перед палатою чекали нетер-

пеливо натовпи народу враз зі священниками, законовчителями й старцями. Вкінці вийшов Пилат, всі замовкли, щоби почути, що він має сказати. І сказав Пилат: «Приводжу вам знову в'язня, щоби ви пізнали, що я не знаходжу ніякої підстави засудити Його на смерть». Відтак дав знак жовнірам, а вони вивели Ісуса. «Дивіться, це Він». Пилат хотів сказати: «Подивіться на Нього! Таж Він уже скінчений! Він уже не може нікому пошкодити». Правдоподібно казав він одному жовнірові підняти той червоний плащ, щоби всі бачили пошарпані Ісусові плечі. Як виразно зазначає св. Іван, тільки священники й їхні слуги не зрушилися на той вид, а кричали: «Розпни Його». Що за страшна, безпощадна ненависть наповняла Ісусових ворогів! Вони доти не будуть вдоволені, доки не знищать Його цілком.

Буває, що вороги Церкви так само ненавидять і переслідують вірних. Тоді вірні мають нагоду мати трошки участі в долі свого Вождя. А якщо і з нами в нашому терпінні не спочуває ніхто так, як ми того собі бажали б, то згадаймо на Спасителя і будьмо вдоволені, якщо нам не краще ведеться, як Йому!

8) Заслужив на смерть

Пилат був розчарований і лютий, що й та спроба не вдалась. Через свою нерішучість він уже забагато попустив жидам і побачив, що вже ніяк не може завернути. А все ж він жахався перед засудом невинного на смерть і хапався засобів, що були безуспішні вже хоч би тому, що вони зраджували радше його заклопотання, ніж його поважну волю. Мов би не хотючи, сказав він насамперед: «Добре, то візьміть собі Його і розпніть. Я того не зроблю, бо не бачу в Ньому ніякої провини». Та ніхто, а й сам Пилат, не брав поважно тої його думки, бо жиди не мали права засуджувати на хресну кару. Тому й відповіли жиди: «Нам відібрано виконання найвищої судової влади, отже ми не можемо, не сміємо Його розп'яти. Ти, як намісник, маєш обов'-

язок подбати за переведення в діло наших законів. А наш закон такий, що на його підставі Він мусить умерти, бо Він заявив, що Він Божий Син».

Пилатові стало ніяково. Ціла поведінка Ісусова, Його спокійна, достойна постава й бесіда, Його розважні відповіді його дуже зацікавили. Це не міг бути звичайний собі чоловік. Його жінка також перестерегла його, щоби він старався якось вийти з тої справи: вона у сні багато терпіла ради того праведника. Пилат вертається до палати, каже привести Ісуса й питає: «Звідки Ти?» Ісус мовчить. Пилат уже не заслуговував на відповідь. Таж він був переконаний про невинність Ісусову, а проте казав Його бичувати, а через те дав доказ, що не має відчуття права й справедливости. Мовчанка Ісусова дуже діткнула Пилата: «Що? Мені Ти не відповідаєш? Чи ж не знаєш, що я маю силу казати Тебе розп'яти і силу Тебе звільнити?» Тут Ісус глянув з повагою на нього й сказав: «Не мав би ти власти надо мною, якби тої власти не дав був тобі хто вищий, перед яким ти є відповідальний. Але зловживання власти — це гріх! Все ж твій гріх не є такий великий, як гріх тих, що мене тобі віддали». Та відповідь потрясла цілком Пилата. Він скорше сподівався, що Ісус в наслідок бичування й увінчання терням цілком зломаний. На око стояла перед ним жалюгідна особа. А тут тобі така маєстатична бесіда. Так не говорить звичайна собі людина, зокрема не в такому положенні. Замість обороняти Себе, просити Собі ласки, Він йому закидає гріх. Щораз більше ніяково ставало Пилатові і він тепер був уже сильно рішений пустити Ісуса на волю.

Йде він знову до жидів на двір, щоби з ними поторгувати, порозумітись. А вони виграють останнім своїм козирем: «Якщо ти Йогопустиш, то ти попадеш у неласку цісаря! Бо хто себе робить царем, той бунтується проти цісаря». Пилат перестрашився! Попасти в неласку цісаря? Стратити становище, доходи, а може і на вигнання піти? Ні, ні за що в світі! Тоді радше допустити несправедливий

засуд на смерть! Він добачає, що йому нічого іншого не остається, як тільки засудити Ісуса, якщо не хоче заризикувати своїм становищем. Каже собі отже: інакше не можу. Так мусить бути. Скоро рішається, удається на судейський трон і каже привести Ісуса. Ще раз робить сповидну спробу звернути увагу жидів на їхнє недоречне жадання, вказуючи на жалюгідний вигляд Ісуса, і каже: «Оце вам цар». Він хоче тим сказати: «Подивіться на Нього, чи то можливе, щоби Він ще коли підніс претенсію бути вашим царем». Але жиди закричали: «Геть з Ним! На хрест Його». Ще раз питає Пилат: «Чи маю розп'яти вашого царя?» Але Пилатово опору ніхто не бере поважно. Бо він хоче тільки втихомирити свою совість, що бунтується проти несправедливого засуду, і говорить те, що йому на думку прийде, але все те після дотеперішнього перебігу розправи не в силі викликати якенебудь враження в жидів, а радше подражнює їх до нового шалу. Як завважає св. Іван, тільки первосвященики кричали тепер: «Не маємо ніякого царя, маємо тільки цісаря». Отак урядове жидівство відмовилось від усякого Мессії, зірвало з цілим минулим, заперечило завдання вибраного народу. У тій безмежній ненависті проти Мессії, Богом післаного, цілковите їх невірство досягнуло вершка.

Пилат спробував ще скинути з себе вину церемонією вмивання рук, кажучи: «Я не винен крові того праведника. Ви понесете відповідальність». Тут цілий нарід закричав: «Кров Його на нас і на наші діти нехай спаде». Наступив присуд, що звичайно міститься в словах: «Підеш на хрест! Ліктор* приготує хрест!»

Ісус прийняв присуд мовчанкою, як того хотів Небесний Отець. Він же ж стояв тут, обтяжений гріхами всіх людей. Він заявив себе відповідальним за них, також і за наші гріхи! Він схотів за них спокутувати, щоби ми не по-

* Ліктор, латинська назва прислужника, що на урядовий приказ виконував присуд, — по нашому кат.

требували покутувати. Як наш заступник (замісник) Він на правду заслужив на смерть, винен був смерті. Якщо ми розважимо в серці, що властиво ми заслужили на кару, яку Він перейняв на Себе, то мусимо таки бути покірні й скромні, та й не сміємо ніколи нарікати і скаржитися, що на це чи те ми не заслужили. Властиво ніколи нам не може бути занадто зле! Якщо все таки коли трапилось би, що нас несправедливо засудили й покарали, то подумаймо собі: що треба бути вдоволеними, що нам не краще діється, як Спасителеві.

ВИКОНАННЯ ПРИСУДУ (страчення)

1) Радуйся, хресте пресвятий

За тодішнім звичаєм кару зараз виконано. Мабуть, на такі випадки були запасові хрести, або може й самі жиди, будучи певні смертного присуду, приготували хрест; отже зараз по присуді вирушив похід на Голгофту. На більшу свою ганьбу, а може й тому, щоби не пробував вимкнутись перед виконанням присуду, засуджений мусів сам нести свій хрест на місце страчення. Напевно Ісус мимоволі вжахнувся, коли вперше Своїми очима поглянув на хрест, на якому мав бути замученим на смерть. Але зараз же Він звернув Свої думки на правдиве значення хреста для Нього самого і для цілої Його справи. Він бачив у ньому символ (знак) найдосконалішого самовіддання волі Отця Небесного, як також знак Відкуплення, а в тому й символ Його любови до Бога й до людей. Тож взяв Він той хрест в руки не з яким внутрішнім чи зовнішнім спротивом, але привітав його як давно вичікуваного з тугою приятеля, що має Йому допомогти виповнити Його життєве завдання.

Мусимо навчитись глядіти на терпіння і на хрест також з надприродної точки, щоби ми були в силі опанувати природні почування остраху й відрази, якщо нас стрічає або чекає на нас яканебудь неприємність. Треба змагати до того, щоби в кожній неприємності привітати милу нагоду показати наше самовіддання Богові в спосіб особливо почесний. Такі частинки хреста є перед Богом вартісніші, як самі моці Його дерев'яного хреста.

2) Обов'язковий до скопу

Радо взяв Ісус хреста на Свої поранені рамена і ніс його останками Своїх сил. Дорога була яких 800-1000 кроків, так що за яку чверть години можна було її перейти. Та через вичерпання сил Спасителя, а також в наслідок натовпу людей на вузьких вулицях похід поступав поволі. Скоро виявилось, що Ісус не в силі далі нести Свого хреста. Згідно з переданням упав Він кілька разів, але все знову піднісся і пробував нести тяжкого хреста. Вкінці побачили всі, що далі не піде: не помагали удари жовнірів, ні штурханці, ні лайки. Просто не міг Ісус, не мав сили. Тож воно не було виявом милосердя для Ісуса зі сторони Його ворогів, коли вони взяли від Ісуса хрест; це була обава, що Він міг би серед дороги вмерти під хрестом, а вслід за тим Він не міг би бути розп'ятий. Тому жовніри примусили Симона Киренейського, що випадково тут переходив, понести хрест Спасителя аж на місце страчення.

Якщо на нас накладають так багато роботи, що ми думаємо, що не дамо ради і заломимося під тою роботою, або якщо ми залежні від інших, які змушують нас до таких робіт, до яких ми не то ніякої охоти не маємо, але й відразу чуємо, — що ж то є все те супроти того, що перетерпів Ісус! Будьмо вдоволені і тішмося, якщо маємо змогу хоч трошки ділити з Ним Його долю. Та обставина, яку Він як одну полегшу у Своему терпінні допустив, а саме, щоб хтось поміг Йому нести хрест, нехай покаже нам, що є Його бажанням, щоби й інші допомогли Йому в несенні хреста! А хто ж схотів би відмовити Його просьбі?

3) Се йду

Похід прийшов на Голгофту. Зараз таки пороблено відповідні приготування до виконання присуду. Уявімо собі найперше, як звичайно виконувано розп'яття.

Треба прийняти як певне, що насамперед пущено хрест у землю і міцно заклиновано, щоби не рушився. Піднесення

хреста з прибитою вже на ньому жертвою практично було би отримане з надто багатьома труднощами. Вислів: «ашен-дере ад круцем» (вилазити на хрест), переданий нам з тих часів, також ясно каже, що вперед прикріплювано хрест в землю. Також мусимо прийняти, що по середині хресного стовпа був прикріплений кілок, на який засуджений гайди сидів у напівскуленій позиції. Інакше тягар тіла був би прорвав руки. Правдоподібно жертва, коли вилізла або була витягнена шнуром на хрест, була до нього вперед шнуром сильно прив'язана, а щойно потім прибита цвяхами.

Жовніри були люди звиклі до такої кривавої роботи, то їм не мали ні крихітки якогонебудь спочування. Вони виконували своє доручення з привички в спосіб цілком брутальний. Засуджений був перед самим страченням сильно зв'язаний. Бо треба було боятись, що у відповідну хвилину він міг би пробувати втекти. А тепер можемо собі уявити, як виконано розп'яття Ісуса.

Як тільки прийшли на Голгофту, жовніри оточили місце страчення, щоб ніхто не перешкоджував. Хрест покладено на землю, викопано яму, пущено туди хрест і сильно заклиновано. Тим часом жовніри зняли з Ісуса Його одіння. Без ніякої уважливості здерли з Його плечей сорочку, свіжо присохлу до ран. Загально приймають, що оставлено Йому на голові терновий вінець. Це ж була й найвідповідніша для Ісуса діадема-корона. Колись Бог сказав у формі прокляття, що земля буде видавати чоловікові будяки й терня. А Ісус прийшов на те, щоб знести прокляття, беручи те прокляття на себе. І так став Ісус нагий серед натовпу, що приглядався з цікавістю або глядів з діявольською радістю на Його жалюгідний вигляд. Він бачив, як пущено в землю хрест, що за хвилину мав Його взяти на свої страшні рамена.

Милосердні душі — може то були ті самі невісти, що під час хресного походу співчували з Ісусом — звичайно приготувляли їм подавали засудженням перед страченням

сильно запаморочуючий напйток з вина, — на те, щоби вони менше відчували муку при прибиванні на хресті. Ісус не хоче вразити їх, тож кушає напйтку, але не п'є. Він хоче втерпіти всі жахливі муки з повною свідомістю, без ніякої полегші і злагіднення. Прийшла остання точка Бого-чоловічого життя, найвеличавіша хвилина людської історії всесвіту. Наймогутніша й найвеличавіша подія, яку коли-небудь оглядали небо й земля, мала довершитись. Щоби те пізнати, мусимо коротко кинути оком назад на те, що ми дотепер пізнали.

Бог сотворив чоловіка єдино на ту ціль, щоби він Його прославляв. На землі мав він признати Його суверенність (найвищу владу) жертвою самовіддання під Його святу волю. Відтак упродовж цілої вічності мав він стати пам'ятником безконечної Божої любови. Первісний плян сотворення був знищений через гріх. Адам і Ева відмовили жертви, не віддали Богові належної Йому слави, а вслід за тим небо замкнулось. Та упадок прародичів дав Богові можливість виявити Його безконечну любов у ще величавіший спосіб. Його Син став чоловіком, щоби Своім послухом спокутувати вину прародичів, привернути Богові славу і знову небо нам отворити. З дитинячою слухняністю підкорився Ісус волі Отця Небесного. «Се йду, во еже творити волю Твою», — сказав Він на Своему вступі у світ. А саме тепер та жертва мала завершитись.

Ісус вповні свідомий усієї далекосяглости і значення хвилини. Він зносить очі до Отця Небесного і знову повторює Свою молитву пожертвування: «Отче, я готов! Я підкоряюсь під Твою святу волю! Бо єдино кінечне, найбільше й наймогутніше, що може діятись, є те, щоби Твоє святе ім'я було прославлене! Ти такий великий, що все інше супроти того не гідне уваги! Якщо навіть я, Богочоловік, усе жертвую, якщо моє тіло буде розшарпане й знищене, то це побічна, другорядна справа, коби тільки Твоя воля діялась. Отче, я готов. Прийми жертву мого підкорення як від-

плату за відмову такої жертви зі сторони людей. «Заявляюся відповідальним за них! Приймаю на себе кари, на які вони заслужили, щоби Ти їм простив і небо їм отворив! Як заступник людей, стою перед Тобою, щоби Тобі в особливий спосіб віддати честь, признати Тебе як найвищого Пана так, як це відповідає Твоєму Величеству. Прости їм їхній непослух ради Могого послуху і прийми їх знову за Твоїх дітей! Я благаю за них! Жертвую Себе за них! Вмираю за них! Отче, нехай діється Твоя воля! Я готов».

Напевно ніколи не мали кати такого легкого завдання, як з Ісусом. Він ні дрібки не боронився, як це звичайно було з іншими. Ніякої спроби вимкнутись. З Його уст не вийшло ніяке гірке слово, яке звичайно мусіли кати вислухати від засуджених. Охоче виконус їх візвання, приступає до хреста, вилазить на нього, спирається на кілок і отвирає Свої рамена. Кати вперед прив'язали Його сильно, взяли цвяхи й молоток і кількома важкими ударами пробили руки й ноги і прибили до хресного дерева. Відтак порозв'язували мотузки, і ось Ісус повис на хресті. Тепер уже Він відчуває в цілій повноті, до чого то Він заявив Себе готовим, а страшні болі мали з хвилини на хвилину збільшатись. А Він все наново повторює Свою посвяту: «Отче, я готов! Нехай діється Твоя воля».

Коли ми робимо постанови і рішення, заявляємо себе готовими на щонебудь, то не сміємо забувати, що через те ми щойно дуже мало зробили. Головна річ прийде щойно, а саме: виконання. Часто дійсність виглядає цілком інакше, як ми собі її уявляли. Під час реколекцій, чи в часі розважання все те нам уявляється таким легким і samozрозумілим, що ми думаємо, що ми є в силі і найвищі і найтяжчі постанови виконати. Може бути, що ми собі ще й урокуємо, що ми вже далеко в досконалості поступили, бож ми собі постановили такі величаві речі доконати. Ми також охоче сказали: «Се йду! Я готов!» Коли ж потім іде про те, щоб виконати наші постанови, то буває небезпека, що ми ще не є готові

та й не дописуємо. Те, що нам колись виглядало легким і самозрозумілим, показується тепер занадто тяжким і незрозумілим. Наш настрій не є той самий, що був колись. А головна причина лежить саме в тому, що ми ще дуже мало просякнули тими правдами, з яких походили наші постанови. Цілий наш спосіб думання, наші поняття ще замало надприродні. Ми дивимося на все ще з дуже природної точки погляду, навіть — сказати б — з точки погляду нашої низької природи. А наше поступування буде таке, який є наш світогляд. Тому й найкращі постанови мало принесуть користі, якщо дух, з якого вони вийшли, не буде в нас завжди живий, якщо не будемо його раз-у-раз оновлювати. Тому й мусимо ми щодня ставити собі перед очі підставові правди нашого життя, наприклад, щодня при ранній молитві пригадати собі, що ми сотворені єдино для тої цілі, щоби прославити Бога жертвою нашого самовіддання. Свята Літургія нехай буде висловом нашого рішення, щоби підкоритись в цілості Божій волі за прикладом Ісуса. При іспиті совісті нехай буде першим питанням, чи у всьому тому, що ми робили, керувались ми наміренням сповнити Божу волю. А тоді можна сподіватися, що й ціле наше життя буде виконанням постанови «Се йду».

4) Прощаючи любов до ворогів

Коли зібраний там натовп народу приглядався в мовчанці страчненню, дались чути нагло деякі оклики. Первосвященники, законовчителі й найстарші не могли собі відмовити того, щоби не бути при розп'ятті, щоб наочно переконатись, що розп'яття таки виконано. Нема що й казати, що деяке побоювання було в них, що Він, може, вимкнеться від смерті Своєю силою так, як колись те робив, коли вони хотіли Його приловити. Тож коли побачили Його на хресті, почувались вже певні себе і накинулись на Нього з наругою і глумом. «Інших уздоровляв, а Собі не вміє допомогти. Якщо Він дійсно Божий Син, нехай зійде з хреста, а тоді увіримо

в Нього. Він уповав на Бога, нехай же Його врятує, якщо любить Його. Таж Він казав, що Він Божий Син». Справді, це просто диявольська злоба ще й глумитись над людиною, що мусить терпіти такі муки. Але всі ті жахливі болі і гіркий глум не в силі захитати в Ісусі рівновагу Його душі. Таж Він терпить і жертвується за всіх людей, також за Своїх ворогів. І їх бажав би Він спасти і зробити навіки щасливими. Він готов і для них небо отворити. В тому почуванні, повному любові, Він не дасться захитати. Гнів, дразливість, жажда пімсти — це для Нього речі чужі і незнані. Його серце виповняє сама тільки любов. Тож коли Він отвирає уста, то не на те, щоби кинути прокльоном на на Своїх ворогів, ні, Він молиться за них: «Отче, відпусти їм, бо вони не знають, що вони роблять».

Ми маємо бути учениками Ісусовими, значить — бути такими, як Він, тому й мати серце, повне любові. Неохота, ненависть, жажда пімсти не сміють мати місця в нашому серці! Ніколи не сміємо бажати злого для інших, навіть для тих, що нам що злого зробили. Це тільки допусти Божі, що дають нам нагоду доказати в особливо почесний спосіб наше самовіддання для Бога через те, що ми вище цінимо Його святі наміри супроти тих людей, ніж наші власні справи і інтереси. Ми мусимо їм доброго бажати так, як Бог того їм бажає і молиться за них, щоби Бог поміг їм сповнити Його волю і спасти свої душі.

5) Всемилова любов до грішників

Як далеко сягає ласкавість і милосердя Ісуса, показує Його слово до розбійника, що кається. Не знаємо нічого про нього, як він зійшов на бездоріжжя, які злочини поповнив. Але видно, що в ньому заховалися ще й добрі почування. Він напевно приглянувся терпеливості й відданості Ісуса під час хресної дороги, зокрема в час розп'яття, і пізнав, що Ісус не міг бути злочинцем. Коли ж тепер почув глумливі слова первосвящеників і зрозумів, що Ісус подавав

Себе за Месію, в ньому збудилась віра, яку мав колись в дитинячих літах. З глибоким завстидженням пізнав він свою злобу і негідність супроти святости Ісуса. А Ісус своєю ласкою ще й скріпив його так, що, коли другий розбійник прилучився до глумливих насмішок, він звернув йому увагу на ту кривду, яку робиться Ісусові, і сказав: «Чи й ти Бога не боїшся, і то в хвилині, коли відбуваєш ту саму страшну кару (хресну)? Та ми оба карані по справедливості, бо це заплата за наші злочини. А той нічого злого не зробив». Отже він добачив свої неправости і певно вже й жалював за них так, що тепер мав уже й відвагу звернутись до Ісуса з проханням, повним довір'я: «Помяни мя Господи, егда прийдеши во царствіи Твоєм». Ісус тішився, що мав змогу отому злочинцеві дати цілий овоч Свого Відкуплення і що за Нього Він терпів не надармо. Він відпускає йому не тільки вину, але й всі кари, належні за гріхи: «Амінь, на правду кажу тобі, ще нині будеш зо мною в раю». Оце слово вказує виразно на те, що Ісус своєю ласкою поміг розбійникові, щоби збудив у собі досконалий жаль.

Отут чудово показується ціле найглибше наставлення Ісусове: це безгранична, чиста, всемилостива, всепрощаюча любов, що нікого не відтручує, що готова простити кожному, що приходить до нього з жалем за свої гріхи. Тож якщо ми прогрішилися, можемо безумовно надіятись на ласку й милосердя, як тільки жалуємо за наші беззаконня. Бо Ісус тішиться більше одним грішником, що кається, ніж 99 праведниками. Він навіть може грішникові показати більшу ще любов, ніж ту, якої дізнали праведники, відпускаючи грішникам і вину й кару, бо він за них ту кару спокутував на хресті.

6) Остання власність забрана

У міжчасі жовніри таки під хрестом, під очима Ісуса поділили між себе Його ризи згідно зі звичаєм, бо одіння правно належало їм. А що спідня одіж не була шита, а

ткана з одного кусня, то, щоб її не ділити, кинули жереб, кому вона мала б припасти. Прикро чоловікові, якщо йому забирають його власність і розпоряджають тою власністю по своїй вподобі. Ще прикріше буває, коли дещо нам миле дістається в руки людини, що для нас вороже наставлена. Ісус прощається з останньою річчю, яку має. Мабуть, можна припустити як певне, що ту спідню одіж справила Йому Його Мати, а все ж Ісус допускає, що та одіж дістається одному з Його катів! Він хоче вмерти цілком убогим, щоби навчити нас повного відірвання від усього земського. Подібно й ми маємо бути готові розлучитись і попрощатись з якою-небудь дорогою пам'яткою, якимнебудь милим спомином, якщо того вимагає Божа слава. Супроти всіх речей маємо позбутися всякого упередження.

СПІВВІДКУПИТЕЛЬКА

Марія прийшла до Єрусалиму на Празник Пасхи. Вона знала, що то за події відбудуться тепер. В час побуту сам-на-сам з Ісусом в Назареті, серед довгих довірених розмов з Ним, Вона була приготована на Своє завдання. Вона знала, що Ісус з волі Небесного Отця мав спасти світ Своєю смертю і що при цьому Її завданням буде стояти коло Нього і враз з Ним принести жертву.

Тож терпіння не стрінуло Марію як несподіванка. Тоді як Апостоли не зрозуміли як слід Ісусових слів, Марія зрозуміла все, хоч, може, й не знала докладно всього, як воно буде виглядати в подробицях. Передусім вона знала, що терпіння Її Сина не є ніяка невдача Його життєвого діла, а противно — радше є властивим Його життєвим завданням. У відплату за відмову жертви самовіддання через гріх Небесний Отець зажадав від Свогого Сина жертви найповнішого, найдосконалішого підкорення під Його волю. Через те підкорення мало бути відкуплене людство. Ця жертва мала бути рівночасно можливо найбільшою прославою Бога. З Голгофти мала звестись до Неба слава, якої напевно ніщо не може перевищити.

Та Ісус мав принести жертву не сам-один. Перший гріх був поповнений мужчиною й жінкою, Адамом і Евою. Треба було, щоби мужчина й жінка, другий Адам і друга Ева, змили вину. Ева була співвинна, бо навіть звела Адама, -- так друга Ева мала бути Співвідкупителькою. Своєю притакуючою відповіддю Вона вже погодилась була стати Матір'ю Відкупителя. Вона дала Синові Божому тіло, людську при-

роду, Вона Його пожертвувала Богові в Храмі сорокового дня по Рождестві. Тепер, коли та жертва мала бути остаточно принесена, не сміло Її бракувати, Вона мала співжертвувати. І тут показується оте виїмкове, єдине становище Марії. Вона жертвувала не себе саму, але все таки те, що було Її, а те, що Вона жертвувала, було цінніше від Неї самої, а саме — Її Дитина. В той спосіб могла Марія принести Богові в жертву щось безконечно цінного. Не перешкоджає, що зовнішнє пожертвування відбувалось руками катів. Також і Її Син жертвувався Отцеві Небесному тими самими руками. Бож зовнішня жертва дістає своє значення від внутрішнього почування: та жертва має бути висловом повного підкорення під святу Божу волю, має бути беззастережним внутрішнім самовідданням Богові. Отже найважливіша річ при жертві — це внутрішнє наставлення — почування, що виявляється назовні тим, що чоловік бере щось цінного і приносить Богові на знак свого підкорення. Від першої хвилини Воплочення Божого Сина Марія принесла ту внутрішню жертву. Бракувало ще тільки того зовнішнього пожертвування, остаточного піднесення того жертвенного дару, і саме це Вона тепер доконала враз зі Своїм Сином.

Дехто робить кривду Марії, якщо думає, що страсті Ісусові були для Неї несподіванкою, чимсь незрозумілим, або немов Марія думала про невдачу, яка стрінула Її Сина. Також не сміємо собі уявляти Марію як якусь звичайну жінку, якої сина замучують, а вона, цілком безпритомна і зламана, приглядається його терпінням. Також не сміємо думати, що Марія, приглядаючись мукам Ісусовим, так ними перейнялась, що не мала ніякого зрозуміння того, що на правду означають Його муки і Його смерть. А вже було би знаком, що ми цілком не розуміємо становища Марії, якщо ми думали б, що під тягарем терпінь Вона заламалась. Ні! Вона стояла пряма під хрестом, як про те оповідає св. Іван. Та й Ісуса не сміємо собі інакше уявляти, як тільки так,

що Він раз-у-раз обновляв Свою посвяту Отцеві Небесному за людство, за нього молився і благав ласк; так само мусимо думати, що й Марія раз-у-раз обновляла пожертвування Свого Сина Небесному Отцеві за нас, молилась і благала Небесного Отця за нас. Вона так, як Ісус, знала, що саме тепер прийшла жахливо велична хвилина всесвітньої історії, в якій вона разом з Ісусом мала б підкоритись беззастережно волі Небесного Отця, який жадав від них тої жертви, що Вона тільки на те і стала Матір'ю Бога, щоби дати Відкупителеві світу людську природу, якою Він мав довершити Своє діло Відкуплення, що Вона сама завдяки Його жертві на хресті була захоронена перед первородним гріхом так, що Він тепер і за Неї терпить, щоби заслужити для Неї той одинокий у своєму роді привілей.

Так, Марія терпіла страшно, коли Вона приносила жертву з Ісусом. Вона вжахнулась, коли вперше побачила Ісуса блідого, смертельно втомленого, скривавленого, опльованого, як Він глянув на Неї з-під тернового вінця. Вона задрижала, коли побачила Його пошматовані плечі і інші сліди знування. Що то мусіла витерпіти Її Дитина! До ліпівки кости проймає Її, коли бачила й чула, як тверді цвяхи пробивали Йому руки й ноги. А хто може описати Її горе, коли Вона побачила Свого Ісуса, що висить на хресті в страшних муках, а Вона ані не може, ані не сміє нічим тих мук облегшити і злагіднити. Серце з болу краялось Їй, коли бачила, що Він не має де навіть сперти Свою втомлену, пробиту голову, а Його погляд, риси Його лиця, дрижачі Його члени тіла зраджували безмежний, не до описання біль, який прошивав Його святе Тіло продовж жахливо довгих трьох годин. Але вона не старалась перешкодити, чи не допустити до Його терпіння! Вона не ходила до Пилата, щоби доказати Його невинність, щоби вставлятися за Ним. Вона не потребувала стримувати катів перед їхнім страшним ділом, ані не робила їм ніяких закидів. Вона також не ридала голосінням, ані не нарікала, як то Бог може таке до-

пустити! Ісус у мовчанці і без спротиву підкорився волі Небесного Вітця і дозволяв на все, що вороги Йому робили, — так і Марія стояла в мовчанці і приносила жертву разом з Ним. Нехай, що меч болю все наново прошивав Її серце, — Вона стояла; не відступала від Ісуса, — не так, як то часто роблять земські матері, які, вже не можучи довше дивитись на муку своєї дитини, відходять набік, щоби виплакаться.

Так стояла Марія силою своєї просвіченої, совершенної віри, непохитної надії, Своєї досконалої любови до Бога та свогого досконалого самовіддання на Божу святу волю. Те, що колись Вона сказала словами, тепер доказала ділом: «Се раба Господня — буди мні по глаголу Твоєму». Вона лучила Свою жертвенну молитву з жертвенною молитвою Свогого Сина, — а та безконечно цінна жертва зносилась до неба, принесена Ісусом і Марією. Тому й є Марія Співспасителька, бо Вона разом із Сином Своїм приносила жертву, якою Ісус відкупив світ.

Ісус бачив біль Марії і велич Її. Це була потіха для Нього, що Вона, наймиліша для Нього зі всього, що Він мав на землі, вірно витримує коло Нього. Він бачив, як зносились до неба та величала жертва самовіддання Богові, якою Вона жертвувала Богові те, що для Неї наймиліше, — і Він тишився тою геройською величчю Своєї Матері. Ось Він уже має Її опустити. Та Вона не може остатись без опіки й без підпори. Материнське серце завсїгди бажає, тужить за тим, щоби могли роздавати материнську любов і приймати дитинячу любов. А що Він уже не може бути коло Неї, треба, щоби Іван зайнявся Нею, а Вона щоби була його Матір'ю.

Іван був улюблений ученик Ісуса, бо, як припускають, він один з Апостолів був нежонатий. Та й він один-однісінький зі всіх Апостолів стояв під хрестом. Правдоподібно він перейняв на себе опіку над Марією в час тлжкого походу на Голгсфту. Ісус не мав нікого гіднішого, щоби йому міг пові-

рити Свою Матір. Тому й сказав: «Жено, се син Твій. Сину, се матір твоя».

Ісус каже до Неї «Жено», бо говорить як Спаситель до Співспасительки, як другий Адам до другої Еви. Оте стзновище, що слідує з Її Божого материнства, дає Марії нову, понад все високу гідність, яку до того Вона заслужила й викупила страшиною жертвою, тоді як саму гідність Божого материнства Вона дістала в дарі від Божої любови, що свободно Її на те вибрала. Як друга Ева є Вона матір'ю всіх вірних. Також до Неї відносилось слово, яке Бог колись звернув до першої Еви: «В болях будеш родити твоїх дітей!» Під хрестом Вона нам співвислужила в несказанних болях життя ласки для наших душ, породила нас до нового життя. Тут Вона стала нашою Матір'ю, отже духовно й про нас можна сказати, що ми «зроджені з Марії Діви». Бож ми члени містичного тіла Ісусового!

Від тої хвилини Її завданням є старатися вже не про Свого Сина, що вже не потребує Її старання-опіки, але про членів Його містичного тіла, бути матір'ю для нас усіх. Тому й не називас Він Її вже матір'ю; відтепер уже Іван і всі ми, люди, маємо Її так називати і кликати. Вона немов мала забути, що Вона Його (Ісусова) Мати, а всю Свою опіку й любов звернути на нас.

Марія вже зачала справляти той величавий уряд, що його заслужила собі під хрестом, і виконує його з безграничною любов'ю й добротою, як наша Мати. А ми саме тому такі милі для Неї, бо життя ласки нашої душі — це овоч жертви, яку вона враз зі Своїм Сином принесла Богові на Голгофті серед невимовних мук.

ПОСЛУХ ДО СКОНУ

Перші три слова Ісус мовив напевно зараз коротко по розп'ятті. А тепер зачались для Нього три страшні години, в час яких Він боровся зі смертю. Сонце поволі померкло і небавом запанувала майже цілковита темрява. Здавалось, що сонце не могло довше дивитись на ту драму. Затьміння сонця завсїгди діє застрашаюче і пригноблююче, отже й Ісус також терпів таке пригноблення. До того прийшла в Нього гарячка з причини страшних ран. Цілі плечі вогнем палять, бо рани щораз більше запалюються. Голову колять колючки терня; нема місця, де приклонити б голову; Його сили вичерпані в наслідок знущань, браку спочинку від хвилини ув'язнення, а передусім в наслідок бичування. По-надто Він висить на ранах рук і ніг: неприродне витягнення рамен, витягнені, звихнені кістки зі суглобів рук і ніг, як також ушкоджені сухожилки і мускули справляють такі болі, що навіть в думці не можна собі їх уявити. Не хочачи здригається Його тіло, а кожний порух спричиняє нову муку. Так минає поволі хвилина за хвилиною — повних три години! А кожна хвилина в таких муках видається вічністю! З кожною хвилиною болі зростають!

Сильні тілесні болі доводять чоловіка до того, що вивольнюють цілу його свідомість і він не дивиться ні на що, не має ні до чого розуміння, ніщо його не цікавить, все йому байдуже. Він не може ні про що інше думати, як тільки про свої болі, не маючи змоги звернути свою думку на щонебудь іншого. Він ще може тільки терпіти. Отаке переніс Ісус на хресті повних три години! Бракувало якого-

небудь ущаслиблюючого діяння Божества так, що Йому здавалося, що й Отець Небесний Його опустив, і Він закликав у Своїм найбільшій горі: «Боже, Боже мій, чому Ти мене опустив?» Ні звідки не дізнав якоїнебудь полегшії, потіхи. Він цілком занурений у морі терпінь, а хвилі того моря вдарили на Нього зі щораз більшою силою без просвітку. Ще тільки одно не сповнилось з того, що про Нього було передсказане, а саме — що в Його спразі будуть Його напувати оцтом. Щоби й те сповнилось, сказав Він, заки віддав Свого духа: «Жажду». Вплив крови й рани спричиняють завжди сильну спрагу. Як же ж мусів Ісус відчувати ту спрагу! Але Він не скорше скаржився на те, а тільки в останній хвилині — Його наміром було не так загасити палючу спрагу, як радше те, щоби сповнилось те, що написано, як виразно зазначає св. Іван. Близько стояло тут начиння з оцтом. Можливо, що той напиток згідно зі звичаєм приготували були ті самі милосердні душі, що подали були Ісусові напиток з мірри, бо згідно з досвідом розп'яті на хресті терпіли докучливу спрагу і звичайно дозволялась їм та полегша; а може й жовніри принесли були той напиток для себе. Один жовнір вмочив губку в те квасне вино, настромив на тростину (icson) і приложив до Ісусових уст так, що Він міг трошки звогчити їх. Не було воно яким успішним відсвіженням, та вже тепер напrawdę сповнилось все, що було про Нього передсказане.

Прийшла вкінці хвилина, що Ісус по волі Небесного Отця мав віддати Свого духа. Та Він не хотів умирати як такий, що потерпів поразку, як такий, що вже по Ньому, але хотів умирати як Спаситель і Відкупитель, що завершив Свое діло. Тож Він випрямився на хресті і закричав могутнім, звучним голосом — таким, яким ніколи не міг би промовити вмираючий в наслідок вичерпання: «Сповнилось!» Відтак звернув очі до неба і з синівським відданням на волю Небесного Отця, від Якого прийняв Він муки, а

тепер і смерть, сказав: «Отче, в Твої руки віддаю могого духа». Склонив голову і вмер.

Муки скінчились. Без життя висить Ісус на хресті. За мене Він помер. Своїми страстями задоситьвчинив Він за мої гріхи, так що я можу в Його крові обмити мою душу, осягнути прощення провини і всіх кар, якщо тільки я на правду каюсь і жалую. Рівночасно Він отворив наново для мене небо, вислужив для мене надприродне життя душі — освячуючу ласку. Якщо я можу бути спасений, якщо маю вигляди колись через цілу вічність бути безмірно щасливим, то це завдячую Йому і тільки Йому, Йому єдиному. Без Нього не було б для мене рятунку-спасення! Що ж хочу я зробити, щоб показати Спасителеві мою вдячність за те, що Він для мене так багато зробив і витерпів,

Голгофти — це вершок всіх подій, це осередня точка всесвітньої історії — не так, як того вчать на катедрах або подають у книгах історії, але так, як вона представляється з точки погляду Божого. Повстання й занепади держав, війни й революції, відкриття і винаходи і т. д. — все це не становить сутньої речі у всесвітній історії. Це тільки зверхні речі, куліси і драперії великої світової сцени, на якій відіграється властива драма, хоч і несхопна змислами, а саме: боротьба за і проти Бога. Це ж і найглибший змисл земського життя: чоловік має рішатися свободним рішенням за Богом через те, що підкоряється під Його волю і так Його прославляє, щоби потім навіки бути пам'ятником Божої любови. А що Адам і Ева відмовились і не хотіли принести жертви самовіддання, то Божий Син мусів Своїм послухом спокутувати їх непослух, а zarazом непослух усіх людей. Це й було завдання, доручене Йому Отцем Небесним, і те завдання виконав Він на хресті.

Дехто казав, що Христос був боягузом, бо дався без спротиву Своїм ворогам зловити й розп'яти. Так може говорити тільки людина, що не має ніякого розуміння для правдивого героїства. Правдивий герой не зважає на свої

інтереси; вся його думка звернена на завдання і за те завдання він жертвує, коли треба, й життя своє. Якщо Ісус — до речі, у випадку Божого Сина це просто не до подумання, — якщо Ісус був би спротивився Своїм ворогам, то радше був би показався боягузом супроти завдання, дорученого Йому Отцем Небесним. Він був би рішився проти волі Небесного Отця, а ми не були б відкуплені. А що Він підкорився Отцеві Небесному, то Він доконав найбільшого героїського діла, яке колинебудь сталось, віддаючись на найстрашнішу смерть за нас.

Свою жертвенною смертю на хресті Він рівночасно поконав Сатану. Що ж то значить поконати, побідити? При тому слові ми дуже часто думаємо про знищені і спустошені околиці, зруйновані міста, повбиваних і полонених ворогів. Певно, що так, але так перемагає світ! Та не в тому лежить суть побіди. Бо правдива перемога значить: перевести свої пляни, поборювані противником. А того доконав Христос на хресті! Своїм послухом аж до смерті хресної Він завершив Своє завдання, доручене Отцем Небесним, завершив найбільшу з можливих прославу Бога і відкуплення людей, а разом позбавив Сатану тих овочів побіди, яку він мав по поконанні прародичів.

Як Христос побідив, так і ми мусимо перемогати! Ми не сміємо ніколи з боязливого самолюбства вицофуватись перед завданням, для якого єдино ми тут існуємо на землі! Не сміємо нашою гордою зарозумілістю бунтуватися проти нашого найвищого Пана, а через те ставати рабами Сатани! І ми також маємо сповнити завдання, для якого нас Бог покликав з нічого, а тому й маємо поконати нашу гординю, самолюбство, нижчу нашу природу, а разом з тим і Сатану, маємо свобідним саморішенням доконати найвеличавішого діла, якого тільки в силі доконати ціле сотворіння, а саме: прославити Бога жертвою самовіддання.

Четвертый уступ

1. The first part of the document is a list of the names of the members of the committee who have been appointed to study the problem of the distribution of the public lands of the United States.

2. The second part of the document is a list of the names of the members of the committee who have been appointed to study the problem of the distribution of the public lands of the United States.

ПРОСЛАВЛЕННЯ ІСУСА

1) Зворот

«Совершишася», — сказав умираючий Спаситель. Завершилось Його завдання, положене на Нього Небесним Вітцем. Своїм послухом аж до смерти на хресті віддав Ісус Свойому Отцеві незмірну славу, а за те Отець Небесний заявився готовий простити всім людям усі гріхи та наново для них небо отворити. Тепер уже минувся той час, в якому Ісус мав прославляти Бога жертвою самовіддання. Відтепер Він має те робити на інший лад, а саме: Він буде Своїм прославленням об'являти на цілу вічність Божу безконечну любов.

Не було в Божому пляні, щоб Ісусове прославлення наступило зараз по смерті. Його смерть і Його воскресення мали бути стверджені незбитними доказами. Та вже зі смертю Ісуса зачався зворот. Тоді як Небесний Отець до тепер — можна би сказати, без спочування і без втручання віддав Ісуса на самоволю Його ворогів, — то тепер Він уже вмішався в те. На Його знак задрижала земля, розпалися скали, отворилися гроби, встали мертві і показалися у місті: завіса церковна, що ділила Свята Святих від Свята, роздерлась відгори додола так, що можна було заглянути до Свята Святих. Бог хотів тим показати, що Старий Завіт з його таїнствами роздерто і що Він уже більше там не перебуває.

Відтак ударемнив Бог намір жидів, що придумали для Ісуса ще деяку ганьбу. Ото вони пішли до Пилата й просили його, щоби він зарядив, щоби розп'ятих подобивано і

знято з хрестів, щоб вони не висіли на хрестах під час великого Празника Пасхи. Бог не допустив, щоби кості Ісусові були поломані. Коли сотник дістав наказ добити розп'ятих, Ісус був уже мертвий. Не було вже ніякої цілі безчестити Його трупа. А все ж, щоби ствердити без закиду Його смерть, один з жовнірів пробив коп'єм бік Ісуса. Бог хотів, щоби було отворене Ісусове серце. Хіба не можна було наглядніше показати безмежну любов Спасителя, як тільки тим, щоб останні каплі крові Його найсвятішого Серця вилялись за нас, а Його Серце стояло отвором для всіх людей. Його вид на хресті мав голосити, що Він супроти нас хоче виступати з простягненими раменами і отвореним серцем.

Нема сумніву, що наміром жидів було поховати тіло Ісусове разом з трупами розбійників. Та й той намір Бог перебив, бо надхнув Йосифа з Ариматеї, щоби він зайнявся тою справою, випросив собі тіло Ісусове і враз з Нікодимом почесно Його поховав. Нічого не діється без Божого допущу, а діється те, що Він хоче. Його вороги можуть тільки те, що Він мудрим Своім пляном допускає. Що більше, Він послуговується ними, щоби Свої наміри досягнути. Вороги Ісусові не вийшли побідниками на Голгофті, побідником вийшов Ісус. Вони хотіли цілком знищити Ісуса і Його діло. Та вони не досягнули своєї цілі, противно — вони віддали Ісусові найконечніші прислуги, а при допомозі тих прислуг Ісус dokonав Свогого життєвого завдання, цебто — якнайбільшої прослави Бога і відкуплення людства. Як довго це відповідало Божим намірам, Він усе допускав, що тільки вони хотіли Ісусові зробити. Та скоро тільки зі смертю Ісуса при допомозі Його ворогів було завершено Його діло, Бог сказав до них Своє маєстатичне: «Доти! Ані кроку далі!»

Коли вороги Ісусові на другий день довідалися, що Пилат подарував Йосифові з Ариматеї Ісусове тіло і він Його поховав почесно, вони, щоби виминути всякого обману, поставили коло гробу варту, а при цьому запечатали гріб. Бог

послужився тими їхніми зарядженнями на те, щоби виконати Свої заміри. Бо тепер уже справді був виключений всякий обман, а Ісусове воскресення стверджено незбито.

Мусимо і ми цілком перейнятись тим переконанням, що і в нашому житті нічого такого не зайде, чого Бог не знає, не допустить. Нічого нас не стріне такого, чого Він не хоче. Він має силу і знає тисячі доріг, щоби все так покермувати й зарядити, як Він вважатиме за добре. Ніхто нам не може щось такого зробити, якщо Він не хоче. І нині вміє Бог так зробити, щоби всі напасті Його ворогів послужили Його плянам. Тож ми мусимо Йому безумовно й по-синівськи довіряти і віддатись беззастережно Його Провидінню.

2) Ісусове воскресення

Рано третього дня нагло затрусилася земля. З перестрахи зійшлись докупі жовніри при гробі. А як блискавка блиснула в їхній бік, вони подались назад. Потім вони ще спостерегли блискучу постать, що приступила до каменя, відвернула його на сторону легким рухом руки і сіла на камінь; а відтак вони упали, мов мертві, на землю. Коли опам'ятались, Ангел уже зник. Чи то їм снилося! Отворений гріб вказував їм, що це не була якась мара. Вони ввійшли до гробу і ствердили, що тіла вже не було. Отже побігли відси просто до первосвящеників, від яких були дістали доручення зголосити їм, як пройшла ніч коло гробу.

Що ж сталося у міжчасі? Ісусова душа знову злучилася з тілом. У тій самій хвилині закрилися всі рани за виїмком тих, що Він хотів їх затримати Собі, а цілком пошарпане і нездатне до життя тіло явилось оновлене. І так Ісус піднісся з гробу, пролетів крізь скалисті стіни, а Ангелам, Своїм слугам, доручив, щоб об'явили людству Його Воскресення.

Що за зміна! Замість немочі — неограничена могутність, замість ганьби — прославлення, замість мук — надмір радощів.

Воскресення мертвих --- це найбільше чудо, яке можна собі подумати. Ніяка сотворена сила не зможе дати життя неживій матерії. Ісусове тіло до того мало бути цілком оновлене в одній хвилині. А що з Його воскресення робить чудо чудес, то це та обставина, що воно скоїлося Його силою і Він воскрес до цілком нового способу життя, життя прославленого. А те прославлення полягає в тому, що тіло вже не підлягає законам природи, є цілком виключене терпіння, а почування незнищеного здоров'я, сили й свіжости проймає Його наскрізь; понадто воно блищить небесним блиском. Ісус уже через те, що Богочоловік, а поза тим ще й через Свою смерть на хресті, мав право до можливо найбільшого прославлення. До того ще й Божество без ніякої перешкоди могло Йому дати належну славу. Тут уже бракує людських слів і понять, якщо ми пробували б уявити собі Його прославлення.

Та ще вище і більше ущасливлююче діяння прослави на душу (чоловіка) Ісуса. Все, що передше могло Йому завдати біль, затривожити чи засмутити, нині вже раз назавжди минулось. Він глядить на ціле діло Відкуплення з усіма наслідками для Бога й для людей. Отцеві Небесному Він приніс славу, понад яку не можна собі більшої подумати. Нам, людям, отворив Він наново небо і вислужив новий рай святої Церкви з усіма її скарбами ласк. Перед Його очима немає вже границь простору ні часу. Він бачить, яке благословення, яке щастя, яке запевнення буде Він подавати соткам мільйонів людей. Безмірна радість виповняє Його Серце. Бож Він каже: «Те все — моє діло, то овоч моєї смерті на хресті. Без мене була б тільки пітьма, нещастя, розпука».

3) Ісусове вознесення

Згідно з волею Небесного Отця мав Ісус по Свойому Воскресенні ще сорок днів остатись на землі, щоби ще більше скріпити віру в Свое Воскресення і щоби видати останні

зарядження відносно Своєї Церкви. Потім прийшов день, в якому Він мав звестися на Небо. Востаннє Ісус зійшовся зі Своїми Апостолами і випровадив їх на Оливну гору. Це була та сама дорога, якою Він ішов з ними перед Своїми страстями. Тепер те все вже було за Ним. Коли прийшли на Оливну гору, Ісус, звертаючи очі на небо і з молитвою на устах, простер руки і поблагословив учеників. А ось піднісся Він поволі від землі та уносився видимо в повітрі вгору щораз вище й вище, аж вкінці світляна хмарка закрила Його перед очима їх. А тепер спробуймо дещо уявити собі з того, що діялося потім, чого однак людське око не могло побачити.

Душі праведників Старого Завіту товаришили Своему Спасителеві. Вони мали разом з ним увійти до неба. Вийшли настрічу ангельські хори і радісно привітали Ісуса. Вони славили Його, як Побідника з Голгофти, як Льва з покоління Юди, як Царя слави, Божого Сина.

Ми не раз читали про торжественні в'їзди пануючих до своїх столиць. Всяка земська виставність, земський блиск блідне супроти слави небесної, і ми не маємо ніякого поняття про те, що то значить і як відбувається небесне торжество. Зі співом мільйонів голосів Ангельських хорів зносився вгору Ісус і станув перший раз як чоловік перед Божиим Престолом. Певно, що й повторив Він слова, які сказав при Своїй Архиерейській молитві: «Отче, я Тебе прославив на землі. Діло, яке Ти мені доручив, я виконав. Отче, тепер прослав мене в Тебе славою, яку Я мав у Тебе, ще заки світ повстав». Сердечно подякував Отець Синові за ту прославу, яку Він Йому приніс, і запросив Його сісти по правій Його руці. І засів на престолі Спаситель, що на землі не зазнав уваги, понижуваний, незнаний, переслідуваний, той, що над Ним знущались, хулили Його, бичували, вінчали терням, а вкінці розп'яли — засів на троні у величі слави Божої.

Тішмося сердечно разом з Ісусом. Які ж безмірно щасливі були сестри Лазаря, коли їхній брат, пробуджений Ісусом, знова знайшовся перед ними: так і ми радуймося цілим серцем, що наш Провідник-Вождь, що за нас такі страхіття витерпів, тепер такий невимовно прославлений. Будьмо горді на нашого величавого Вождя, що доконав наймогутнішого діла, яке колинебудь сталось і могло б статись! Ми служимо справі побідоносній! Ще тільки одної речі бракує до Його повної побіди, а саме: та побіда мусить бути завершена і на членах Його містичного тіла. Він виборсв собі побіду совершенним самовіданням волі Небесного Отця; так само й ми мусимо вибороти ту побіду. Ми не можемо програти, якщо підемо Його слідами! За Його приміром і за Його поміччю можемо й ми докониати наймогутнішого діла, на яке могло би спромогтись усе сотворіння, а саме: через безумовне самовідання Божій волі Його прославити.

“

ПОЯВА ВОСКРЕСЛОГО

Як тільки Ісус воскрес і зажив вперше тих ущасливлюючих діянь прославлення, то зараз таки подумав про те, щоб допустити до участі в тій нагороді також Свою Матір, що, співжертвуючи з Ним, стала Співспасителькою — розуміється, що думав про те, наскільки воно в тому часі відповідало Божим замірам. Та хоч нічого про те нам не каже св. Письмо, що Ісус явився Своїй Матері, все таки можемо те прийняти як певне.

Біль Марії перестав зі смертю Ісуса. Вона знала, що Ісусові терпіння минулись. Вона вірила, що Він так, як передсказав, третього дня воскресне. Мистці з особливим змилюванням зображають страдальну Матір, що держить на руках тіло Свогого Сина. Нема сумніву, що Вона страшно терпіла, коли гляділа на ті жахливі сліди знущань. Що то мусів перенести Її Син, Її Дитина! Але це був вершок Її терпіння! Той вершок мав місце тоді, коли Ісус висів на хресті, а Вона не сміла, Їй не вільно було допомогти Йому, Вона могла тільки співчувати-співтерпіти. Також не сміємо ми думати, що Вона по зложенні Ісуса до гробу ледве волікла до Єрусалиму і думала, що тепер уже все пропало. І тоді правдиві були сказані про Неї слова: «Блаженна віровавшая».

Можна догадатися, що Марія ввечері Страсної П'ятниці і впродовж Страсної Суботи тихенько, на самоті ще раз усе передумала, зачинаючи від Благовіщення Ангельського аж до смерті Свогого Сина. Тепер уже знала Вона, до чого то Вона заявила гстою, коли казала до Ангела: «Се раба

Господня, буди мні по глаголу Твоєму», — і що раз наново повторяла своє самовіддання Божій волі, що то все на Неї допустила. Тепер воно вже минулось. Поволі в Її душі ставало щораз спокійніше. Вона була сильно переконана, що третього дня Він воскресне.

Як колись на Святий Вечір Вона з найбільшою тугою очікувала приходу на світ Своєї Дитини, так і тепер тужила Вона за тою хвилиною, в якій побачить Його по Його воскресенні. Аж тут рано в неділю нагло задрижала земля. Радісний здогад сказав Їй, що це знак Його воскресення. Ось і Він уже коло Неї. Всі сліди терпінь — за виїмком п'ятох ран — пощезали. А Він сіяє найвищим щастям. Чи ж може мама чого більше потребувати, щоби бути вповні щасливою?

Мусіло бути також наміром Ісуса переконати про Своє воскресення Своїх Апостолів, яким Він хотів повірити ціле Своє діло. Та не сміємо не доглянути тут тих труднощів, що з тою справою були злучені. Він же ж воскрес не для давнього способу життя, але воскрес прославлений. Оте прославлення було щось цілком нове, дотепер незнане, не було про те поняття ніякого. Правда, що Він показався був прославлений трьом Своїм Апостолам в час Переображення на Таворі. Та вони тоді бачили тільки блиск прославлення і те, як Ісус унісся в воздух понад землю, а поза тим це тривало тільки переминаючі хвилини; а теперішній стан прославлення був непереминаючий, тривалий на все. Треба було скривати той блиск прославлення перед людьми, бо вони не могли б знести того блиску; та інші прикмети прославлення легко було доглянути, як от: нагла поява і нагле зникнення, проходження через стіни кімнати. Це теж було те, чого Апостоли спочатку не могли збагнути. Вони ж бачили різні воскресення мертвих, довершені Ісусом. Але ті воскресші з мертвих показалися цілком такі самі, якими були перед смертю. Тому, коли ті, кому явився Ісус, оповідали Апостолам, що Учитель воскрес, вони напевно питали: «Де ж Він

тепер?» А коли дістали відповідь, що Він знову щез нагло, то похитували з недовір'ям головою.

Правда, Ісус міг оті людські браки доповнити надприродними просвіченнями. Та це не відповідало Його замірам. Бо Він хотів дати на всі часи доказ, що Він насправду воскрес. А те не могло краще статись, як тільки через те, що Апостоли вперед не вірили чужим запевненням, доки вкінці самі не переконались незбитими подіями так, щоби на тих фактах оперти свою віру і свої проповіді і йти на смерть за ту правду. Тому й не являвся Ісус Апостолам насамперед. Згідно з добре передуманим пляном старався Ісус найперше витворити в них поняття Свогого нового способу життя, поняття, такі для них неімовірні спочатку, аж вкінці вони своїми власними очима про те все переконались.

За час прилюдного життя Ісусового супроводили Його часто деякі жінки, що клопотались за земські потреби Його й Апостолів. Коли Ісус висів на хресті, вони були близько Нього, а вкінці були також при тому, як Його тіло вкладали до гробу. Сумні і безпотішні вернулись вони до Єрусалиму. Мимо всіх передсказань Ісуса вони не зрозуміли тайнства Його страстей і думали, що Його діяльність стрінув жалюгідний кінець. Переїняті любов'ю й почитанням до Ісуса, бажали вони набальзамувати Його тіло найціннішими олійками, бо зложення до гробу в п'ятницю через те, що заходила субота (шабас), відбулось з великим поспіхом і вони тоді не мали спромоги те зробити. Це була б остання прислуга, яку вони могли — на їхню думку — зробити Свому Вчителеві.

Як тільки минувся шабас (суботній відпочинок), накупили вони всього, що треба було, щоби ранесенько на другий день сповнити бажання своїх сердець. Було ще темно, як вони повставали і приготовляли все, що треба. Та для Марії Магдалини, мабуть, задовго було чекати і вона вибралася в дорогу сама. Якраз світало, як вона спинилась коло гробу. Та побачила, що камінь був відвалений. Обережно ввійшла

вона до гробу і ствердила, що Ісусового тіла вже там нема. Щосили біжить вона до міста, щоби звістити те Апостолам. Застає Петра й Івана, які на ту вістку зараз поспішили до гробу і так само ствердили, що Спасителевого тіла вже там немає.

Оба Апостоли вертаються до міста, а Марія Магдалина остається коло гробу. Сумна і безпотішна, бож забрали їй те останнє, що лишилось по її Учителеві, Його тіло — стоїть вона і плаче гірко. Вдивляється що раз до гробу, щоби побачити, чи, може, вона часом не помилилась, і бачить двох Ангелів, які питаються, чого вона плаче. «Взяли мого Господа з гробу і я не знаю, де вони Його поділи». Це напrawdę зворушливе, що вона нічим іншим не цікавиться, як тільки своїм Учителем. Сказавши ті слова, вона відвертається від Ангелів, щоби поглянути по городі, чи, може, там не знайде Ісусового тіла. Що там її обходять Ангели? Вона хоче тільки Його, Його одного! Ледве вона поглянула на город, як побачила Ісуса, але не пізнала Його. Коли ж і Ісус запитався її, чому вона плаче, чого шукає, вона, думаючи, що то городник, відповідає: «Пане, якщо ти Його взяв, скажи, де ти Його подів! Я Його возьму!» По тих словах вона так само і від того ніби городника відвертається і, шукаючи, глядить довкруги. Аж тут чує своє ім'я: «Маріє!» Ах, таж той голос такий знаний їй! З окликом радости: «Учителю мій!» кидається Йому до ніг і обіймає Його стопи. Вона немов хоче притримати Ісуса, щоби Він не відійшов, так що вкінці Ісус каже: «Та пусти ж Мене, Я ж не відійшов ще до неба. Я ще дещо остануся на землі; іди радше і звісти моїм браттям, що я воскрес та що незабаром відійду до Отця Небесного (Мого) і їхнього Отця, Могого Бога і їхнього Бога». По тих словах нагло щез Ісус, а Марія побігла, щоби принести вістку Апостолам.

Тим часом інші жінки-мироносиці закінчили всі приготування і прийшли до гробу. Як тільки глянули, пізнали, що тіла Ісусового немає там. Заніміли і дивляться одна на одну, не вміючи собі пояснити того всього. Аж тут заблисло

в гробі, вони побачили двох Ангелів у таких блискучих одягах, що вони, немов осліплені тим блиском, спустили очі на землю. До їх ушей доходять слова веселої вістки: «Не бійтеся! Я знаю, що ви шукаєте Ісуса Розп'ятого. Чому ж ви шукаєте живого там, де перебувають мертві? Він воскрес! Дивіться, це тільки місце, де Його було поховано. Пригадайте собі, як то Він передсказав, що третього дня воскресне. Тож ідіть і звістіть Апостолам, зокрема Петрові, що Учитель воскрес та що буде попереду них у Галилеї».

Для добрих мироносиць це було, мабуть, забагато, щоби вони все відразу зрозуміли. З поспіхом опускають гріб і стають в деякому віддаленні, щоби відітхнути. Стоять вони гейби безпритомні, дивляться одна на одну, — а тут нагло став перед ними Ісус і каже: «Вітайте» (радуйтеся)! Їм здається, немов би вони зі сну збудились. З радістю падають Йому до ніг і з сердечною пошаною дивляться на свого Учителя. Ісус, обіймаючи їх милим поглядом, каже: «Не бійтеся!» Відтак дає їм те саме доручення, яке вони вже дістали від Ангелів, і за хвилину знову щезає.

Вони виконують доручення і приносять Апостолам вістку; та ті так само не вірять їм, як не вірять Марії Магдалині. Нагле щезнення Учителя для них незрозуміле тим більше, що їм самим Він цілком ще не показувався. Отже й пояснюють собі їхні оповідання як жіночі балачки.

До полудня поприходили до вечерника також інші ученики Ісусові. Самозрозуміло, що кожного прихожого всі вітали питанням, чи не чув що про Учителя або чи не бачив Його. Бож жінки твердять, що Він явився їм. Та з учеників ніхто Його не видів і нічого не чув. Це й скріпило Апостолів у тому переконанні, що жінки помилились, уроїли собі дещо.

Здається, що Петро вкінці відступив від усіх. Він хотів бути насамоті, щоби ще раз все передумати. Рясні сльози спливали по його лиці з болю і жалю, що він так підло відрікся Учителя. Аж тут нагло почув він, як Його кличе на ім'я такий добре знакомий голос. Обернувся і побачив перед

собою Ісуса, що глядів на нього поглядом, повним любови. Можемо собі уявити, як Петро упав перед Ним на коліна і, ридаючи, не міг промовити слова. Не знаємо, що сказав йому Ісус, але напевно можемо догадатися, чого не сказав йому. Ісус не виключив Петра з Апостольського збору, ані не сказав, що відтепер інший Апостол буде Його намісником. Петро остався надалі вибраний Ісусом голова Апостолів і голова Його Церкви.

Непевність і напруження між учениками, зібраними у вечернику, ставали щораз незносніші. Коли ж і по полудні положення ще не вияснилось, один з них на ім'я Клеопа сказав: «Я йду додому». Хтось другий прилучився до нього. По дорозі до Еммаусу прилучився до них ще якийсь незнаний прохожий, перед яким вони вилляли свої серця. Тоді той прохожий зачав їм зі св. Письма пояснювати й доказувати, що все те мало прийти і статись. Коли ж він перед Еммаусом збирався йти далі, вони наполегливо просили його, щоб остався з ними і переночував у них. Він прийняв їх запрошення і засів з ними до стола. При вечері попросили вони його, щоби поблагословив трапезу. Зі здивуванням помітили вони, що їхній гість благословить так, як це звичайно робив Ісус. Щось подібне до заслони спало їм з очей. Вони пізнали Учителя, скочили на ноги, щоби Його привітати. Та в тій самій хвилині місце гостя було пусте. Зараз побігли вони назад до Єрусалиму, щоб оповісти іншим ученикам про те, що пережили. А тим часом Петро вже оповів їм, що йому явився Учитель. Отою вісткою думали Апостоли заскочити тих, що вернулися з Еммаусу. А вони оповіли їм все, що вони самі пережили. Та навіть тепер ще деякі Апостоли не могли датись привести до віри в воскресення. Вони думали, що то хіба Його Дух, але не Він Сам.

Аж тут нагло бачать вони, що Ісус стоїть серед них, і чують, як Він їм каже: «Мир вам». Перестрашені, стискаються до купи. Як же ж та постать дісталась до кімнати?

Таж двері були сильно замкнені. Тож думають, що це дух, і подаються назад перед Ним. А Ісус каже: «Не бійтеся! Це Я!» А що вони й далі з перестрахом вступляли в Нього очі, сказав Ісус ласкавим голосом: «Чого ж ви стривожились і маєте мене за духа? Дивіться на мої руки й ноги з ранами, диткніться мене, щоби ви переконались, що то Я. Таж дух не має ні тіла, ні костей, а Я їх маю». Вони мусіли Його диткнути, а при тому Ісус показав їм рани на руках і ногах і рану пробитого боку. Та все ще ученики не можуть збагнути, що то на правду воскреслий Учитель. Тож Ісус питає, чи не мають вони чого їсти. З поспіхом приносять вони те, що мали на поготівлі. Він їсть на їхніх очах і запрошує і їх, щоби з Ним їли. Тут уже нема місця на ніякий сумнів. Вони пізнають, що то на правду їхній Учитель, що є коло них. А Він потім передає їм як найкращий великодній дарунок повновласть відпускати в Його імені гріхи.

Який же ласкавий Ісус супроти Своїх! Він поводитьсь з ними так, як займається мати своєю маленькою, нерозумною дитиною, з безграничною любов'ю й терпеливістю і не глядить цілком на їх хиби. Ні одним словом не робить закиду мироносцям, що вони не вірили Його передсказанням і думали, що Він назавжди останеться в гробі. Не картає Апостолів за їхню втечу і ніяк не дає їм пізнати, що Йому не подобалась їхня передінка. Він їх не ганить також за їх оспалість у вірі, що вони мимо Його передсказань були цілком змішані і не вірили в Його воскресення навіть по звідомленні мироносиць, Петра й обох учеників з Еммаусу. Бо Він знає, що вони бідологи, слабенькі люди, що таких глибоких правд самі, власними силами не спроможні зрозуміти. Йому завсігди йдеться про властиве нутро чоловіка, що він є і чого бажає своїм найлибшим еством. Якщо Апостоли мають також хиби, то все ж вони Йому вірно віддані, а це для Нього найважливіше.

Ту ласкавість і доброту виявляє Ісус у спосіб ще миліший супроти Апостола Томи, який ставить умову, під якою

він схотів би повірити: Ісус приходить і каже йому вложити палець у рани на руках, а руку — в отворений бік. Також Тома був Йому відданий у глибині серця. Тому не зважає Він на його хиби, що мають свою підставу в недостатності і слабості людської природи. Маємо на правду доброго Учителя!

ЗАВЕРШЕННЯ ЦЕРКВИ

По Своїому воскресенні Ісус мав згідно з волею Небесного Отця тільки короткий час лишатись на землі, а потім звестися на небо. Його головне завдання було довершене. Хресною жертвою Він приніс Небесному Отцеві незмірну прославу; плян сотворення був не тільки що направлений, а і оновлений в чудовий спосіб; небо стало знов отворене для людей, які мали б через цілу вічність прославляти Бога як найнаглядніші пам'ятники Його безконечної любови, бо їхня щасливість була куплена ціною Крови Його Серця на хресті. Своїм зразковим життям і Своїми науками Ісус показав людям, як мають вони сповняти своє завдання на землі, а крім того вислужив для них багаті благодаті, що спливали б на них через Тайни. Своєю наукою Ісус дав людям широку розв'язку на всі життєві питання і удосконалив моральний закон. Ще тільки за одну річ хотів і мусів Ісус подбати, а саме — щоб Його діло було тривале, щоби було продовжуване і завершене. Правда, на те Він уже вибрав був Апостолів і обіцяв дати їм відповідні поновлесті; оті повновлесті треба було їм остаточно передати. Також і ті зарядження згідні з головними (підставовими) думками цілого пляну сотворення: прослава Божа через визнання Його найвищої влади зі сторони людей і через об'явлення Його безконечної любови.

Найвище і найцінніше, що тільки може Богові віддати ціле видиме сотворіння, полягає в тому, щоби чоловік визнав Його за Свого Пана і підкорився Його волі. Та чоловік сам із себе не може пізнати з певністю, чого жадає від

нього Бог. Тисячі літ перед Христом дали доказ на це, на це вказують і часи від Його смерті. Всюди, де чоловік тільки власним досвідом старається дійти до ясної правди, де він зданий сам на себе, — відносно правд віри і морального закону панує найжахливіша плутанина. Бо чоловік є помилний. Його розум ослабий, щоби взагалі навіть тільки знайти правди надприродного життя, він не може їх зрозуміти, а ще менше їх зглибити. Він мусить ті правди пізнати з об'явлення і в них повірити.

Але Христова наука не була ще ніяким чином розвинена аж до останніх заключень, ще не відкриті були глибші зв'язки між поодинокими правдами, не були збиті закиди, не розв'язані тяжкі питання. До того людина легко є схильна до того, щоби вирішувати по своїй впадоби: це схлібляє людській гордині й пустоті, щоби винайти якесь нове схоплення справи, дотеперішнє поправляти, власний погляд подати за більше слушний, а в питаннях морального закону рішати «по-самсобіпанськи». В інших випадках є небезпека, що чоловік піде на поступки пристрастям, безбожній науці, могутнім цього світу чи якимнебудь іншим зглядам. А ті, що для них Христова наука не вигідна з якоїнебудь причини, будуть щораз пробувати перевернути її відповідно до своїх побажань. Вже за життя Апостолів виступали люди, які твердили, що Христову науку треба інакше толкувати, а по трьох століттях св. Августин уже був начислив понад 80 блудних наук (ересей). Тож треба було боятись, що Христова наука могла б щораз більше бути затемнена, неправильно толкована, змінена або до непізнання перекручена — так, що вкінці взагалі не було б можливим ствердити, що Він учив і зарядив. Хто тільки дещо знає історію Церкви і її боротьби проти ложних наук і проти могутніх світу, які старались на всі можливі способи зробити її послухною служницею своїх особистих і славолюбних змагань, — той зрозуміє, яка величезна небезпека загрожувала ділу Христовому.

Ісус бачив ту небезпеку і проти неї дав зарядження згідні з Його Божою мудрістю, любов'ю і всемогучістю. Він установив владу, що має продовжувати Його діло, учити в Його імені і видавати зарядження в Його імені. При тому Він покликався на Свою всеобіймаючу повновласть. Він казав до Апостолів: «Дана мені всяка власть на небі й на землі». Ми так часто чули ці слова, що й не дуже свідомі значення і далекосягlosti їх та й не зрушує нас їхня велич. З цих слів говорить свідомість найвищої влади й маєстату, перед якими все, буквально все, має склонитись і безумовно підкоритись. Ісус має право до влади необмеженої, обіймаючої небо й землю, зобов'язуючої кожного чоловіка; та влада не стримується ні перед чим: ані перед престолами пануючих, ані перед палатами багатіїв, ані перед катедрами науки. Супроти неї нема ніякого виминення, ніякого обмеження, ніякого вимкнення, ніякого покликування, ніяких переторгів. Ніхто не в силі поставитись поза ту владу. Ніхто не має права сказати, що він її не визнає, що вона його не обов'язує. Вона не здержується на границях якогось краю, її не усунуть ніякі державні перевороти, ні революції, ані не обмежать її державні закони. Вона простягається не тільки на часи земського життя, вона сягає і на час по смерті. Що більше, саме тоді вона виявляється в повному своєму значенні, бо тоді Христос як предвічний Суддя сам-один рішає про вічне щастя чи нещастя чоловіка. Повновласть Христа обіймає все так, як все обіймаючий є Божий закон.

У повній свідомості необмеженої своєї влади дав Ісус своїм Апостолам доручення, що обіймає цілий світ: «Ідіть у світ, навчайте всі народи і хрестить їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа та й учить заховувати все те, що я вам сказав». Знаємо з Апостольських Діяній і з Апостольських Листів, що ту повновласть передається на інших через положення рук.

Отже Апостоли і їхні наслідники мають недоторкальне, Боже право проповідувати Ісусову науку і в Його імені ви-

давати зарядження. Їхні проповіді то не якінебудь відчити, що по них наступає дискусія, з яких кожний приймає те, що йому сподобається, а відкидає інше. Таж вони не говорять в своєму імені, ані не викладають своїх поглядів, — вони виступають в ім'я Бога, а їхня наука, є та, яку проповідав Христос. Кожний чоловік є обов'язаний їм вірити та поступати згідно з їхніми зарядженнями. Ісус далі сказав: «Хто вірить і охреститься, буде спасений; хто не вірить, буде осуджений — проклятий». Отже під загрозою вічного прокляття зобов'язує Ісус всіх людей до віри й послуху.

Та Апостоли і їхні наслідники є, як інші люди, помилні самі собою. Тож Христос не міг би жадати, щоби всі люди вірили їм і підкорялись їхнім зарядженням, якби рівночасно Він не постарався про те, щоби вони проповідували Його науку чистою і нефальшованою.

Він справді запобіг тому в правдиво Божеський спосіб. Він дав Апостолам на те непомильність. Апостоли мали посідати той дар для себе особисто, а для своїх наслідників спільнотю. А щоби вони не сказали, що вони не в силі Його доручення сповнити, бо воно їм непосильне, Він додав: «Оце я з Вами по всі дні аж до кінця світу». У Своїй прощальній промові Він обіцяв їм так: «Я попрошу Отця, і Він пішле Вам іншого Утішителя, Духа Правди, щоби Він назавжди остався при вас» (Ів. 14, 16). «Утішитель же, Дух Святий, що Його пішле Отець в мойому імені, навчить вас усього і пригадає вам те, що я вам говорив» (Ів. 14, 26). «А як прийде той Дух Правди, Він навчить вас усієї правди» (Ів. 16, 13).

Наука про непомильність Церкви — це для нас не тільки правда віри, але це факт, це дійсність всесвітньої історії. Хто тільки дещо приглянеться історії Церкви, побачить наглядно, що нема нічого більше переконуючого, як побідна боротьба Церкви проти ложних наук і безбожної науковости. Та боротьба шаліє від часів Апостолів до нинішнього дня, і то на всіх ділянках і всіма засобами. Зарозумілі на свої успіхи і досягнення, виступали одна науковість-ученість

за одною перед Церкву і ждали, щоби вона змінила свою науку, — бож та наука не годиться з найпевнішими вислідами їхніх дослідів. Та Церква не потребувала змінити своєї науки, бо вже дуже скоро показалося, що ті т. зв. «певні висліди дослідів учених» уже знову відкинені і збиті. Якщо було би вдалось вийняти хоч би тільки один-однісінький камінчик з будинку науки Церкви, подати як нестійну одну-однісіньку науку Церкви, доказати одну-однісіньку протирічність у її наукових засадах, — католицька Церква пропала б. Та вона вийшла побідоносно з усіх тих велетенських битов, а тим часом ні одно твердження її противників-ворогів, що противилось її науці, не потрапило встоятись.

Оті їхні твердження були збиті їхніми противниками, доказані як нестійні або заламались через свою внутрішню протирічність чи недоречність. Величаво справдилося слово Ісусове: «Я з вами остаюсь».

Щоби ще більше скріпити авторитет Церкви, заснував Христос вкінці примат — Папство. Один з Апостолів мав бути її головою і Його Намісником і передати той уряд своїм наслідникам. На те Він вибрав Петра, заповідаючи йому те його завдання торжественними, величавими, певними побіди словами: «Ти є скала, на якій я збудую мою Церкву, а пекельні сили її не переможуть. Все, що ти зв'яжеш чи розв'яжеш на землі, буде зв'язане чи розв'язане в небі». Христос аж надто добре добачував ті велетенські труднощі, що з природи речі стояли б на перешкоді продовжуванню Його діла, труднощі, що мають своє джерело в людській слабості, несталості, помильності. Він знав, як то часто було б неможливим скликати Єпископів, щоби вирішити важливі питання, що вимагають безумовної скорої відповіді. Тому й постановив Він побудувати свою Церкву на скалистій підставі авторитету влади, яка лучила б цілу владу в одній руці, і тій владі дав незнищенну певність і тривалість. Якщо згідно з Його словом всі напасті пекла не потраплять здушити й захитати той фундамент, — то той фундамент мусить бути

непомільним. Бож за всі часи наступи на Церкву звертаються в першій мірі проти її науки. Якщо було би вдалось бодай одному з 262 Папів (Пій XII є 262) доказати похибку і фальш у його рішенні, яке він видав як Голова Церкви в справах віри і обичаїв, Христове слово показалось би фальшиве, фундамент Церкви не дописав би, а Церква завалилась би.

Празда, були й лихі Папи. Кілька їх дійшло до найвищої гідности Церковної, що їх життя ніяк не відповідало їхньому становищу. У Своїх премудрих замірах Бог це допустив. Бо саме ті Папи є могутнім доказом на Боже засновання Церкви і на її непомильність. Якщо вона була би тільки людським ділом, то в наслідок таких жалюгідних появ вона була б розложилась: наступили б розколи, розпалась би Церква. Лихі Папи були б зловжили свого становища, щоби змінити науку Церкви так, щоби їхнє життя не стояло в такій протирічності з тою наукою; а ті, що мусіли осуджувати їхній спосіб життя, були б пірвали з нею зв'язки та й були б скупчились довкруги якогонебудь гідного голови. Та ні один з тих небагатьох лихих Папів навіть не пробував щонебудь змінити з приписів обичаєвого закону, що прецінь без упину оскаржував їх за їхній спосіб життя; а згіршення, яке вони давали, ніколи не було для добрих вірних наказом до зірвання з єдністю Церкви. Хоч як дуже всі добрі вірні боліли над тим і осуджували те, що в тих Папів було людське, все ж вони бачили Божу сторінку в їхньому становищі і його шанували. В той спосіб саме ті жалюгідні об'яви є дуже величавим потвердженням Христового заповіту про непоборимість Церкви завдяки Його допомозі — сталій присутності.

З особистою непомильністю Папи у справах віри й обичаїв іде в парі необмежена власть в'язати і розв'язувати. Тою властю мається заporуку на одність Церкви. Петро і Його наслідники мають саме замість Христа провадити громаду-стадо; вони мають ключі до неба; кому вони не дадуть

вступу, для того небо замкнене. Тим завершив Христос Своє діло. Треба ще було тільки зачекати на Святого Духа, що мав те діло оживити Своєю ласкою і дати діяльну силу.

Міг би дехто спитати, чи не противиться людській гідності те зарядження Христове, щоби всі люди безкритично вірили наукам Церкви і мусіли безумовно підкорятись її зарядженням? Чи це не є незносна й упокорююча вимога, що не дає ніякогісінького права, а просто жадає: вірити і коритись? Певно, для людської гордині, що так дуже хотіла б бути «самсобіпанською», для людського уроення, що так радо пишається досягненнями свого духа, для людського пориву до незалежності, що найрадіше бажав би позбутись усяких в'язів, а поступати вповні по своїй вподобі, за своїми примхами й самоволею, для нижчої природи, що змагає до того, щоб дух підкорити під свій деспотизм, для тої схильності до злого, що ми її одідичили з первородним гріхом, яка бунтується проти всього, що йде від Бога, — для всього того вимога Церкви є незносна. Бо це смертельні удари для всього того.

Та даймо тільки слово розумові, — він зараз скаже, що Христові зарядження не є ніяким насильством над людською гідністю, що вони радше підносять її в чудовий спосіб і усувають слабості і нужденність нашої людської природи. Таж ми бажаємо тільки дізнатись правди, що була б певною напременною для нашого поступування. Як же тужили за тою правдою шляхетні уми поганських часів! Та дуже велика частина людей не в силі, ані не в стані займатись докладно найглибшими питаннями людського життя. Бракує їм часу, не мають підготування до студій, а передусім не мають здатности дійти власним розважанням до певних вислідів без потреби боятись за те, що вони вже в короткому часі пізнають, що вони схибили, або що інші виступлять проти них і будуть твердити щось цілком противного. Як же мудро й ласкаво таки Бог зарядив, що від непомильної Церкви ми дістаємо відповіді певні, безумовно певні на всі життєві пи-

тання. А так ми є учасниками в обсягу і в певности Божого знання. Якщо Церква торжественно вчить, що це Бог об'явив або зарядив, то ми знаємо, що Бог дає запоруку, що воно правдиве. Навіть найпростіший чоловік, найпростіша жінка, простодушна дитина може стати самопевно перед ученими, що твердять що іншого, і сказати: «Ви помиляєтесь. Бо, якщо Всевідучий, Премудрий Бог засвідчив про щонебудь, що воно правдиве, надармо трудяться всі професори світу, якщо пробують доказати щось протилежного.»

До того ми дістаємо від Церкви розв'язку на питання, на які людський ум не в силі відповісти, ані їх зглибити. Те все однак не означає ніякого покривдження чи пошкодження для чоловіка, це радше піднесення чоловіка з неясної темряви й непевности, сумніву й похибок до ясного, милого світла непорушної певности.

Пригляньмося остаточно Христовим зарядженням у світлі пляну сотворення. Ми побачимо, що через них той план здійснюється в найвеличавіший спосіб. Бож наше головне завдання — це прослава Бога тим, що ми визнаємо Його як нашого найвищого Пана і підкоряємося Його найвищій владі. Найвизначніша річ, яку може дати Богові усе видиме сотворіння, цебто одинокі правдиві великі діла людини лежить у тому, щоб вона підкорилася святій Божій волі за прикладом Христа, що остався послухним аж до смерті на хресті. Та ми не могли б того завдання нашого сповнити в совершенніший спосіб, як тільки так, що ми підкоряємось авторитетові, владі, Богом установленій! — Через те ми визнаємо і прославляємо Боже Величство і найвищу владу, Бога, коли ми признаємо Йому право видавати зарядження, не оглядаючись на наші бажання, а по Його вподобі, і признаємо нашим обов'язком підкоритись тим зарядженням безумовно. Ми визнаємо й прославляємо Божу мудрість і святість, якщо ми підпорядковуємо наш розум і визнаємо за безсумнівно правдиве те, що Він об'явив, бо ми переконані, що Він ані помилитись, ані нас в блуд впровадити не може. Ми

визнаємо і прославляємо тим Божу всемогучість, що віримо доказам (виявам) тої всемогучости через чуда, що Він в силі не допустити до Церкви ніякої ложної науки. Ми визнаємо і прославляємо через те Божу справедливість, що ми на ній опираємо наше переконання, що Він не жадає від нас нічого неслухного. Ми визнаємо й прославляємо через те Божу любов і доброту, що ми з повним довір'ям лишаємо Йому те, що Він буде вважати за відповідне зарядити й вимагати від нас, в тому переконанні, що Він захоронить нас від усякого блуду і що зробить нас тим величавішими пам'ятниками Своєї любови у вічності, чим вірніше ми тут Йому підкорились.

Щоби дійти до правильного суду, ми не сміємо дивитись на ті питання з точки погляду особистого, самолюбного, короткозорого або, ще гірше, з точки погляду нашої самоволі, нашої гордині, нашого «нам здається» нашої нижчої природи. Бо тоді ми позбавляємо себе ясноблискучого сонця правди і замикаємося в холодних і темних нетрях нашого егоїзму, в яких дає нам марне світло каганчик людського розуму, що дозволяє нам пізнати тільки найближче оточення, а з краси сотворення ми нічого не добачаємо. Отоді ми йдемо радше за настроями-примхами нижчої природи, замість датись провадити батьківською рукою Премудрого й Предоброго Бога. Тоді ми зрікаємося можності прийти в посідання непомильної правди і ставимо вище уроєння помилкових і засліплених гординою людей. Тоді маловажимо Церкву, що хоче нас зробити свобідними Божими дітьми, і стаємо рабами Сатани. Відмова жертви самовіддання не веде нас до правдивої свободи, ні до правди, але до неволі гріха, якої виворотом є лож і фальш, непевність, зло і нещастя.

Ті, що не хочуть підкоритись авторитетові Церкви, поступають просто проти свого завдання, що його мають сповнити на землі. Замість прославляти Бога, вони Його ображають у всіх Його досконалостях: Його найвищу владу, якої вони не визнають, бо не шанують влади, Ним установлені,

і хочуть рішати «по-самособіпанськи»: Його Премудрість і Всевідучість — бо ставлять вище свої власні погляди понад Боже об'явлення: Його справедливість, бо добавляють у Його зарядженнях неслухні обмеження їхньої свободи: Його всемогучість, бо вважають за неможливе, що Він може заховати Свою Церкву вільною від усякого блуду: Його любов — бо відтручують від себе дар, який Він дає їм у Своїй доброті. Вони хочуть приймати за слушне й обов'язуюче тільки те, що вони самі пізнали, як таке. Найглибша причина, через яку вони не хочуть визнати непомильної Церкви, це — їхня гординя, що не хоче скоритися перед Божою найвищою владою, а хотіла б бути «самособіпанською».

Та нехай що гординя й нижча природа чоловіка таки прикро це відчують, що вони серед жертви беззастережного самовіддання бувають знищені полумінним вогнем того самовіддання, — то є певним, що подібно як у байці про Фенікса, що, як згорів в огні, повстає ще кращий з попелу, так і з попелу жертви наших нижчих змагань повстає новий чоловік, кращий і величавіший, як перед тим, бо дитина Божа правдивий надчоловік, що, просвічений вірою і несений ласкою, уноситься понад усе низьке і здійснює ідею чоловіка, що її мав Творець тоді, коли рішився нас сотворити.

РОЗВАННН, ЩОБН ДІЙТН ДО ДОСКОНА- ЛОЇ ЛЮБОВН БОГАН*

Кінчимо. З невідпоруною силою накндувалося нам переконання, що ми маємо віддатися Богові безумовно, всеціло й можливо найдосконаліше, ідучи за нашим величним, від Бога післаним Вождем, у тісному зв'язку з Ним. А тепер відчуваємо потребу дати вислів тому почуванню, що виповняє цілком наше серце. І тут святий Ігнатій каже: «Зачекайте хвилинку! Ви пізнали, що вашим незаперечним обов'язком є Богові віддатися і прославити Його підкоренням під Його святу волю. Ви й рішилися на те. Тепер хочу я вам показати, як ви могли б докнати отого самовіддання ще в далеко величавіший спосіб. Дотепер я тримав осторонь ту гадку, що тепер все те, що ви розважали, покаже вам у цілком іншому світлі. Все діяння Боже — це промінювання Його безконечної любови, якою Бог хоче Сам Себе віддати вам на власність. Так повинні і ви також з любови Богові віддатися! Відмовте молитву «Візьми», молитву досконалого самовіддання не тільки тому, що це ваш обов'язок, відмовте її з любови».

Заки приступимо до розважання, мусимо ясно пізнати, що то є любов. Вона лежить найперше у прихильності, нахилі. Але не кожна прихильність (нахил, схильність) це вже любов. Бо тоді треба було б назвати любов'ю той на-

* Увага. Чому св. Ігнатій не зачинає своїх духовних вправ любов'ю і яке значення має те розважання в будові реколекцій — автор виложив те в „*Zeitschrift für Ascese und Mystik*“, 1933, S. 329, ff. Стаття початково була призначена для цієї книжки.

хил хижої звірини, що з заіскреними очима чигає на свою здобичу. Вона ту здобич любить, страшно любить. Та кож- дий «дякує» за таку любов.

Чиста любов не шукає власної користи коштом іншого: вона є прихильна кожному з внутрішньої доброти. Тому й вона бажає його добра, його щастя. Та вона не тільки бажає йому того, але старається те для нього зробити, подбати за те. Тому й показується любов дарунками. Що більша любов, то більше бажає ін- шим дати. Любов у своїй повній силі дарує не тільки те і з того, що вона має, ні, вона дарує все і допускає любимого до участі в усьому, що вона посідає. При цьому вона хоче бути близько любимого. Для любови це солодка річ працю- вати для любимого, трудитися, жертву нести, мог- ти терпіти, щоби тільки йому було добре та щоб заощадити йому неприємності. Все, що вона вже зробила, виглядає для неї замало в порівнянні з тим, до чого вона чується гейби змушваною, так, що вкінці вона сама себе дарує любимому. А якщо вона вже нічого не має, що могла б дати, якщо вже чисто все роздарувала і не має біль- ше нічого, щоби могла назвати своїм власним, то вона не сумує, не жалує, вона тішиться, що могла так величаво позбутись усього. Це чиста, правдива любов, що на себе саму забуває, а порив її такий сильний, що вона його не може опанувати і не скорше буде вдоволена, аж дій- де до границь можливости.

Святий Ігнатій хоче, щоби ми для того розважання на- строїли себе можливо найторжественніше. Подібно як при кінці розважання про «Поклик Царя» маємо собі уявити, гейби над нами небо отворилось, а ми стоїмо перед Божим тронем, довкруги якого уносяться незчисленні Ангельські хори: гейби ми бачимо Матір Божу і всіх святих, що спогля- дають на нас і вставляються у Бога за нами. З найбільшого пошаною відтак повинні ми впасти на коліна і сердечно Бога просити, щоб нас просвітив, щоб ми добре пізнали велич

Його любови, яку Він нам показав Своїми добродійствами, щоб ми добре пізнали Його ласкавість і що Він гідний любови з нашої сторони, щоб ми цілим серцем полюбили Його за те, що Він так невимовно нас любить, і щоб ми з любови Йому служили.

1) Божі добродійства

Йому я просто все завдячую. Найперше Він мусів мене сотворити, щоб могли висвідчити мені Свої дальші добродійства. Він сотворив мене з нічого, і то з чистої свободної любови, на яку не можна собі заслужити. Якщо Він не був би мене сотворив, мене тут не було б і взагалі я ніколи не існував би. Ми вже бачили, що серед незчисленних мільйонів обставин і можливостей сталося так, що саме я, а не хтось інший дістав життя, а той «хтось інший» так само добре був можливий, як я; але він з незчисленними іншими можливими ніколи не буде існувати, хоч, може, він краще був би служив Богові. Але Бог з чистої ласкавости вибрав мене.

Відтак приходять добродійства природного порядку. Він сотворив для мене землю з усім тим, що вона мені дає, і дав мені її до моєї розпорядимости. Все, що мені служило на поживу, мешкання, одіж, освіту, відпочинок, все, що давало мені радість й приємність, — все те Його дар. Роздумаю хоч раз про те, що за безліч дарів тих природних!

Та далеко вище стоять дари надприродні. Тут показується, що Бог допускає мене до участі — наскільки це можливо — у всіх Його досконалостях. Він нічого не хоче задержувати для Себе, а з усім хоче ділитись зі мною. Через освячуючу благодать я маю участь у Його несотвореній, Божій природі. Через непомилну Церкву допускає мене до участі в обсягу й певности Свого Божого знання. Він допускає людей через подружжя до участі під деяким зглядом у Своїй творчій силі, священників — до участі в досконалостях

Своїєї Влади, — всіх їх до участі в можливості творити, як і Він Сам, вічні пам'ятники Його любові.

Отець подарував нам Свого Сина, дав Його на те, щоби Він нас відкупив. Отець і Син дарували нам Святого Духа, щоби Він в нас замешкав. А Спаситель дав нам знову все, що мав: Своє знання, Свої заслуги, Свої ласки, Свій примір, вкінці Свою Матір, а потім і Себе Самого: на хресті Він умер за нас, у св. Літургії Він жертвується наново щодня за нас, у св. Причастії дає Себе нам на поживу. Вкінці хоче великий Бог поділити колись з нами Своє небо, ми маємо на цілу вічність мати участь у Його щасті. Навіть терпіння і прикрощі цього життя, як це ми вже бачили, — це цінний спадок по вмираючому Спасителеві. Все повинно нам вийти на нашу користь, якщо тільки ми будемо про те мати правильне поняття.

Оце й є правдива, щира любов, що завжди тільки про одне думає, як зробити б нас можливо найбільше великими і щасливими, а при цьому роздаровує все, що посідає сама. То й може безконечний Бог напrawdę сказати: «Що я ще маю, що міг би я вам дарувати?» Не знайдемо нічого такого!

А тепер запитаю себе, поконаний і завстиджений тою могутньою любов'ю, яку Предвічний Бог показав мені, бідолашньому, маленькому чоловікові, любов цілком незаслужену, яка й не дасться заслужити: як можу я Бога з моєї сторони полюбити? Що можу я дати Йому в дарі, як відплату за ті незмірно великі дари? Таж воно слушне й справедливе, щоби я з тою любов'ю не отак собі погодився, але щоб я розважив, що я можу з своєї сторони Богові дарувати, щоб доказати Йому мою любов. Якщо Бог дарує мені все, що Він Сам має, і допускає мене до участі в усьому, що Він посідає, то мушу я також все, що має, Йому дарувати взаємно! Таж воно смішно мало в порівнянні з тим, що Він мені дає. Але це є самотність, що має перед ним якусь вартість. Я вже мушу

Йому те дати, бо це мій обов'язок. Та я хочу дарувати Йому те з любови.

Мій Господи і Боже мій! Віддаю Тобі мене цілого і прошу Тебе: зволь ласкаво прийняти оцю жертву мого самовіддання! Тож прийми ту цілковиту жертву моєї свободи: візьми мою пам'ять, мій розум і всі змагання моєї волі, попри все те, що я є і що я маю, — у Твоє повне посідання! Хоч Ти все те мені дав в дарі, я дарую те Тобі з мєї сторони і прошу Тебе: зволь розпоряджувати всім тим цілком по Твоїй вподобі! Тільки про одне прошу Тебе: дай мені любов до Тебе, дай Твою благодать, щоб я ділом виконав жертву мого самовіддання. А тоді я вже буду досить багатий і нічого більше не жадаю і не бажаю!

2) Близькість Бога

Любов бажає бути близько любимого, бажає злуки з ним. Це бачимо особливо зворушливо на найчистішій земській любові, якою є любов материнська. Мама є найщасливіша, якщо може бути коло дитини, тримати її на своїх руках. Розлука від дитини — це для неї найприкріший біль. Як тільки може, вона пускається в дорогу до дитини, що перебуває далеко від неї. Як дитина вертає додому, вона сіє радістю. В годині смерті нічого їй так не стискає серця, як думка про те, що мусить покинути діти.

В книзі Притчів (8, 31) кажеться: «Моя розкіш перебувати між людьми» («веселяшеся о синіх человеческих»). Великий Бог уживає всіх засобів, щоб тільки бути коло нас можливо найближче! Він уже через Свою всюдиприсутність є коло нас. Те це не було досить для Нього. Він хотів видимо перебувати між нами, і тому Божий Син став чоловіком. Коли ж потім, згідно з волею Небесного Отця, Він мусів землю покинути, знайшов Він у Своїй мудрості й доброти засіб таки остатись між нами, і то не тільки на одному місці, ні, Він хоче бути близько всіх людей і тому сходить все

наново між них, як тільки слово священика кличе Його, і остається в кивоті.

Через ласку Він мешкає в нас самих, а в св. Причастії хоче завітати до нашого серця, щоби в нас остатись. «Хто їсть моє тіло, остається в мені, а я в ньому». Як страва переходить в нас так, що наше тіло складається з тих субстанцій, які ми прийняли в себе як поживу, так хоче великий Бог перейти в нас, хоче Себе з'єдинити з нами в найтісніший спосіб, який тільки можна би подумати, і то на те, щоби ми на цілу вічність були влучені в таїнственный спосіб у Божество і посідали Його, безконечного Бога. До тих знову, яких Він ще більше вибрав, хоче Він бути особливо близько, а саме — до священиків і монахів. Він мешкає безпосередньо близько між ними і з ними під одним дахом, щоби вони мали завсігди доступ до Нього і могли щодня з Ним з'єднуватись у св. Причастії.

Чи ж не зворушує мене велич і сила прихильности безконечного Бога до мене, такого маленького чоловіка, чи ж не маю я питати себе, як я відповім на ту любов? Якщо Він так багато робить, щоби бути близько мене і щоби мати мене у Своїй ущасливорюючій близькості! З вдячністю мушу я пригадувати собі на Його близькість і також уживати всіх засобів, щоби бути близько Нього. Така сама прихильність, така сама туга за Ним повинна мене одушевляти і звертати до Нього, щоби почуватись щасливим у Його близькості! Таж я можу з Ним приставати, як з яким приятелем, можу відкривати Йому моє серце, поскаржитись перед Ним на все, що мене болить. Повинно би мені бути прикрим, якби через деякі обставини я був далеко від Нього! (через гріх).

3) Діяльність Божа

Любов хоче бути також діяльною для улюбленця. Це показує також так гарно материнська любов. Вона ніколи не чується щасливішою, як тоді, коли може працювати для своєї дитини. Що більше, для материнської любови вида-

ється солодким трудитись для дитини, жертвуватись, відмовляти собі, терпіти, щоб тій дитині добре поводилось, щоб їй нічого не бракувало.

Яким же діяльним уже був великий Бог для мене, а все ще далі діє для мене! Це для нас тим більше незбагненно, бо ми привикли приймати прислуги від наших тільки підлеглих. Дозволити на те, щоби вище поставлені особи нам служили, — це для нас болюче. Як подивлялися люди, напр., в час війни, коли деякі високо поставлені особи відвідували або навіть трудилися коло ранених! З яким захопленням слухаємо вісток про те, що доньки шляхетських і високих родин посвячують ціле своє життя в монашому строї для хворих, нещасних і сиріт. Люди дивуються, подивляють героїство тої жертвенної любови. А прецінь це тільки різниця стану, а не природи.

А тут я бачу, як Предвічний Бог, що безконечно вище стоїть від мене, трудиться для мене! Він покликав мене до існування. Сотворив субстанції, з яких складається моє тіло, вдихнув мені душу. Земля і все те, що вона мені дає, — це діло Його рук. Він мусить безупину її утримувати. Постійно працює Він для мене, бо все, що росте й дозріває, потребує Його співдіяння. Він при цьому думає про мене, подібно як мати ніжною любов'ю думає про дитину, яку носить під серцем, коли приготував для неї пеленочки, чепчики, сорочинку або приготував страву для дитини, що вертається з далекої сторони. Однак тішиться великий Бог при всьому, чому Він каже рости й дозрівати, тішиться, що воно мені послужить і дасть мені радість і втіху. Та далеко більшого розвинення Його всемогучости вимагало створити для мене можливість вічного щастя і участі в Його щасливості. Тут мусів Бог чудо створити, таке чудо, що більше й могутніше, ніж як був би Він для мене сотворив новий світ. Через освячуючу ласку Він підніс нас так високо, що ми радше богам рівні, як людям. Багато більше ще коштувало Його те, коли Він схотів наново здобути для мене освячуючу благодать, стра-

чену через упадок прародичів. Тому й допустив Він упадок Адама й Еви, бо так Він міг виявити цілий жар і силу і глибину Своєї любови, стаючи чоловіком, а Своїм приміром показав мені дорогу до моєї цілі і на хресті викупив для мене життя ласки для моєї душі. Це вже не був тільки дарунок Його всемогучости, це коштувало Його довгої, повної самовіддання, жертвенної праці, ба, це коштувало Його кривавої праці. Тут бачимо великого Бога, що, як чоловік, бідує в злиднях, служить, змагається й трудиться повних тридцять літ! І все те для мене! При всьому тому Він про мене думав! А потім прийшло ще й те, що найтяжче: Він страждав, кривавився і вмер за мене! За мене Він пішов на смерть! Що то Його не коштувало, щоби мене Своїм словом і приміром повчити, заслужити для мене силу й ласку, знову для мене небо отворити! Не тільки каплі поту, ні, каплі крові спливали з Його чола! Та Він не покидав тої страшної праці, доки вона не була завершена, доки Він не вислужив для мене всього, що тільки міг видумати для мене зі скарбів благодаті. Він Сам при цьому мусів постраждати для мене! Як же ще був діяльний Бог для моєї душі впродовж мого життя! У святому хрещенні Він мене освятив, зробив мене Своєю дитиною! Він постарався за те, щоб я мав родичів, вихователів, учителів, священиків, єпископів, Папу, Святих, Ангелів. Всі вони на Його поклик були діяльні для мене. Він мусів їх спонукувати, скріпляти, просвічувати, помагати їм, щоби вони трудилися для мене. Раз-у-раз діє Дух Святий Своєю ласкою в мені Своїми просвіченнями, Своїми спонуками. Скільки ж було небезпек для моєї душі, що Він перед ними мене захоронив, як ласкаво мене вів, хоронив і опікувався! У св. Сповіді обмиває чистенько мою душу в Ісусовій Крові! Щодня жертвується Божий Син за мене у Службі Божій, славить і дякує Отцеві в моєму імені, благає за мене і жертвує Свої заслуги на задоситьучинення за мої гріхи і хиби мої. У святім Причастію Він ласкаво завітає до мого серця, щоби щораз більше перемінити мене в Себе, щоби

мене ушляхетнити, обожити, щоб я став у вічності можливо найвеличавішим пам'ятником Його безконечної любови. А потім хоче великий Бог навіки бути діяльним, щоби мене зробити таким величним, таким щасливим, що я навіть не можу тут мати поняття про те. В той спосіб трудиться Бог для мене, щоби мені показати Свою любов, яка має уподобання в тому, щоби з чистої прихильности творити мені добро, і то своїм коштом. Він справді може сказати: «Що я міг ще для тебе зробити, а не зробив?»

При тих незбагнених доказах любови Бога супроти мене, маленького, негідного, грішного чоловіка, насувається з не-поборною силою питання: що ж можу я зробити, щоби показати Йому взаємну любов? Чи я взагалі є в силі дати щонебудь Богові, безконечно багатому, всемогучому, великому? Напевно не можу я збільшити Його щастя, бо воно не може зростати. Але мойому Спасителеві я можу найперше принести втіху й радість. Бо те все, що я тепер для нього роблю, Він бачив тоді, коли ще був на землі. Воно Його радувало, а може й потішило на Оливній горі. Та я можу й тепер принести Богові більшу зверхню славу, якої інакше Він не дістав би. Я ж Його прославляю моїм самовідданням, сповнюванням Його волі! Ба, я можу ще що більшого зробити. Я можу бути діяльним для Нього тим, що словом, приміром і впливом буду спонукувати й провадити інших до того, щоб Його прославляли.

Чи ж не маю я радіти великою радістю, що мені дана змога моїми стараннями за ту всю Його любов і доброту при-спорити Йому славу, якої інакше Він не дістав би. Та ж я вже рішився віддатися вповні Йому, бо це є моїм безперечним обов'язком. Але я маю спромогу зробити це в спосіб ще набагато величавіший і Бога більше прославляючий, якщо я цілком не думаю про те, що я до того є обов'язаний. Я хочу те зробити з любови до Нього. Я хочу з любови радо підкорятись Його найвищій владі. З любови принести Йому жертву мойого самовіддання. З любови до Нього радо зносити

терпіння й прикрощі, бо це особливо Його славить. З любови хочу віддати на Його службу ціле моє знання, всю мою спромогу, мої сили і мої здібності, щоби Він і мною, і іншими був по змозі найбільше прославлений. З любови хочу забути на всі мої особисті побажання й справи, мої нахили і змагання і тільки про те пам'ятати, щоби для Його слави працювати, жертвуватись, терпіти і вмерти.

4) Бог, праджерело всього доброго, дає Себе Самого мені на власність

Це конечність нашої природи, що ми бажаємо правди і щастя. Скільки ж труду при науці й дослідах, щоби збагатити своє знання. Яке особливе внутрішнє вдоволення має чоловік, коли розв'яже яке питання, знайде яку правду, зрозуміє зв'язки, що нового відкриє! Але все людське знання — це тільки одробинка. Повну, всевияснюючу і понад все ущаслиблюючу правду можна знайти тільки в Бозі!

Скільки ж то на світі речей, що дають нам радість, вдоволення, приємність! Зачнімо від того, що подобається змислам: смак страв, приємності життєві, велич природи, краса квітів і околиць, велич моря й гір. Які приємності відчуваємо далі при огляданні величавих образів, коли чуємо гарні мелодії, концерти, опери. Як приємно зійтися зі шляхетними, добрими, розумними, мудрими людьми, що з їхніх очей, з їхнього чола сіяє вищість, чистота, шляхетність, достойність, рішучість, ласкавість і доброта. З якою силою тужимо ми за тим, щоби зажити тієї краси! Скільки труду, скільки гроша обертається на те, щоб закуштувати того всього. Вибираємося в далекі подорожі, щоб того зажити. Завидуємо тим, що мали те щастя і описують з одушевленням ту чудову красу, яку бачили, чули, пережили. Їхнє серце повне тих вражень, а згадка про те дає їм все нову радість.

А все ж те все — це тільки цілком слабенький відблиск Божої краси! Коли Бог те творив, то дав тому всьому маленький блиск Своєї безконечної краси, щоби ми могли дещо

догадатись, який несказанно величний і гарний є Він Сам. Якщо зберемо разом все те, що тут на землі є шляхетного, те все величаве, маєстатичне, гарне, ласкаве, ущасливорює, захоплює, одушевлює, якщо ми потім те все помножимо безмірно, — то все ще ми маємо тільки цілком слабкий відблиск Божої краси. Він не тільки в мільйони чи мільярди разів, але в безконечне число разів величавіший і ущасливорюючий від того, що ми собі можемо уявити.

Якби ми знали, якби ми могли дещо уявити собі, що є Бог, то ми не могли б зрозуміти того, що люди так захланно бажають земських радощів і земської краси замість ще сильніше, ще захланніше тужити за Богом, що Його тільки слабеньким відблиском є все земське! Якщо ми глядимо на земську красу, заживаємо земських приємностей, ми тоді не затримувались би при тому, вже не скажу, щоби ми в тому мали бачити нашу самотню ціль, але ми звернули б наш погляд вгору до Того, що Його тільки один слід ми помітили. Ми сказали б зі св. Ігнатієм: «Земля бридне мені, коли дивлюсь на небо», а зі св. Павлом вважали б ми те все за болото, щоби Христа здобути. Сильне бажання, правдива туга за Богом охопила б нас, а слова Псалмівця були б і для нас правдиві: «Імже образом желает елень на істочники водния, сице желает душа моя к тобі Боже! Возжада душа моя к Богу кріпкому живому, когда прииду і явлюся лицу Божию?» (Пс. 41, 1-2).

Ангели й Святі оглядають Бога і вони, захоплені величчю Його маєстату і Його краси, не вміють нічого кращого робити, як тільки славити Його у своєму оп'янінні з радости і захоплення. Один новіший поет описує тугу проклятого за Богом ось як: «нехай би небо було ще тисячі разів вище й далше понад пекельну безодню, нехай би вгору до нього вела жаріюча драбина, а кожна поперечка драбини була з залізних кільчастих колючок, а кожний крок спричинював не до подумання біль і жах, — я бажав би спинатись по тій драбині тисячі мільйонів літ, щоби хоч тільки

один раз глянути на лице Його». А той один погляд аж надто багато відшкодував би його за всі муки. З якою ж силою ми повинні тужити за Богом!

Та чи ж можу я важитись за Богом тужити, Бога любити? Я — бідолашний, грішний, земський хробачок! Чи ж не ділять мене від Нього незміренні, неприступні пропасті? Таж любов можлива тільки між рівнопоставленими особами! Супроти настоятелів на місці є пошана, підпорядкованість, здержливість, услужність, вірність, щонайвище — одушевлення. Чи ж не маю я боятись, що буду відтручений, якщо схочу зблизитись до Нього, звестись до Безконечного, Святого, Всемогучого Бога, щоби Його любити? Чи ж не мусить здержувати мене почування моєї нічовости, нужденности, грішности так, щоб я цілком не важився стати перед Його лицем?

Противно! Бог хоче, щоби ми Його любили. Він бажас Собі моєї любови. Він старається про мою Любов. Він Сам положив міст почерез непрохідні пропасті для мене і ласкою, в чудесний спосіб перемінив мене, щоби я міг Його любити так, як дитина любить батька.

Ба, щоби більше! У всьому Свойому даруванні, у Своїй близькості, у всій Своїй діяльності і Свойому жертвуванні для мене Він хоче — так, як того вимагає любов у своїй повній силі — Себе Самого дати мені на власність!

Вже тут на землі — наскільки це дасться лише здійснити — я маю Його посісти, як то виявляється в такий захоплюючий спосіб у св. Причастію, щоби потім у вічності я посмів назвати моєю власністю Його, Праджерело всього правдивого й гарного, зміст усього ущасливорюючого й захоплюючого! Бог віддається мені в дарі разом з усім, що Він є і що має, і хоче мене допустити до участі у всьому, і то не тільки, наскільки на це дозволяє моя людська природа. Він же ж саме на те, щоб я посідав Його у вічності, наскільки це тільки може уможливити Його всемогучість, — зробив могутнє чудо, допускаючи мене через освячуючу

благодать до участі в Його Божій природі так, що я буду в стані колись лицем в лице Його оглядати, з'єднатись з Ним в незбагненний спосіб, мати участь у Його невисловних розкошах і щасті і Його самого, люблячи, посідати.

І от так той безконечний Бог стає передо мною і питає мене: «Дитино, чи любиш Мене? Чи не схочеш і ти себе з любови дати Мені на власність так, як Я віддаюся тобі з любови? Дивися, Я тільки для того тебе сотворив, Я для того зробив тебе Моєю дитиною через освячуючу благодать, Я для того висвідчив тобі незчисленні добродійства, для того хочу бути так близько тебе, як тільки те може зробити можливим Моя всемогучість, тому Я трудився для тебе, працював для тебе як чоловік, поносив жертви, терпів і вмер за тебе на хресті, щоби цілого Себе дати тобі на власність. Дитино, чи не схочеш ти Мене взаємно полюбити, віддатись повнотою Мені? Ти любиш так багато речей, які тобі подобаються; ти бажаєш всього того, що тобі приємне; ти одушевлений і захоплений, як помітиш щось гарне. Дивись, таж те все — тільки слід, тільки слабкий відблиск моєї краси й величі! Чому ж з далеко більшою тугою не бажаєш ти собі Мене, таж я несказанно кращий і більш ущасливорюючий, як усе земське! Якщо ти тішишся і гордишся тим, що посідаєш те чи інше земське добро, чому ж ти не бажаєш собі далеко більшого: щоби Мене назвати своєю власністю! А якщо Я цілого Себе тобі дарую, чи не схочеш і ти Мені себе віддати?»

Чи ж можу я тут інакше відповісти, як тільки так: «Так, Господи, я люблю Тебе! Як Ти у Твоїй незбагненній любові вживаєш усіх засобів, щоби Себе цілого мені віддати на власність, то й я буду змагати до того, щоб себе віддати Тобі в щораз досконаліший спосіб. Тому віддаюсь цілий Тобі з усім, що я є і що маю. Те все не сміє більше до мене належати, але має бути Твоєю власністю, щоб Ти тим усім розпоряджував по Твоїй впадоби. Не для себе хочу далі жити, а тільки для Тебе! Як Ти даєш мені все Твоє, так хочу і я

віддати Тобі на власність те все, що до мене належить! Так, як Ти для мене є діяльний, для мене працював, терпів і Своє життя жертвував, — хочу й я для Тебе працювати, терпіти і вмерти. Тож прийми ласкаво жертву мого цілковитого самовіддання. Віддаю Тобі мою свободу, мою пам'ять, мій розум і мою волю. Все, що я є і що маю, -- це ж Твій дар; я Тобі це зворотно дарую, щоб я цілий був Твоею власністю і Ти всім тим розпоряджував по вподобі. Тільки одної речі прошу: допоможи мені, щоб я Тебе щораз краще любив, і дай мені ласку, щоб я з любови до Тебе щораз вірніше Тобі служив. Отоді я аж надто багатий і нічого вже більше не хочу».

— Кінець —

З М І С Т

	Сторінка
Слово Апостольського Візитатора	7
Переднє слово	19

Перший уступ

I. Підстава-фундамент

Творець . . .	31
Плян сотворення	41
Завдання чоловіка	51
Чоловік і світ . . .	61
Велике заключення I	73
Велике заключення II .	81
Закріплення фундаменту I	91
Закріплення фундаменту II .	99
Жертва самовіддання .	107

II. Розважання т. зв. першого тижня

Суть гріха	117
Гріх перед Божим Трибуналом .	127
Власна гріховна нужда	137
Пекло I .	147
Пекло II	157
Смерть . . .	163

	Сторінка
Страшний Суд	171
Боже Милосердя .	179
Поклик Царя .	191

Другий уступ

Значіння земського життя Ісуса .	203
Воплочення	205
Господне Рождество .	211
Жертвування в храмі .	217
Назарет	223
Замилування до укриття	233
Вдоволення Божими зарядженнями й допуст .	241
12-літній Ісус .	253
Два прапори . . .	261
Три кляси людей .	273
Прощання з Назаретом	279
Хрещення Ісуса	285
Ісусова борба зі Сатаною	289
Весілля в Кані	297
Вибір Апостолів (Священство)	303
Проповідь на горі. 8 Блаженств .	315
Чудо на морі	329
Святий Іван Хреститель	339
Переображення . . .	349
Намащення у Витанії	357
Любов хреста (III-й степень покаяння)	363

Третій уступ

Остання Вечеря	375
Вступна заввага до Розважання про Страсті Ісуса . .	383
Ісус іде на жертву	385
Ісусова тривога	389
Ніч страждань (Страсна ніч)	395
Відданий поганам	407
Страчення	423
Співспасителька	433
Послух до скону	439

Четвертий уступ

Ісусове прославлення	445
Поява Воскреслого	451
Завершення Церкви	459
Розважання, щоби дійти до досконалої любови Бога . .	469

